

ΓΙΑΝΝΗ
ΛΥΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

‘Η Γούρνα
πού
Κόχλαζε

(Ίούλιος 1944)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΔΩΔΩΝΗ»

ΚΛΑΣΣΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΕΔΓΑΡ ΑΛΑΝ ΠΟΕ:
ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ ΚΑΙ
ΦΑΝΤΑΣΙΑΣ
Μετάφραση: Νίκου
Σημηριώτη

ΑΝΤΡΕ ΖΙΝΤ:
ΟΙ ΚΙΒΔΗΛΟΠΟΙΟΙ
Μετάφραση: Άρη Δικταίου

ΑΝΤΟΝ ΤΣΕΧΩΦ:
ΝΟΥΒΕΛΕΣ ΚΑΙ ΔΙΗΓΗ-
ΜΑΤΑ
Μετάφραση: Γιάννη
Κουχτσόγλου

ΚΑΡΟΛ. ΜΠΩΝΤΛΑΙΡ:
Η ΚΑΡΔΙΑ ΜΟΥ
ΞΕΓΥΜΝΩΜΕΝΗ
Μετάφ. Ίωαν. Εύσταθιάδου -
Λάππα

ΤΖΩΡΤΖ ΟΡΓΟΥΕΛΛ:
ΟΙ ΜΕΡΕΣ ΤΗΣ ΜΠΟΥΡΜΑ
Μετάφραση: Στέφανος Ροζά-
νης

ΧΑΛΛΑΝΤΟΡ ΛΑΞΕΝΕΣ
ΤΟ ΦΩΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ
Μετάφραση: Άρης Δικταίου

ΓΚΥ ΝΤΕ ΜΩΠΑΣΣΑΝ
Ο ΠΑΝΙΚΟΣ
Μετάφρ. Ίωάννα Σισσώη

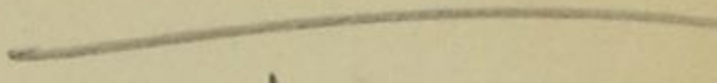
ΣΑΤΩΜΠΡΙΑΝ
ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟ
Μετάφραση: Άνδρέας
Καραντώνης

ΦΡ. ΣΚΩΤ ΦΙΤΖΕΡΑΛΝΤ
ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ
Μετάφραση: Στέφανος
Ροζάνης

ΛΟΥΪΤΖΙ ΠΙΡΑΝΤΕΛΛΟ
Ο ΜΑΚΑΡΙΤΗΣ
ΜΑΤΙΑΣ ΠΑΣΚΑΛ
Μετάφραση: Βιολέττα
Σωτηροπούλου - Καρύδη

Κοε

829

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Η ΓΟΥΡΝΑ ΠΟΥ ΚΟΧΛΑΖΕ

(΄Ιούλιος 1944)

Εθνική Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΓΙΑΝΝΗ ΛΥΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΓΟΥΡΝΑ ΠΟΥ ΚΟΧΛΑΖΕ

(΄Ιούλιος 1944)

Εθνική Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΔΩΔΩΝΗ» ΑΘΗΝΑ

1980

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
 ΚΟΝΙΤΣΑ

Δ/31/87
 11/8/85
 8893.ΛΥΜ

ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ
 ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ
 ΤΑΞΗ. ΑΡΙΘ.

Κωδ. ΕΛΛ 1262

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Ἐνεδρη ἀγρύπνια

(Κάθε σύνορο ἔχει τή φρίκη του)

3 Ἰουλίου 1944

Στόν κατακάθαρο οὐρανό τῆς καλοκαιριάτικης νύχτας, ποντοποροῦσε σάν ἐγκαταλειμένο ναυάγιο, ὁ φόβος.

Οἱ πόρτες καί τά παράθυρα μέ τούς σκουριασμένους ρεζέδες, ἔμοιαζαν ἀγριεμένα θεριά, πού ἐτοιμάζονταν νά ξεχυθοῦν στά γκαλτερίμια τοῦ Γανναδιοῦ, νά ποδοπατήσουν ἀνθρώπους, νά ξεσχίσουν ζῶα, νά κατασπαράξουν τή σιωπή τοῦ κοιμισμένου πιάχωριου.

— Τό σκοτάδι στούς ἔρημους δρόμους, γεννάει τέρατα πού κρώζουν, σκέφτηκε ὁ Πετροπασχάλης, τελευταῖος στή βάρδια πρὶν τά μεσάνυχτα, τό βράδυ, ... τρεῖς Ἰουλίου χίλια ἐννιακόσια σαράντα τέσσερα, μέρα Δευτέρα.

Μιά ἔκτροπη ἡσυχία, πού κατακλύζετ' ἀπό ἔνταση, κινεῖται σά θωλό ποτάμι, στήν ὑποσυνειδήτη ἀγρία φρίκη τῆς ἐνδεχόμενης ἐπίθεσης τῶν Γερμανῶν.

Βῆμα τό βῆμα ὁ χρόνος θρυμματίζεται πάνω στά σκοτεινά πεζούλια. Καί πέρ' ἀπ' τίς γωνιές καί τά χαλάσματα, πέρ' ἀπ' τ' ἀλώνια καί τίς πλαγιές, στούς δρόμους τῶν ἀνέμων καί τῆς θύελλας, τ' ἀσίγαστο ποδοβολητό τῶν μακρινῶν καβαλάρηδων, καταποντίζεται στίς μαῦρες σπηλιές καί τ' ἀβυσσαλέα ξεκόμματα τῆς πηγάδας τοῦ Βουρκοπόταμου.

Ἐνα ποδοβολητό πού ἀσελγεῖ κάθε νύχτα στίς βάρδιες τοῦ χωριοῦ....

— Δέ θά ξαναζήσουν τάχα ... οἱ οἰκεῖες μέρες τῆς γαλήνιας ἀγάπης. Τά λευκά περιστέρια. Οἱ φίλοι τοῦ σπιτιοῦ. Ἡ ἀκροστασία τῆς ἐφήβειας νύχτας; Μονολογεῖ, βολοδέρνοντας σάν ὑπνωτισμένος ὁ Πετροπασχάλης μέσ' σ' αὐτό τό θηριώδη μαῦρο ἴσκιο,

πού λυμαίνεται τήν έρημία του. Καί καταλήγει, πώς δέν τοῦ μένει πιά ἄλλη συντροφιά πάρεξ τ' άνερεύνητο θρόϊσμα τοῦ χρόνου, κι ἡ λαγνεΐα τῆς ἀποστασιοποίησης.

Τέτοια ἦταν ἡ κάθε νύχτα στίς ἀγρύπνιες τῆς βάρδιας του. Στιγματισμένη ἀπτή μόνιμη ἀβεβαιότητα τοῦ αΐφνιδιασμοῦ τῶν ἐκκαθαριστικῶν ἐπιχειρήσεων, πού τίς ἔλεγαν τότε «χτένισμα».

Οἱ Γερμανοί μαζεῦονταν στόν κάμπο τῆς Κόνιτσας, μιά βδομάδα τώρα καί κανένας δέ μποροῦσε νά μαντέψει πρὸς τά ποῦ θά ξέσπαγαν.... Μέ τό πού τόν ἀντικατέστησαν στίς δώδεκα τά μεσάνυχτα, ὁ Πετροπασχάλης τράβηξε γιά τό σπίτι του κι ἔπεσε ξερός στόν ὕπνο ... Δέν εἶχε νόημα πιά γι' αὐτόν κανένα, τό κρυφτούλι μέ τήν ἀγωνία... κι ἄς λέει ὁ κόσμος πώς «μουλιάζεις καί δέ σε παίρν' ὁ ὕπνος ἀπ' τό φόβο», τέτοιες ὥρες.

Ἔτσι, τήν ὥρα πού οἱ καμπάνες τοῦ χωριοῦ, τέσσερις ἡ ὥρα τά χαράματα, σά κουτουλιές ἔπεφταν στό κεφάλι του

«ὡς τεράστια μαστοφόρα πού σάρωναν μέ τίς ἀκρό-
στροφες

«προβοσκίδες τους τίς προθῆκες ὑαλοπωλείου...»

σημαίνοντας συναγερμό, δύσκολα συνειδητοποίησε, τό τί γίνονταν ὀλόγυρά του.

... Ὀνειρεύονταν, πώς τάχα βρίσκονταν ξαπλωμένος πάνω σέ ναρκοπέδιο, ἀνακατωμένος στά σύρματα καί τίς λαμαρίνες .... καί πώς ἡ παραμικρή του ἀδεξιότητα θά τόν ἔκανε χίλια κομμάτια. Γι' αὐτό τό ξάφνιασμα μέ τήν καμπάνα τόν πέταξε πάνω ὄρθιο .... σάν ἐλαττήριο, πού χόρευε ἀπ' τό σπασμό καί τοῦμεινε.

Ἡ καρδιά του σάστισε.

Δέν ἤξερε τί νά πρωταρπάξει. Νά ρίξει κάτι πάνω του. Νά φύγει μέσ' τά σκοτεινά....

Κάποτε κατάλαβε πώς ἦταν κιόλας καθυστερημένος. Ὅλο τό χωριό βρίσκονταν στό πόδι.

Ἀτέλειωτο βουητό μιᾶς ἔντρομης ἀγέλης, πού βασανίζονταν ἀπ' τήν παραίσθηση τοῦ ἀδιέξοδου. Φωνές ἀνέβαιναν ἀπό παντοῦ πνιχτές. Καί φούντωνε τό μπούγιο ..... Σκυλογαυγίσματα. Κρώξιμο τῶν πουλιῶν στόν ἀγέρα. Κακαρίσματα πετεινῶν ..... Καί

κοπάδια ... κοπάδια .... άνθρωποι και ζῶα. Φωνές ... Φωνές ... Φωνές .... Πέρναγαν απόξω τρέχοντας ... "Υστερα, ακούγονταν στό στενό πρὸς τὸ μεσοχώρι ... Καί μετὰ, ἀπ' τὸ πίσω παράθυρο, μακριά στό δρόμο τῆς Κούλιας, ἀνεβαίνοντας γιά τὸ βουνό.

..... Τέτοια κλιμάκωση ἀγρύπνιας! Λές κι ὅλοι κούρνιαζαν πίσω ἀπ' τὶς αὐλόπορτες, καί μέ τὸ πρῶτο ντάγκ, βρέθηκαν στό δρόμο, ἔτοιμοι γιά πορεία ....

Οἱ κεραῖες σημείωναν: ΑΠΟΓΝΩΣΗ μέσα στή δίνη.

Οἱ Γερμανοὶ ἔρχονταν! Μαῦρο πουλί τῆς φωτιᾶς πού κατάτρεχε τὸν ἀκατάλυτο βροντόσαυρο καί τὸν ζόριζε νά καταφύγει στίς ἀρχέγονές του τρύπες, τὶς βαθειές σπηλιές τοῦ δάσους ....

Πεῖσμα. Σφίξιμο τῶν δοντιῶν. Ζέση κι αὐταπάρνηση. Σιωπηλή ἐγκαρτέρηση .... Κι ἀπὸ πάνω τους ... ἕνας οὐρανὸς γαλήνιος Σεργιάνι. Πλημμυρισμένος ὄνειρο. Στάλαζε, πού λένε, τὸν Παράδεισο ...

— «Καί μιά νύχτα πανσές», καθὼς λέει ὁ ποιητής.

Ἄπό πολύ μακριά, λές κι ἔβγαινε ἀπὸ βαθύσκια ρεματιά μουρμουρητό, ακούγονταν ἡ παρηγοριά τοῦ "Αἱ — Κοσμᾶ.

«Ξάγρυπνο μάτι πάνω ἀπ' τ' ὄνειρο τοῦ κοπαδιοῦ»!

— «Καλότυχοι, ἔλεγε ..... Καλότυχοι ὅλοι σεῖς, πού αὐτὴ τὴν ὥρα θά βρεθεῖτε σ' αὐτὰ τὰ μέρη. Πάνω στά ψηλά βουνά .... Τοῦτα τὰ βουνά θά σᾶς γλυτώσουν ἀπὸ πολλά κακά. Θ' ἀκοῦτε καί δέ θά βλέπετε. Τρεῖς ὥρες καί τρεῖς μέρες θά ὑποφέρετε ... Τότε πού ὁ κόσμος θάναί ζωμένος μ' ἕνα σύρμα ....».

Πέρασαν δέν πέρασαν πέντε λεφτά, ὥσπου νά ντυθεῖ καί νά βρεθεῖ στό δρόμο ὁ Πετροπασχάλης. Καί τὸ χωριὸ ἦταν ἄδειο, παντέρημο. Μόνο ἀπὸ μακριά ακούγονταν ἕνα ξεψυχισμένο βουητό, στά τελειώματά του.

Χρόνος ἄδειος. Κούφιο τοπίο. Ἄσάλευτη γύμνια, στά ὄρια τῆς παραίσθησης .... μέχρι πού γιά μιά στιγμή τσίμπησε τὸ μάγουλό του γιά νά βεβαιωθεῖ πὼς εἶναι ξύπνιος καί δέν ὄνειρεύεται ... Πὼς πραγματικά γύρω του ὑπάρχουν δρόμοι. Ἐπάρχουν σπίτια. Ἐπάρχουν δέντρα. Καί πρό παντός, ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος ξέμεινε μόνος ....

Συνειδητοποιώντας το πιά πολύ, ένοιωθε άσχημα. Τρόμαξε. Και ζόρισε τό βήμα του.

Στρίβοντας τή γωνιά, μ' άνοιχτές τίς δρασκελιές, νάσου και ξεπετάγεται μπροστά του ή Φρόσω .... Παραφύλαγε φαίνεται στήν πόρτα του σπιτιου πού τή φιλοξενούσε.

— Τί ζητάς έσύ δώ πέρα; τής λέει....

— Θαρθώ μαζί σας.

— Γιατί δέν πηγες μέ τούς άλλους .... μέ τούς δικούς σου

— Συμφώνησαν κι αυτοί, πώς θάναι προτιμώτερο νά ξεμακρύνω.

— Μά για ποιό λόγο; Θα ταλαιπωρηθείς άδικα ... Καλύτερα νομίζω είναι νά πās μ' αυτούς.

— "Οχι ... "Οχι, αυτό δέ γίνεται.

Τήν κύτταξε. "Ηταν καλά προετοιμασμένη.. Γυλιός. "Αρβύλες. Και μιά κουβέρτα σταυρωτά. "Επειτα, γέλασε.

— Χαρά στό κουράγιο σου!... Πάντως έγώ δέ συμφωνώ. Οί Γερμανοί δέν έρχονται νά μείνουν. Κι ίσως νά μή φτάσουν ίσαμε δώ.... "Ας είναι όμως... Πάμε τώρα και τό ξανακουβεντιάζουμε .... Πρώτα νά δοῦμε τό χωριό τί έγινε ... Κι έπειτα τό τηλέφωνο...

— "Ο Κλέαρχος;

— Ναί ... μάζεψε τίποτα; "Η θα τον μαζέψουμε μέ τό ζόρι έμείς;

Στά γραφεία τής Κοινότητας, τρεμόσβυνε τό δαδί πάνω στό παραβαλισμένο λυχνοστάτη. Μάκραιναν τά σχήματα κι άγρίευαν οί φιγοῦρες. Καρέκλες άνω-κάτω. "Ο πάγκος στή γωνιά. Χαρτιά στό πάτωμα σχισμένα. "Ενα παλιό μαγκάλι αναποδογυρισμένο μέ τίς στάχτες. Πίσω-πίσω τό μακρύ τραπέζι. Κι ακόμα παραπίσω ό Κλέαρχος. Αίνιγματικός. "Ανακάτευε τά κουμπιά πάνω στό τηλεφωνικό καντράν, κουνώντας πέρα-δῶθε σά λαγός πού όσμίζεται τον κίντυνο, τή σουβλερή μουσούδα του. "Οπως μπήκαν οί άλλοι, έρριξε μιάν άδιάφορη ματιά, αλλά συνέχισε τίς διερευνήσεις του .... πέρα βρέχει. Μουρμούρα. Σταυροπαναγιές. Και γκρίνια...

— Νά πάρ' ό διάολος. Κι έδωσε μιά μέ τή γροθιά του στό καντράν. "Ολα σταμάτησαν στό «Γε... Γε... Γε... Γερμανοί άνε-

βαίνουν.. 'Αποσυνδέω». Καί τ'όσκασε ό δάσκαλος... Πήρε τά μάτια του. Τίς οίδε;... Μέ τόν τρόμο πούχε, πού θά πήγε;.. 'Από κείνη τή στιγμή, ούτε φωνή ούτ' άκρόαση. Χάθηκαν κι οί άλλοι. Κανένα κέντρο πιά δέ λειτουργεί! Καί τρελλάθηκα στό ψάξιμο ... όλο και λέω, έδω σ' έχω, εκεί σ' έχω, καμμιά λαθραία ή ένδεχόμενη φωνή ... αλλά τίποτα. Μουγγαμάρα... Κι αρχίζω νά φοβάμαι πώς μάς απόκοψαν οί Γερμανοί.

— Τότε ... τί κάθεται; Πάμε νά φύγουμε...

— Νά φύγουμε;... Έκανε ό Κλέαρχος άπορημένος, σά νά μή καταλάβαινε αυτά πού του έλεγαν ... Γύριζε και τούς κύτταζε, κι ήταν για λύπηση.

— "Ωστε ... νά φύγουμε, λέτε σεις; Κι έκανε σά νάταν οί πρώτοι πού του έλεγαν, και χωρίς λόγο μάλιστα ... Σκέφτηκε λίγο. Κύτταξε τό «θησαυρό» μπροστά του. Καί συνέχισε.

— Πάτε .. πάτε τώρα σεις. Κι έγώ ... θαρθώ σε λίγο.

— Μά τ' είναι αυτά πού λές ρέ Κλέαρχε; Είσαι μέ τά καλά σου; "Η θά βάλουμε τίς φωνές; Για τό Θεό!... Οί Γερμανοί μάς έξωσαν, και σύ ακόμα τό χαβά σου; Άντε κάνε γρήγορα και μάζεψτ' τά συμπράγκαλά σου. Μάζεψτα και πάμε. Γιατί σε λίγο δέ θα χουμε καιρό.

— "Οχι ... όχι ... Μή μου τά χαλάτε, μή μου τά χαλάτε σās παρακαλώ. Στριγγλιζε ό Κλέαρχος, πέφτοντας πάνω στό καντράν, σά κλώσα στά κλωσόπουλα ... Κι έκανε σάν ύστερικός. Παθιασμένος μέ τά εργαλεία του .. Θα κάτσω έγώ ... Θα ψάξω ακόμα ... Θα βρω ένα τρόπο. Έχω κι ένα κόλπο κατά νου ... Θα δείτε ... Τραύλιζε άσυναρτησίες σάν τό μωρό πού ψάχνει για δικαιολογία, στάχτη στά μάτια και δέν πετυχαίνει μέ τό πρώτο ....

Στήν αρχή ό Κλέαρχος πήγε στην όργάνωση άπρόσκλητος. Κιτρινιάρης. Ζαβός. Βαρύς σά σύννεφο φτινοπωριάτικο. Καί δύσκολος. Δέν ήξεραν τί νά τόν κάνουν ... Έπειτα ό Κλέαρχος άνακατεύτηκε, πάλι από μοναχός του, στα τηλέφωνα. Καί ξαφνικά άποκαλύφθηκε ιδιοφυία. Ξηράφι. Έφτιαξε τό τηλεφωνικό κέντρο και σύνδεσε τήν Κόνιτσα μ' όλα τά χωριά. Κι έτσι ό Κλέαρχος τούς έμεινε άμανάτι .. τηλεφωνικό έξάρτημα ... "Οπως είναι τό

σύρμα, τό ακουστικό, οί μπαταρίες ... Νύχτα μέρα, ποῦ τόν ἔχανες, ποῦ τόν ἔβρισκες; ... Ὁ Κλέαρχος μπάστακας ἐκεῖ. Ξενηστικωμένος. Ἄγρυπνος. Ἀξούριστος. Μέ τή μακριά μουτσούνα του καί τή σουβλερή του μύτη. Κι ἀπό πάνω τό ἐκνεύριστικό του σφύριγμα: «Παπαλάμπραινα καημένη ... γιατί ν' εἶσαι λυπημένη ....». Γύριζε μεστά πόδια τους. Καί μπερδεύονταν. Καί τούς μπερδευε, καθώς δέν ἔστεργε νά παραδόσει ἢ ν' ἀποκαλύψει σ' ἄλλον τούς ἀνεξιχνίαστους, μυστηριώδεις συνδυασμούς ποῦκανε μέ ἱεροτελεστική διαδικασία πάνω στό καντράν του, παίρνοντας ἀπό δῶ, βάζοντας ἀπό κεῖ, τά βύσματα γιά νά πετύχει τηλεφωνικές συνδέσεις, πού κανένας ἄλλος δέ κατάφερνε ...

— Παλιοσέλι ... Κλέαρχε!

Κι ὁ Κλέαρχος χαμογελοῦσε συγκαταβατικά. Τράβαγε μιά ρουφιζιά τσιγάρο. Μάζευε τά μανίκια του. Στραβομουτσούνιαζε. Κουνοῦσε τό κεφάλι του μέ ὑπονοούμενα, δυσκόλευε λίγο τό θέμα, πιστεύοντας πώς καταυτό τόν τρόπο ἀποχτιόσε σοβαρότητα ἢ δουλειά του κι ἄρχιζε τίς ταχυδακτυλουργίες ... Ὅλ' αὐτά ἦταν κόλπα κι οἱ ἄλλοι τᾶξεραν. Ἐπρεπ' ὁμως νά νταντεύουνε τόν Κλέαρχο, γιὰ τ' ἦταν ἀπαραίτητος .. Καί δίχως Κλέαρχο .... δέ γίνονταν ...

Ἄρπαζε ὁ Κλέαρχος τό πιόνι ἀπ' ἀριστερά. Τό πήγαινε δεξιά στό βάθος. Ἐπειτα ἔκρυβε μέ τ' ἀριστερό τρία πιόνια μαζύ κι ἀραίωνε γρήγορα-γρήγορα τό ἕνα. Τό πήγαινε πιό πέρα, καί σύ περίμενες ὑπομονετικά νά πάρεις «στίγμα» ἀπό τόν Κλέαρχο. Ὁ Κλέαρχος ὁμως ἦταν σαδιστούλης, καί σ' ἄφινε νά ὑποφέρεις .. Κάποτε .... τέλειωναν τ' ἀστεῖα, καί τέλειωναν βέβαια κατά λόγο ἀντιστροφο μέ τό πόστο ποῦχες στήν ὀργάνωση. Τότε ἄκουγες:

— Παλιοσέλι ἐκεῖ; Παλιοσέλι; Ρέ ἀδερφέ ζητάω Παλιοσέλι, τί μπῆκες μέσ' τή μέση ... Παλιοσέλι εἶσαι; Πῶς εἶπες; .... Ἄ περίμενε νά σοῦ τό δώσω ... (διακοπή ... ἄλλαζε δυό βύσματα .. Πάλι καβούρντισμα στό μηχανάκι κι ἀμέσως) Παλιοσέλι; Παλιοσέλι; ποῦ ἦσουν τόσην ὥρα; Ἐμεῖς πνιγόμαστε συναγωνιστή καί σεῖς τό ρίξατε στόν ὕπνο; Πάρε τώρα ... καί μή φύγεις ... Σέ θέλω, ἔχω νά σοῦ μεταδώσω μήνυμα ... Ἄκουσες; Μή φύγεις ...

Καί σοῦ παράδινε τό ακουστικό. Αὐτός κράταγε τά δικά του ακουστικά στ' αὐτιά. Καί παρακολουθοῦσε.

Στό πρόσωπό του ἄπλωνε τότε μιά συγκαταβατική ικανοποίηση, πού τονίζονταν μέ τό «Παπαλάμπραινα καημένη ...». .... Σέ κανά λεφτό ὅμως, ὅλη αὐτή ἡ ἔξαρση ἔπεφτε ξαφνικά κι ἀπρόσμενα σέ μιά νυσταλέα εὐτυχία ... καί τό καταλάβαινες ἀπό τό γιομάτο ἀνατολίτικο ἡδονισμό, κλείσιμο τῶν ματιῶν του, καθώς ἀπολάμβανε τήν ὑποκλοπή τοῦ τηλεφώνου σου ...

“Ὅταν ἔφυγαν οἱ ἄλλοι ἀπό τήν Κόνιτσα, μέ τό ἔμπα τῶν Γερμανῶν, δεύτερο δεκαήμερο τοῦ Ἰούλη, τοῦ σαράντα τρία, ἀκολούθησε κι ὁ Κλέαρχος. Ἦρθε στό Γανναδιό. Κι ἔστησε τά συνεργά του ἐκεῖ. Σέ πέντε μέρες, ὅλο τό δίχτυο τῆς ἐπαρχίας ξεκινούσε καί κατάληγε στό Γανναδιό..«Τ’ εἶχες Γιῶργο, Τ’ εἶχα πάντα».

Ἄλλά ὁ Κλέαρχος δέ μετακινιοῦνταν εὐκόλα ... Κόλλαγε σέ μιά μεριά καί δέν τόν κούναγες μέ τίποτα ... «Γάστρωνε σάν ὁ Ἄμπτος στό Χανόπουλο» .... πού λέει ἡ παροιμία.

— Ἄστα, τῶρ’ αὐτά χρυσέ μου Κλέαρχε, παρεμβαίν’ ἡ Φρόσω .. Κι ἔλα νά σέ βοηθήσουμε καί μεῖς στό μάζωμα ... Γιατί καθώς τό πᾶμε ... μεῖς οἱ τρεῖς ... «ἔλα ἐμεῖς, ὄχι ἐσύ...». Στό τέλος δέ μᾶς βλέπω νά γλυτώνουμε ....

Ὁ Κλέαρχος, πού στή Φρόσω δέν εἶχε πεῖ ποτέ του, «ὄχι» (— ἦταν κι αὐτό ἀπ’ τίς λίγες τρυφερότητες τοῦ Κλέαρχου —) στριμώχτηκε. Κόμπιασε. Κατάπτε καί τό σάλιο του, ἀλλά στό τέλος δέν κουνήθηκε ... Κύτταζε σά χαμένος σ’ ἄλλο κόσμο ... Κι ὅπως τό πήγαινε, θάταν ἀκόμα κεῖ, τό δίχως ἄλλο, ἂν ὁ Πετροπασχάλης μέ τή Φρόσω, δέν παρατοῦσαν τά προσχήματα καί δέν ἔπιαναν ν’ ἀποσυνδέσουν σύρματα, μπαταρίες, καντράν στό πί καί φί ... Νά τ’ ἀρπάξουν ὑπό μάλης καί νά βγοῦν στό δρόμο, παρατώντας σύξυλο τόν Κλέαρχο ...

Δέν πρόλαβαν νά κάνουν πέντε βήματα, καί νᾶσου ὁ Κλέαρχος. Σχεδόν ὑπνωτισμένος. Ἔτρεχε μαζεύοντας ἀπό καταγῆς τά σύρματα. Γλύστραγε στό γκαλτερίμι ... Κι ὅλο παρακάλαγε τή

Φρόσω νά τοῦ δώσει τό καντράν ... Νά τό κρατάει αὐτός ... Κι ἔλεγε
— κι ἔλεγε ....

— Καημένε Κλέαρχε, «Στό φευγιό, καθώς ξέρεις φερμάνια καί
νταούλια δέ χρειάζονται νά σοῦ τό ποῦν ... Βουτᾶς ἀπό μπροστά σου
ὅ,τι βρεῖς καί φεύγεις».

δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Σταθμός στην Κούλια

Τόπος συγκέντρωσης για τὰ στελέχη τῆς ὀργάνωσης, ἦταν ἡ Κούλια. Πάνω στό Σέλλωμα πρὸς τὴ Μεσαριά. Διακόσια, πάνω κάτω μέτρα ἀπ' τὸ χωριό. Δρόμος μέ γκαλτερίμι, τράβαγε στό ξάγναντο.

Μετέωρη στιγμή ... Ὁλόκληρο τὸ χωριό ἀπὸ δῶ, ἄδειο πυθάρι. Ξεροστάλιαζε μέσ' τὴ σκοτεινιά ... Ἀπὸ κεῖ, τὸ γκριζό φῶς, ἄφινε νὰ διαγράφονται οἱ φόρμες κάτω ἀπὸ ἀραχνοῦφαντο σεντόνι.

Ὁ ὑπαινιγμός σαφής: Ἔρχονταν ἡ Αὐγή κι ἔπρεπε νὰ τρέξουν.

Ὅσο ζύγωναν, τόσο καὶ ξεκαθαρίζονταν πῶς τὸ λιμέριασμα στό δάσος δέν εἶχε τελειώσει ἀκόμα ... Στιγνές φωνές. Τσιρίσματα. Μηκυθμοὶ ζώων ... Κι ὀνόματα ἀτελείωτα, πού ἀκούγονταν σὰ τὸ γκιώνη: ... Πέτρο ... Κώστα ... Σταμάτη ... Παρασκευούλα. Στάθρια τῆς ἀπόγνωσης καὶ τῆς ἀδημονίας ... Ὁ τροχὸς δούλευε ...

Ἡ πληγὴ δέν εἶχε κλείσει. Κι αὐτὸ ἦταν ποῦκανε τὸν Πετρο-πασχάλη περπατώντας, νὰ τρώγεται ἀπ' τίς τύψεις. «Τὸ ξεσήκωμα τοῦ χωριοῦ αὐτὴ τὴν ὥρα ... μικρὰ παιδιὰ, γέροι, ἄρρωστοι, σακάτηδες ... μέ μόνη τὴν ὑποψία πῶς ἔρχονται Γερμανοὶ ... πλάκα βαρειὰ στὴν πλάτη του καὶ δυσκολεύονταν νὰ τὴ σηκώσει ... Στό μυαλό του μέσα-μέσα, καρφώνονταν ἡ σκέψη τῆς ὑπερβολῆς ... καὶ τὸν δυνάστευε .. Ὡστόσο, καταλάβαινε πῶς δέ γίνονταν κι ἀλκοιῶτικα ... Τόσες ψυχές; Ποιὸς ἀναλάβαινε; ... Στό κάτω-κάτω τὰ ντουβάρια ξαναγίνονται. Ἀρρωστη βλέπεις ἢ μνήμη, τότε ἀκόμα, ἀπ' τὸ μικρὸ παιδί τῶν Λιγγιάδων.

Κεῖνο τὸ ὀλόξανθο ἀγγελούδι, μέ τὴν τεράστια μαχαιριά (ἔπιανε ἀπ' τὴν κορφή τῆς ραχοκοκκαλιᾶς κι ἔφτανε κάτω-κάτω), πού τόσωσαν τὴ τελευταία στιγμή πάνω στό βυζί τῆς σκοτωμένης μάνας του ... Ἀλήθεια! Γιατί σκότωσαν οἱ Γερμανοὶ ἐκεῖ, στά καλά τοῦ καθουμένου, στίς τρεῖς τοῦ Ὀχτώβρη τὸ σαράντα τρία, ὀγδόντα ἀνθρώπους;

Κι ὁ νούς του πάει στό:

«Ήταν μιά μαύρη λάμια τοῦ νύχτιου
σπαραγμοῦ, πού ἔρεθίζονταν μέ τή χαρά
καί θέριευε ἀπ' τήν εὐτυχία.

Ήταν καί μι' ἀράχνη γκρίζα
πού φαρμακώνονταν ἀπ' τήν χαρά
κι ἀγρίευε στήν εὐτυχία ....»

Κι ἐνῶ αὐτά στοχάζονταν ὁ Πετροπασχάλης, ἀκολουθώντας
δρασκελιά τή δρασκελιά τή Φρόσω, ἀπό πίσω του ὁ Κλέαρχος
γκρίνιαζε σκοινί-κορδόνι, φούσκωνε καί ξεφούσκωνε σά σαμπρέλλα
χαλασμένη, καί δέν ἐννοοῦσε νά τό βάλει κάτω.

— Ἄς μ' εἶχατ' ἀφίσει καί θά βλέπατε σεις ... Κοντοστέκον-
ταν. Ρέ νά πάρ' ὁ διάολος. Αὐτό ἦταν, καί δέν τόχα σκεφτεῖ.
(Ή Αποσιωπητικά κι ἔπειτα τό σιγοσφύριγμα) ... Φρόσω ... Φρόσω
μήπως ξέρεις ἀπό ποῦ περνᾶν τά σύρματα, πάνω στό Γλυκό;

— Πᾶμε ... πᾶμε Κλέαρχε ... Δέν ἔχουμε καιρό γιά τέτοια,
τώρα ... Τόν ἔκοβε ἡ Φρόσω συγκαταβατικά, πού φαίνονταν
ἀφηρημένη καί δέν ἤθελε κουβέντες μέ τόν Κλέαρχο ...

— Κάνε ὑπομονή ... πρόσθετε ὁ Πετροπασχάλης. Θά πᾶμε κεῖ
πού καί σύρματα θαβρεῖς καί τό συμπράγκαλό σου θά συνδέσεις ...
Μεῖνε ἡσυχός ...

Λίγο ἡ γκρίνια ... Λίγο ἡ μυωπία τοῦ Κλέαρχου. Λίγο τό
χαλασμένο γκαλτερίμι. Λίγο τά καλώδια ποῦχαν ἀμολυθεῖ κι
ἔτρεχαν τό δρόμο-δρόμο ... Κάθε τόσο στραβοπάταγε ὁ καημένος.
Καί πήγαινε νά γκρεμοτσακιστεῖ .. Ἄρχιζε τότε τίς σταυροπανα-
γιές ... Καθυστεροῦσε στό περπάτημα καί τᾶβαζε μέ τόν Πετρο-
πασχάλη ....

— Τόλεγα γώ ... Ἄν εἶχαμε καθυστερήσει πέντε λεφτά ...
Τώρα θά ξέραμε ἀπό ποῦ ἔρχονται οἱ Γερμανοί ....

— Μ' ἀφοῦ ξέρουμε ... ρέ Κλέαρχε ... Τί ἄλλο;

— Ὅχι-ὄχι ... δέ ξέρετε σεις τά κόλπα ... Μπορεῖ τώρα κεῖ
πού πᾶμε ... νά πέσουμε πάνωθῆ τους ...

— Προτιμώτερο ρέ Κλέαρχε, τοῦ λέει ἡ Φρόσω ... Παρά νά

μᾶς πιάσουν σά τόν ποντικό στή φάκα .... μέ τό τηλέφωνο μάλιστα
στά χέρια.

— Ναί ... ἀλλά .... Καί σταματοῦσε .... γιατί δέν ἔβρισκε
τίποτα νά πει, μέ τ' ἀντιρρησιακό μυαλό του καί τό μένος τῆς
χοντροκεφαλιᾶς του ... Στ' ἀναμεταξύ ἔκανε καί τό κόλπο τοῦ
στραβοπατήματος, γιά νά τόν λυποῦνται οἱ ἄλλοι, νά βρίζει μέ τήν
εὐκαιρία καί νά κερδίζει χρόνο ...

Ἡ Κούλια, πάνω στήν κορφή, ἔμοιαζε μέ στρατόπεδο νεοσύλ-
λεκτων, σέ βραδυνό προσκλητήριο ...

Νευρικότητες. Φωνές. Ἀσυνενοησία. Βιασύνες. Πανικός ...

Κανένας δέ λογάριαζε τή στραβωμάρα του .. "Ολοι νοιάζον-
ταν γιά τούς ἄλλους ... πῶς θά μποῦν σέ τάξη. Κι εἶχε ὁ καθένας
ἀπό μιά γνώμη ἐτοιμοπαράδοτη .. γιά ὅ,τι, δήποτε ... ἀρκεῖ νά μὴν
τόν ἔπαιρνες στά σοβαρά.

Κάποιο σχέδιο, ποῦχε καταρτιστεῖ σ' ὥρες νηφάλιες, γι'
αὐτές τίς περιστάσεις, πέρναγε τώρα, στόμα σέ στόμα ... Κανένας
ὅμως ... δέν τό λάβαινε ὑπ' ὄψη του. Καί πρό παντός .... κανένας δέ
λογάριαζε νά τό ἐφαρμόσει. «Τρεῖς μαδιοῦνται κι ἔξη ψειρίζονται»
πού λέει ὁ λόγος. Μέρος βέβαια τοῦ σχεδίου, ἦταν κι ἡ ἀπομάκρυν-
ση τοῦ κόσμου ... Οἱ καμπάνες. Τ' ἀδειασμα τοῦ χωριοῦ ... Κι ὁ
κόσμος τῶχε παραδεχτεῖ καί τό ἐχτελοῦσε δίχως ἀντιρρήσεις ...
Πειθαρχημένα κι ἀδιαμαρτύρητα. Εἶχεν ἀπόλυτῆ ἐμπιστοσύνη
στήν ὀργάνωση ποῦδινε ρετσέτες ... ἀλλά σκόνταφτε γιά πάρτι της,
μ' ἓνα σωρό προφάσεις ... «Προσαρμογή γραμμῆς. Ἀλλαγὴ
προϋποθέσεων. Εὐελιξία ...» καί τέτοια...

Κάποιοι, ποῦχαν πιστέψει ὅτι δῆθεν εἶχε μπεῖ τό σχέδιο σ'
ἐφαρμογή, καί διαψεύδονταν ἀπό τά πράγματα, εἶχαν ἀποτραβη-
χτεῖ μόνοι τους πάνω στά πεζούλια τοῦ σχολειοῦ κι ἔμοιαζαν
μακρινοί κι ἀπροσπέλαστοι ... Ἦταν σά νάχαν ἀκουμπήσει στό
κενό καί τούς τρόμαζε τώρα ἡ περιπέτεια.

Ἄλλοι πάλι, ξετρύπωναν ἀπ' τά χαντάκια καί τίς βατσινιές σά
βερβεριτσες καί τούς κύτταζαν μ' ἀμφισβήτηση.

Ἡ Φρόσω, πού πρώτη ξαμολύθηκε νά πάρει ἐπαφή, νά μάθει,
μετάδοσε στόν Πετροπασχάλη, πῶς ὁ γραμματέας τῆς ἐπαρχιακῆς

ὀργάνωσης εἶχε ξαφανιστεῖ ... Ἔστειλαν καί ξανάστειλαν παιδιὰ
στή Μεσαριά. Καί τό μαντάτο κάθε φορά ἦταν τό ἴδιο.

— Ναί μέν χτές βράδυ ἦταν ἐκεῖ ... Σήμερα ὅμως τό πρωί,
κανένας δέν τόν εἶδε.

Ἄ Ο Κλέαρχος ἐνδιαφέρονταν περισσότερο γιά τήν «κάλυψή
τους».

— Καθόμαστε δῶ, ἔλεγε. Κι εἴμαστε μιά χαρά. Ἄλλά ....
εἶναι καί κανένας χριστιανός πού νά φυλάει. Νά νοιάζεται γιά μᾶς,
μή ξεμπουκάρουν ἀπ' τά πεῦκα οἱ Γερμανοί;

Τριγύριζε, φορτωμένος τό μηχάνημα. Ἄνίχνευε. Ἔχωνε τή
μύτη του παντοῦ. « Ὅλοι μιλοῦν γιά τ' ἄρματα ... κι ὁ Γιάννης γιά
τήν πῆττα ». Ὡσπου στό τέλος ἔμαθε. Κι ἔβαλε τόν πιρινό του
κάτω ...

— Ἄ Ο Στέφανος, ποῦταν στρατιωτικός ὑπεύθυνος τῆς περιο-
χῆς εἶχε φροντίσει νά καλύψει τά περάσματα.

Ἄ Ἄλλο, πού ἀργότερα μαθεύτηκε, ὅτι κάτω στά «Καγκέλια» οἱ
δυό φύλακες εἶχαν ἀποκοιμηθεῖ ... πέρασαν οἱ Γερμανοί κι αὐτοί
χαμπάρι δέν ἐπῆραν. Εὐτυχῶς, ποῦταν κάπως παράμερα ... καί
γλύτωσαν οἱ ἴδιοι.

Ἄ Ὡστόσο κατά τίς πληροφορίες τοῦ Κλέαρχου: «Κι ἡ «Δαιμονι-
κή» φυλάγονταν. Κι ἡ «Ζάρωση» εἶχε ἀνθρώπους .. Καί τά «Καγ-
κέλια» ἦταν σίγουρα. Κι ὅλα ἐν τάξει ... μόνο τήν ἀπόφαση περίμε-
ναν, πότε θά ξεκινήσουνε καί γιά ποῦ θά πᾶνε».

Μυστήριος ἄνθρωπος κι αὐτός ὁ Γραμματέας. Παναγή τόν
ἔλεγαν, ἀλλά κανένας τους δέν ἤξερε ἀπό ποῦ κρατάει ἡ σκούφια
του. Καινούριος στήν περιφέρεια καί δέν εἶχε ξεκαθαριστεῖ ἀκόμα
τί σόϊ εἶναι. Ἄ Από κάτι μισοκουβέντες του, λιγόλογος καθώς ἦταν,
φάνηκε νᾶναι «ἐπιφορτισμένος» τάχα, ἀπό τούς «παραπάνω» γιά
«κάποια ἐκκαθάριση στήν ἐπαρχία» .... Δῆθεν ἡ ἐπαρχία δέν
πήγαινε καλά κι ἔστειλαν αὐτόν νά βάλει τάξη. «Παλιό χωριό,
καινούρια τάξη»... «Ἔχει γερό ὀργανωτικό», ἔλεγαν .. Κι ἄφιναν
νά διαδίνεται. ... Ἄ Ἄλλ' οὔτε καί τούς εἶπαν, ποῦ καί πότε τόδει-
ξε ...

«Τῆς γάτας ἡ κοσῆ, ... ἴσαμε τόν ἀχυρώνα».

Παρ' ὅλ' αὐτά, ὅλοι στήν ἐπαρχία ἔδειχναν διάθεση νά τόν ἀποδεχτοῦνε .. Τό πράμα ὅμως σκόνταψε, σά φάνηκε πώς ὁ Γραμματέας «τᾶχε μ' ὅλους ... κι ὅλα τοῦφταιγαν»..

Ἦρθε ἡ ὥρα πού μπῆκε ἀνάμεσα σ' αὐτόν καί τά περσότερα στελέχη, μπάρα ... Ἡ ἀλήθεια εἶναι πώς τόσο αὐτός ὅσο κι ὁ Χρῆστος, Γραμματέας τῆς Νεολαίας, τότε, ἦταν παλιοί ἐξόριστοι ... Βασανισμένοι ἀνθρώποι ... Ἐξορία καί φυλακές. Μιά ἀπό δῶ. Μιά ἀπό κεῖ. Ζωή ὀλόκληρη. «Ζεστό ψωμί δέν ἔφαγαν. Κρύο νερό δέν ἤπιαν»... Νειάτα χαμένα.

— Πιστοί στό κόμμα ὅμως! Κι αὐτό βάραινε ...

Τό καταλάβαιναν οἱ ντόπιοι, δέ λέω, ... Ὅχι ὅμως πώς αὐτό τούς ἔδινε κάποιο δικαίωμα νά ζητᾶν λογαριασμό, καί κάθε μέρα μάλιστα, σά κληρονόμοι πού τούς κατακρατοῦν τό μερτικό.

Μ' αὐτά κι αὐτά, ἦρθε στιγμή πού κάποιοι ἀπ' τήν ἐπαρχία βλαστήμαγαν τήν ὥρα καί τήν στιγμή «πούμπλεξαν!». Ἀσε τούς ἄλλους αὐτούς πού πήραν δρόμο κι ἔφυγαν: «Φεύγουν κι ἀκόμα φεύγουν» πού λέει ὁ λόγος. Καί πήγανε στοῦς Ἐδεσίτες. «Καί μήν τούς εἶδατε».

Διαρθρωτικό

«Μητέρα, ό γιός σας είναι θεσπέσια ἄρρωστος²»

Χρόνια ἔξορία!

Κι ἔσωσε κατά τό Σεπτέμβρη τοῦ σαράντα τρία, λίγο πρίν πέσει ἡ Ἰταλία, τότε πού ἡ Κέρκυρα ἔμεινε στό κενό κάμπουσες μέρες, μέ τή Λαϊκή Ἐπιτροπή (ό γέρο Πρόεδρος της ἔλεγε πώς ἦταν ἐαμίτης ἀλλά ... βασιλόφρονας) νά ξεφύγουν ἀπ' τό Λαζαρέτο, ποῦταν τό Στρατόπεδο τῆς ἔξορίας, καί νά περάσουν ἀπέναντι μέ βάρκα, νύχτα, μεσάνυχτα. Λίγο πιο πάνω ἀπ' τή Σαγιαάδα.

Κεῖνο τό πέρασμα, μ' ὄλες τίς λαχτάρες του, τήν κούραση, τίς ἀγωνίες καί τόν κίντυνο ἀπ' τούς Τουρκοὺς, θά τό θυμᾶται πάντα ό Πετροπασχάλης, ἐπιφορτισμένος τότε μέ τήν προετοιμασία καί τήν ὀργάνωσή του ἀπ' τή στεριά.

Ξέμαθοι στό περπάτημα. Ξετιναγμένοι ἀπ' τήν πείνα. Ἀποβιταμινωμένοι. Τ' ἄντερό τους τελατίνι. Τριαντατέσσερις ὥρες πορεία. Νύχτα μέρα. Ἀνάμεσ' ἀπό μονοπάτια πού δέν φαίνονταν. Μέσ' ἀπ' τά περάσματα τῶν ποταμῶν. Μέ τήν ψυχή στά δόντια. Ἐφτασαν στό Ζαγόρι, σωστά φαντάσματα.

Οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτούς ἦταν καλοπροαίρετοι ... Ἐμοιαζαν παιδιά. Περπατούσαν μέσ' τά χωριά διακριτικοί καί μαζωμένοι, «σά νά κουβαλοῦσαν ἕνα φλυτζάνι ζεστό τίλιο γιά νά τό πᾶνε σ' ἄρρωστο» ... Κάνανε παρέα μέ ντόπιους. Τραγουδούσανε μαζύ παλιά ἐπαναστατικά τραγούδια. Μάθαιναν τά καινούργια. Καί διηγῶνταν σ' ἕνα ἀκροατήριο διψασμένο, ιστορίες ἀπ' τήν προπολεμική τους δράση ... Τότε ποῦβγαζαν λόγους στά καφενεῖα καί χειροκροτούσανε δυό τρεῖς, ἔτσι πού τό γκαρσόνι περνώντας τά χειροκροτήματα γιά παλαμάκια κάποιας παραγγελιάς, βιάζονταν ν' ἀπαντήσει ... «. Χτύ.υ.υ.πος ... Ἀμέσως ἔρχομαι»... Ἐπειτα, ἔλεγαν γιά τά βάσανα τῆς ἔξορίας. Μιλοῦσαν γιά τό Ζαχαριάδη, ποῦταν τότε «μύθος» καί γοήτευε ...

«Ζαχαριάδη αγωνιστή
βαρβαρότητας γκρεμιστή.
Μπράτσα σένα μύρια φρουροῦν.
Λογισμοί σέ σένα πετοῦν...»

Κι ἡ ἀτμόσφαιρα ζεσταίνονταν. Ὅλοι μαζί ζούσανε τή Ρούσικη ἐπανάσταση, καθὼς τήν εἶχε πλάσει ὁ καθένας μέ τή φαντασία του. Ἐπί τὰ διαβάσματα. Τό σινεμά .... Τούς ναῦτες τῆς Κροστάνδης. Τόν Τσαπάγεφ. Τόν Μπουτιένι ....

Τούτη τήν εἰδυλλιακή ἀτμόσφαιρα τῶν ἐφηβικῶν ἐπαναστατικῶν ἐξάρσεων καί τῆς συναδέρφωσης, ἀνάμεσα παλιούς καί νέους, ἦταν ... κάποιοι, τρεῖς-τέσερις, πού τρωγότανε νά τή χαλάσουν ... Ἐφοῦ ἔφαγαν κι ἤπιαν ... ἔσφιξε τό κόκκαλό τους γιά καλά, ἄρχισαν τήν κριτική καί τό ἀγρίεμα. Ἐμοιαζε νά δοκιμάζουνε τήν πειθαρχία καί τό κουράγιο τους πάνω στίς ξένες πλάτες. Στούς ντόπιους, ποῦχαν κι ὄλας ὁ καθένας τους, στό ἐνεργητικό του, ἀπό δύο τρεῖς μάχες καί πρό παντός .... τή χειροπιαστή Ἀντίσταση ...

Κρύωσαν τά πράματα. Κι ἦταν ὥρες-ὥρες, ποῦμπαιναν στή μέση αὐτοί ἀπρόσκλητοι, καί μέ τή βραχνή φωνή τους, νόμιζες, πὼς κουβαλοῦσαν κι ἓνα κομμάτι πάγο ... Κάτι ποῦμοιαζε μέ σιωπητήριο .. Ἄσε πού ἐπίμεναν σέ μιά γλώσσα ἐπίπεδη. Φτωχή. Μ' ἓνα ξεθωριασμένο λεξιλόγιο. Χωρίς φαντασία ... Τά ἴδια καί τά ἴδια, φράσεις κλισσέ, χιλιοειπωμένες ... Καί δόστου κάθε τόσο, γιά νά «ἐπατάρουν», τσιτάτα ἀπ' τούς κλασσικούς τοῦ Μαρξισμού ... Σά νάτανε στό φροντιστήριο τῆς φυλακῆς. Ἐκουμπώντας ἔτσι σέ κάποιο «Ἄλλοθι»... Καμμιά φορά ἀνακατεύοντας καί τό φυλακισμένο ἀρχηγό, ἢ καί τή μακρυνή Μόσχα... σά πρόχειρες πηγές ἰδεολογίας ...

Ἐπανάσταση χωρίς καρδιά. Στραγγισμένη ἰδεολογία...

— Ἐξεραν, καθὼς εἶπαν τότε, μ' ἀκρίβεια τή σελίδα ποῦπαιρναν τά τσιτάτα τους, ἀπό τό Μάρξ, τόν Ἐγκελς καί τό Λένιν, ἔμειναν ὁμως ἀδιάφοροι γιά τόν ἀριθμό τῶν σκοτωμένων μπροστά στή πόρτα τους συντρόφων.

— Ἄμ πῶς φίλε μου, πῶς θά δεῖς ὄλο τοῦτο τό γλέντι τῆς

Ἐπίστασης, ὅλη τούτη τήν ἔξαρση τοῦ λαοῦ μας, ὅταν ἀπό τά μάτια σου δέ φεύγουν οἱ παραμορφωτικοί φακοί; Τήν Ἐπίσταση δέ τή πραγματοποιεῖς μονάχα, πρέπει καί νά τή χαίρεσαι μαζύ. Πῶς ὁμως νά τή χαρεῖς ἐσύ σάν τή μετράς μέ τόν πῆχυ τοῦ πρᾶματευτῆ;

Σ' ὅλη τήν ἱστορία αὐτή, κάτι σά νά μή πήγαινε καλά.

Βάβαινε τήν ἀτμόσφαιρα, καί φόρτωνε τίς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων, μ' ἓνα σκληρό κι ἀλύγιστο δογματισμό. Τό δίχως ἄλλο, κάτω ἀπ' αὐτό τό κλίμα ὅ,τι καί νά γίνονταν θᾶββαινε στραβό.

Κι ἦταν μερικοί πού βασανίζονταν μ' αὐτή τήν ἔγνοια.

— Ἡ τό ρολοῖ τους δείχνει ἀκόμα χίλια ἐνιαχόσια τριάντα πέντε. Ἡ ξεγιελιοῦνται καί περνᾶν τόν πρῶτο μήνα τῆς ἐγγυμοσύνης γιά ἓνατο. Ἐλεγαν σκεφτικοί. Ἐχουν φαίνεται οἱ ἀνθρωποι δυσκολίες προσαρμογῆς. Τί νά γίνει; Ἴσως νάχουν μπλέξει καί σέ βραχυκύκλωμα. Παίρνουν τόν ἐθνικοαπελευθερωτικό ἀγῶνα γιά προλεταριακή ἐπανάσταση. Καί τό χειρότερο, θεωροῦν τό κίνημα ἰδιοκτησία τους καί τήν Ἐπίσταση χωράφι τους. Ἄλλά μέ μιά τέτοια βάση, ὅπως καί νά τό κάνουμε, τό κίνημα στενεύει καί κάνουμε ἐχτρούς. Καί δέν εἶναι μόνο τά κουσούρια τους κι οἱ ἐλλείψεις τους ... ἀλλά κάνουν καί τόν ἔξυπνο ἀπό πάνω. Ὅπως κάθε μισοδιαβασμένος, νομίζουν πῶς τά ξέρουν ὅλα ... Καλά ἔλεγε κάποιος παλιός, ... «Νά φοβᾶσαι ... τόν ἀνθρωπο τοῦ ἐνός βιβλίου». Κι αὐτό εἶναι ἡ περίπτωσή τους. Ἐφοῦ δέν ἤθελαν νά καταλάβουν τήν πιό ἀπλή ἀλήθεια, ὅτι ὅταν ἓνας λοχίας τήν ἄλλη μέρα ξυπνάει στρατηγός, ὅτι καί νά λέμε, ὅπως καί νά τό κάνουμε, θά δυσκολευτεῖ νά τά βγάλει πέρα καί μάλιστα μονάχος του ... Ἴσως κάποτε νά τά καταφέρει, ἀλλά θά χρειαστεῖ ὅπωςδήποτε καιρός. Κάποιοι τώρα, μέ τό τίτλο «τοῦ πιστοῦ στό κόμμα» καί τίποτ' ἄλλο, δήλωσαν ἀρχηγοί. Κι ἔπιασαν τά πόστα. Ἐγκάθετα Ἱερά Τέρατα ... Κι ἀπ' τά πόστα τώρα ξαπολᾶνε διαταγές ... κι ὅποιον πάρει ὁ χάρος. Ἄμ δέν εἶναι ἔτσι φίλε μου! Τά κινήματα κι οἱ ἀλλαγές δέ γίνονται μέ λόγια. Καί προπαντός δέ γίνονται μ' αὐτούς πού ἰσχυρίζονται «Ἡ Ἐπανάσταση εἶμ' ἐγώ». Ἄν ἔχεις τέτοιους μέσ' τό κίνημα τί τους θέλεις τους ἐχθρούς; Θά ξεγλιστρίσουν

σήμερα στην άναμποπούλα. Θά τούς βρεῖς ὅμως μπροστά σου αὔριο. Ἐγκαλιά στήν ἐξουσία. Στρογγυλοκαθισμένους. Αὐταρχικούς. Ἐκουβέντιαστους. Μένα τεράστιο σπαθί στό χέρι. Καί τότε ... ἄει ξεκόλλα τους, ἂν μπορεῖς. Τότε θά σοῦ λένε: Ἡ «Ἐξουσία εἶμ' ἐγώ»... Καί καλά γεράματα. Μ' ὄλες ὅμως τίς γεράκλες, πῶς θά γίνει ἡ ἀνανέωση; Τί σοῖ σύστημα προοδευτικό θάμαστε, ὅταν ἡ ἡγεσία εἶναι ἀρτηριοσκληρωμένη; .... Ἄλλο φίλε μου, εἶναι ὁ πιστός στό κόμμα. Κι ἄλλο ὁ λαϊκός ἡγέτης. Καί πρό παντός «πιστός στό κόμμα» στήν περίοδο ποῦταν οἱ τρεῖς κι ὁ κοῦκος. Καί δέν εἶχε γίνει καμμιά ἐπιλογή. Ξέρω γώ; Ὁ Θεός ἄς μᾶς συχωρέσει ... Ἐκούω πιστός καί κουμπώνουμαι. Ὅλο καί πιστεύω πῶς πίσω ἀπ' τό «πιστός» κρύβεται καί τό πείσμα κι ἡ στενοκεφαλιά ... Καμμιά φορά μάλιστα κι ἕνα μίσος γιά τόν ἄνθρωπο, πού σοῦ πιάνεται ἡ ἀνάσα ... Δέ λέω! Εἶσαι πιστός; Εἶσαι βασανισμένος; Θά σέ τιμήσω ἀπό ἀνθρωπισμό. Θά σέ βοηθήσω ν' ἀποκατασταθεῖς ... Θά σέ βάλω στήν καρφή νά κάθῃσαι ... Τί ἄλλο θές; Ὅχι ὅμως καί νά μοῦ γίνεις χαβαλές. Γιατί ἀδερφέ μου, δέ ξέρεις τί παναπεῖ: «Ἐμπλεξα μέ στραβόξυλο»...

— Ἄσε, ἔλεγαν οἱ ἄλλοι. Αὐτοί πού δέν εἶχαν τέτοιους προβληματισμούς κι ἀπλοῦστευαν τά πράγματα, παίρνοντας τήν περίπτωση σά σύμπτωμα παιδικῆς ἀρρώστιας, πού δέν πάει μακριά καί δέν ἔχει ἄλλες προεκτάσεις. Ἄσε τους. Καί θά τούς περάσει. Θά καταλάβουν πῶς δέν εἴμαστε ἀκόμα στό τριάντα πέντε ... μέ τούς τριμελεῖς πυρῆνες πού τρύπωναν κάτω ἀπ' τίς σκάλες, στά ὑπόγεια τῶν τυπογραφείων, ἢ στά πατάρια τῶν φουρνάρικων γιά συνεδρίαση κι ἔβλεπαν παντοῦ χαφιέδες ... Ἄσε καί θά καταλάβουνε τήν ἀλλαγῆ ... Ἐχει τόσο δυναμισμό αὐτό πού γίνεται τριγύρω μας. Ἐχει τόση ζωντάνια ἢ πραγματικότητα, αὐτό τό χτίσιμο κάθε μέρα τῆς Δημοκρατίας. Ἡ αὐτοδιαχείριση. Ὁ ἐνθουσιασμός. Τό ἀνέβασμα τῆς ποιότητας τῆς ζωῆς ... Εἶναι τόσο ἀκαταμάχητο τό ἐπιχείρημα ἀπ' τήν καθημερινή πράξη ... Πού δέ γίνεται ... κάποτε θά τό καταλάβουνε κι αὐτοί. Καί τότε ὄλα πού εἶπες, πᾶν περίπατο .... Ἐκτός βέβαια κι ἂν τό χάλασμά τους εἶναι τέτοιο, πού τίποτα δέν τό γιαιτρεύει ... Για σκέψου ἀλήθεια νᾶναι ἀπό κείνους πού πιστεύουνε πῶς μαρξισμός σημαί-

νει: «Νά προκόβουνε οί θεωρίες καί τά τσιτάτα, κι ἄς πάει κατά διαβόλου ὁ κοσμάκης;».

Κι ἔτσι ἦταν .. Ἦταν μάλιστα καί χειρότερα ... Σά νά μὴν ἔφτανε τό κελεπούρι μέ τό φωτοστέφανο, χάλασαν μ' αὐτούς κι οἱ ἄλλοι .. Παιδιά πού μέχρι χτές ἦταν στρωτοί, ἦταν ἀνοιχτοί, ἦταν χαρούμενοι, μέ μιά καρδιά μπαχτσέ, ξαφνικά γίνανε σκοτεινοί κι ἀπλησίαστοι ... Ἦλλαξαν ὕφος. Δέν τούς γνώριζες. Ἔκοψαν τά πολλά παρεδῶσε μέ τόν κόσμο ... καί παρίσταναν τήν ἐξουσία ...

Στήν ἀρχή βέβαια δισταχτικοί, ἀμόλαγαν πού καί πού, κάποιο τσιτάτο ... Γίνονταν μέ τόν καιρό ἀπόλυτοι στίς ἀπόψεις τους .. Πειθαρχικοί στίς ντιρεκτίβες. Καί πρό παντός, δέ συζητοῦσαν τή γραμμή.

Κάποια στιγμή φάνηκε ἡ ρωγμή. Τέρμα ἡ συνενόηση ..

Ἡ διαδικασία τῆς ἀποστασιοποίησης εἶχε ὀλοκληρωθεῖ.

Κι ἀναρωτιῶνταν τώρα οἱ ἄλλοι, οἱ πολλοί, πούμνησκαν ἔξω ἀπ' τό χορό: .. «Νάταν τάχα ἡ κάλυψη πού βρῆκαν ἀπ' τούς τρεῖς-τέσσερις ἐξόριστους; «Παιός ἔχει φίλο τόν κατῆ, τό μπέη δέ φοβᾶται»,... Ἦ ἡ κάλυψη δούλευε σάν ἀφορμή νά βγοῦν στή μέση παλιά ἀπωθημένα «ἐξουσιαστικά», καθὼς ὄλο καί ζύγωναν στά σκαλιά τῆς ἐξουσίας ... κι ἔπρεπε νά βιαστοῦν γιά νά προλάβουνε τόν ἀραμπᾶ;».

Ὅπως καί νά τό πεῖς τό πρᾶμα σκάτωνα .. Καί σκάτωνα, γιατί ἡ ἐξουσία καί τό ντοβλέτι χαλᾶν τόν ἄνθρωπο .. «Καβαλάει πού λένε, τό καλάμι». Καί τότε χέστον ...

Σ' αὐτές τίς περιπτώσεις, ὅσο πιό ἀκραῖος, δύσπιστος καί σκληρός γινόσουν, τόσο καί πιό γρήγορα σκαρφάλωνες στόν ἀραμπᾶ. Κι ἔτρεχε ὁ ἀραμπᾶς δαιμονισμένα τόν κατήφορο. Κι ἀπάνω ὄλοι αὐτοί οἱ ἀνώριμοι καί ἀτζαμῆδες ἀραμπατζῆδες, μέ τίς ψευδαισθήσεις τους, τίς φιλοδοξίες καί τήν ἔπαρση ..

Ἔτρεχε ὁ ἀραμπᾶς καί τράβαγε μπροστά, γιὰ τ' ἦταν ἀνοιχτός ὁ δρόμος. Καί βόηθαγε ὄλος ὁ λαός, παραβλέποντας τίς ἀδυναμίες. Οἱ ὀχτροί εἶχαν λουφάξει. Κι ἔβγαιναν πότε πότε, πρὶν ἀπ' τίς στροφές γιά νά βάλουν κάποιο ἐμπόδιο, ἢ ν' ἀνοίξουν κάποιο μονοπάτι ... Νά παρασύρουνε τόν ἀραμπᾶ στίς χωραφιές καί τά λακκώμα-

τα. Νά τόν ξεστρατίσουν άπ' τόν ἴσιο δρόμο. Ἐλπίζοντας πώς ἔτσι καί τ' ἄλογα θά κουραστοῦν κι ὁ ἀραμπάς θά ξεχαρβαλώσει ...

Καί τό πέτυχαν.

Οἱ ἀραμπατζήδες ὅμως ἀκόμα δέν κατάλαβαν γιατί ἔπεσαν ὀξω. Οὔτε καί θά καταλάβουν. Θ' ἀρχίσουν τά τσακώματα ... «Ἄχι, ἐγώ .. ὄχι ἐσύ». Θά μιλάνε μέ μιά προχειρότητα κι ἔλλειψη εὐθύνης γιά πουλημένους, γιά καθάρματα καί τέτοια ..

Κολοκύθια τούμπανα ... «Τῆς κακῆς κυρᾶς καί τά μαλλιὰ τῆς φταῖνε»...

«Ἄν βλέπετε πώς βρίσκομαι σέ καλό δρόμο, συμπαρασταθεῖτε μου. Ἄν βλέπετε πώς παίρνω τό στραβό, ξαναβάλτε με στόν ἴσιο .....»³.

δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

«Κι ὅμως τόν καταβάλλει κεῖνο τ' ὄχι»

Πάνω στήν Κούλια, ὅσο οἱ πολλοί τρώγονταν μέ τό πού δέ φαίνονταν ὁ Γραμματέας, γιά νά πάρουν μιάν ἀπόφαση, τόσο μερικοί βιάζονταν νά τό σκάσουν.

Στριφογύριζαν, σάν ὑποψήφιοι δραπέτες, γραδάροντας τήν κατάσταση καί κυαλάροντας τίς ἐξόδους ... Στ' ἀναμεταξύ, παρέες παρέες μαζωμένες στίς γωνιές, σκόρπαγαν τή θολούρα μέ τά νεῦρα τους, μέ τίς φωνές τους, μέ τά ξεφυσίματά τους καί τά μουγγριτά. Ἀμόλαγαν πότε-πότε, ὅσο ἡ αἰγὴ ξεκαθάριζε τό τοπίο ὀλόγυρα, κι οἱ ὥρες μετριοῦνταν μέ τό δεφτελόλεφτο, κάτι σφίνες κι ἄλλες ἀρλοῦμπες, γιά δῆθεν «ὑποπτους ἀνάμεσά μας», γιά προδοσίες κι ἄλλα παρόμοια ...

Ὁ Κλέαρχος, πού δέ τάρωγε κάτι τέτοια, ὄλο καί τούς πλησίαζε, γλεντώντας τήν ἀδημονία τους, ρίχνοντας καθῶς ἔλεγε, «ἄδειες γιά νά πιάσει τίς γιομάτες» ... Καί ψάρευε .... Ἔτσι κάποια στιγμή, μετάδοσε στή Φρόσω, κι ἡ Φρόσω στόν Πετροπασχάλη, πώς οἱ Λεβέντες, ὑποψιάζονται νάχει κάποιο λάκκο ἢ φάβα. Πώς ἴσως, μείς οἱ ἄλλοι, νάχουμε κατά νοῦ ἓνα κρυψώνα σίγουρο πρός τή Νταλιόπολη ... καί πώς τό κλώθουμε τώρα ἐπίτηδες, φέρνουμε δυσκολίες γιά νά τούς ρίξουμε ... Ἄν ὅμως τύχει, καί γίνει κάτι τέτοιο; Δέν ἀστειεύονται .... θά κλάψουν μάνες ....

Μιά τρίτη κατάσταση, σ' ὄλο αὐτό τό ἀλαλούμ, ἦταν ὁ Θεῖος Χαρίλαος. Πίσω ἀπ' τά πολλά κεφάλια, τά πεσμένα χέρια, τίς κρεμασμένες φωνές καί τά μακαμοῦχο, στέκονταν ὁ καημένος σ' ἓνα πόδι.

Ἄκουγε βουβός, μέ μάτια σφραγισμένα ἀπό τόν κάματο τῆς ἀπελπισίας. Λές κι ὄλο τό βουνό, πού κρέμονταν πάνωθι του ἦταν νά τό φορτωθεῖ στή πλάτη μόνος του ..

Ὁ Πετροπασχάλης πού τόν ἤξερε, μάντευε τούς στοχασμούς καί τόν καημό του. Ὁ Θεῖος Χαρίλαος, περίμενε ν' ἀκούσει, ὄχι

ποῦ θά πᾶνε οἱ ἄλλοι, ἀλλά ποῦ δέ θά πᾶνε, γιά νά τραβήξει μοναχός του πρὸς τὰ κεῖ ... Κι ὅσο δέν τάκουγε, γίνονταν μπαλόσι ἔτοιμο νά σκάσει, κι ἀλάφιαζε.

Σχέδια δικά του βέβαια δέν εἶχε. Εἶχε ὅμως μιά βεβαιότητα: Πῶς ὅπου πᾶνε οἱ ἄλλοι, ἐκεῖ κι ὁ κίντυνος.

Ὁ καημένος! Ὅσο ἀπ' τὴν ἀρχὴ ἐφάρμοζε τὴν τακτικὴ του αὐτὴ, τόσο κι ἔπεφτε κάθε φορά στὴ λούμπα ..

Μέ τό νά κάθεται, τάχατες, ἀτάραχος, σάν ἔρχονταν οἱ Ἴταλοὶ καραμπινιέρι, στό Παζάρι τῆς Κόνιτσας κι οἱ ἄλλοι, οἱ ὀργανωμένοι τόσκαγαν .. ἔβγαλε τὴ φήμη τοῦ βαλτοῦ .. Βαλτός βέβαια, κι ἀπὸ δῶ, βαλτός κι ἀπὸ κεῖ ... Ἔτσι, ὅταν ἀργότερα βγῆκαν οἱ Ἴταλοὶ γιά «μάζεμα», πῆγαν κατευθεῖαν σπίτι του .. Δέν ἦταν ἐκεῖ, καί γλύτωσε ...

Ἀναγκάστηκε ὁ καημένος, νά κρυφτεῖ στῆς πεθερᾶς του. Τούφτιαξαν μιά κρυψώνα, στό πίσω μέρος τῆς μεσάντρας. Ἐκοψαν τό βάθος τῆς στά δυό. Καί κείνος τρύπωνε — ἀποπίσω. — Ἐπεφτε στὴν ἀρχὴ μπρούμητα, ἴσαμε πού νά μπεῖ. Κι ὅταν ἔμπαινε καλά-καλά, κι ἀκούμπαγε στό τέρμα, σήκωνε κεφάλι. Καί κεῖ μέσα ὥρες ἀτέλειωτες τὴν ἔβγαζε σπαρτιάτικα ..... Πότε ὀρθιος. Πότε στά γόνατα. Πότε μισοξαπλωμένος. Στενάχωρα, πιτσικαρισμένος .. μὴ τὰ ρωτᾶς ... νά τόν λεηθεῖ ἡ ψυχὴ σου. Καί γιά νά ξεγελοῦν τὸ «μουστερὴ» οἱ ἄλλοι ἀπόξω, οἱ δικοὶ του, ἄπλωναν χαμηλά, στά πόδια κάτω, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἔξω μέρος τῆς μεσάντρας κουκοσοῦλες, κουκουνάρια δηλαδή, ποῦταν γιά τὰ κοιτσιώτικα σπίτια τ' ἀπαραίτητο προσάναμμα τοῦ τζακιοῦ.

Καλὰ ὅταν ἔμπαινε, οἱ κουκοσοῦλες τότε δέν ὑπῆρχαν. Καί δέν ὑπῆρχε πρόβλημα. Τὸ πρόβλημά παρουσιάζονταν ὅταν ἔβγαινε ἀπὸ κεῖ μέσα. Κι ἔβγαινε ὁ καημένος τρεῖς μέ τέσσερις φορές τὴ μέρα. Πρῶτα ἀμπαρώνονταν ἡ ὀξώπορτα. Αὐτὸ σήμαινε τέρμα στὴν καραντίνα. Κι ἄρχιζε ἡ διαδικασία τῆς ἐξόδου. Ἦταν νά τόν κλαῖς, μ' αὐτὰ πού τράβαγε .. Τῶν παθῶν του τό τάραχο.

Στὴν ἀρχὴ, ξεκινούσαν οἱ κουκοσοῦλες κι ἄπλωναν πάνω στό πάτωμα. Γίνονταν σαματὰς μέγας, πού ἡ πεθερὰ τόν διασκέδαζε χτυπώντας ἄρρυθμα κάποιο κατσαρόλι. Ἔτσι ἡ ἐξοδος γίνονταν

ιεροτελεστία, «Καλοῦ-κακοῦ μή λάχει κι ἡ γειτονιά ὑποψιαστεῖ τίποτα». Μετά τίς κουκοσοῦλες, ἀκούγονταν «ἐκ βαθέων» τό ἄχ-βάχ τοῦ ἐγκλειστού. Ποῦταν σπαρξικάρδιο, γιατί ὁ καημένος ὁ Θεῖος Χαρίλαος ἀπ' τήν πολύωρη ἀκίνησῖα σκέβρωνε καί δυσκολεύονταν νά διπλωθεῖ στά δύο.

Ἄσε ποῦχε πάρει βάρος ἀπ' τό «μανάρισμα» τέσσερα μέ πέντε κιλά στ' ἀναμεταξύ καί δέ χώραγε. Τέλειωνε καί τό ἄχ-βάχ κάποτε κι ἄρχιζε ἡ ἔξοδος ἡ ἡρωϊκή. Τά φύλλα τῆς ντουλάπας ἔτριζαν. Σωστός σεισμός. Ἄκουγες ἀπροσδιόριστα τσιρίγματα, κρότους καί βουητά καί ξαφνικά πεταγόνταν ὄξω ὁ Θεῖος Χαρίλαος, τσουλώντας μέ τά κουκουνάρια, πλατύς φαρδύς κι ἀνάσκελος, σά ρωμαῖος αὐτοκράτορας σέ θρίαμβο.

Αὐτή ὅμως ἡ κατάσταση, οὔτε καί τόν ἴδιο βόλευε, οὔτε καί τό σπίτι τῆς πεθεράς .... Ἄπ' τίς λαχτάρεις, πού τραβοῦσαν κάθε τόσο, τό «μέσα-ἔξω» στή μεσάντρα, ὁ τέντζερης καί τό νταγκαντούγκα, τό μάζεμα τῶν κουκουναριῶν ἀπό κάτω, ἡ ἔγνοια γιά τήν ἐξώπορτα, οἱ ταχυπαλμίες τῆς πεθεράς, ἡ γκρίνια τοῦ Θεοῦ Χαρίλαου ..... εἶπαν κάποτε νά τελειώσουν, πρίν τήν ψωνίσουν ὅλοι τους' γιά τά καλά. Κι ἔψαξαν γιά γιατάκι κάπου ἄλλοῦ, ἀνάμεσα σέ συγγενεῖς καί φίλους. Τό πράμα βέβαια δέν ἦταν κ' εὐκολο. Οἱ βολιδοσκοπήσεις γίνονταν μέ τρόπο, ἀλλά ὁ ἐθελοντής δέν βρίσκονταν. Τελικά μέ τή μεσολάβηση τοῦ κουμπάρου, πού ἦταν καθῶς ἔλεγαν «τάφος», βρέθηκε κατάλυμμα-κρυψώνας στῆς κυρα-Χαρίκλως. Ὅλα ὠραῖα!

Ὅταν ἦρθε ἡ ὥρα γιά τό «ψίκι», μπῆκε μπροστά ἡ πεθερά. Στά πενήντα μέτρα πίσω, ὁ Θεῖος Χαρίλαος .. Κι ἀκόμα παραπίσω ἡ γυναῖκα του. Βράδιαζε κι ἄρχισε τό σκοτεῖνισμα. Σέ καμμιά ὥρα σταματοῦσε ἡ κυκλοφορία.

Τό περίεργο ἦταν πῶς οἱ Κονιτσιῶτες βλέποντας ὅλη αὐτή τή διαδικασία μέ τίς προφυλάξεις, δέν καταλάβαιναν τί τρέχει. Κανένας τους ἴσαμε τότε, δέν εἶχε ὑποψιαστεῖ ὅτι ὁ Θεῖος Χαρίλαος, κρύβονταν. Εἶχε βέβαια χαθεῖ ἀπ' τήν πιάτσα, ἀλλά τέτοια, ὅλο καί γίνονταν κεῖνο τόν καιρό ..... Κι ἴσως τό πονήρεμα ἄρχισε ἀπ' τίς προφυλάξεις, κείνης τῆς μετακόμισης.

Φθάνοντας στῆς κυρά Χαρίκλως, καλοῦ-κακοῦ ὁ Θεῖος Χαρί-

λαος έκανε ένα γύρο στην περιοχή. Έντόπισε τς ένδεχόμενες έξόδους ανάγκης, κι όταν βεβαιώθηκε πώς όλα ήταν έν τάξει, σάλταρε από τή μάντρα, δίχως λόγο, βέβαια και μπήκε μέσα. Πεθερά και κόρη, τράβηξαν τόν κατήφορο παρέα .... «κι οϋτε ή γάτα, οϋτε ή ζημιά της».

Έλα όμως πού και δῶ έβαλε ο διάβολος τό ποδάρι του! Για δωμάτιο του θείου Χαρίλαου, είχε έτοιμάσει ο χουτζερές, τό σαλόνι δηλαδή, απ' τή μεριά του δρόμου. Στο μπάσι πάνω, δίπλα στο τζάκι, σεντόνια, μαξιλάρια, κουβέρτες κι ένα ποτήρι μέ νερό. Και πρό παντός .... νά μήν ανάψει φῶς κι υποψιαστεί ή γειτονιά.

Έρριξε μιά γρήγορη ματιά ο Θεϊος Χαρίλαος, ικανοποιήθηκε απ' τήν έπιθεώρηση. Κι ὅπως ήταν φαγωμένος απ' τό σπίτι, ξάπλωσε νά ήρεμήσει πιό πολύ, παρά νά κοιμηθει γιατι ήταν ψόφιος απ' τήν άγωνία και τό χτυποκάρδι .. "Όσο για ὕπνο ... ένας Θεός ξέρει αν θά τά κατάφερνε.

Ώραϊα! Κι όλα θά περπατοϋσαν μιά χαρά, αν κατά τς δυό μετά τά μεσάνυχτα, κάτω απ' τό παράθυρό του, στά πεζούλια τής έξώπορτας δέν κολλοϋσε μιά Ίταλική περίπολος.

— "Αχ τ' ήταν αυτό; για τό θεϊο Χαρίλαο. Άστραπή νά τοϋπεφτε στο κεφάλι θάταν καλύτερα. «Τόλεγε αυτός».... δέν έπρεπε νά μετακινηθει ... Κάποιος τόν κάρφωσε.

Μιά και δυό, πετάγεται απ' τό μπάσι ὄρθιος, προσπαθει μέσ' τό σκοτάδι νά περιμαζέψει τά σεντόνια, τς κουβέρτες, νά τά κάνει γιοϋκο, νά μή φαίνονται. Κι έτσι ὅπως ήταν, λίγο παραζαλισμένος, ρίχνεται στο τζάκι μέσα, αναμερώντας τή μπουχαροποδιά. Διπλωμένος καθώς φαίνεται, δέ χώραγε. "Άσε πού και θά τόν έπαιρναν χαμπάρι μέ τό πρῶτο. Σκέφτηκε λοιπόν, ν' ανασηκωθεί λιγάκι ὄρθιος στον πυρομάχο μέσα, υπολογίζοντας πώς τό φουγάρο θά τόν έπαιρνε. 'Η θητεία του στη μεσάντρα, τόν ειχε κάνει ἄσσο.

Έδῶ όμως ήταν πού μπέρδεψαν τά πράματα.

Έκανε λογαριασμό χωρίς τόν ξενοδόχο.

Κι ὅπως ξεκίνησε νά σηκωθεί μέ φόρα, απ' τή βιασύνη του, δίνει μιά κουτουλιά μέ τή φαλάκρα του πάνω σε μιά σανίδα έγκάρσια, ποϋφραζε τό στόμιο του πυρομάχου, και τοϋρθε ο οϋρανός σφοντύλι. Λύγισαν τά γόνατά του κι έπεσε ξερός. Σ' ένα μαϋρο χάλι. Χειρότερο δέ γίνονταν ...

Τί είχε συμβεῖ:

Ἡ κυρά Χαρίκλω, μέ τή σόμπα πούβαλε στό χουτζερέ, ἀχρήστεψε τό τζάκι. Καί γιά νά μή παίρνει ἀέρα τό δωμάτιο, κάρφωσε κάθετα στό στόμιο τοῦ φουγάρου ἕνα σανίδι. Στό σανίδι, βέβαια αὐτό ἔπεφταν οἱ καπνιές ἀπό ψηλά, τρία-τέσσερα χρόνια τώρα, κι ἔτσι ὅταν ὁ θεῖος Χαρίλαος κουτούλισε πάνω σ' αὐτό, τινάχτηκε κι ἕνα κάρο καπνιά πάνω στό μισολυπόθυμο Χαρίλαο. Καί τόν ἔκανε ἀράπη.

Ἡ κυρά Χαρίκλω, ἄκουσε τό μπάμ, στόν ὕπνο της κι ἔτρεξε νά δεῖ τί γίνεται ... Κι ὅσο μποροῦσε ἔψαχνε μέσ τά σκοτάδια νά βρεῖ τό Θεῖο Χαρίλαο, ἀλλά Χαρίλαος δέ φαίνονταν.

— Χαρίλαε, Χαρίλαε ψιθύριζε, ἡ καημένη, κατά τό πού τό ἐπέτρεπαν οἱ περιστάσεις. Ἀλλά ὁ Χαρίλαος δέν ἀκούγονταν. Εἶδε καί τά ροῦχα γιουῦκο, καί συμπέρανε πώς μᾶλλον ὁ Θεῖος Χαρίλαος τόσκασε, τήν ὥρα πού τήν εἶχε πάρει ὁ ὕπνος. Ἀλλά καί ξαπλωμένη ἀποροῦσε καί δέν τό χώραγε ὁ νούς της. Καί πρό παντός τί νᾶτανε αὐτό τό μπάμ πού ἀκούστηκε.

Ἔτσι, ὅταν ἔσωσε καί φύγαγε οἱ Ἰταλοί ἀπ' τήν ὀξώπορτα, ἀναψε μέ προσοχή τή λάμπα, καί ξαναμπῆκε στό σαλόνι νά ξεκαθαρίσει τήν κατάσταση, νά λύσει τό μυστήριο. Ὅποτε ἡ καημένη, ἔμεινε σύξυλη ἀντικρύζοντας τά πατζάκια τοῦ Χαρίλαου ἔξω ἀπ' τόν πυρομάχο .... Στήν ἀρχή βέβαια, ἔκανε τό σταυρό της, νομίζοντας πώς ὁ Χαρίλαος ἀπό πρόνοια προτίμησε νά κοιμηθεῖ ἔχοντας τό κεφάλι του μέσα στόν πυρομάχο ... «Ἰδιοτροπίες, σκέφτηκε ... τῶν τρανῶν .... καί φόβος.» ... Κάτι ὅμως δέν πήγαινε καλά καί ὑποψιάστηκε τήν πραγματικότητα. Τό σύνδεσε βέβαια καί μέ τό μπάμ π' ἀκούστηκε .... "Ὡσπου, τελικά ἄρπαξε τό Χαρίλαο ἀπ' τό ποδάρι κι ἄρχισε νά τόν τραντάζει ... «Χαρίλαε .... Χαρίλαε!».

Τάβλα ὁ Χαρίλαος. Καί δέν ἔβγαζε μιλιὰ. Ἀναμεράει τή μπουχαροποδιά ἡ κυρά Χαρίκλω, καί βρίσκεται μπροστά σ' ἕνα Χαρίλαο ἀράπη ...

Τῆς κόπηκαν τά ἥπατα.

Τέτοια ὥρα τί νά κάνει;

Μιά καί δυό ἀνασκουμπώνεται, γριά γυναίκα, καί πιάνει νά τραβάει τό Θεῖο Χαρίλαο πρὸς τά ἔξω.

Δέν ἦταν μόνο μαῦρος ἀπ' τήν καπνιά καί σέ κακή κατάσταση, ἀλλ' εἶχε κι ἓνα καρούμπαλλο πάνω στήν καράφλα του ... ἴσαμ' ἓνα κάστανο. Μπερδεύτηκε ἡ καημένη στήν ἀνακατοσοῦρα της. Τράβαγε τό Χαρίλαο, ξεκόλλησε ἡ μπουχαροποδιά. Ἡ μπουχαροποδιά παράσυρε κάτι φωτογραφίες κι ἓνα γυάλινο μαστραπά γιομάτο μέ νερό. Ὁ μαστραπάς ἔπεσε πάνω στόν πυροστάτη κι ἔγινε μύλος.

Ἄπό ποῦ ν' ἀρχίσει καί ποῦ νά τελειώσει; "Ἐδωσε-πῆρε. Σκέφτηκε γιά ἰλιάτσι, τό ξύδι μέ νερό. "Ἐβαλε κομπρέσες. "Ἀρχισε τά σκαμπύλια, ὥσπου κατάφερε νά τόν συνεφέρει. "Ἀνοιξε τότε τά μάτια του ὁ Χαρίλαος, ἀλλά δέν ἤξερε ποῦ βρίσκεται ... Κι ἔλεγε ἄρες-μάρες κουκουνάρες.

Τοῦγινε μάθημα βέβαια, ἀλλά καί νά γυρίσει πίσω, πήγαινε πολύ. Γι' αὐτό ὁ ἄμοιρος ἔκανε αὐτό πού ἀπό μῆνες προσπαθοῦσε ν' ἀποφύγει. Ἀνέβηκε στή Μόλιστα, ποῦταν «Λέφτερη Ἑλλάδα», μαζύ μ' ὄλους τούς ἄλλους .. "Ἀν καί κατά βάθος πίστευε πώς ξέφευγε ἀπ' τή μιά μεριά τούς μικρούς κιντύνους, χώνονταν ὅμως ἀπ' τήν ἄλλη στό «Λάκκο μέ τά φείδια». Πίστευε ὅμως πώς θά τά μανουβράριζε καί κεῖ κατά τέτοιο τρόπο, ὥστε θά βγαίνει ἀπ' αὐτή τήν περιπέτεια σάν «ἡ τρίχα ἀπ' τό ζυμάρη». Τό πίστευε. Κρυφογέλαγε μέ τόν ἑαυτό του, ἀλλά δέν τό ξομολογοῦνταν, καί τούφερνε γρουσουζιά. Γιά νά μή πέσει ἡ φήμη του σάν ἀπαισιόδοξου, ὅμως, ἔλεγε καί ξανάλεγε μέ πεσσιμισμό.

— "Ἄμ σ' αὐτό τό δάσος ὅπου μπήκαμε, ἀδερφέ μου ... ἡ ἀπό λύκο πᾶς ἡ ἀπό ἀρκούδα, εἶναι ἓνα καί τό ἴδιο.

Στή Μεσαριά τόν ἤξεραν. Καθώς ἔδειχνε τό πράμα. "Ἡξεραν τίς κουτοπονηριές του. Τό δισταγμό του καί τόν ἀντιηρωϊσμό του ... Κι ὅπως κάθονταν στό Μεσοχώρι γύρω-γύρω ὄλοι, σταυροπόδι στά πεζούλια, τόν ἔβαζαν στή μέση κι ἔσπαγαν πλάκα, μ' αὐτά πού ἔλεγε.

— "Ἐ! Τί λές Χαρίλαε, τώρα. Πάει πιά ὁ φασισμός. Δέ σηκώνει πιά κεφάλι .... Μήν τόν πολυσκέφτεσαι καί τό πολυκοσκινίζεις ...

— Ποιός τόπε; 'Απαντοῦσε κεῖνος βλοσυρός. Σηκώνει, λέει καί παρασηκώνει.

— "Έλα τώρα, μὴν εἶσαι παράξενος καί κάνεις πώς δέ βλέπεις.

— Μωρ' βλέπω. Βλέπω καί παραβλέπω. Γι' αὐτό τά λέω.

— Καί τί βλέπεις ρέ Χαρίλαε ἐσύ, πού δέν τό βλέπουμε κι ἐμεῖς;

— Πώς ὅλοι σεῖς, παραπήρατε ἀέρα ... καί ξεχάσατε τί εἶν' ὁ φασισμός .. Κεῖ, πού λές γιά τό φασισμό: «Δόξα Χριστέ καί Παναγιά» ... Νάσου τον πάλι ... κι ἀρχίζεις «τό Παναγία βόηθα».

— Τί εἶναι αὐτά ποῦ λές, Χαρίλαε .. Τώρα ὁ φασισμός χτυπιέται μέ τά ὄπλα. Καί τά ὄπλα τάχουμε μεῖς.

— Χι-χί-χί. Γέλαγε κουτοπόνηρα ὁ Χαρίλαος ..

Τάχει καί κεῖνος, πρόσθετε. Κι ἂν δέν τάχει θά τά βρεῖ.

— Ποῦ θά τά βρεῖ;

— "Οπου τά βρήκαμε καί μεῖς.

— Μά ρέ Χαρίλαε, δέν ἔχεις τό Θεό σου. Κράνια εἶναι τά ὄπλα. Γιά νά κάνει ἔτσι ὁ φασισμός καί νά τά μαζέψει ἀπό κάτω ...

— Κράνια εἶναι βέβαια, ἐπέμενε ὁ Χαρίλαος. Κράνια κι ἐδῶμαστε καί θά τά ποῦμε. "Αρ ἐσεῖς καημένοι μου, δέν ἔχετε ἰδέα τί εἶναι ὁ Φασισμός ... "Ο Φασισμός φίλοι μου, γιά νά μαθαίνετε, εἶναι ἐφτάψυχος. Τόν χτυπᾶς καί δέν πέφτει. Τόν ρίχνεις κάτω καί σηκώνεται. Τόν σκοτώνεις καί βρυκολακιάζει ... Κι ἂν θέλεις νά ξενιασῆς ἀπ' αὐτόν, κάθεσαι καί σαράντα μέρες ἀπό πάνω του ἐφ' ὄπλου λόγχη. "Αν καί πάλι ...

— Τί πάλι, ἀκόμα;

— Καί πάλι βέβαιος δέ μπορεῖ νάναί κανένας, ... μέ τά πλοκάμια πού ἔχει ὁ φασισμός. Τό σπόρο πού ἔχει σκορπίσει δῶ καί κεῖ ... Τόν ... ἀπό «λίγο φασισμό» πού ἔχει ὁ καθένας μέσα του, ἀπό γενεσιμιοῦ του δηλαδή! Καί μᾶς τόν κρύβει ...

— "Ε! Ρέ Χαρίλαε, δέν τρώγεσαι μέ τίποτα ... Πᾶς νά μᾶς τρελάνεις.

— Νά σᾶς τρελάνω; .... Πῶς δηλαδή; Τί νά σᾶς τρελάνω ρέ παιδιά, ἀφοῦ ἔτσι εἶναι τά πράματα. 'Από μοναχά τους. 'Εγώ τάκανα; "Η σάμπως κι ἐγώ τά θέλω νάναί ἔτσι;

'Ο Θεῖος Χαρίλαος εἶναι βιβλίο ὁλόκληρο. Καί δέν τελειώνει

μόνο μ' αυτά .. Είχε περιπέτειες και μετά τήν κατοχή ...

"Όσοι κυνηγήθηκαν, μέ τήν ἀπελευθέρωση, πήραν τά μάτια τους και φύγανε. 'Ο πολύς ό κόσμος συμβιβάστηκε μέ τό ντολβέτι. Ποῦ νά τό πάει; "Όπου και νά τό πήγαινε κακά κι ανάποδα ἦταν. 'Η μεγάλη προσφορά του, ξεχάστηκε. Κι από ἤρωας ... κατάντησε πολίτης τρίτης κατηγορίας ... Λούφαξε. Κι ἄρχισε τά χαμόγελα και τίς ὑποκλίσεις. "Όλων τά χαμόγελα ἔπιαναν, ἔξόν τοῦ Θείου Χαρίλαου. Χαμογέλαγε και κεῖνος, σχίζονταν μάλιστα στό γέλιο και τήν ὑπόκλιση, ἀλλά τίποτα. Δέν γίνονταν ἀποδεχτός ἀπό κανένα κι ἔμεινε σ' ἐκκρεμότητα. Μιά ἐκκρεμότητα, πού δέν ἦταν μόνο ἐπικίνδυνη νά φάει και κανένα ξύλο ἢ νά τόν μπουζουριάσουνε στήν ψειροῦ, γιά ἕνα ἢ και περισσότερα εἰκοσιτετράωρα, ποῦταν τότε στή μόδα, ἀλλά .... μποροῦσε νάχανε και τό ψωμί του. Τσιτώθηκε ό καημένος. Δυσκολεύτηκε πολύ. "Έδωσε-πήρε. 'Αλλά κανένας δέν τόν πίστευε. Οὔτε οἱ «λόγοι ποῦβγαζε», ἔπιαναν τόπο. Οὔτε τά δάκρυα κι οἱ συγκινήσεις, σ' ὥρες «'Εθνικῆς 'Εξάρσεως». Οἱ κακές γλῶσσες ἔλεγαν μάλιστα πώς τό παράκανε στά καραγκιοσλίκια και τίς παραχωρήσεις ... Εἶπανε, ἀλλά γι' αὐτό δέ παίρνω ὄρκο, πώς σάν πήγαινε βόλτα πέρα-δῶθε στήν πλατεία τῆς Κόνιτσας, μπροστά ἀπ' τ' ἄγαλμα τῆς Φρειδερίκης, διάκοφτε τήν κουβέντα του ... κι ὑποκλίνονταν μπροστά της, κατά πώς τό λένε «εὐσεβάστως»...

'Εκεῖ τόν ἔφτασε ό φόβος. 'Αλλά κανένας ἀπ' τοὺς ἄλλους δέν τόν παραδέχονταν. Τόν ἤθελαν κάτι χειρότερο ... Τόν ἤθελαν ἀπ' τήν κορφή ὡς τά νύχια ὄργανό τους. Τόν ἤθελαν χαφιέ και βασανιστή ... Πράματα πού δέν τᾶκανε ό θεῖος Χαρίλαος μέ τίποτα.

Τό παρείσακτο κῆτος

Πρῶτος λάκκισε ἀπό τήν Κούλια, δίχως καμμιά δικαιολογία, ὁ Κώστας Μόκος, ὁ ἐπιλεγόμενος Βδέλλας.

Ἔκανε στήν ἀρχή πῶς πῆγε πρὸς νεροῦ του, κι ἔτσι ξέκοψε ἀπ' τήν κυρά Βικτώρια τή χοντρή, πού σά στρείδι τοῦχε κρεμαστεῖ στό μπράτσο. (Ἡ καημένη, ἡ κυρά Βικτώρια πάσχιζε νά βρεῖ ἕνα ἀποκούμπι, μέσ τή θύελλα πού τήν ἔδερνε κι ἔπεσε πάνω στό Βδέλλα).

Στήν ἀρχή, ἀκούστηκε τό μπούμ, καθὼς πήδηξε τή μάντρα τοῦ σχολειοῦ. Κι ἔπειτα σάν ἔμβολο σκουριασμένης μηχανῆς, φσιου-φσιού, οἱ δρασκελιές του τόν ἀνήφορο. Γρήγορες. Φοβισμένες. Μιά στό χῶμα κάτω, μιά στόν ξεχειλισμένο πισινό του, ἀπάνω ... «Καί μὴν τόν εἶδατε τόν Λύγκο, τό λεβέντη, τόν ἀρχιληστή».

Πονηρός ὁ Κλέαρχος, καί τόν πῆρε κάβο, ἀπ' τοὺς πρώτους.

— Τό παλληκαράκι τῶσασε, ψιθύρισε στόν Πετροπασχάλη, μέ χαμόγελο.

Γιαυτό ἔλεγαν τόν Κλέαρχο καί «Κουγιόνο», γιατί τᾶβλεπε ὅλα, τᾶκουγε ὅλα, καί τᾶ κατάγραφε ὅλα.

Ἦξερε γιὰ τό Βδέλλα, πῶς ἦταν ἀπ' αὐτοὺς ποῦλεγαν πολλά, ἀλλά δέν ἔκαναν τίποτα. Ὅταν ἦταν στό σίγουρο: «Νά κάνουμε ... νά ράνουμε. Νά στήσουμε ἐνέδρες στό ποτάμι. Νά κόψουμε τὰ συρματοπλέγματα. Νά χτυπήσουμε τὰ θυλάκια» ... Τῶχει στραβοπάρει ὁ ἄμοιρος κι ἔβαζε συνέχεια στό φί, τό θήτα. Ὁ θύλακας ... τὰ θυλάκια.

Ὅταν ὁμως ἦρθε ἡ ὥρα, ἔτρεμαν τὰ σαγόνια του ἀπ' τό φόβο.

— Ρέ τί συμβαίνει Κώστα; Τί ἔχεις Κώστα;

Μιλιά ὁ Κώστας καί γίνονταν λαγός.

Μόνο πού ὁ καημένος τήν ἔπαθε γιὰ τὰ καλά, τότε στόν κάμπο τῆς Κόνιτσας, τήν ἐποχή πού μάζευε ὁ κόσμος τὰ γενήματα.

Ἦταν τότε ἡ «μεσοβασιλεία». Οἱ Ἴταλοί ποῦχαν φύγει τήν

άνοιξη τοῦ σαράντα τρία ἀπ' τήν Κόνιτσα, ξαναγύρισαν τόν 'Ιούλιο μέ τούς Γερμανούς. Κι ὄλοι μαζί ἐγκαταστάθηκαν στή Σχολή, τήν παλιά Καζέρμα.

Στ' ἀναμεταξύ, ἡ ὀργάνωση ποῦχε φροντίσει νά σπαροῦν τά χτήματα τοῦ Δημόσιου, στόν κάμπο, ἔπρεπε τώρα νά θερίσει, ν' ἀλωνίσει, καί νά μεταφέρει τόν καρπό σ' ἀποθήκες σίγουρες, πάνω στά ὄρεινά χωριά, γιά τίς ἀνάγκες τοῦ ἀντάρτικου.

Κι ὄλ' αὐτά θά γίνονταν δίπλα στό δημόσιο δρόμο, πού νύχτα-μέρα δέν ἤσυχάζε ἀπ' τά γερμανικά κι ἰταλικά αὐτοκίνητα, τά τάνκς καί τίς ἀτέλειωτες μετακινήσεις τους.

Μιά ἐπιχείρηση μέ τήν ψυχή στά δόντια .. καί τή θηλειά στό λαιμό. Μιά καί δέν ἤξερες, πότε καί ἀπό ποῦ θά σοῦρθουν ... Ἦταν τόσο εὔκολο νά προδοθεῖ, πού σχεδόν καταντοῦσε ἀστεῖο νά κρύβεσαι. Κι ἀκόμα ἀστειότερο νάπαιρνες «μέτρα» περιφρούρησης. Ἀφοῦ ἀρκοῦσε μιά συνοδεία αὐτοκίνητα, ἀπ' αὐτές πού πέρναγαν εἴκοσι μέ τριάντα τήν ἡμέρα, νά σταθεῖ ἀπότομα, ἐκεῖ πέρα, στά πενήντα μέτρα ἀπόσταση ἀπ' τ' ἀλώνι καί τή θυμωνιά, νά κατεβοῦν οἱ στρατιῶτες μέ τά πολυβόλα τους καί νά μή μείνει οὔτε ρουθούνη, ἀπ' αὐτούς πού ἀλώνιζαν καί φόρτωναν ..

Θά πεῖ κανένας: Τότε γιατί γίνονταν; Αὐτό εἶναι τό θέμα. Ἀπλόστατα: Γιατί ἔπρεπε.

Ἡ ἐπιχείρηση εἶχε καί τήν κωμικοτραγική πλευρά της. Κάποιο πρωί, Ἰταλοί λαμπορατόρι, (πού οἱ Κονιτσιῶτες βλέποντάς τους νά μήν κάνουν τίποτα, νά σεριανοῦν στίς γειτονιές παριστάνοντας τό γαμπρό τούς ἔλεγαν λιμοκοντόροι) καί Γερμανοί ἔνοπλοι, κατέβαιναν ἀπό τήν Κόνιτσα, τζαντέ-τζαντέ, (πού σημαίνει, σιγα-σιγά ἀπ' τό δημόσιο δρόμο), σά νά βγῆκαν τσάρκα. Τραγουδώντας. Σφυρίζοντας καί παίζοντας, πάνω σέ κάτι μακριά κάρτα, πού τ'άσερναν βόδια καί μουλάρια. Τέτοιες «παραστάσεις» ἦταν γιά τούς Κονιτσιῶτες, κεῖνο τόν καιρό ἕνα εἶδος πασσατέμπος. Καί κανένας δέ τίς πρόσεχε .. Προχώραγαν τόν κατήφορο οἱ «λεβέντες», σά νά πήγαιναν σέ γάμο. Κι ὅταν ἔφτασαν στό δημόσιο κτήμα, ἔστριψαν ἀριστερά καί μπῆκαν μέσα, τραβώντας κατευθεῖα στή θυμωνιά.

Τό πράμα γίνονταν κατά τέτοιο τρόπο, μέ τέτοια φυσικότητα

δηλαδή, πού τό περίεργο θάταν ὄχι νά μείνεις, ἀλλά ν' ἀπομακρυνθεῖς.

«Τσάου-τσάου» οἱ Ἴταλοί. Μιλιά οἱ Γερμανοί. Κι ἔγινε αὐτό πού δέν περίμενε κανένας ...

Δυό συνεταῖροι πού μοίραζαν φιλικά τή συγκομιδῆ. Κεῖνοι ἀπ' τή μιά μεριά φόρτωναν ἄχυρο, οἱ δικοί μας ἀπ' τήν ἄλλη, στάρι. Τά νιτερέσσα χωριστά, ἀλλά φιλία-φιλία.

Κάποια στιγμή μάλιστα, πού ἕνας γερμανός, στριφογυρίζοντας ἔβγαλε νά καπνίσει ἕνα τσιγάρο, ὁ Πετροπασχάλης τοῦ ὑπόδειξε μέ τρόπο ν' ἀπομακρυνθεῖ. Κίντυνος γιά φωτιά καί τέτοια.

Ὁ Γερμανός μουλάρωσε καί δέν ἤθελε νά τό κομνήσει.

Τό κατάλαβαν οἱ Ἴταλοί κι ἄρχισαν νά τοῦ φωνάζουν «Φόκο-Φόκο».

Τόρριξε στό γέλιο ὁ Γερμανός, ἔκαμε μερικές γκριμάτσες καί τελικά ἕνας ἄλλος Γερμανός, τούδωσε νά καταλάβει ὅτι θάπρεπε ν' ἀπομακρυνθεῖ. Κι ἀπομακρύνθηκε.

Ἀφοῦ γιόμισαν τά κάρα ἄχυρο ... ὁ Γερμανός, πού φαινόταν ἐπικεφαλῆς, ζύγωσε τόν Κώστα Μόκο, τούσκασε μιά χειραψία, στάθηκε προσοχή καί τράβηξε κι ἕνα «Ντάνκε-Ντάνκε». Οἱ Ἴταλοί πάλι «τσάου-τσάου»... Ὁ ἄλλος Γερμανός «Ἄουβίντερζεν». Καί σκόλασε ὁ γάμος.

Τότε ἦταν ὄλα μέλι καί γάλα. Τό πράμα ὅμως μπέρδεψε, κοντά στά τελειώματα. Κάποιος κάρφωσε τή δουλειά, κι ἕνα πρῶι χαράματα-χαράματα, Γερμανοί καί Ἴταλοί, μέ καμμιά εἰκοσαριά σκυλιά, εἰδικά ἐκπαιδευμένα, κύκλωσαν τόν κάμπο κι ἔγινε τό σῶσε.

Πυροβολισμοί. Φωνές. Γαυγίσματα.

Κάτω στό Δημόσιο χτῆμα εἶχανε μείνει μόνο τέσσερις, πού κι αὐτοί τά μάζευαν σιγά-σιγά κι ἦταν στό τσάκ νά φύγουν. Ἄνάμεσα σ' αὐτούς κι ὁ Κώστας.

Μέ τό πού ἄκουσαν τά γαυγίσματα χαράματα, καί τούς πολυβολισμούς, ψιλλιάστηκαν. Ἄλλωστε τότε ὄλο καί ψιθυρίζονταν γιά ἐκκαθαρίσεις μέ σκυλιά καί τέτοια. Καί βάλθηκαν ἀλαφιασμένοι, νά τρέχουν μέσ τόν κάμπο, σά τρελοί. Προσυνενόηση καμμιά. Καί πῆρε ὁ καθένας τό δρόμο του. Σκόρπισαν. Ἄλλά

τελικός στόχος για όλους ήταν τ' αὐλάκι, μέ τό νερό. Νά μποῦνε μέσα, νά χωθοῦν ἴσαμε τό λαιμό, καί μάλιστα στά μέρη ποῦταν βατσινιές καί κρύβονταν κανέννας. Ὁ Κώστα Μόκος, ἔφαχνε καί για καλάμι, νά ναι χίλια τῆς ἑκατό ξασφαλισμένος, νά μπορεῖ νά χώνεται καί κάτω ἀπ' τό νερό, ἄν χρειαζότανε. Ψάχνοντας ὁμως τράβηξε μακρύτερα ... Καί καθώς φαίνεται, τά σκυλιά τόν πῆραν εἶδηση. Βέβαια, ἔπεσε στό νερό κι αὐτός, χώθηκε κάτω ἀπ' τή βατσινιά, ἔβαλε σ' ἐνέργεια καί τό καλάμι, ἀλλά τά σκυλιά τήν ἔστησαν στόν ὄχτο καί δέν ἔλεγαν νά φύγουν. Μέ τό γαυ-γαύ-γαύ, ἦρθαν οἱ Γερμανοί καί γάζωσαν τήν περιοχή. Σχεδόν ὀλόκληρη ἡ βατσινιά ξεμάδισε πάνω στό κεφάλι του.

Κι ὁ Κώστας ποῦχε κάποιον ἅγιο δικό του, εἶδε βέβαια τό Χάρο μέ τά μάτια του, ἀλλά τή γλύτωσε.

Κάποτε οἱ Γερμανοί ξεμάκρυναν, ὁ Κώστας, ὁμως δέ ... σήκωνε κεφάλι. Οἱ ἄλλοι, πού ἀπ' τό σαματᾶ, λίγο πολύ κατάλαβαν, ἔτρεξαν νά δοῦν, φωνάζοντας ... Ἀλλά ὁ Κώστας, εἶχε τέτοιο τράκ, πού δέ σπάραζε. Ἀρχισαν ν' ἀνησυχοῦν οἱ ἄλλοι. Πῆραν τ' αὐλάκι πρὸς τά κάτω. Ἐφαχναν για αἵματα. Για πτώμα. Φώναζαν «Κώστα-Κώστα» παρακάτω. Ἰσαμε πού ἀπελπίστηκαν. Κι ἐτοιμάζονταν νά φύγουν. Κάποιος ὁμως τήν τελευταία στιγμή, παρατήρησε νά βγαίνουν μπουρμπουληθρες μέσ' ἀπ' τή ρημαγμένη βατσινιά κι ἔκανε τήν τελευταία προσπάθεια.

Ἔτσι, τόν ἀνοκάλυψε. Φώναξε καί τούς ἄλλους, ἀλλά ὁ Κώστας δέν ἤθελε νά βγεῖ. «Βρέ χρυσέ μου. Βρέ καλέ μου. Πρέπει νά τό σκάσουμε. Μή ξαναγυρίσουν τά σκυλιά». Τίποτα.

Στό τέλος βέβαια τόν ἔβγαλαν μέ τό ζόρι, κι ἦταν σέ κακή κατάσταση. Ὅλοι βέβαια ἦταν βρεγμένοι. Αὐτός ὁμως ἦταν ἄλλο πράμα. Ἦταν μέσα-μέσα μουλιασμένος, σά γίγαντες φασόλια, πού ἀποβραδύς τούς ἔβαλαν στό νερό για φούσκωμα, κι ἄρχισαν τώρα νά σκᾶνε καί νά ξεφλουδίζουν. Καί τό χειρότερο, ἔτσι ὅπως ἦταν ὅλοι τους, ἔπρεπε νά βιαστοῦν, νά καβαλήσουν τό δημόσιο δρόμο καί νά πιάσουν τήν πλαγιά πρὸς τήν Κουτσούφλιανη ..

Ὁ Κώστας πόναγε στό δρόμο. Ἀλλά τί νά γίνει; Ἐπρεπε κι αὐτός νά προχωρήσει ....

Στή Μεσαριά, τόν μάζεψε ἡ κυρά Βικτώρια. Τοῦβαλε ζεστό νερό, ροῦχα καθαρά κι ἔκανε ἡ καημένη ὅτι μόραγε νά τόν

ξεκουράσει. Καί κει διαπιστώθηκε πώς πάνω του είχαν εγκατασταθεί ἴσαμε πέντε βδέλλες, πού βυζαίνοντας μιά μέρα ολόκληρη, εἶχανε γίνει σά τσαμπιά σταφύλια. Καί τόν παλάβωσαν τόν ἄνθρωπο. Δέν ἦταν μόνο ὁ πόνος, ἦταν κι οἱ ζαλάδες, κάτι κρυάδες κι ἡ ἐξάντληση ...

Ἐκεί ἀπό τότε, λίγο οἱ λαχτάρεις ἀπ' τὰ σκυλιά, λίγο οἱ βδέλλες, ποῦκανε τούς ἄλλους νά τόν βλέπουν μέ συμπάθεια, λίγο τὰ χουζούρια τῆς κυρά Βικτώριας, ἦρθε ὁ Κώστας κι ἔγινε ἄλλος τόσος. Καί τῶστροσε γιά τὰ καλά στή Μόλιστα. Ἐργά καί ποῦ μετακινιῶνταν, κι ὅσο πέρναγ' ὁ καιρός τάβρισκε ὅλα δύσκολα.

Ἦταν βέβαια κι ἡ Βικτωρία, πού δέν τόν ἄφινε νά κακοπάθει.

Λίγο πρίν τόν πόλεμο εἶχε χηρέψει, καί πέρασ' ἡ καημένη μαῦρες μέρες μοναξιᾶς. Καί τώρα .... πού τῆς ἔλαχε ὁ πρῶτος ἀριθμός, θάταν πολύ δύσκολο γι' αὐτήν .... ὅπως καί νά τό ποῦμε.

Ἐκεῖνος κι ἡ πολιτεία τῆς κυρά Βικτώριας, δέν ἔχει τελειωμό. Παλιά τέλειωσε τό Ζάπειο Κωνσταντινουπόλεως. Μέ τό πιάνο τῆς. Τά γαλικούλια τῆς καί τὰ καλά τῆς χούγια.

Παντρεύτηκε στά Γιάννινα .... κι ὁ γιατρός, ὁ ἄντρας τῆς, μαρτύρησε μιά ζωὴ ολόκληρη κοντά τῆς, καθώς δέν ἔκαναν παιδιά.

Ἐκεί ἀπό νωρίς ἄρχισε μέ τίς φαντασιώσεις, καί τίς παλαβωμάρες τῆς.

Ἐκεῖνος εὐκαιρία στά Γιάννινα, πού ὁ κόσμος ἦταν μαζωμένος κι ἀταξίδευτος, καί τάχαφτε ὅλα ὅσα γίνονταν μακριά (τάχαφτε δέν τάχαφτε; Αὐτό εἶναι ἄλλο πράμα, τοῦ ἄρεσε πάντως νά τ' ἀκούει), κί ὀργίασε στό παραμῦθι.

Ἦταν ἀδύνατο νά φανταστεῖ κανένας ἀπό τί πιάνονταν γιά νά κατασκευάσει ἱστορίες δικές τῆς τάχατες, πραγματικές, πού τίς συνέβηκαν στό παρελθόν. Καί πούλαγε φίκια γιά μεταξωτές κορδέλες, κάνοντας τό σπιρτόξυλο γρεντά ...

Στό χωριό φώναζαν τόν πατέρα τῆς Λάκκια τῆς Νάγιως, πού σήμαινε, Βασιλάκη τῆς Πανάγιως. Κι αὐτή τῶκανε ἰσπανικό. Λάκκια ντέλ Νάγιο, κοτσάροντας καί μιά ἱστοίρα γιά εὐπατρίδες Ἰσπανούς προγόνους, πού ξέπεσαν στή Μόλιστα ἐξόριστοι.

Ἐνα φεγγάρι εἶχε πάει στή Ρουμανία (ὁ πατέρας τῆς ταξί-

δευε στά μέρη κείνα κι είχε φουρνάρικο). Καί τό ταξίδι αὐτό ἡ Βικτώρια τόκανε σήριαλ. Βοήθαγαν βέβαια κι ἓνα ζευγάρι περίεργες γαλότσες πούφερε ἀπό κει. Κι ἓνα γούνινο καλπάκι. Τόσο, πού οἱ Γιαννιῶτες τήν ἤξεραν γιά Ρουμάνα — πιότερο, — παρά σάντόπια. Ἔσε πού καί τά ξαδέρφια της στή Ρουμανία, ἦταν καθῶς ἔλεγε: «Κολλητοί τοῦ διαδόχου Μιχαήλ τοῦ Μέγα Βοεβόδα τῆς Ἄλμπα Γιούλια ... Κολλητοί! Πῶς νά σᾶς τό πῶ; Νύχι καί κρέας δηλαδή ..».

Μ' ἄλλα λόγια «Πάντρεψέ με μακριά νά ξέρω νά παινιέμαι». Κεῖνο πού δέν εἶχε ὄρια ἦταν οἱ σχέσεις της μέ τό Ζαχάρωφ. Τήν εἶδε, ἔλεγε, στήν Πόλη κι ἔμεινε ξερός .. Νταλκαδιασμένος καί πήγαινε νά πεθάνει, ἀπ' τό σεβντά ὁ καημένος. Ἔβαλε, μεσάζοντες, πεζούς, καβαλαρέους, ἀλλά τίποτα. Κεῖνη κρατοῦσε χαρακτήρα, καθῶς λένε. Ὡσπου πάνω στήν ἀπελπισία του κι αὐτός κατάφυγε στόν Πατριάρχη .. Κι ὁ Πατριάρχης τήν κάλεσε στά Πατριαρχεῖα, ἦταν βέβαια δύσκολο ν' ἀρνηθεῖ, ἀλλά τελικά ἐπικράτησε ἡ καρδιά, τό αἶσθημα καί τοῦπε: «Παναγιότατε! Δυστυχῶς ὁ κύριος Ζαχάρωφ, ἦρθε δεύτερος. Ἄλλος ἦταν ὁ τυχερός»..

Κι ὅλ' αὐτά πέρασαν, κείνο ὅμως πού δέν πέρασε ποτέ, κ' ἔρχονταν καί ξανάρχονταν στήν κουβέντα της, ἦταν ὁ καημός της πού δέν ἔκανε παιδιά ... Εἶχε ὅμως καί γι' αὐτό ἀποκούμπι κι ἔλεγε γιά ἓνα παιδί πού ἔκανε, μ' ἓνα δῆθεν πρῶτο γάμο της λίγο μυστηριώδη, «γιά τρεῖς ἀποβολές ἀργότερα ... καί μιά ὑποψία»...

Στά Γιάννινα πάλι, εἶχαν νά λένε καί γιά ἓνα φιάσκο της μέ κάτι ἠθοποιούς. Ἦταν ἓνα μπουλούκι πλανόδιο. Εἶδε τήν παράστασή του ἡ κυρά Βικτώρια κι ἐνθουσιάστηκε. Κι ὅπως ἦταν ἐκδηλωτική, ἀνέβηκε στά παρασκήνια νά συγχαρεῖ. Λόγο τό λόγο, κατάληξε σέ πρόσκληση ὅλου τοῦ θίασου γιά δεῖπνο, τήν ἐπόμενη τό βράδυ σπίτι της.

Τήν ἐπόμενη ὅμως ἡ κυρά Βικτώρια, ξέχασε τήν πρόσκληση κι ἔτρεχε σ' ἐπισκέψεις στά ξένα σπίτια. Ἔτσι, κατά τίς ἔντεκα τό βράδυ, ὁ γιατρός πού ἐτοιμάζονταν νά πλαγιάσει, ἄνοιξε τήν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ του, μέ τό κουδούνισμα καί βρέθηκε μπροστά σ' ἓνα

λιμαγμένο πλήθος πειρατών. Τάχασε. 'Αλλά μέ τίς πρώτες κι ὄλας κουβέντες, κατάλαβε τό μπέρδεμα. Κι ὅπως ἦταν καλοκάγαθος — εἶδε τούς ἠθοποιούς πού ψωμολύσσαγαν — σηκώθηκε. Ξανάβαλε τά ρούχα του. Πῆρε ... δυό κορίτσια γιά βοήθεια καί πετάχτηκε στόν ἀπέναντι μπακάλη. Πολύ ψωμί. Σαρδέλλες τοῦ κουτιοῦ. Αὐγά. Κι ὄλα διορθώθηκαν μέ τό κρασί ἀπ' τό βαρέλι του.

Ἰσαμε πού νάρθει ἡ Βικτώρια δηλαδή. Γιατί μόλις ἦρθε, παραλίγο νά τά μούσκειε ξανά, κατάπληχτη γιά τή φασαρία, πού γίνονταν στό σπίτι της καί ..... τό ξεμώραμα τοῦ γιατροῦ. Στό τέλος βέβαια, δόθηκαν ἐξηγήσεις κι ἡ Βικτώρια πέρασε στό ρόλο τῆς πρωταγωνίστριας. Πιάνο, τραγούδι. Χειροκροτήματα οἱ ἄλλοι. Κι ἔγινε τοῦ σκοτωμοῦ. "Ὡσπου στό τέλος τῆς κόλλησε ἡ ἰδέα νά γίνει κι ἡ ἴδια ἠθοποιός, παίρνοντας τό θίασο ἀπό πίσω.

Τήν ἐπόμενη μέρα τό πρωί, τόχε κι ὄλας ξεχάσει. Προσωρινά βέβαια, γιατί ὕστερ' ἀπό λίγες μέρες, τό ξαναθυμήθηκε καί μέχρι πού πέθανε ὁ γιατρός, τοῦ τόχε φώναγμα. Αὐτός ἦταν πού δέν τήν ἄφησε ν' ἀκολουθήσει «τίς καλλιτεχνικές της τάσεις καί τό ταλέντο της»...

Ὁ θάνατος τοῦ γιατροῦ τῆς κόστισε. Σκούριασε ἡ καημένη ἀπ' τήν ἀπελπισία καί τή μοναξιά. Ἐπαιρνε τά σοκκάκια κι ἔψαχνε γιά συντροφιά ... Στά Γιάννινα, κείνη τήν ἐποχή, δέν εἶχε ξενοχτάδικα. Ὁ κόσμος κλείνονταν νωρίς στά σπίτια. Οἱ συντροφίες, ὅπως τίς ἤθελε ἡ κυρά Βικτώρια, ἦταν ἀνύπαρκτες. Καί βούλιαξε ἡ καημένη. Καί ξέφτισαν τά ὄνειρά της. Κι ἔφτασε στά ὄρια τῆς ἀπελπισίας.

Ὡσπου ἦρθε ὁ πόλεμος τοῦ σαράντα ... μέ τούς βομβαρδισμούς. Ἐπειτα ἡ κατοχή ... καί γύρισε στό χωριό ....

Ἡ καημένη ἡ κυρά Βικτώρια, καθώς ξέμειν' ἀπ' τόν Κώστα, πού τήν πούλησε, ἔτσι πρόστυχα, ἔκανε δυό τρεῖς ἀπόπειρες ἴσαμε τήν ἄκρη τοῦ μαντρότοιχου, νά ἰδεῖ. Δέν ἔβλεπ' ὅμως τίποτα κι ἀπελπίστηκε.

Ἐτσι ξαναγύρισε στούς ἄλλους.

Ἀναμερίζοντας μέ τούς ἀγκῶνες της τούς μπροστινοῦς, ξεφύτρωσε στή μέση ...

— Τό κῆτος ξαναφάνηκε, ψιθύρισε ὁ Κλέαρχος ...

Ἄλλά καθώς κατάλαβε κι ὁ ἴδιος, ἡ Βικτώρια δέν ἦταν γιά γέλοιο, ἦταν γιά λύπηση .. Κάτω ἀπ' τό γούνινο παλτό της, δέ φοροῦσε τίποτα. Τσίτσιδη πού λένε. Τουλάχιστο, αὐτό φαινόταν ἀπό τόν τρόπο πού τό τράβαγε μπροστά της, προσπαθώντας ν' ἀποφύγει τ' ἀποκαλυπτήρια .... Κι ὕστερ' ἀπό λίγο, πού ὁ ἥλιος θᾶκαιγε, θᾶταν γιά κλάματα ....

δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Σαστισμένες κι αντιφατικές ψυχές

«πρίν γίνεις ένα μέρος τῆς ἄγριας κραυγῆς...»⁽¹⁾

Τό πράμα ἔμπαινε στά δύο στενά, καί δέν ἔπαιρν' ἄλλο. Στό τσάφ πού λένε, καί μεταξύ τους θέ νά γίνονταν ἀπό δύο χωριά, ὅπως δούλευαν μ' ἔνταση οἱ ὑποψίες καί τά ὑπονοούμενα.

Ὁ Παρασκευάς, ποῦταν κι ὁ τρίτος γραμματέας τῆς ἐπαρχιακῆς ὀργάνωσης, πῆρε τήν πρωτοβουλία καί τοὺς μάζεψε ὅλους στά πεζούλια τοῦ σχολειοῦ. Ν' ἀποφασίσουν πρὸς τά ποῦ θά πᾶνε.

Ἡ λύση αὐτή, ποῦταν καί μιά διέξοδος στήν ἀδημονία, ἀντί νά γίνει ἀφορμή γιά συζητήσεις, ξεσπάσματα καί διαμαρτυρίες ... ἀπό μιά περίεργη διεργασία τῆς εὐθύνης καί τοῦ φόβου, σκόρπισε γύρω σιωπή. Μιά πένθιμη σιωπή, πού ἔχουν τά ὀρφανά παιδιά στό μνημόσυνο τῶν γονιῶν τους.

Ἡ αὐγή ἀκουμποῦσε τό ρόδινό της μέτωπο πάνω στοὺς λόφους καί τίς βουνοκορφές. Οἱ χαράδρες κι ἡ ποταμιά, στά χαμηλώματα, πνίγονταν στήν ἀχλή ἀκόμα. Τά σπίτια στό χωριό ἀνάπνεαν ἀθόρυβα μ' ὀλάνοιχτα παράθυρα ... Τά πουλιά τίναζαν τά φτερά τους. Κι οἱ γρύλοι δοκίμαζαν τίς τελευταῖες τρίλλιες τους πάνω στόν ἀπόηχο μιᾶς καμπάνας καθυστερημένης, πού ἀκούγονταν πολύ μακριά.

Μύριζε μουσκεμένη ρήγανη. Κι ἔμοιαζε σά μιά παραμυθένια ἱστορία, πού πήγαινε στά τελειώματά της, χαλαρώνοντας. Κάτι τέτοιες ὥρες, εἶναι σά νά ζεῖς τήν πρώτη ἀρχή τοῦ Κόσμου .... Κι ὁ Πετροπασχάλης κείνη τή στιγμή ἦταν βέβαιος, πὼς ἂν ἦταν σ' ὅλους αὐτοὺς πού κάθονταν στά πεζούλια, νά ξαναζήσουν πάλι ἀπ' τήν ἀρχή μιά νέα Ἀντίσταση, θά τόκαναν χωρίς κανένα δισταγμό.

Ἡ ροδαυγή, καθὼς κατέβαινε ἀπ' τίς κορυφογραμμές κι

ἄπλωνε τίς πύρινές της τοῦφες στά λακκώματα, σκηνογραφοῦσε ἐπικίντυνα τήν παράλογη τούτη ἰσορροπία, ἀνάμεσα στή συφορά πού ἔρχονταν καί τήν ψυχική εὐφορία αὐτῶν πού καρτεροῦσαν ..

..... Εἶχαν καταλήξει στήν ἀπόφαση νά μείνουν μέ τούς χωριανούς πάνω στό Γλυκό, μέσα στό δάσος, ὅσοι ἤθελαν. Κι οἱ ἄλλοι, τά στελέχη, νά τραβήξουνε, ἀνεβαίνοντας τό δάσος, πρὸς τό Ζαγόρι.

Ἡ Φρόσω κλώτσησε.

— Μά τό Ζαγόρι εἶπε, ἔτσι κι ἄλλοιῶς, ἂν γίνονται ἐκκαθαρίσεις, θάναι περικυκλωμένο.

Ἡ Παρασκευάς ἔκανε πῶς δέν ἄκουσε.

— Ἡ ἀπόφαση εἶναι ἀπόφαση, εἶπε.

Ἡ Φρόσω διατηροῦσε τίς ἐπιφυλάξεις της.

— Κάντε καλά ἐσεῖς, συμπλήρωσε ... Ἐγώ ... γιά σᾶς τό λεω κι ἀραίωσε.

Ἡ Πετροπασχάλης τήν κύτταζε ἀπορημένος.

— Φρόσω, τί γίνεται;

— Τί θές νά γίνει;

— Εἶπες πῶς θαρχόσουνα μαζί μας.

— Εἶπα .... ἀλλά.

— Δηλαδή .... εἶναι τό Ζαγόρι, πού σ' ἔκανε ν' ἀλλάξεις, ἤ θάθελες νά πᾶμε πουθενά ἄλλοῦ;

Ἡ Φρόσω χαμογέλασε ἀφηρημένα.

«Τά μάτια τῆς ἀπουσίας εἶναι γιομάτα βροχή παγωμένα τοπία δίχως δέντρα»(4).

Κύτταξε Φρόσω, συνέχισε ὁ Πετροπασχάλης, πού ὑποψιάζονταν ἀπό καιρό τίς ἀνησυχίες της, τίς ἀφηρημάδες της καί τά προβλήματατά της .. Κύτταξε Φρόσω, μή κάνεις καμμιά κουταμάρα. Ἡ ἔλα μαζί μας, ἤ κάτσε μέ τούς ἄλλους ... Τό ἔρημο τ' ἀρνί τό τρώει ὁ λύκος.

— Ἄσε .... καί θά δοῦμε. Ἄλλωστε ἡ Ἀντίσταση δέν τελειώνει ἐδῶ.

Στ' ἀναμεταξύ ὁ Κλέαρχος διπλάρωσε τήν κυρά Βικτώρια, δηλώνοντας καί γιά λογαριασμό της.

— Ἐμεῖς θά μείνουμε. Θά βροῦμε κάποιον τρόπο καί γιά τά μηχανήματα ....

Κοντά στον Κλέαρχο, δήλωναν κι άλλοι πεντέξη πώς θά μείνουν.

‘Ο θεῖος Χαρίλαος εἶχε κι ὄλας ἐξαφανιστεῖ.

Ξεκαθαρίστηκαν τά πράματα ... Καί ξεκίνησαν. ‘Ο καθένας, τράβαγε τό δρόμο του.

Τότε φάνηκε τό πρῶτο γερμανικό ἀεροπλάνο. “Ερχονταν ἀπ’ τήν ‘Αλβανία μέσα.

Στήν ποταμιά πρός τό Σαραντάπορο, ἔπεσαν οἱ πρῶτοι πυροβολισμοί.

“Αν καί τό πράμα ἦταν στό πρόγραμμα, ὡστόσο ὄλοι τους ξαφνιάστηκαν κι ἀραίωσαν πρός τήν πλαγιά.

Τ’ ἀεροπλάνο διάγραψε ἕνα μεγάλο κύκλο, προχωρώντας πρός τήν Κόνιτσα, ἔπειτα πέρασ’ ἀπό πάνω τους, καί τράβηξε πρός τά Μαστοροχώρια. “Ετσι, ὅπως χάνονταν, τά φτερά του λαμποκόπαγαν στόν ἥλιο.

Μακριά, στή Βράνιστα κάτω, φάνηκαν ν’ ἀνεβαίνουν μαῦροι καπνοί. Θᾶπρεπε νά καίγονται θυμωνιές ἤ σπίτια .... Κι ὡσπου νά μαζευτοῦνε κάπως, νά συνέλθουν ἀπ’ τό ξάφνιασμα, νάσου κι ἄλλοι καπνοί, φούντωναν στό Καπηλειό. “Ισαμε πεντακόσια μέτρα παρακάτω ...

‘Ανέβαιναν οἱ Γερμανοί ... κι αὐτό ἄλλαζε τά πράματα. Πάνω στό Γλυκό καί τή Λουπότσανη, ἀκούστηκαν φωνές. Σύγχυση. Τέρμα οἱ ψευδαισθήσεις. Σφύριξε κάποιος κι ὄλοι σκόρπισαν. Ριζά-ριζά στό λάκκο, πῆραν τόν ἀνήφορο, νά καλυφτοῦνε μεσ’ τά πεῦκα.

Τά πρῶτα πεῦκα, ἦταν κι ὄλας μιά παρηγοριά.

“Εστριψαν ἀριστερά. “Αφησαν τή χαράδρα. “Επιασαν πάλι τόν ἀνήφορο. Καβάλησαν τόν ὄχτο. Καί πέσανε στά νερά. Τό Γλυκό πού λένε. Λίγο πιό πίσω ἦταν κατασκηνωμένοι Γανναδιῶτες.

Τρεῖς χωριανοί, οἱ τελευταῖοι, εἶχαν ξεμείνει, ἀποκαμωμένοι ἀπ’ τόν ἀνήφορο καί τούς βαριούς μπόγους.

Πρόσωπα ἰδρωμένα. Φωνή ἤρεμη. Παρακολουθοῦσαν ξεχασμένοι κάπως τήν τελευταία φουρνιά, αὐτῶν πού ἀνέβαιναν. Κανένα ἐνδιαφέρον. Λές, κι ἀφουγκράζονταν μακρινά μηνύματα. “Ε-

μοιαζαν, μ' άναχωρητές ή ιδανικούς αυτόχειρες πού ύπόφερναν καρτερικά τή μοίρα τους κι άποδέχονταν τήν περιπέτεια, καθώς έρχονταν.

— Κάντε, γρήγορα. Είπε ό πρώτος άπροσποίητα.

— "Αντε κι άργήσατε, πρόστεσε αυτός ποϋταν στό ψήλωμα ....

"Ισως τ' άεροπλάνο νά σ'αυς κυάλαρε ... και θά βροϋμε τό μπελά μας.

— "Ε! Δέ βαριέσαι! Ψιθύρισε ό τρίτος.

— Τί δέ βαριέσαι; Ξαν'άπε ό δεύτερος. Αύτοί, έτσι κι άλλοι'ως, παιδιά σκυλιά δέν έχουν. 'Εδ'ω πατ'αν και κει βρίσκονται ... 'Αλλοί ... σέ μ'ας έδ'ω ... Μικρά παιδιά ... γερόντοι.

'Ο Παρασκευάς, έπιασε άπ' τό μπράτσο τόν Πετροπασχάλη και τοϋ ψιθύρισε στά γρήγορα.

— Φίδι, ό άτιμος! Δέ στάλεγα γ'ω; Δάγκωσε πάλι ....

— Πάψε .... "Αν ήσουν και σύ στή θέση τους ... τά ίδια θ'άλεγε.

— Νάτα μας! 'Εσύ παιδί μου θά μέ σκάσεις ... Ποτέ σου δέν κατάλαβες ... ότι κάτι τέτοιοι ....

— "Αστα, ρέ Παρασκευά, δέν είναι ώρα για τσακώματα. Οί Γερμανοί έρχονται και μεϊς θά λέμε τά ίδια και τά ίδια. Μήν άνταριάζεσαι ... Και σκέψου ψυχραιμα.

— Δέ σκέφτουμαι τίποτα ... Δέν ακούω τίποτα ... έκανε σά μικρό παιδί κι άνοιξε τό βήμα του, νά δόσει τέρμα στήν κουβέντα, πού ό ίδιος πρωταρχίνησε.

'Ο Παρασκευάς ήταν άπ' τούς άκραίους.

"Ενας άκραϊος όμως ιδιόρρυθμος. Μόνο στά λόγια. 'Η περίπτωση τοϋ άπροσάρμοστου κι άλύγιστου, πού όταν τέντωνε τό σκοινί, ξέσπαγε σ' άπειλές. 'Αλλά δέν έκανε τίποτα ... Κατά βάθος βέβαια, είχε και κεινος καβαλήσει τό καλάμι.

Δέχονταν τήν κριτική από πάνω, έδειχνε κατανόηση στους παρακάτω, αλλά μέ κανένα τρόπο δέ μποροϋσε ν' άνεχτεί τούς άλλους ... τούς απέξω. Ξεκινοϋσε μέ τή σκέψη «Είσαι απέξω; Είσαι έχτρός. "Ο,τι κι αν πεις, όπως κι αν τό πεις, κάπου τό π'ας ... κάτι μου στήνει. Σ' άπορρίπτω...».

Βοήθαγε βέβαια, σ' ὄλο τό πλέγμα αὐτό κι ἡ κάποια κουφά-
μάρα του, πού ὠστόσο, πότε-πότε τήν ἐκμεταλλεύονταν ἄγρια,
ὅταν τό συνέφερε.

Μέ τόν Πετροπασχάλη, ὅμως τό πράμα ἦταν διαφορετικό.
Εἶχαν ἀπ' τήν ἀρχή ξεκινήσει τήν Ἀντίσταση μαζύ. Κι αὐτό
βάραινε στό φιλότιμο τοῦ Παρασκευᾶ. Τοῦ ἄρεσε κι ὁ διάλογος
μαζύ του καί τόφερνε κάθε τόσο γύρω-γύρω γιά κουβέντα. «Τόθε-
λε, πού λέει, ὁ ὀργανισμός του»... Στό τέλος ὅμως, τά παράταγε,
γιατί τράβαγε τό σκοινί καί δέν ἔπαιρνε ἄλλο. Ἡ διαδικασία ἦταν
πάντα ἡ ἴδια. Ἄρχιζε ὁ Παρασκευᾶς κι ἄκουγε ἔπειτα μ' ἀνοιχτό
τό στόμα, ὅπως κάνουν οἱ κουφοί. Ἦταν φανερό πώς ἔψαχνε νά
βρεῖ, καί τήν «ἄλλη ἀποψη»... πού τή διαισθάνονταν, ἀλλά μέ
κανένα τρόπο δέν ἄφηνε τόν ἑαυτό του νά τήν παραδεχτεῖ. Ἐνοιω-
θε τόση σιγουριά στήν ἀλύγιστη γραμμή τῆς καθοδήγησης, πού
βιάζονταν νά κλείσει, πόρτες καί παράθυρα στή σκέψη του, μή
τύχει, καί τό λέγε-λέγε, τοῦ χαλάσει τή σειρά.

Ὁ καημένος ὁ Παρασκευᾶς, βρέθηκε σά τόν ποντικό στή φάκα,
τότε μέ τά Δεκεμβριανά, πού πίσω ἀπ' τή πλάτη του, ἡ Πολιτο-
φυλακή ἔπιασε καί μπαγλάρωσε τόν ἀδερφό του, μέ τή νύφη του,
τήν ἀδερφή του καί δύο-τρία ξαδέρφια. «Ἀντιδραστικοί» ἔλεγαν
Ἄλλά ὁ Παρασκευᾶς ἤξερε πώς δέν ἦταν.

Ἐλα ὅμως πού δέ τόν πίστευε κανένας. Καί δέν ἦταν εὐκολο
νά τ' ἀποδείξει. Κι ὅπως λέει ἡ παροιμία «Οἱ ἑκατό ξυλιές στόν
ξένο πισινό, εἶναι τίποτα, μπροστά στή μιά πού τρώει ὁ δικός σου»,
στριμώχτηκε ὁ Παρασκευᾶς. Ἐστριβε καί ξέστριβε. Τόχε κόμπο
στό λαιμό. Καί μή ξέροντας τί νά κάνει, ὀργωνε μέ τίς ὥρες, πέρα-
δῶθε τήν πλατεία τοῦ Παζαριοῦ τῆς Κόνιτσας.

Εἶχε ἀνάγκη βέβαια σέ κάποιον νά τό εἰπεῖ, γιά νά ξεσπάσει.
Ἄλλά .... μέ τόν Πετροπασχάλη, ἦταν σά νά ὑπόγραφε δήλωση
μετανοίας ... Ἄν δέν τ' ὄλεγε ὅμως θάσκαγε .... Καί προτίμησε τό
πρῶτο.

— Θυμᾶσαι, φίλε μου, πού τ' ὄλεγεσ ἐσύ ... «Χτύπα τό κεφάλι
σου, ὅσο θές στό τοῖχο ... Δικό σου εἶναι. Λογαριασμό δέ δίνεις σέ
κανένα. Ἄλλά τό νά φτιάνεις τοῖχο, γιά νά βαρέσεις τό κεφάλι σου,
πάει πολύ».

Ὁ Πετροπασχάλης, πού τόν ἤξερε καλά, καταλάβαινε, πώς ὁ

Παρασκευάς, κυττάζοντας τον μ' άγωνία στά μάτια, ύπόφερνε άφάνταστα κείνη τή στιγμή. Μ' όλα τά γέλια και τά χαχανίσματά του ... και τήν προσπάθεια νά τό ρίξει στήν πλάκα. Γι' αυτό δέν έδωσε συνέχεια. Χαμογέλασε μονάχα, κουνώντας τό κεφάλι του ...

— "Αστα, τώρα, φασκέλωστα Παρασκευά μου ... Κι άς δοϋμε πώς ξεμπλέγουμε ... Αυτό έχει σημασία για σήμερα ....

Καθώς απομακρύνονταν ό Παρασκευάς, δρασκελώντας πέρ' άπ' τό Γλυκό, ό ήχος άπ' τίς τελευταίες κουβέντες του, έχανε τήν όξύτητα και θρυματίζονταν στ' αύτιά τοϋ Πετροπασχάλη. Σά νά νυχοπερπατοϋσε κάτω άπ' τίς καταπράσινες στοές τών πανύψηλων πεύκων.

Προσπάθησε νά δει, στό σύθαμπο τών δέντρων, ποιού έρχονταν άπό κάτω ... "Ένας-ένas καθώς έφτανε στό Γλυκό ... Αλλά μήτε ή Φρόσω φαίνονταν, μήτε ό Κλέαρχος ...

— "Έχε γούστο, νάκανε τήν κουταμάρα της, ή Φρόσω! Σκέφτηκε.

Κι ένοιωσε άσχημα, πιό πολύ γιατί τ' άφησε τό πράμα και πέρασ' έτσι. Ένω θάπρεπε νάχει έπιμείνει περισσότερο.

Τώρα συνειδητοποιούσε, πώς κι ή Φρόσω, καθώς είχε άνεβεί μόνη άπ' τόν κάμπο, και δέν είχε δώ ψηλά, κάποιο δικό της, (έξω άπ' τή γριά θεία της, πούταν πέρα βρέχει), είχε ανάγκη άπό συμπαράσταση. Και προπαντός, πάνω στίς άνησυχίες της ... μέ τό δεσμό πού τή βασάνιζε τόν τελευταίο καιρό, τίς άφηρημάδες της ...

Έπειτα ό Πετροπασχάλης, γύρισε πρός τά πάνω. Νά δει ποιός ήταν ό ντόπιος πού «έρέθισε» μέ τίς κουβέντες του τόν Παρασκευά. Λίγο ό άστιγματισμός του, πού άρχιζε τότε νά τόν ταλαιπωρεί. Λίγο πού και κείνος κάθονταν ανακούρκουδα δίπλα σ' ένα θάμνο, μέ τήν πλάτη μισογυρισμένη πρός τά κάτω, κι ένα τεράστιο μπόγο πάνω στά γόνατά του, στάθηκε άδύνατο νά τό ξεκαθαρίσει.

«Τά λόγια είναι τό πιό σκληρό, αλλά και τό πιό ευθραστο πράμα στόν κόσμο, είπε μέσα του. Και θυμήθηκε μιάν άλλη ιστορία ίσως πιό βίαια άπ' αύτή μέ τό Παρασκευά ... αλλά κάτω άπ' τόν ίδιο έρεθισμό τοϋ πανικοϋ, έδω κι ένα χρόνο, μέσα στήν Κόνιτσα,

πού παρά λίγο νάχε στοιχίσει τή ζωή πεντέξη άθώων ....

Πρέπει στ' άλήθεια νά στέκονται τά λόγια έμπόδιο στό δρόμο μας; Συμπλήρωσε. Καί κατάληξε: Δέ βαριέσαι. Μιά και περνάει από τό μαχαλά μας τούτη ή δουλειά και μάς πέφτει κάποιος λόγος, χρέος έχουμε νά τήν κάνουμε σωστά .... Κι άς λένε οί άλλοι».

δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Σπασμολυτικό παράλογο

ἀναδρομή I

Θά πᾶμε τώρα, ἓνα χρόνο πίσω, στό πρῶτο δεκαήμερο τοῦ Ἰούλη τοῦ σαράντα τρία.

Τότε ἦταν, πού κατέβαιναν τά Γερμανικά «'Ες-'Ες», ἀπό τήν Ἐρσέκα μέσα, γιά νά πιάσουν τήν Δυτική Ἑλλάδα, ὅταν ἔδειξε πώς οἱ Ἰταλοί τήν πάτησαν κι ἔκαναν πίσω.

Ἐπιχείρηση θύελλα, πού σκόρπαγε τό θάνατο καί τή φωτιά βῆμα τό βῆμα.

Οἱ ἐφεδρικοί τῆς Ἀντίστασης, ποῦχαν παραταχτεῖ στά ὑψώματα τῆς Μέρτζανης γιά νά τοὺς σταματήσουν, σάν εἶδανε τό μακελειό, πού γίνονταν ἀπέναντι, μέ τοὺς Ἀρβανίτες (κεῖνοι πέφτανε πάνω στά τάνκς σά μέλισσες, καί δέν ἔμνησκε κανένας ζωντανός. Χωρίς νά καταφέρουν τίποτα ... Μά τίποτα. Οὔτε καί γιά ἓνα λεπτό ἀκόμα νά τοὺς σταματήσουν) κι ἔπειτα τό ζέψιμο τοῦ ποταμοῦ πούγινε μέσα σέ δέκα λεπτά .... σκέφτηκαν πώς κάθε προσπάθεια ὄχι μόνο θᾶταν μάταια, ἀλλά καί θά κόστιζε ἀκριβά ... ἀποτραβήχτηκαν, δίχως τουφεκιά.

Ὡστόσο, ὕστερ' ἀπό δύο μέρες τό πρῶι, χαράματα-χαράματα καίγονταν ἡ Δεπαλίτσα, ἡ Ὀστανίτσα, ἡ Μελισσόπετρα, τό Μάζιο καί τό Σανοβό.

Μαῦροι καπνοί καί φλόγες κατασπάραζαν τόν καλοκαιριάτικο οὐρανό. Μιά θολούρα κίτρινη, σάν ἀπό ἴκτερο, σκέπαζε τή Νεμέτσα. Πυροβολισμοί ποῦμοιαζαν μ' ἀσταμάτητο λόξυγγα ροκά-νιζαν τόν κάμπο τῆς Κόνιτσας. Καί κάθε τόσο, ὄλο καί κοντύτερα, ντουμάνιαζαν ἀπό φωτιές καί φούντωναν θυμωνιές στόν κάμπο, καλύβες ξεμοναχιασμένες, μαντριά ... ξωκκλήσια ...

Βαρύ μούγκρισμα, λαχανιασμένο ἀκούγονταν ἀπ' τό Δέμα, πέρα. Σημάδι πώς οἱ Γερμανοί τραβοῦσαν γιά τά Γιάννινα μέ τ'

αυτοκίνητά τους και τὰ τάνκς, και πώς αυτοί ποῦρχονταν στην Κόνιτσα ἦταν πλαγιοφυλακές από πεζικάριους.

Πέρναγαν βιαστικοί. Οὔτε καιρό είχαν νά κάτσουν, οὔτε και νά πολυσκεφτοῦν. Σκότωναν. Ἐβαζαν φωτιές. Ἀφάνιζαν ὅ,τι ἔπεφτε μπροστά τους. Κι ἔφευγαν σά παραληρηματικοί νυχτερινοί ἐφιάλτες.

Οἱ Κονιτσιῶτες, ὅσοι μπόρεσαν, είχαν ξανατραβηχτεῖ στό δάσος. Κι από κεῖ, ἀπ' τῆς χαραμάδες μέσα, ἄφωνοι και στραγγισμένοι παρακολουθοῦσαν τό ἄπλωμα τῆς φαρμακερῆς ἀράχνης, πού ὅλο σκαρφάλωνε, ὅλο τσιμποῦσε, ὅλο ζύγωνε ...

Μέσα στην πόλη, είχαν μείνει λιγοστοί. Ἄλλοι κλεισμένοι μέσ' τὰ σπίτια, μέ τήν ψυχή στά δόντια, γιατί δέ μπόραγαν νά κινηθοῦν. Κι ἄλλοι ἀπέλπιδοι ... σέρονταν στους δρόμους και τὰ παζάρια σάν κατάδικοι ...

Ἦταν ἀκόμα νύχτα, ὅταν μιά διμοιρία τοῦ ἐφεδρικοῦ ἄρχισε τήν «ἐκκαθάριση» τῆς ἀγορᾶς. Ὅ,τι μποροῦσε κι ὅσο προλάβαινε. Καλοῦ-κακοῦ δέν ἔπρεπε νά μείνει τίποτα κεῖ κάτω, πού πέφτοντας στά χέρια τοῦ ἐχτροῦ, θάβαζε σέ κίντυνο ἀνθρώπους, ἤ ἀκόμα και τήν Κόνιτσα τήν ἴδια.

Λίγο πολύ, τρεῖς μῆνες λαϊκή ἐξουσία, ὅλο και κάτι θάχε ξεχαστεῖ μέσα στά γραφεῖα, στά μαγαζιά, στους δημόσιους χώρους ...

Ἀπ' τήν ἄλλη μεριά, ἔπρεπε και κάποιος νά φυλάει τὰ «ἔρημα» μέχρι τήν τελευταία στιγμή, μιά κι εἶχε ἀποδειχτεῖ ὅτι στην Κόνιτσα, σέ κάτι τέτοιες ὥρες ἔβρισκαν εὐκαιρία τὰ «μαῦρα πουλιά τῆς νύχτας» κι ἔβγαιναν γιά ξαφρίσματα ...

Κι αὐτή τή διμοιρία εἶχε κατεβεῖ νά συμμαζέψει ὁ Πετροπασχάλης, κατά τῆς ἐννιάμισῆς τό πρωί.

Ἔτσι σάν ἀναγγέλονταν πώς οἱ φωτιές ἔφτασαν στά Μεϊντάνια και σφίγγονταν τὰ πράματα ἀπό παντοῦ, ὅλοι μαζί θάπρεπε σιγά-σιγά νά φεύγουν. Ὁ ἕνας μπροστά, ὁ ἄλλος ἀπό πίσω ... ἔπιασαν νά κατεβαίνουνε τή σκάλα τοῦ Εἰρηνοδικείου, ποῦταν κι ὁ τόπος τῆς συγκέντρωσῆς τους.

Τό Παζάρι, ἄδειο πέρα ὡς πέρα. Ἐγκαταλειμένο.

Ἐπέναντι ἀκριβῶς ἀπὸ τῆ σκάλα, καί κάτω ἀπ' τὸ χαγιάτι τοῦ φουρνάρικου, μιά παρέα Κονιτσιῶτες ξεροστάλιαζε ἀπελπισμένη .. Ἀξύριστοι ὄλοι. Τσακισμένοι. Ἄγρυπνοι. Τρώγονταν μεταξύ τους. Φώναζαν. Συνωμοτοῦσαν. Ἀραίωσαν πού καί πού, ἀλλά πάλι ξαναντάμωναν ... Οὔτε καταλάβαινε κανένας, τί θέλανε τέτοια ὥρα στοῦ λιονταριοῦ τὸ στόμα. Οὔτε καί ποῦ τὸ πᾶνε.

Ἴσως πάνω στήν ἀπελπισία τους, ν' ἀποζητοῦσαν κάποιο στήριγμα, ἓνα ἀποκούμπι, νά μάθουν κάποιο νέο, κι ἔλπιζαν πὼς θά τὸ βροῦν στή διμοιρία τοῦ ἐφεδρικοῦ.

Ἴσως πάλι ν' ἀγωνιοῦσαν, πού ἡ διμοιρία δέν ἔλεγε νά φύγει, καί θά τὴν ἔβρισκαν οἱ Γερμανοί ἐκεῖ .... ὀπλισμένη ὁπότε ... «Κλάψτε μας».

Μέ τὸ πού βρέθηκαν οἱ ἔνοπλοι στό δρόμο, κι ἔστριψαν δεξιά, νά φύγουν πρὸς τὰ πάνω, κινήθηκαν κι οἱ Κονιτσιῶτες πρὸς τὸ μέρος τους. Θᾶλεγε κανένας, πὼς περίμεναν οἱ μὲν νά πάρουνε τοὺς ἄλλους ἀπὸ πίσω. Νά φύγουν ὄλοι μαζί.

Ξαφνικά ὅμως ... κάτι δέν ἔδεσε ... κι αὐτὸ φάνηκε ἀπ' τίς πρῶτες ματιές πού ἀντάλλαξαν. Οὔτε τοῦτοι οἱ Κονιτσιῶτες ἦταν ἀπ' αὐτοὺς ποῦχαν ἀποδεχτεῖ τὸ κίνημα. Οὔτε κι οἱ ἄντρες τοῦ ἐφεδρικοῦ ἦταν ἀπ' αὐτοὺς, πού θά μπορούσαν νᾶχαν κάποια κατανόηση ἢ ἐλαστικότητα ἐπέναντι στοὺς «ἀντιδραστικούς».

Καί πρό παντός μιά τέτοια ὥρα, ἀκραίου ἐρεθισμοῦ, πού χρειάζεται νᾶχεις καί μυαλό πηγμένο καί νεῦρα γερά νά συγκρατιέσαι.

Ἄλλὰ ποῦ τέτοια ὥρα;

— Ποῦ πᾶτε ρέ παλληκαράδες .... μέχρι δῶ ἦταν τὸ νταϊλίκι σας. Φώναξε κάποιος ἀπὸ τοὺς Κονιτσιῶτες, προκλητικά. Κι ἓνας δεύτερος πρόστεσε.

— Μᾶς κάψανε καλά-καλά οἱ λεβέντες .... καί τώρα μᾶς τὴν κοπανᾶνε.

Ἐνας τρίτος πῆρε θάρρος κι ἄρχισε νά μουντζώνει, χτυπώντας τίς παλάμες του τὴ μιά πάνω στήν ἄλλη.

Κι ὁ Γούσια Κυραμάνας, πού τοῦ τὴν εἶχανε χαρίσει τρεῖς τέσσερις φορές ... Μιά γιὰ τὴ γυναίκα του καί τὰ παιδιὰ του, ποῦταν ἀνήλικα κι εἶχαν ἀνάγκη. Μιά γιατί ἔπεσε πάνω τους ἡ μισὴ Κόνιτσα κι ἔλεγε νά τὸν συχωρέσουν ... «μυαλό δέν ἔχει ὁ

άνθρωπος» .... Μιά ... γιατί ' ήταν μεθυσμένος. Μιά .... δέ ξέρω κι εγώ γιατί ... άν και βάραινε τό μητρῶο του μέ κάποιες ύποψίες «για πληροφορίες στήν 'Ιταλική Καραμπεναρία και καταδόσεις, τότε μέ τά όπλα», όπως ήταν επιπόλαιος, καυγατζής κι άντράκι, άπ' αυτά πού στήν άναμπομπούλα χαίρονται, έδωσε μιá δρασκειλιά και βρέθηκε δίπλα στό Σωτήρη ... ποϋταν και καλόκαρδο παιδί και ψύχραιμο ....

— "Αντε ρέ Σωτήρη .... Τί τήν κρατᾶς τή σφίκα και δέ τή βάζεις άπό πίσω σου;

Αυτό ήταν. Και ξεχείλισε τό ποτήρι.

"Όσο και νάθελαν οί άλλοι νά συγκρατηθοϋν ... όσο κι άν όλων ή ζωή παίζονταν άπόνά τίποτα, πώς θά μπορούσαν ν' άνεχθοϋν μιá τέτοια ήλίθια πρόκληση;

Νά πεις ότι κι οί άλλοι τής παρέας, πού στέκονταν πιό πέρα έκαναν τίποτα για νά συγκρατήσουνε τό Γούσια και τούς άλλους κόπανους;

Μπά .... τίποτα ... Κλούβιοι καθώς ήταν και παλιάνθρωποι στό βάθος οί περισσότεροι ... κάθονταν λίγο πιό κεϊ και χαχάνιζαν μέ τίς έξυπνάδες τών πρωτοπαλληκαριών τους ... και δέν έβλεπαν πώς το πήγαιναν φουρί-φουρί νά φάνε όλοι τό κεφάλι τους ..

«Πόχει κεφάλι γυάλινο, άς μή χτυπᾶ μ' αυτό τήν πέτρα ....».

'Ό Χρῆστος Καταρτζής, άπό τήν Κάτω Κόνιτσα, ποϋταν επικεφαλῆς τής Διμοιρίας και δέν άστειεύονταν μέ κάτι τέτοια, έκανε άπότομα δεξιά τρία τέσσερα μέτρα, ώστε νάχει μιάν άπόσταση, άπ' τό Γούσια, όπλισε τό ντουφέκι του, κι έδωσε παράγγελμα ν' άκροβολιστοϋν κι οί άλλοι.

— Καθαρίστε τους φώναξε. Οϋτε ένας κερατάς ...

Τάχασε ό Γούσιας. Πάνιασε. Κι όπως ήταν μέσ' τό δρόμο, στάθηκε σύξυλος κι έπαναλάβαινε μηχανικά, σά σπασμένη πλάκα γραμμοφώνου.

— Βαράτε, ρέ .... Βαράτε, άν είστε άντρες ...

'Αλλά καθώς έδειχνε, τρέμανε τά πόδια του. Οί μασέλλες του πήγαιναν πέρα-δῶθε. Κι έτοιμάζονταν νά καταρρεύσει.

'Ό Πετροπασχάλης, άκουγε τίς κουβέντες, έβλεπε τά χαχανιτά και τίς άλλόκοτες κινήσεις, αλλά τ' άντανακλαστικά του δέ λειτουργούσανε σωστά .... Κάτι, ποϋχε τέσσερα μερόνυχτα νά

κλείσει μάτι απ' τήν ἐπιστράτευση μέ τούς Γερμανούς, κάτι ποῦχε χίλιες ἔγνοιες στό μυαλό του κείνη τή στιγμή, κάτι πού βγήκε τελευταῖος στό πλατύσκαλλο ... οἱ ἐρεθισμοδεῖχτες του ἔμεναν ἀδιάφοροι κι ἀμέτοχοι γιά κάμποσο, μπροστά σ' αὐτά πού γίνονταν στό δρόμο... Τά κλειστρα ὅμως, απ' τά ὄπλα, ὅπως κροτάλισαν καί τό θέαμα τῶν ἀκροβολισμένων ἐφεδρικῶν, ἦταν σά νᾶπεσε στό κούτελό του ἓνα καζάνι κρύο νερό .... Καί ξύπνησε .... Μέσα σέ δεφτερόλεφτα συνειδητοποίησε τό τί μποροῦσε νά συμβεῖ ἐκεῖ μπροστά ... Ἔπαθε σόκ ὑπερδιέγερσης ... Καί πήδηξε ἀπό τή σκάλα πάνω, τρία μέτρα ὕψος.

— Σταματήστε ... σταματήστε ἐπιτέλους ... Γιά ὄνομα τοῦ Θεοῦ ... Ἔχετε τρελαθεῖ ... Δέ βλέπετε τριγύρω σας. Νάτοι οἱ Γερμανοί. Εἶναι κι ὅλας στή Σχολή. Ἔρχονται καί θά μᾶς σφάξουν ὅλους ... Ρουθούνη δέ θά μείνει ....

Καί τράβηξε γραμμή στό Χρῆστο ... Ἄρπαξε τόν ντουφέκι του καί τό σήκωσε ψηλά ... Τό ντουφέκι ἐκपुरσοκρότησε τόν ἀέρα ...

Μονομιᾶς ἡ ἀτμόσφαιρα ἄλλαξε.

Ἦχι πώς οἱ ἄλλοι εἶχαν τήν εὐαισθησία νά τό καταλάβουν, ἀλλά σκέφτηκαν τό τομάρι τους ... Ἄλλο βέβαια τό πού ἔγκαιρα δέν ἔπιασαν τόν κατήφορο τοῦ ἐρεθισμοῦ κι ἔφτασε νά κουμαντάρουν οἱ πιό κλούβιοι ... καβαλώντας τό καλάμι, κι ὅπου τό βγάλει ἡ ἄκρη .. «Τά βόδια δένουν απ' τά κέρατα ... τόν ἄνθρωπ' απ' τή γλώσσα»....

Οἱ ἔνοπλοι συντάχτηκαν ξανά, μουρμουρίζοντας ἐνοχλημένοι πού δέν τούς ἄφηναν «νά καθαρίσουν τήν κατάσταση». Καί πῆραν δρόμο.

Οἱ ἄλλοι, ποῦχανε δεῖ τό χάρο μέ τά μάτια τους, μουδιασμένοι στήν ἀρχή, τράβαγαν ὁ ἓνας τόν ἄλλο κι ἀποσύρονταν πρὸς τό χαγιάτι, σά βρεγμένες γάτες ...

Ἦ Πετροπασχάλης πῆγε καμμιᾶ εἰκοσαριά βήματα πιό πέρα καί κοντοστάθηκε ... παρ' ὅλα ὅσα εἶχαν γίνει λίγο πρῖν, ἔνοιωθε τήν ἀνάγκη νά πεῖ δυό λέξεις, σ' αὐτούς πού καθῶς φαίνονταν θᾶμεναν στή πόλη. Καί ξαναγύρισε.

Οἱ Κονιτσιῶτες ἀπό μόνοι τους, ἔκαναν δυό βήματα μπροστά νά δοῦν τί θέλει ...

Μόνον ὁ Γούσιας γκρίνιαζε στήν ἄκρη, φτιάχνοντας σαματά.

“Έτσι, πού αναγκάστηκε ο Κώστας Παπαγεωργίου, δάσκαλος στη Γεωργική Σχολή, νά τόν συμμαζέψει. “Άγρια στήν αρχή. “Έπειτα, μέ τό μαλακό. Καί σιγά-σιγά νταντεύοντάς τον μέ τούς άλλους, νά τόν παρασείρει στήν πλατεία πέρα, πού καθώς έδειχνε από μακριά ... τούδινε νά καταλάβει καί τοῦ τ᾿άψελνε.

Τά πνεύματα είχαν καλμάρει γύρω. Καί βρήκεν εύκαιρία ο Πετροπασχάλης νά τούς πεῖ αὐτά πούθελε.

Πρῶτα, πώς δέν αφήνουνε τό Γούσια καί τούς φίλους του, ἔτσι ασύδοτους νά παίζουν μ' άσυνειδησία, κορώνα-γράμματα τή ζωή τῶν άλλων. Σέ τέτοιες ὥρες μάλιστα! ... Δέν είναι, μήτε ὦρα, μήτε τόπος γιά ψευτοπαλληκαριές. Νά βγάλει ο καθένας τ' άπωθημένα του. Καταλαβαίνω .... εἴμαστ' ὅλοι έννευρισμένοι μπροστά στή συφορά ... “Άλλά τί νά γίνει; Πρέπει νά σκοτωθοῦμε μεταξύ μας; “Άν δέν προλαβαίνονταν τό πράμα τήν τελευταία στιγμή, ποιός από σᾶς θά ζοῦσε τώρα; “Έπειτα, γιά πῆστε μου καθαρά καί ξάστερα... νομίζετε πώς θ᾿άπρεπε νά μείνουμε; Νά μᾶς προλάβουνε οί Γερμανοί; ... “Η τό πολύ-πολύ νά ρίξουμε τρεῖς ντουφεκιές, γιά τή τιμή τῶν ὄπλων; .. καί; ...

—“Οχι-ὄχι. Τόν ἔκοψαν οί άλλοι.

—“Ε! λοιπόν γιατί τό βρήκατε παράλογο κι αφήνετε τό Γούσια καί τούς άλλους νά κάνουν έξυπνάδες καί παλιανθρωπιές; ... “Άν ἦταν τακτικοί στρατιῶτες, θά τό κάνατε ποτέ αὐτό; “Η νομίζετε, πώς τοῦτα τά παιδιά δέν παίζουν τό κεφάλι τους; ..... “Έπειτα, τούς ξεκαθάρισε μιά καί καλή: « ‘Αντίσταση μ' άντάρτικο δέ παναπεῖ, πόλεμος θέσεων. Σημαίνει παρενόχληση. Νά μᾶς κυνηγᾶνε καί νά μή μᾶς βρίσκουν. Χασομέρι. ‘Απασχόληση δυνάμεων. Κι άγκάθι στό μάτι τοῦ ἔχτροῦ. “Όταν αὐτοί ξεκουράζονται, ἐμεῖς θά τούς κρατᾶμε σ' ἐπιφυλακή. Νά μή βρίσκουν ἡσυχία. Νᾶχουν τό φόβο μας. Καί τήν ὦρα πού τούς χρειάζεται ἡ γέφυρα νά μή τή βροῦν, γιαντ' ἐμεῖς θά τούς τήν ἔχουμε τινάξει. Πώς, αν ξεμείνουν κάπου λίγοι, ἐμεῖς θά τούς ξεκάνουμε .... Λίγο ἐμεῖς ἔδῶ, λίγο οί άλλοι παραπέρα ... λίγο οί σύμμαχοι στά μέτωπα ... ἔτσι μονάχα γονατίζει ο Γερμανός ... Δέ γίνεται άλλοιῶτικα. Πάρτε το χαμπάρι. Γίνονται καμμιά φορά, βέβαια, καί ζημιές ... Σωστά. “Όσο μπορούμε, πρέπει νά τίς άποφεύγουμε. Κι οὔτε «χῶλιασε ο καλόγερος κι ἔκαψε τά ράσα του» ... “Εμεῖς ... προσπαθοῦμε

νάμαστε λογικοί ... Κάναμε αυτό που πρέπει .... που τό θέλει ό πόλεμος... άλλωστε και τό στρατηγεϊο Μέσης ανατολῆς, αυτό δέ λέει;».

Ό κύρ Λάκκιας, έμπορος του Παζαριου, που μέ περίσκεψη άκουγε σιωπηλός στην άκρη, μπῆκε στή μέση και μέ τή βραχνή φωνή του, τόνισε.

— "Ό,τι έγινε... έγινε. Τώρα νά δοῦμε τί θά κάνουμε; "Επειτα, πρόστεσε δειλά. "Εμεις ειπαμε νά τό παίξουμε ... Νά μαζευτοῦμε, τά γερόντια ... Σάν και μένα. Και νά βγοῦμε παραέξω ... Νά σταματήσουμε τους Γερμανους. "Ετσι κι άλλοιως χαμένοι ειμαστε ... «'Η Κόνιτσα, πόλη είναι νά τους ποῦμε, δέν είναι χωριό. Ειμαστε ανθρωποι που κοιτάζουμε τή δουλειά μας» .... Και διάκοψε .. Κύτταξε στά μάτια τον Πετροπασχάλη, ανιχνεύοντας τις αντιδράσεις του ... Και πρόστεσε.

— Περιμένουμε τώρα κι άλλους από μέσα, γι' αυτό 'μαστε δῶ. Δέν ειχαμε τίποτε μαζί σας. Αυτό που έγινε, ήταν τυχαίο. 'Η κακιά ῶρα, που λένε .... Μήπως όμως εσεις, ή 'Οργάνωση θάχε καμμιά αντίρρηση σ' αυτό που κάνουμε; ... Και βροῦμε τό μπελά μας από σās αργότερα; Δέ λέω βέβαια .... μακάρι νάμαστε και μεεις παιδιά νά παίρναμε τά ὅπλα ....

Ό Πετροπασχάλης σκέφτηκε πολύ. Ποιός ειχε τό δικαίωμα, αλήθεια, νά τους πει ὅχι ... "Επειτα, πάει τό μυαλό του στους Πρόκριτους του Καλαί ... ένοιωσε νά χοροπηδοῦν οι φλέβες του.

— Καλά ειπε ... Κάνετε, ὅ,τι νομίζετε σωστό. 'Ο Θεός νά σās φωτίσει ... Αλλά προσέξτε .. Οι Γερμανοί δέν είναι 'Ιταλοί .. Δέν παίζουν.

"Επειτα, πῆγε δίπλα στον κύρ Λάκκια, και τουπιασε τό μπράτσο.

— Κάντε μπάρμπα Λάκκια, ὑπομονή ... Κι ὅλα θά περάσουν.

Κι απομακρύνθηκε. "Ηταν συγκινημένος, αλλά σφίγγονταν μή προδοθει. Οι άλλοι καταλάβαιναν ... Δέν ειπαν όμως τίποτα.

Σέ πέντε λεφτά, ειχαν κατεβει στην αγορά της Κόνιτσας, ισαμε σαράντα Κονιτσιῶτες αντρες και μιá γυναίκα. 'Η κυρά Σπύραινα.

Δούλεψαν σά ρομπότ. 'Απ' τό μαγαζί τοῦ κύρ Λάκκια, ἀρπαξαν τό ξύλινο κοντάρι, πού κατέβαζε τά τεπέγκια. "Εψαξαν καί βρῆκαν ἄσπρο πανί. Χασέ. Τό τελευταῖο κομμάτι ἀπ' τό τόπι. Ἦταν δέν ἦταν τρεῖς πήχεις. "Ηθελαν νά πᾶνε μ' ἄσπρη σημαία. Νά δείξουν τίς προθέσεις τους στούς Γερμανούς ἀπό μακριά ... Μή τύχει καί τούς παρεξηγήσουνε ... "Όταν ὁμως τ'ἀπλωσαν καταγῆς γιά κάρφωμα στό κοντάρι εἶδαν πώς τό πράμα μπέρδευε.

— Νά πάρει ὁ διάολος! Τώρα βγῆκε κι αὐτό στή μέση .. Τώρα πού οἱ Γερμανοί ἔφτασαν στά Γραβίτσα ... καί δέν προλαβαίνουμε γιά τίποτα.

Τί εἶχε συμβεῖ; ..

Πάνω στό πανί μέ τεράστια γράμματα κεφαλαῖα, λουλάκι, ἦταν ἀποτυπωμένη ἡ μάρκα τοῦ ἐργοστασίου: «ΥΦΑΝΤΟΥΡ-ΓΕΙΑ ΑΔΕΛΦΩΝ ΜΟΥΤΑΛΑΣΚΗ».

— Καί τώρα τί κάνουμε ... τί κάνουμε,

— Νά βροῦμε ἄλλο, πρόλαβαν μερικοί.

— Δέν ἔχουμε καιρό γιά τίποτα.

— Νά μή πάρουμε σημαία.

— 'Αστειεύεσαι; Θά μᾶς δοῦν οἱ Γερμανοί καί θά μᾶς πελεκίσουν ὅλους.

— Πᾶμε-πᾶμε, ἔτσι ὅπως εἶναι .. εἶπε ὁ Γιάννης Ζώης, πού ἔλεγε δέκα λέξεις τό δεφτερόλεφτο ... Οἱ Γερμανοί δέν ξέρουν τό τί γράφουμε ... θά νομίσουν πώς τούς λέμε «Καλωσώριτες» καί τέτοια ...

Καί πῆραν τόν κατήφορο.

Μπροστά ἡ κυρά Σπύραινα μέ τή σημαία. Πίσω τό τσοῦρμο ... Γκράπα-γκροῦπα, πάνω στίς πέτρες, στό δρόμο ἔξω ἀπ' τό Περβόλι τοῦ Ρούβαλη.

Καί στή στροφή, οἱ Γερμανοί. Ξαφνιασμένοι, πῆραν θέσεις. Εἶδαν ὁμως τήν ἄσπρη σημαία ... καί προχώρησαν ... Οἱ Κονιτσιῶ-τες ἔσπρωχναν τόν κύρ Παῦλο, πούξερε γερμανικά νά πάει μπρο-στά. Κάποια στιγμή, ἔπεσαν ὁ ἕνας πάνω στόν ἄλλο. Τ'ἄχασε ὁ κύρ Παῦλος, κι ἄρχισε νά τούς προσφωνεῖ ἰταλικά ... Κυττάζονταν οἱ Γερμανοί καί δέν καταλάβαιναν τί γίνεται. Φαίνεται μεταξύ τους κάτι εἶπαν, τ'ἄκουσε ὁ κύρ Παῦλος καί συνῆλθε. Τό γύρισε στά γερμανικά καί συννενοήθηκαν ... Μπαλώνοντας τή γκάφα του, εἶπε

καί κάτι άστεϊο. Γέλασαν οί Γερμανοί .. Καλό σημάδι ... "Εβλεπαν φαίνεται καί τήν κυρά Σπύραινα, ένα καί δέκα, μέ τήν τεράστια σημαία καί τούς ήρθε τίς οΐδε τί'...

Μέ μιά φωτοβολίδα, σταμάτησαν τίς πυρκαγιές, ποϋχαν κι δλας πάρει δρόμο κι έκαιγαν τά σπίτια, χαμηλά στήν Κάτω Κόνιτσα. Καί ζήτησαν νά προχωρήσουν πρός τήν Κόνιτσα. «Στό Κέντρο», καθώς είπαν ... 'Ανηφορίζοντας, ό ταγματάρχης ξεκαθάριζε στόν κύρ Παϋλο, κι ό κύρ Παϋλος τό μετάφραζε στους άλλους ...

— Θα γίνει έρευνα στά σπίτια. Κι όταν βρίσκεται κάτι ύποπτο, θα καίεται τό σπίτι .. "Αν κάποιος πάλι τούς χτυπήσει ... 'Η Κόνιτσα θα καεί κι αυτοί σαν όμηροι, θα τό πληρώσουν ....

Τάλεγε αυτά ό ταγματάρχης .... καί λοξοκύτταγε ...

Στό Παζάρι τής Κόνιτσας, δόθηκαν έντολές κι οί στρατιώτες πήραν τίς γειτονίες καί ξαμολύθηκαν για έρευνές στά σπίτια.

Καμμιά δεκαριά αξιωματικοί, ζήτησαν καρέκλες καί στρώθηκαν στό πεζοδρόμιο έξω άπ' τό μαγαζί του Λαμπρίδη, καταμεσής στήν 'Αγορά.

"Εβαλαν τούς Κονιτσιώτες νά καθήσουν γύρω-γύρω, όπου πόραγε ό καθένας ... στά πεζούλια, σέ καρέκλες, στά σκαλοπάτια, καταγής ...

Καί στίς τέσσερις άκρες τής πλατείας από ένασ Γερμανός σκοπόσ ...

Πρό πέρα έρημη ή άγορά. Καί χάος μιās μέρας καλοκαιριάτικης. Φύλλο δέν άκούονταν. Ώρες κάθιδρες, μέ τό φόβο στήν ψυχή νά παραδέρνει σοκάκι τό σοκάκι. Μήπως ό ... τάδε έκανε καμμιά κουταμάρα κι άφισε ..... τίποτα στό σπίτι του ... Μήπως οί άλλοι ... πάνω, κάνουν κάνα άστεϊο κι έμφανιστοϋν ... Μήπως οί άλλοι ... οί ασύδοτοι από τή Λάκκα τής Κάτω Κόνιτσας, τά λεγόμενα ζαγάρια, ρίξουν καμμιά ντουφεκιά καί μάσ πάρει ό διάολος καί μάσ σηκώσει ... Μήπως .... Μήπως ... Πού δέν τέλειωνε. Κι όλα κρέμονταν σέ μιά κλωστή. Κι ή αιώρα, πήγαινε μιά μπρός καί μιά πίσω. Καθώς ό κύρ Παϋλος, έβαζε μπροστά καί μιά κουβέντα κάθε τόσο, μέ στεγνό λαρύγγι, κι άλλοτε φτόραγε, άλλοτε όχι. Καί

κόβονταν στή μέση, ανοίγοντας ένα κενό άγωνίας σ' όλους και μία σιωπή θανάτου, πού άπλωνε ... άπλωνε ίσαμε τις άκρες του Παζαριού ... Και στέκονταν μετέωρη σέ κάθε έμπα του. Κι ήταν σά νά καρτερούσαν από κεϊ τό σήμα ... Στράγγιζε ή ψυχή. Και τά κούτελα όλων βομβαρδίζονταν άπ' τήν προσέγγιση τής φοβερής στιγμής.

Κρώξιμο τών πουλιών. Σκυλογαυγίσματα πού και πού. Και τό άτσάλινο βλέμμα τών δήμιων πάνω τους καρφωμένο ... Ήρες-ώρες είχαν τήν έντύπωση, πώς άπ' τά μισάνυχτα καπρόδοντα τών Γερμανών διάρρει άέριο μέ καννιβαλικές αναθυμιάσεις, και πώς στά μάτια τους χόρευε σάν ύστερία, τό σαρδόνιο τέρας.

Ξαφνικά, κι όπως φύλλο άν έπεφτε θάκανε σαματά, μέσα σ' αυτό τό χάος, άκούστηκαν νάρχονται άπ' τήν πλευρά του 'Αγιάννη, ξέμακρα βήματα, και κάποιος ήχος άπροσδιόριστος, μαζύ κουβέντες και σφυρίγματα. 'Η περιοχή τ' 'Αγιάννη ήταν τέτοια, πού μέ καμμιά «κυβέρνηση» πού λένε, δέ δικαιολογούνταν παρουσία ανθρώπων κείνη τή στιγμή.

'Αρα .... κάποιο μπέρδεμα έβγαλε στή μέση ...

Μέ τό πού κυττάχτηκαν οι Κονιτσιώτες μεταξύ τους, άναστατώθηκε ό ταγματάρχης, και πετάχτηκε όρθός.

'Επιστρατεύθηκε ό κύρ Παῦλος, νά μάθει τί συμβαίνει. Κι όπως ό κύρ Παῦλος άνασηκώνοντας τις πλάτες άπορημένος, δέ μπορούσε νά βοηθήσει τήν κατάσταση .... διατάχτηκε κινητοποίηση.

Οί δέκα Γερμανοί στό πόδι, άλαφιασμένοι. Οί Κονιτσιώτες σόξυλοι. Κι οί τέσσερις σκοποί, σέ στάση μάχης, μ' όλες τις προφυλάξεις, πού άπαιτούσε ή περίσταση, βαδίζανε πρός τή πλευρά του Παζαριού, άπ' όπου άκούγονταν νά βρυχιέται τό «θηρίο».

Πέρασαν κάμποσα δεφτερόλεφτα σ' αυτό τό σκηνικό. Στεγνό λαρύγγι. Βλέμμα τρόμου. Σφυγμοί πού πήγαιναν νά έκκραγοῦν. Και πνίξιμο.

'Οπότε νάσου και ξεφυτρώνει στον άνήφορο του 'Ορφανοτροφείου, ό Παναγιώτης τής Βούλας ... σφυρίζοντας, γελώντας, κουβεντιάζοντας μ' όλους τους άόρατους έχτρούς και φίλους του, μέ μία βίτσα πού τήν επαιζε στά χέρια του. Και «πέρα βρέχει».

Είχε κάνει ο άνθρωπος τή βόλτα του, στή Μακριά Ράχη. Πῆρε τόν φρέσκο του. Τράβηξε τήν κουβεντούλα του. Είπε τ' άστεϊα του ... Τσακώθηκε δυό τρεϊς φορές ... Καί μέ τό ραχάτι του γύριζε τώρα στήν Κόνιτσα, μακάριος, ὅπως κάθε παρανοϊκός, πούχασε τήν έπαφή του μέ τόν έξω κόσμο ... Τίποτα δέν μόραγε νά τόν άποσπάσει άπ' τό δικό του κόσμο, τόν «εύτυχισμένο», γιά νά τόν σκοτίσει μέ τά έγκόσμια ἤ νά κάνει νά χαλάσ' ἤ ζαχαρένια του ...

Μέ τό πού είδαν τόν Παναγιώτη οί Κονιτσιῶτες, ξαλάφρωσαν καί χαμογέλασαν .. Κι ἦταν αυτό ένα ξαφνικό μόλιασμα τῆς τραγωδίας άπ' τό παράλογο ... πού δούλεψε σπασμολυτικά .. "Ελα ὅμως πού δέν ἦτανε τό ἴδιο καί μέ τούς Γερμανούς .. 'Ο κύρ Παῦλος βιάστηκε νά δώσει εξηγήσεις ... αλλά δέ γίνονταν πιστευτός.

Κι ο Παναγιώτης, σέρνονταν καροτσάκι μπροστά στόν ταγματάρχη άπ' τούς τέσσερις σκοπούς. Παρ' ὅλ' αυτά δέν ἔχανε τό κέφι του .. Πότε-πότε μάλιστα, νομίζοντας πώς τόν γαργαλοῦνε στά πλευρά, ἔτσι ὅπως τόν έπιαναν, ξέσπαγε σέ γέλια έκκρηχτικά, πού τά διάκοφτε ο «κόσμιος» πραγματικά τρόπος τῆς κουβέντας του.

— 'Αφίστε ρέ παιδιά ... ὄχι άλλα άστεϊα... ρέ παιδιά .... Δέν άντέχω πιά .. πάω νά σκάσω άπ' τά γέλια ...

'Ο ταγματάρχης, πού δέ φαίνονταν κουτός, μπερδεύτηκε ...

Θάπε μέσα του «Λές νάναι κόλπο τῶν ρωμιῶν;» Καί γύρισε στό διπλανό του ... "Ολοι οί Γερμανοί συνοφρυωμένοι καί κακόκεφοι.

— "Ωχ ... Πάει ο Παναγιώτης! Θά τόν φάνε ...

'Ο ταγματάρχης, ξανακύτταξε τούς Κονιτσιῶτες ... φοβήθηκε μή γίνεται γελοῖος ... θά προτιμοῦσε βέβαια νά τούς σκότωνα ὅλους, γιά νά μήν ἔχει πρόβλημα .. Καί στήν άμηχανία του ἔβγαλε τό κουτί μέ τά τσιγάρα, νά καπνίσει ....

'Ο κύρ Παῦλος ἔλεγε .... ἔλεγε.

Κι ο Παναγιώτης χαμογελαστός, ὅπως δέν τόν πρόσεχε κανένας, βλέποντας τό κουτί άνοιχτό, κάνει κάθετη έφόρμηση .... μέ μιά φυσικότητα.

— Μέ συγχωρεϊτε,.. λέει, έγώ θά πάρω ένα τσιγάρο ... Καί τάρπαξε, χωρίς περιστροφές.

Τάχασε ὁ Γερμανός κι ἀποτραβήχτηκε. Ὁ Παναγιώτης ποῦχε κάνει στό Βελγικό Κογκό κι ἤξερε γαλλικά, κατάλαβε πώς μιά τέτοια ὥρα θᾶπρεπε νά φορέσει τά καλά του κι ἄρχισε τά Permettez-moi καί τέτοια ...

Ἐπιτέλους ... καλοσύνεψε κι ὁ Γερμανός. Ἡξερε φαίνεται κάτι γαλλικούλια ... Τίς οἶδε τί θά σκέφτηκε ... Μᾶλλον καταλάβαινε πώς παρατράβαγαν οἱ φόβοι του κι οἱ καχυποψίες .. Ἐδωσε ἐντολή κι ἀφήσανε τόν Παναγιώτη. Μέ τήν εὐκαιρία μάλιστα, τοῦδωσε καί κάτι συμβουλές ... Νά καθήσει ἤσυχος δίπλα στούς ἄλλους ... νά μή κινεῖται, νά ναι φρόνιμος ...

Ὁ Παναγιώτης ὅμως πῆρε ἀέρα κι ἄρχισε νά ξεφουρνίζει γαλλικοῦρες καί νά λέει ... νά λέει καί νά μή σώνει .. Κι ὅπως φαίνεται, ὁ καημένος ἔλεγε ἀρλοῦμπες καί στά γαλλικά ... Ἐτσι πού ὁ ταγματάρχης πείστηκε ἀπόλυτα ... Ἀλλά τόν κούρασε ὁ Παναγιώτης ... Φάνηκε τό πράμα νά ξεφεύγει, καί νά γίνετ' ἐπικίνδυνο.

Τρεῖς-τέσσερις Κονιτσιῶτες, βάλθηκαν νά ξεκολλήσουνε τόν Παναγιώτη ... Τόν πιθῶνανε καταγῆς, ἀλλά ὁ Παναγιώτης εἶχε φάει γλιστρίδα καί δέν ἔλεγε νά καταπιεῖ τή γλώσσα του.

Ξαφνικά ἔπεσε μιά φωτοβολίδα, πρὸς τά Στρατσιανίτικα ...

Κι ὁ ταγματάρχης, δίχως καθυστέρηση, ἔδωσε ἐντολές σ' ἓναν ἄλλο παραπέρα. Κεῖνος σηκώθηκε, ἔβγαλε τό δισσάκι του ... ἀποτραβήχτηκε πιο κει κι ἀπάντησε μ' ἄλλη φωτοβολίδα.

Ὁ κύρ Παῦλος ἀνακοίνωσε.

— Φαίνεται κάτι βρῆκαν ... κι ἔδωσ' ἐντολή νά κάψουνε τό σπίτι. Οἱ Κονιτσιῶτες τάχασαν. Ἡ ἰλαρότητα ποῦχε σκορπίσει ἢ παρουσία τοῦ Παναγιώτη διαλύθηκε.

Οἱ Γερμανοί ξέκοψαν, κι ἄρχισαν νά τά λένε μεταξύ τους.

Ὁ κύρ Παῦλος ἔμενε βουβός ... κι ἄκουγε, προσπαθώντας νά ξεκλέψει τίποτα κουβέντες ...

Δυό Γερμαναράδες φάνηκαν στήν ἄκρη τῆς πλατείας. Ἐρχονταν ἀπ' τό χῶρο τῶν «συμβάντων» σά θηριοδασκαστές. Προσοχή, «κλαρίνο». Ἐδосαν ἀναφορά καί παράδοσαν στόν ταγματάρχη μιά παμπάλαια, ἄδεια, σκουριασμένη ἀρμάθα πολυβόλου .. Τήν πῆρε ὁ ταγματάρχης ... Τήν ψαχούλευε. Τήν ἔδωσε στό διπλανό, τά ἴδια ... Κι ἔπειτα γραμμή .. ὁ τρίτος καί συνέχεια ..

Ἐπειτα πιάσανε συζήτηση .. Ὅσο καί νά μήν ἔδειχναν στό βάθος ἀπ' τά μάτια φαίνονταν, πώς οὔτε κι αὐτοί εἶχαν πειστεῖ γιά τήν ἀντιστοιχία «εὐρημα-τιμωρία»... Ὡστόσο ... ὅταν ὁ κύρ Παῦλος βάλθηκε νά τούς ἐξηγεῖ ὅτι στήν Κόνιτσα τό σαράντα ἔγιναν μάχες μέ τούς Ἰταλούς ... καί τέτοια σκουριασμένα «πολεμοφόδια» μπορεῖ νά βρεθοῦνε κι ἄλλα, αὐτοί ἔδειχναν αὐστηροί ... κι ἔκαναν πώς δέν τό παραδέχονται .. Ἡλίθιος παιδισμός ... Ἀκολούθησε μακριά σιωπή, πού κατά βάθος ἔδειχνε ὅτι ὁ καθένας ἔκανε τίς ἐχτιμήσεις του, πάνω στό γεγονός ...

Ἀργότερα μαθεύτηκε, πώς κάηκε τό σπίτι τοῦ Κωλέτση. Καί κοντά σ' αὐτό, τό διπλανό τοῦ Μελισσοπετρινοῦ ...

Στ' ἀναμεταξύ ... θές γιατί πέρναγεν ἡ ὥρα ἄπραγη ... Θές γιατί ἔπεφτε τ' ἀπόγιομα γλυκό ... Θές γιατί πολλές σκέψεις πούκανε ὁ καθένας καταστάλαζαν σέ μιά καί μόνη «Πώς θεριά δέν εἶμαστε ἀπό γεννησιμιοῦ μας, ἀλλά γινόμαστε». Θές, γιατί ἡ Κόνιτσα ἦταν λίγο ἔξω ἀπό τή ζώνη πούχαν ἐντολή οἱ Γερμανοί νά καθαρίσουν, τό πράμα πήγαινε νά ξεπεζέψει ... μπαίνοντας στά προτερινά καλούπια ...

Οἱ Γερμανοί ζήτησαν λιγὴ μπύρα ... ν' ἀγοράσουν ... Ἀλλά τέτοιο πράμα δέν ὑπῆρχε ... Ὑπῆρχε τσίπουρο ... Ὑπῆρχε κρασί καί μάλιστα κιάντι Ἰταλικό .. Δέν ἤθελαν .. Ἐπειτα, ἔβγαλαν τά σακκιδιά τους, ἀνοιξαν κονσέρβες. Κι ἄρχισαν νά τρῶνε ... Νά καπνίζουν. Καί νά πίνουν καταλαγιασμένοι, ἀδιαφορώντας γιά τούς Κονιτσιῶτες, πού τούς κύταζαν στό στόμα, ψόφιοι ἀπ' τήν πείνα καί τήν ἀγωνία.

Καί τότε ἔγινε, τό ἀνεπάντεχο.

Στό δρόμο πού ἔρχονταν στήν ἀγορά ἀπό τήν Πάνω Κόνιτσα, ἐμφανίστηκε ξαφνικά, κουρελής καί λέτσος ὁ Νώντας ἀπ' τό Γκρισμπάνι. Τρελλός γιά δέσιμο, πούχαν χρόνια νά τόν δοῦν στή Κόνιτσα ... Πλάκα τά παράσημα στό στήθος. Καθώς τόνιζε, ἀνῆκε στούς πεσόντες ἐν Μικρᾷ Ἀσία. «Τρέχα γύρευε δηλαδή ... Ἄρμεγε λαγούς καί κούρευε χελῶνες» μ' ἄλλα λόγια ...

Περίεργες στ' ἀλήθεια ποῦναι οἱ συμπτώσεις!

Μόλις εἶχαν τελέσει μέ τόν Παναγιώτη καί νάσου ὁ Νώντας ..

Λές κι ή πρόκληση του παράλογου, σ' όλο τ' ανακάτεμα, έρχονταν νά δόσει νόημα, στην αναπόφευκτη ανεπάρκεια τής όρθολογικής προσέγγισης αυτού του δράματος. Μέ τ' αδιέξοδα και τήν παγίδευση. Μέ τόν έφιάλτη τής απόγνωσης και του θανάτου. Λές, και τ' ακατάληπτα ψελλίσματα του Νώντα και του Παναγιώτη, ήταν οί πιό εύστοχες απαντήσεις στον όξύ, βουβό, διάλογο πουχαν μέ τούς διαβρωμένους απ' τή βία και τή βαρβαρότητα Γερμανούς ναζίδες ... αυτούς πού κείνη τή στιγμή νόμιζαν ότι συμμετέχουν σε μιά ιεροτελεστία υπέρτατης αποστολής κι ήταν αδύνατο νά πειστούν κατ' άλλο τρόπο για τή νεύρωση, πού τούς βασάνιζε και τό παράλογο τής έμμονης ιδέας τους.

Νά ναι τάχα μιά περίπτωση απ' αυτές πού λένε, ότι ή ζωή παίρνει τά πρότυπά της απ' τήν τέχνη;

..... Τώρα, τό πώς ξεγλίστρισε ό Νώντας, μέσ' από τόσους Γερμανούς, πού σπίτι τό σπίτι ψαχουλεύανε τήν Κόνιτσα και πέρασ' ανέπαφος, για νά φτάσει στητός-καμαρωτός στην αγορά; Σ' αυτό μόνο μιά εξήγηση χωρεί ... Οί Γερμανοί ψάχνοντας τ' άδεια σπίτια, είχανε βρει κρασιά και τσίπουρα, ήπιανε ... γίνανε φέσι και τόρριξαν στό κοπρίτεμα. Έτσι, δέν τούς καίγονταν καρφί ...

Ό ταγματάρχης βλέποντας τό Νώντα έμεινε ξερός ..

Ό κύρ Παύλος πάλι τά ίδια. Νά δίνει εξηγήσεις και νά μή γίνεται πιστευτός: «Κι αυτός τρελός ....».

Ό Νώντας, πλησιάζοντας, κύταζε τόν «όχλο καθιστό», έλεονολογώντας τήν κατάντια του μ' ύφος πριγκηπικό.

Φτάνοντας μπροστά στον ταγματάρχη τουδειξε τά παράσημα έπαναλαμβάνοντας μηχανικά τή λέξη «Γκρίσμπαν-Γκρίσμπαν», πράμα πού ύποδήλωνε «έπί τό γερμανικώτερο», ότι κατάγεται από τό Γκρισμπάνι.

Τό περίεργο είναι ότι κι ό ταγματάρχης δέν άνησυχοϋσε σοβαρά. Αντιμετώπιζε βέβαια τήν κατάσταση μέ κάποια ύποψία ... (σά ..... πολλοί τρελοί δέν είσαστε δώ πέρα;.)..... Άλλά δέν έκανε τίποτα.

Έβλεπε και τούς Κονιτσιώτες, μαργωμένους απ' τ' απόγιομα, τόν κάματο, τήν απελπισία και τό άλλαλούμ ... νά κυττάζουνε τό Νώντα και νά λύνονται στά γέλια ... Καίποιός ξέρει τί θά

σκέφτηκε ... Τίς φωτιές, ποῦβαζε. Τόν κόσμο πού σκότωνε. Τόν
ἑαυτό του ... Τούς τρελούς, πού ἀναλογικά μᾶλλον ἦταν λίγοι; ...

Ξανακτύταξε τό Νώντα μέ τά ψευτοπαράσημά του. Ἔριξε σέ
συνέχεια μιά ματιά καί στό δικό του πολεμικό σταυρό ... Καί τόν
πῆρε ἡ ἀπελπισία ... Ἴσως νᾶθελε νά φτύσει ... ἀλλά δέν τόκανε ...

Σηκώθηκε νευριασμένος ... Ἔκανε δύο-τρεις βόλτες μοναχός
του, πέρα-δῶθε στό Παζάρι ... Σταμάτησε ξανά μπροστά στό
Νώντα ... Ἄνακάτεψε τά παράσημα του.

— Γκρίσμπαν .... Γκρίσμπαν, τοῦπε.

Καί μή καρτερώντας κᾶν νά πάρει ἀπάντηση, ἔβγαλε τή
σφυρίχτρα του. Σφύριξε .... Κι ἔδωσε διαταγή νά τά μαζέψουν καί
νά φύγουν ὅσο γίνονταν πιό γρήγορα ... Μέσα σέ λίγα λεφτά, ὁ ταγ-
ματάρχης μας φάνηκε νά κατάλαβε πολλά, ἀπ' αὐτόν τόν πόλεμο...

Μέ τούς χάρτες τους στά χέρια οἱ Γερμανοί τράβηξαν πρὸς τό
ποτάμι.

Πέρασαν τή γέφυρα κι ἔρριξαν κάμποσες βολές μέσα στή
χαράδρα ...

Μᾶλλον στό γάμο τοῦ Καραγκιώζη ... γιά ν' ἀκούσουν τήν
ἠχώ πού γίνονταν ἀνάμεσα στά βράχια .... Καί τράβηξαν δεξιά, μέ
κατεύθυνση τά Γιάννινα.

Ἄκροβολισμένοι, γάθηκαν στή στροφή τοῦ Ἁγίου Κωνστα-
ντίνου ...

Τότε ὁ Μπίτος ἀπ' τή Λάκκα τῆς Κάτω Κόνιτσας, ποῦταν
χωμένος κι ἄλαλος, κάπου κοντά ἐκεῖ στήν Πέτρα τοῦ Χότζα,
βρῆκε πῶς ἦταν σκόπιμο, νά σημάνει μέ τή «σφήκα» του «λήξη
συναγερμού». Κι ἀμόλυσε μιά ντουφεκιά πού ἀντιλάλησε ἡ ποτα-
μιά ...

Ἴσως καί νᾶκουσαν οἱ Γερμανοί ... Ἴσως κι ὄχι. Πάντως στή
Γορίτσα, τό πρῶτο χωριό πούπεφτε στό δρόμο τους, ἔβαλαν φωτιά
καί τόκαψαν ... Κι ἔπειτα στά Καλύβια τῆς Λιτολιάβιστας .. Καί
πιό πάνω στό Μεσοβούνι ... Ἦταν τάχα ἀπ' τήν κουτουράδα τοῦ
ἀσυμμάζευτου Μπίτου, ὅλη τούτ' ἡ συμφορά; Ἦ τά χωριά αὐτά
ἔπεφταν μέσ' τή ζώνη τῶν ἐκκαθαρίσεών τους; Ποιός ξέρει ....

Μέ τό πυροβολισμό τοῦ Μπίτου, οἱ Κονιτσιῶτες ἀνταριάστη-

καν. Τούς κόπηκε ή χολή ... Νόμισαν ότι οι Γερμανοί γύριζαν πίσω. Καί τότε όχι μόνο, δέ θάχαν τί νά ποῦν ... ἀλλά τό πράμα θέ νά μπερδεύε στά σοβαρά ... μιά κι όταν άνοιξαν τό τεπέγκι τοῦ Λαμπρίδη, (πίσω άκριβώς άπό κεί πού κάθονταν στό Παζάρι οι Γερμανοί), γιά νά βάλουν τίς καρέκλες μέσα, βρέθηκαν ξαφνιασμένοι μπροστά σ' ένα πραγματικό όπλοστάσιο, ξεχασμένο εκεί, φαίνεται άπ' τήν πρόσφατη επιστράτευση τοῦ έφεδρικοῦ.

— "Ωχ μάνα μου! "Αν τόχαν πάρει είδηση οι Γερμανοί δέ θάχει μείνει τώρα ούτε πέτρα όρθια στήν Κόνιτσα .. ξεφώνισε ή κυρά Σπύραινα, πού μέχρι κείνη τί στιγμή δέν είχε πει μιά λέξη ....

«Μιά σχισμένη σημαία πού χάνεται

ένα γυμνό χέρι πού τήν κρατούσε και βούλιαζε

"Ένα κοντάρι, πού κούναγε άσκοπα ό άγέρας πέρα δώθε

Τεράστιες ρίζες πού μπήγονταν σά κολώνες στή γή

ανάτάραζαν τόν ύπνο τους...»

Ὁ καθένας τὰ ὄπλα του

ἀναδρομή II

Ξαναγυρνᾶμε πάλι τώρα, πάνω στό Γλυκό, τό δάσος ποῦναι μαζωμένοι οἱ Γανναδιῶτες.

Σκαρφαλώνοντας στή κορφή τοῦ ὄχτου, ὁ Πετροπασχάλης, περισσότερο ἀπό περιέργεια, νά δεῖ ποιός πίκारे τόν Παρασκευᾶ — εἶχε βέβαια κι αὐτός τίς ἐπιφυλάξεις του .. ἀλλ' αὐτές δέ βάραιναν κείνη τή στιγμή — παρά γιατί τόν ἔφερνε ἀπό κεῖ ὁ δρόμος, βρέθηκε μπροστά στό Κύρκα.

Ξάδερφος ὁ Κύρκας τοῦ Παρασκευᾶ .. ἀπ' τή Μεσαριά κι οἱ δυό, καί παλιός-παλιός καλός τους φίλος στήν Ἐντίσταση.

Εἶχε μάθει βέβαια πώς στ' ἀναμεταξύ ὁ Κύρκας εἶχε κάνει πίσω. Κάθισε στό χωριό ἀπαγοητευμένος καί τόρριξε στό σχόλιο καί τήν κριτική.

Οἱ ἄνθρωποι καμμιά φορά εἶναι γρίφος. Οὔτε μπορεῖ κανένας νά ξεκαθαρίσει τί εἶναι κείνο πού τους κάνει νά τραβᾶνε μπρός ... καί τί εἶναι κείνο πού τους πιάνει ξαφνικά ἀπ' τό λαιμό καί τους κάνει νά στυλώνουν τό ποδάρι .. καί νά μή θέλουν νά παραδεχτοῦνε τίποτα. Γά βλέπουν ὄλα μαῦρα ... «Μέρα σύ ... Νύχτα αὐτοί, Νύχτα σύ ... Μέρα αὐτοί». Καί πάει λέγοντας ...

Εἰν' ἀλήθεια πώς ὁ Κύρκας ἔκανε πίσω, τότε πού οἱ πρῶτοι ἀντάρτες ἐπιασαν καί κούρεψαν στό διπλανό χωριό τήν πρώτη του ξαδέρφη. Τήν ἔκαναν γουλί καί τήν ἐπόμπεψαν στό Μεσοχώρι ...

Βάρβαρη σκηνή ἀπό τίς λίγες. Μιά κακεντρέχεια ἀπύθμενη, πού σημάδεψε ἀνεξίτηλα τήν Ἐντίσταση τῆς περιοχῆς ... Ποιός μπορεῖ νά ξέρει πόση ἀγριότητα καί τί κακότητες ἔκρυβαν μέσα στήν ψυχή τους, τόσο αὐτοί πού πρότειναν τήν τιμωρία, ὅσο κι αὐτοί πού τήν ἐτέλεσαν.

Ἄλλοι τό ξεπέρασαν τό σόκ. Ἄλλοι ὁμως ὄχι. Ὅπως κι ὁ

Κύρκας. Σφίχτηκαν στήν ἀρχή. Κουμπώθηκαν. Καί τέλος ξέκοψαν. Μπορεῖ νάχαν καί τύψεις, πού δέν πρόλαβαν. Πού δέν ἔκαναν αὐτό ποῦπρεπε. Πού δέν τούς σταμάτησαν τήν τελευταία στιγμή ... Πού ... πού.

Εἶχαν καί τό δίκιο τους. Ἄλλά πῶς μπορεῖς ἀπό μιά τέτοια ἀτυχία, νά σταματᾷς ἀπότομα καί νά ὀχτρεύεσαι αὐτό ποῦκανες ὁ ἴδιος, λίγο πιο πρίν, μ' ὄλη τήν καρδιά σου .... γιατί σοῦ πήγαινε, γιατί ἦταν ὁ δικός σου δρόμος;

Ἔπειτα .... γιά ποιόν ἔγινε ἡ Ἀντίσταση ἔ! Γιά τούς παλιάνθρωπους; Γι' αὐτούς πού βρήκανε τήν εὐκαιρία νά ξεδιψάσουνε τό σαδισμό τους καί τή μαύρη τους ψυχή; Ἡ γιά σένα, καί γιά μένα, καί γιά ὄλους μας;

Μέ τό νά λές: «Ἐγώ στό ἔγκλημα δέ συμμετέχω», γίνεται τίποτα; Ἡ πρέπει καί νά τό σταματήσουμε;

Ὁ Πετροπασχάλης, εἶχε νά δεῖ τόν Κύρκα ἀπό περίσου τήν ἀνοιξη. Τότε πού μπήκανε μαζύ στήν Κόνιτσα ... Καί τότε ὁ Κύρκας, πέταγε σπίθες. Δέν ἦταν μόνο πρόθυμος καί καλό παιδί, ἀλλά ἦταν κι ἄξιος καί πρό παντός εἶχε ιδέες ἔξυπνες, πραχτικές. Καί μποροῦσες νά βασιζέσαι ἀπάνω του ...

Ἀπό διαίσθηση ὁ Κύρκας θά κατάλαβε τί εἶπε ὁ Παρασκευάς, στόν Πετροπασχάλη, γι' αὐτό καί δέ φάνηκε ἐνθουσιασμένος πού τόν ἔβλεπε νάρχεται κοντά του ...

— Γειά σου Κύρκα, παλιόφιλε ...

— Γειά ....

— Ξέρω δέ μᾶς ἀγαπᾷς .. Ἄλλ' οὔτε καί σέ νοιάζει ἂν ζοῦμε ἢ πεθάνουμε ... Ἔτσι ναρθεῖς μιά μέρα, νά μᾶς πεῖς μιά καλημέρα ... νά δεῖς τί κάνουμε ...

— Γιατί ἐγώ κι ὄχι ἐσύ; Τόν ἔκοψε ὁ Κύρκας. Κλώτσησε μιά πέτρα μέ τό πόδι, καί συνέχισε .... Στό κάτω-κάτω, κι ἂν δέ τόξερες τό σπίτι μου, πού λέει ὁ λόγος, ρωτώντας θά τό μάθαινες ... Ὅσο καί νάμαστε φτωχοί, μιά κούπα τσίπουρο καί λίγος τραχανάς κάπου θά βρίσκονταν.

— Ἐχεις δίκιο. Ἄλλά σάμπως ἔκατσα κι ἐγώ μιά μέρα .... στό χωριό;

— Ἐν τάξει ... ἐν τάξει, σέ καταλαβαίνω ... Ἄντε τώρα, οἱ ἄλλοι φύγανε .. κι ὁ ξάδερφος δέ θά στό χωρέσει, πού τόν

καθυστερήσες ... Τράβα στό καλό γιατί θ' ἀργήσεις ... "Όπου νάσαι
ἔρχονται οἱ Γερμανοί .. "Άλλη φορά. Κι ἄν βγοῦμε τώρα ζωντανοί
θάρθω γώ ... καί θά τά ποῦμε.

— Γειά σου ρέ Κύρκα, εἶσαι ἀθάνατος ... χάρηκα πού σέ εἶδα.
'Εμεῖς οἱ δυό εἶμαστε φίλοι, κι αὐτό μή τό ξεχνᾶς ...

— Δέν ξέρω ποιός ἀπό τούς δυό θά τό ξεχάσει πρῶτος ....
Πάντως ἐγώ δέ τό ξεχνῶ ....

Καί χώρισαν.

.....Στά τελειώματα ὁ χειμῶνας τοῦ σαράντα τρία. Κι οἱ
'Ιταλοί ἄδειαζαν τά γραφεῖα στό Παζάρι τῆς Κόνιτσας καί
μαζεύονταν στή Γεωργική Σχολή. 'Άλλά καί κεῖ κάθονταν στό
καρφιά. Δέν ἔνοιωθαν σιγουριά, καί περιχαρακώνονταν. Τρεῖς-
τέσσερις σειρές συρματοπλέγματα καί διπλές-τριπλές οἱ βάρδιες.

"Άγριες μέρες!

"Ετσι κι ἔβγαιναν στό Παζάρι, ποτέ δέν ἦταν γιά καλό.

"Επιαναν χωριάτες καί τούς ἔρριχναν στό ψυγεῖα τῆς Σχολῆς,
πού τάχαν γιά κρατητήριο. Κι ἔπεφτε οὐράνιο ξύλο.

— Κι ἄν πέρασαν ἀντάρτες ἀπ' τό χωριό ... Καί πόσοι ἦταν.
Καί ποιοί ἦταν. Καί ποιός ἀπ' τό χωριό τούς ὑποδέχτηκε. Καί τί
εἶπαν. Καί μέ ποιούς ἄλλους ἦρθαν σ' ἐπαφή. Καί ποιοί Κονιτσιῶ-
τες ἦρθαν στό χωριό. Καί τί σᾶς εἶπαν;

Κάποτε ξαναφάνηκε κι ὁ Τζούλιο, ὁ μπριγκαντιέρος. "Ενα
κτῆνος ὄρθιο. Τρόμος καί φόβος ἀπ' τήν ἐποχή πούκανε ἔρευνα γιά
ὄπλα. Βασανιστής, παλιάνθρωπος, εἶχε καί τούς κολαούζους του,
κάτι τομάρια ... ὀπαδούς τοῦ Διαμαντῆ ἀπ' τή Σαμαρίνα, ποῦθε-
λαν νά στήσουν πάνω στό Βλαχοχώρια τό Πριγκηπάτο τῆς Πίντου.
Θεριό ἀνήμερο. Κι ἀδίσταχτο. "Ερχονταν στό Παζάρι καί στέκο-
νταν ὄρθος στή μέση, μ' ἀνοιχτά τά πόδια. Προκλητικός. Παρί-
στανε τό Μουσολῖνι. Καί χτύπαγε μέ τό καμτσίκι του τίς μπότες ...
ἀνυπόμονα. "Εξυνη γιά καυγά τά νύχια του.

Κι οἱ Κονιτσιῶτες πού τόν εἶχαν πάρει ἀπό φόβο πάγωναν. Κι
ἦταν σά νά σταματοῦσε τό μυαλό τους. Οἱ πίσω-πίσω ἄλλαζαν
δρόμο. Οἱ μπροστινοί μαρμάρωναν ... κράταγαν τά ζάρια τους στό
χέρια καί δέν τάρριχναν στό τάβλι. Σταματοῦσαν τίς παραγγελιές

καί τά παλαμάκια στό γκαρσόνι. Κι ὅσοι ψώνιζαν, κάθονταν μέσα στό μαγαζί, ἴσαμε πού θάδινε ὁ Θεός καί θά τσακίζονταν νά φύγει.

“Ὅσο μέσα στή Καζέρμα στένευαν τά πράγματα, τόσο κι ὁ Τζούλιο, γίνονταν γάτα λυσσασμένη. Ἀραίωνε τίς ἐπισκέψεις του στήν ἀγορά, ἀλλά κάθε τόσο ἔβγαζε κι ἀπό ἕνα νέο φασούλι.

Πότε διάταζε νά μήν ὑπάρχουν τραπεζάκια πάνω στά πεζοδρόμια τῶν καφενεύων. Πότε ἀπαγόρευε τή βόλτα, στό δρόμο πού πάει γιά τή Σχολή. Πότε τόνα, πότε τᾶλλο ...

“Ἐν’ ἀπόγευμα, τό κάθαρμα, ζήτησε νά σηκωθοῦνε ὅλοι καθῶς ἔμπαινε στό καφενεῖο τοῦ Γεράση. Στό βάθος ὅμως τοῦ καφενεῖου ἦταν τό ἰδιαίτερο. Καί μέσ’ τό ἰδιαίτερο ἦταν ὁ Μπιτσαχτσής κι ὁ Καλλιντέρης, πούπαιζαν κοντσίνα καί δέν πῆραν μυρουδιά τό Τζούλιο. Ὁ Τζούλιο, ἄκουσε νά γίνεται κουβεντολόι στό ἰδιαίτερο καί πῆγε πρὸς τά κεῖ. Εἶδε τό Μπιτσαχτσή καί τόν Καλλιντέρη ἀπορροφημένους στήν κοντσίνα τους κι ἔγινε θηρίο. Τίγρη πεινασμένη πού ξετρύπωσε τό θύμα. Κι ἔπεσε πάνω τους ... Καί δέν ἔμεινε καρέκλα γιά καρέκλα. Τά τραπέζια βγῆκαν ὄξω ἀπ’ τή τζάμαρία. Τά τζάμια ἔγιναν θρύφαλλο ... Κι ὁ Μπιτσαχτσής μέ τόν Καλλιντέρη συμμαζεύτηκαν ἀπό καταγῆς σέ κατάσταση πολτοῦ, μ’ ἕνα ἀσταμάτητο λόξυγγα, πού κόπηκε στό Μπιτσαχτσή, μετά τήν ἀπελευθέρωση.

Θάταν βέβαια κάποια λύση, νά καθάριζαν τόν Τζούλιο ... Ἀλλά τό πράμα ἦταν δύσκολο, γιατί ὁ Τζούλιο ἔβγαине στή πιάτσα μ’ ἄλλους δεκαπέντε, πού ἀκροβολίζονταν καί τότε φύλαγαν.

Τό μόνο φάρμακο ἦταν, νά μαθαίνουνε κάθε φορά, ἔγκαιρα πότε θάβγαине, γιά νά παίρνουνε τά μάτια τους ... νά ξαφανίζονται.

Μιά δουλειά πού τή χρεώθηκε ὁ Κώστα Ντάφλης.

Ἀνάμεσα στίς ἀσπιρίνες, τά κινίνα, τά μπουκάλια καί τίς σύριγγες, τρίβοντας τό γουδί μέ τό γουδόχερο, στό φαρμακεῖο πού δούλευε, εἶχε στήσει καραούλι καί δέ ξεκόλλαγε τό μάτι του ἀπ’ τήν πόρτα τῆς Καζέρμας.

Ἔτσι καί ξεμύταγε Ἰταλός, νέκρωνε ἡ ἀγορά.

Μέ τόν καιρό, ἄλλαξε γενικώτερα ἡ κατάσταση. Ἀπ’ τά χωριά ὁ κόσμος δέν κατέβαινε. Οἱ μαυραγορίτες ἔκοψαν. Δυσκολεύονταν κι οἱ «διάφοροι» νά μπαινοβγαίνουν στή Καζέρμα. Ἀ-

δειες κυκλοφορίας, εισιτήριο για τὰ Γιάννινα μέ τό φορτηγό, .. διευκολύνσεις .. "Όλα κόπηκαν ... "Ό,τι γίνονταν, γίνονταν τή νύχτα καί στά σκοτεινά. 'Ακούγονταν ὅμως ἀπό μακριά τὰ "Άλτ καί τὰ παραπόδας ....

'Απ' τό φόβο μή πάθουνε καί καμμιά ζημιά νυχτιάτικα, καί τούς πιάσουνε στόν ὕπνο, ἡ 'Οργάνωση ἔβαλε στό Κοινοτικό γραφεῖο βάρδιες. Κι ἓνα δίχτυο γιά ἐπικοινωνίες, σ' ὤρ' ἀνάγκης.

"Αν τή νύχτα, κάποιιο τύχαινε νά ξεθαρέψουν, τόπαιρνε μυρουδιά τό καρπούλι καί τούς στάμπαρε. Κρύβονταν μόνο σάν ἔπεφτε βροχή ἢ φύσαγε δυνατός ἀγέρας ... 'Αλλά καί πάλι ...

'Επικεφαλῆς σ' αὐτή τή βάρδια ἦταν ὁ Κώστας Φλωρος, γραμματέας τότε τῆς Κοινότητας.

Τό ὅ,τι κάποιιο λάκκο εἶχε ἡ φάβα, τόβλεπαν οἱ 'Ιταλοί... 'Αλλά δέ βρίσκανε τό «λάκκο». Γι' αὐτό κι ὅταν ἀποφάσισαν νά βροῦν τήν ἄκρη στό κουβάρι, ξεκίνησαν ἀπ' τό Πεκλάρι.

"Ενα πρωί, ξημέρωσαν στό χωριό, ἀπρόσκλητοι καί μάγγωσαν τρεῖς Πεκλαρίτες. Τά καρφιά στήν Κόνιτσα ἤξεραν πώς ὅταν ζόριζαν τὰ πράματα στήν πόλη, οἱ Κονιτσιῶτες κατάφευγαν στό Πεκλάρι. Συμπέρασμα ... Στό Πεκλάρι κάτι θά ξέρουν .... Μέ τούς Πεκλαρίτες φυλακή, χρειάζονταν ἐπαγρύπνηση. "Όσο καί νά μήν ἤξεραν οἱ Πεκλαρίτες, κάτι θ'ἄχανε νά ποῦν. Κάτι θά ξέρναγαν. Καμμιά φορά κι ὀνόματα στό βρόντο πιάνουν τόπο ... Δυό μέρες ὕστερα πιάστηκαν στό Παζάρι δυό Κονιτσιῶτες, γιατί δῆθεν εἶχαν πάει στό Πεκλάρι κάποτε ... στό πανηγύρι.

Κατά τίς ἐννιά τοῦ 'Απρίλη τοῦ σαράντα τρία, τὰ χαράματα, βγῆκαν οἱ 'Ιταλοί σέ πέντε γκροῦπες ... νά κάνουνε γενικές συλλήψεις. Νά μαζέψουν Κονιτσιῶτες ... Κι ἔτρεχαν σάν ἀλαφιασμένοι στό Παζάρι. Τό σύστημα λειτούργησε σωστά, πράμα πού σημαίνει πώς δέν ἦταν προδομένο .... Κι ἔπιασαν μόνον ἕξη ... Κι ἀπ' αὐτούς, ὁ ἓνας, ἦταν, καθὼς φάνηκε ἀργότερα, βαλτός κι ἐθελοντής. Οἱ ἄλλοι λάκκισαν. Κῆπο σέ κῆπο καί βρέθηκαν στό κουρί. Κι ἀπ' τό κουρί ἄλλοι πῆγαν πρὸς τό Μοναστήρι, μέσα στή χαράδρα. "Άλλοι ἔφτασαν στό Πάπιγγο ... Κι οἱ πιό πολλοί βρέθηκαν στό Πεκλάρι ... Καί κεῖ πάνω μάθαιναν τίς λεπτομέρειες.

«Πῶς κινήθηκαν οἱ Ἴταλοί. Σέ ποιά σπίτια πῆγαν. Ποιούς ἔπιασαν. Κι ἀκόμα ... πῶς μόλις ἔρχονταν ὁ κομμαντάντε ἀπ' τὰ Γιάννινα, θά ξαπόστελναν τούς κρατούμενους στά Γιάννινα, στό στρατηγεῖο».

Πληροφορίες πού διασταυρώνονταν καί φαίνονταν γιά σίγουρες.

Ἔτσι τήν ἄλλη μέρα, ὁ Πετροπασχάλης, πού τυχε νά ξέρει τίς συνδέσεις, ἦρθε σ' ἐπαφή μέ τό Ζαγόρι. Μοίρασε καί τούς ἄλλους στά χωριά. Κι ὄλοι μαζί ξεκίνησαν τό σχέδιο, ποῦταν: «Ξεσθήκωμα τῶν ἐφεδρικῶν γιά χτύπημα τῆς Κόνιτσας».

Στήν πραγματικότητα ... στόχος τους δέν ἦταν ἡ Κόνιτσα .. Ἄλλά ἔλεγαν «Κόνιτσα» γιά νά παραπλανήσουν ... Στόχος ἦταν οἱ ἐνέδρες πάνω στό δρόμο πρὸς τὰ Γιάννινα, γιά τήν ἀπελευθέρωση τῶν κρατούμενων. Τό σχέδιο πρόβλεπε τρεῖς τομεῖς ἐνέργειας. Ἕνας στό Δέμα, πού θά ἐμπόδιζε τήν ἐπικοινωνία μέ τὰ Γιάννινα. Ἕνας λίγο πρὶν τό Σανοβό, ὅπου θά γίνονταν τό ντού. Κι ἕνας τρίτος, ἡ Καζέρμα τῆς Κόνιτσας, γι' ἀποκλεισμό μέ μικροεπιχειρήσεις.

Τό τί ἔγινε δέ λέγεται. Τό ξεσθήκωμα ἔμοιαζε μέ θύελλα.

Στήν Κορτίνιστα, ἀπόπου γίνονταν ὁ συντονισμός, δέ προλάβαιναν νά καταγράφουν τὰ μηνύματα.

«Ἐκατό ἄντρες Μόλιστα, Σταρίτσιανη. Ἐβδομήντα τό Κεράσοβο. Ἄλλους ἕκατό Φούρκα, Καστάνιανη, Λαγκάδα, Κάντσικο. Ἐκατόν εἴκοσι τὰ Μαστοροχώρια, Βούρμπιανη, Πυρσόγιανη, Χιονάδες κ.λ.π. Καί συνέχεια τὰ Βλαχοχώρια, τό Γκρισμπάνι ... Κι ὄλο ξεθάβονταν ντουφέκια, κάσες μέ χειροβομβίδες, σφαῖρες καί βλήμματα. Νούμερα, πούμοιαζαν φανταστικά» ....

Τότε ἀκόμα δέν εἶχε παρουσιαστεῖ ὁ Κλέαρχος καί τὰ τηλέφωνα ἔκαναν διακοπές. Ἐπιαναν τίς περισσότερες φορές στήν τύχη. Γι' αὐτό κάποιος πού θᾶχε ὑπομονή, θᾶπρεπε νά μένει δίπλα, νά βασανίζετ' ὥρες μέ τό καβουρντιστήρι, νά λέει καί νά ξαναλέει, νά βγάζει τό λαιμό του ἀπ' τίς φωνές. Νά καταγράφει τὰ μηνύματα. Καί νά στέλνει τίς παραγγελίες.

Ὁ πρῶτος κι ὁ δεύτερος ἀπότυχαν. Νευρίαζαν στά καλά

καθούμενα. Έλεγαν άλλα τῶν ἄλλονῶν. Κι ἀντί νά διευκολύνουν τήν κατάσταση, τή μπέρδευαν.

Τότε ἤρθε ὁ Κύρκας σά σύνδεσμος τῆς Μόλιστας. Εἶδε τό χάλι. Κι ἀποφάσισε νά δοκιμάσει τό κουράγιο του ... Ἔτσι λύθηκε τό πρόβλημα μιά καί καλή ....

Κι ὅταν μετά τρεῖς μέρες ἔφτασ' ἡ πληροφορία γιά τήν ἄφιξη τοῦ Κομμαντάντε, μπῆκε τό σχέδιο σ' ἐφαρμογή. Δεκατρεῖς Ἀπρίλη τοῦ σαράντα τρία.

Ἀπ' ὅλα τά χωριά, ἡ κάθε μιά ὁμάδα τράβηξε νά πιάσει τό προκαθορισμένο πόστο της.

Ἡ ἐπιχείρηση, βέβαια αὐτή καθ' ἑαυτή δέ πέτυχε στούς ἀντικειμενικούς της στόχους. Τρόμαξε ὁμως τούς Ἰταλούς καί τούς ἀνάγκασε ν' ἀδειάσουνε τήν Κόνιτσα ....

Τή μέρα τῆς κινητοποίησης, τά δύο ἰταλικά καμιόνια πού προορίζονταν γιά τούς κρατούμενους τῆς Κόνιτσας, ξεκίνησαν ἀπό τά Γιάννινα, τρέχοντας δαιμονισμένα, πάνω στό δημόσιο δρόμο. Ἀπόσταση τότε, Γιάννινα — Κόνιτσα, ἑβδομήντα δύο χιλιόμετρα ... Φτάνοντας στό Δέμα κοντά στό Γεροπλάτανο, οἱ Ἰταλοί μυρίστηκαν κινήσεις. Αὐτοί πού ἔσκαβαν πρόχειρα χαρακώματα πάνω στή στροφή δέν εἶχαν καλυφτεῖ ὅσο ἔπρεπε, καί τά ἰταλικά κυάλια, μέσ' ἀπ' τά καμιόνια τούς ἐντόπισαν ...

Κάποιο σταμάτημα, λίγο πιό κάτω φάνηκε στήν ἀρχή τυχαῖο .. ἀλλά δέν ἦταν ... Ὅ,τι ὁμως καί νά γίνονταν τό πράμα δέ κρατιόταν τότε. Ἡ ἐπιχείρηση εἶχε ξεκινήσει καί τράβαγε τό δρόμο της.

Μιά ἐφεδρική ὁμάδα, βρίσκονταν κι ὅλας στήν Πλάκα .. καί μιά δεύτερη, στό δρόμο γιά τό Σανοβό.

Κατά τίς δέκα καί μισή ἡ ὥρα, τό παρατηρητήριο τοῦ Ἀηλιά, μετάδινε: «Ἐφτασαν τά καμιόνια μέσ' τήν Κόνιτσα, ... καμμιά ἄλλη κίνηση».

Στίς ἑντεκα καί κάτι, ἀπό τό Δέμα πέρα, ἀκούστηκαν οἱ πρῶτες ντουφεκιές. Κι ἔπειτα, σέ λίγο, γίνονταν χαλασμός. Ὀλμοι, πολυβόλα, καπνοί. Καίγονταν τό σύμπαν.

Ὅ,τι καί νᾶταν, ὅλο τοῦτο ἦταν ἔξω ἀπό τό πρόγραμμα. Κι

όπωςδήποτε τό πράμα άλλαζε κι έμπαινε ή έπιχείρηση σ' έκκρεμότητα.

'Αγωνία κι άναστάτωση, πού λύθηκε όταν αὐτοί πού έτοιμάζονταν νά στήσουν τήν ένέδρα στή στροφή, ανάμεσα Σανοβό και Μάζιο, είδαν στόν κατήφορο τοῦ Μπουραζανιοῦ, νά κατεβαίνουν ... νά κατεβαίνουν δίχως τελειωμό, τάνκς ίταλικά κι αὐτοκίνητα, γιομάτα στρατιῶτες.

Μιά τέτοια δύναμη, μόνο γιά έκκαθαριστικές έπιχειρήσεις τράβαγε ... "Άλλη έξήγηση δέν έπαιρνε τό πράμα.

Μπροστά σ' αὐτό τόν ὄγκο, οί ένέδρες κι ή παρενόχληση στήν Κόνιτσα ... φαίνονταν άστεῖες ...

"Έτσι άνενόχλητοι οί 'Ιταλοί πέρασαν τόν κάμπο κι έφτασαν στή Καζέρμα.

Τό παρατηρητήριο στόν 'Αηλιά σημείωνε: «Τεράστια δύναμη από τάνκς κι αὐτοκίνητα μέ στρατιῶτες, έχουν κατακλείσει τήν Καζέρμα, και τά χωράφια γύρω. Τ' αὐτοκίνητα μένουν μ' άναμμένες μηχανές. Μικρή κίνηση, χωρίς ένδιαφέρον».

'Ο φόβος νά τραβήξουν οί 'Ιταλοί γιά τά χωριά τῆς Κόνιτσας, ὄλο και μεγάλωνε. Θάπρεπε νά είδοποιηθοῦν τά τμήματα τῆς Πλάκας και τοῦ Σανοβοῦ ... 'Άλλά τό πράμα ἦταν δύσκολο ... 'Εξ' άλλου ὄλοι είχαν δεῖ τούς 'Ιταλούς κι ὁ καθένας φρόντιζε γιά τόν έαυτό του ... και γιά τό τμήμα του.

'Αναστολή!

Ξαφνικά τό παρατηρητήριο στόν 'Αηλιά είδοποιεῖ: «'Η Καζέρμα πρό ὀλίγου άδειασε. "Όλοι οί 'Ιταλοί φορτώθηκαν στ' αὐτοκίνητα. Μπρός τάνκς, πίσω τά καμιόνια φορτωμένα, κι ακόμα παραπίσω άλλα τάνκς. Τραβᾶνε γιά τά Γιάννινα. Στή Κόνιτσα, δέ φαίνεται νάμεινε κανένας .... 'Η συνοδεία πέρασε κι ὄλας τό Μάζιο ...».

Τότε είπώθηκε, πώς θάπρεπε μέ κάθε τρόπο νά είδοποιηθοῦν ὄλοι: «Γραμμή γιά Κόνιτσα. Νά διαφυλαχτεῖ προπαντός ή τάξη .. Προσοχή στούς άνεύθυνους και τούς θερμόαιμους».

"Άλλοι πῆραν τό μήνυμα. "Άλλοι ὄχι ... "Όλοι ὄμως είδοποιημένοι κι άειδοποίητοι, είτε έπαιρναν τό σῆμα, είτε ὄχι, θά τραβοῦσαν έτσι κι άλλοιῶς γιά Κόνιτσα.

Σ' αὐτή τή φάση πού ὁ Πετροπασχάλης, έπαιζε και τό ρόλο

Πυρετός και ίαχήματα

(συνέχεια)

Καμπάνες-καμπάνες-καμπάνες!

Χτύπαγαν από παντού καμπάνες! 'Η καμπάνα του 'Αγ-
Νικόλα τῆς Πάνω Κόνιτσας. 'Η καμπάνα τῶν Δωδεκαποστόλων
στή Κάτω Κόνιτσα. Τό σήμαντρο τῆς 'Αγίας Βαρβάρας..... Κι
ἔπειτα ἓνα γύρω, στὸν κάμπο. Οἱ καμπάνες τῆς Κουτσούφλιανης
καί τοῦ Μάζιου. 'Η καμπάνα τῆς Γορίτσας..... Καί γίνονταν
ἀνάσταση.

Μιά γιορτή ἀπό ἐκρήξεις. 'Από πελώριους κύκλους φωνῶν κι
ἀδέσποτων πυροβολισμῶν, πού τυμπάνιζαν τὰ σαστισμένα φύλλα
πάνω στά δέντρα τῆς "Ανοιξης. "Ἐνα τεράστιο λαρύγγι ἔσκουζε,
παρακινώντας σέ ξεσήκωμα τὰ σπίτια, τὰ δέντρα, τὸν ἀέρα, τὰ
νερά, τὰ χωριά, τὰ βήματα καί τίς σκέψεις ὄλων. Καλπασμοὶ
ἀγριεμένων ἀλόγων. 'Απροσδιόριστα βουητά μιᾶς θύελλας πού
ξεκινάει. Ρόδινες ἀνταύγιες τῆς πρῶϊμης "Ανοιξης. Κι ἓνας ἥλιος
τσουρουφλιστός κυριακάτικος ἀλώνιζε ἀπ' τή μιάν ἄκρη στήν ἄλ-
λη, τοὺς καταπράσινους λόφους, ψαύοντας, χαϊδεύοντας, σφίγγον-
τας μέ τήν ἀνικανοποίητη λαγνεΐα τῶν εὐσαρκων χεριῶν πάνω σέ
λιπόσαρκα γυναίκεια στήθη.

Εἶχες τήν ἐντύπωση, πῶς ὄλα τὰ μάτια, ὄλα τὰ στόματα, ὄλα
τά ρουθούνια, ἦταν ὀρθάνοιχτα στά ὄρια τοῦ ἀκόρεστου ἡδονισμοῦ,
γιά νά γευτοῦν μέχρι τήν τελευταία σταλαγματιά τήν αἴσθηση τῆς
ζωῆς. Νά ζήσουν μέχρι τὸν τελευταῖο κόκκο, τό σπαραγμὸ τῆς
διαπίστωσης, πῶς εἶναι ζωντανά, στό κέντρο ἑνός τραύματος, πού
δέν ἔχει κλείσει ἀκόμα.

Αὐτές ἦταν οἱ εἰκόνες πούπεφταν πάνω στά καταδυναστευ-
μένα ἀπ' τήν ἔνταση, τήν κούραση καί τό ξάφνιασμα, μυαλά τοῦ
Πετροπασχάλη καί τοῦ Κύρκα, ὅταν παρακάμπτοντας τή Μακριά

Ράχη, αντίκρυσαν στή βουνοπλαγιά πέρα τήν Κόνιτσα.

Τρεῖς ὥρες δρόμο τώρα, εἶχαν μπροστά τους τούς Ἄρματοβίτες ἔφεδρους, σέ μιά μηχανιστική ἐπανάληψη, πού ἐπέβαλε τό συγχρονισμό, ἀλλά νάρκωνε τόν κάματο καί τό στοχασμό ..

Σῶμα ἐπίλεχτο οἱ Ἄρματοβίτες. Συνταγμένο σέ τριάδες. Αὐστηρό. Συγκρατημένο. Ἀκούραστο. Ἀμίλητο, μέ τή σιωπή τοῦ δισταγμοῦ, πού σέ καθήλωνε. Ἔτσι ὅπως ἦταν ὅλη τή μέρα τῆς πορείας, οἱ ἄντρες του ἦταν καί τήν προηγούμενη, ὅταν πρωτοφάνηκαν στήν Κορτίνιτσα. Τό ἐξουθενωτικό μερόνυχτο πού πέρασαν, σύνδεσμοι, σκοπιές, ὀμάδες ἀνίχνευσης, ... οὔτε πού τούς ἄγγιξε καθόλου.

Μόνο μέ τίς καμπάνες, τίς φωνές, τή θέα τῆς Κόνιτσας φάνηκαν ἀλλοιώτικοι. Γέλαγαν. Ἔσπασαν τή σιωπή. Κι ἀνοιξαν τή δρασκελιά τους. Κάθε νέα ἔκρηξη πού ταλάντευε τήν ἐγρήγορση, ἦταν σά νά τούς ἀφαιροῦσε κι ἕναν ἐπίδεσμο ... Κι ἄπλωναν, γίνονταν ἀλλέγροι. Πέταγαν .. Οἱ λιόπες τους, τό γουρουνίσιο αὐτό πασοῦμι, μόλις ἄγγιζε τή γῆς ...

Ἄπ' τό μαντρότοιχο τῆς Σχολῆς, μόλις πέρασαν τόν Ἀηγιάννη, εἶδαν μέσα στήν Καζέρμα τέσσερις ἔνοπλους σκοπούς, τοῦ ἐφεδρικοῦ.

— Λαμπρά .. φαίνεται νά ἐκτελοῦνται οἱ ἐντολές.

Λίγο πιό πέρα, στή μπροστινή πύλη, τρεῖς ὀπλισμένοι κι ἕνας ἄοπλος, συμπλέκονταν μέ τό σκοπό. Ἄπ' τίς κουβέντες τους φαίνονταν ἀνυποχώρητοι. Ἦθελαν μέ τό «ἔτσι θέλω», νά μποῦνε μέσα. Κι ὁ σκοπός ποῦχε ἀντίθετες διαταγές, ζήτηγε ν' ἀπομακρυνθοῦνε. Λόγο τό λόγο καί τά πράματα ζόριζαν.

ἌΟ Πετροπασχάλης ἐπεμβαίνει.

— Ἄει παράτα μας καί σύ ... τοῦ λένε, συνεχίζοντας τόν καυγά τους.

ἌΟ Κύρκας μπαίνει στή μέση.

— Αὔριο, τούς λέει. Αὔριο θάναι ὅλα ἀνοιχτά καί θά μπορεῖτε ἄν θέλετε νά μπεῖτε μέσα.

Καί οἱ πέντε τόν κυττάζουνε ἀπορημένα ... ἌΟ σκοπός πεισματωμένος ἔχει ἀντιρρήσεις ...

— Ούτε αὔριο, τούς λέει ,, οὔτε ποτέ. Ἐπειδή δηλαδή κρατᾶτε ὄπλο, νομίζετε ὅτι θά γίνει τό δικό σας.

Ἐχει πάρει ὕφος ἐξουσίας, ἀλλά τραυλίζει ἀπό θυμό.

Οἱ ἄλλοι ἐρεθίζονται καί ξανακάνουν ντουῦ, προσπαθώντας νά τόν κάνουν πέρα.

Ἄσπασχάλης κι ὁ ΜπαρμπαΓεράσης ἀπ' τ' Ἄρματοβο κουβεντιάζουν μέ νοήματα. Συνενοοῦνται. Κι ὁ Μπαρμπα Γεράσης μ' αὐστηρό ὕφος καί κοφτές κουβέντες βάζει τέρμα στή διένεξη, δίνοντας ἐντολή στούς Ἄρματοβίτες νά ὀπλίσουν ...

Οἱ ἄλλοι ξεροβήχουν ... ἀγριοκυττάζουν ... βλέπουν τούς πενήντα Ἄρματοβίτες ὀπλισμένους.

— Ἐ! ρέ παιδιά δέν εἶπαμε κι ἔτσι, λέει ὁ ἄοπλος, χαζογε-
λώντας.

Οἱ ὑπόλοιποι ἔχουν καταπιεῖ τή γλώσσα τους καί ξεροβήχουν.

— Δέ ξέραμε ὅτι ἀπαγορεύεται, συνεχίζει ὁ ἴδιος ..

— Οὔτε καί μεῖς, τοῦ λέει κοφτά ὁ ΜπαρμπαΓεράσης .. ἀλλά τό βλέπουμε .... Κι ἂν δέ τό βλέπαμε, θά μᾶς τόλεγε ὁ σκοπός .. Κάποιος λόγος θά ὑπάρχει γιά ν' ἀπαγορεύεται ...

Ἄσπασχάλης παρακολουθώντας τή σκηνή, ἔβγαλε τό πρῶτο δίδαγμα του. Καί σκουντάει τόν Πετροπασχάλη, γελώντας ...

— Φέρε τό πιστόλι σου μπροστά ... νά φαίνεται, τοῦ λέει. Γιατί, καθώς βλέπω .. ἄλλοιῶτικα δέ γίνεται ... Ἐδῶ θά μπλέ-
ξουμε, μέ τούς χοντροκέφαλους.

Ἄσπασχάλης ἀπόταν βγῆκε στά χωριά, ἀπόχτησε πι-
στόλι. Τοῦπανε:

— Γιά ὦρ' ἀνάγκης.

Καί τοῦ τό θλήκωσαν στή ζώνη τοῦ πανταλονιοῦ. Αὐτός ἤξερε πῶς δέ χρειάζεται. Πῶς εἶναι περισσότερο γιά μπούγιο, παρά γιά ὦρ' ἀνάγκης. Ἴσως νά χρειάζονταν μέσα στήν πόλη ... ἀλλά στό βουνό; Ἡ κρατᾶς ντουφέκι, ἤ τίποτα. Ὡστόσο, μή χαλάσει τό χατήρι κανενός τό ζώστηκε. Μόνο πού τό τράβηξε λίγο παραπίσω νά μή φαίνεται καί νά μή κάνει μπούγιο.

Ἡ ζώνη ἦταν ὁμως ἀδύνατη, ψιλή, βαρὺ τό σίδερο κι αὐτά τά δύο δυσκολοπαντρεύονταν .. Βάραινε τό πιστόλι, τράβαγε πρὸς τά

κάτω τό λουρί, παράσερνε μαζύ και τό παντελόνη .. Βάσανο. Και τόν παίδευε, χωρίς λόγο.

"Εσωσε κάποτε νά χρειαστεϊ νά μπει στήν Κόνιτσα παράνομος .. κι έφτασε απόβραδο στή Γέφυρα του Καραγιάννη. Παρέα κι ένας νεολαϊός. Και κείνος όπλισμένος μέ πιστόλι. Πρίν τή γέφυρα, ποϋταν και τό άκραϊο σημεϊο, πού ίσως φύλαγαν οί Γερμανοί τής Κόνιτσας, στέκονται ν' άφουγκραστοϋν. 'Η ποταμιά κουρέλιαζε τόν ήχο και τόν έφερνε κομματιαστά ... "Ετσι πού νά μή καταλαβαίνουν, άν οί σκιές ποϋταν στό γιοφύρι και κουβέντιαζαν, ήταν "Ελληνες ή Γερμανοί .. Και τό χειρότερο, στήν περίπτωση πού θάταν Γερμανοί, αυτοί οί Γερμανοί τούς άκουσαν νά ροβολάνε τόν κατήφορο και τώρα τούς περίμεναν ... "Ετσι και δέν προχωροϋσαν, θά τούς γάζωναν μέ πολυβόλο ..... Μπρός βαθύ και πίσω ρέσα.

— Τί πιό χειρότερ' ώρ' ανάγκης άπ' αυτή;

Κι όμως αυτή τήν ώρα, τό πρώτο πού κι οί δυό τους σκέφτηκαν, ήταν νά ξεφορτωθϋνε τά πιστόλια. Γρήγορα. Χωρίς φασαρία, μή τούς πάρουν μυρουδιά, ξεζώστηκαν στό πί και φί και τάρριξαν στίς κουμαριές. Βέβαια στή γέφυρα, δέν ήταν Γερμανοί, αλλά Κονιτσιώτες ποϋπαιρναν τόν άέρα τους όποτε ..... άντε τώρα ψάξε νά τά ξαναβρείς μέσ' τό σκοτάδι ... Και τό ρεζίλι από πάνω.

Αυτόταν κι ή χαριστική βολή ... Πήγε στήν 'Οργάνωση και τό παράδωσε. Δέν ειπε βέβαια τίποτα για Γερμανούς και τέτοια ... αλλά.

— Σ' άλλους θά χρειάζεται περισσότερο ... Και ξέμπλεξε ...

Γέλασε μέ τό δίδαγμα και τή συμβουλή του Κύρκα, ό Πετροπασχάλης, αλλά τελικά δέν έκανε τίποτα ... "Αφισε τό πιστόλι του στή θέση. Νά μή φαίνεται ... 'Η ιδέα τής έξουσίας μέ τά όπλα, τουφερνε άλλεργία, κείνη τή στιγμή.

'Ακολούθησε τούς 'Αρματοβίτες, όπως γίνονταν άπ' τήν άρχή, όμως πιό στοχαστικά από πρίν, για τό τί τούς έμελλε.

"Ισως, σκέφτονταν μέσα του, τό νά έπιστρέφεις μόνος, ανάμεσα στό πλῆθος πού πηγαίνει .... νάναι μιά πολύ άσχημη έμπειρία. 'Αλλά δε γίνεται κι άλλοιώτικα.

Στρίβοντας τό λάκκο του παλιου Στρατώνα, πίσω άπ' τά

πλατάνια στην κορφή του δρόμου, όσο φαίνονταν, βλέπουν τέσσερις Κονιτσιώτες. Έμοιαζαν νά τους περιμένουν μ' αγωνία, καθώς άνοιγαν κι έκλειναν τά χέρια τους, σά κάτι νά μή πήγαινε καλά. Ζυγώνοντας, ξεδιάκριναν και τίς φωνές τους.

— Έλᾶτε επί τέλους ... Έλᾶτε κάποιος από σᾶς γιά νά συνεννοηθοῦμε ... Έδῶ πέρα χάνει ἡ μάνα τό παιδί και τό παιδί τή μάνα ...

— Τί συμβαίνει;

— Τί νά συμβεῖ ... μή τά ρωτᾶτε. Λέει ὁ Θεμιστοκλής, πούξερε λίγο-πολύ τήν ὀργάνωση και τήν ἱεραρχία της. Ὁ καθένας πήρε κι ἓνα ὄπλο και κάνει ὅ,τι τοῦ ἀρέσει ... κάθε π ..... και καπετάνιος ...

— Είναι πολλοί; τοῦ λέει ὁ Πετροπασχάλης.

— Πολλοί ... Δέ λές τίποτα ... Μπάς κι ἔμεινε κανένας σπίτι .. Σήκωσε μπαντιέρα ἡ Λάκκα τῆς Κάτω Κόνιτσας. Πλάκωσαν τά καμποχώρια. Κι ὁ Γιάννης Οἰκονόμου ἀπ' τό Γκριμπάνι, παριστάνει τό Φρούραρχο ... Πιάνουν κόσμο. Βρίζουν ... Ρίχνουν στόν ἀέρα γτουφεκιές. Δέ τολμᾶμε μήτε νά χαροῦμε ... Χάσαμε τό μπούσουλα ...

— Λές ... νά μᾶς ξέφυγε τό πράμα; Μουρμουρίζει ὁ Κύρκας .. και πάει δίπλα στούς Ἀρματοβίτες. Είναι ἡ μόνη τους ἀπαντοχή. Κάτι ψιθυρίζει στό ΜπαρμπαΓεράση ... Κι ὁ ΜπαρμπαΓεράσης ξανασοβαρεύει. Δέ χρειάζεται πολλές κουβέντες γιά νά καταλάβει ... κι ἀρχίζει τά παραγγέλματα. Ξανασυντάσσονται οἱ Ἀρματοβίτες και δίχως καθυστέρηση μπαίνουν στην Κόνιτσα, σά σέ παρέλαση. Τριάδες συνταγμένες. Ἦταν τό πρῶτο τμήμα πούμπαινε πειθαρχημένο κι ἔδειχνε πώς θά μπορούσε νά βασίζεται κανένας πάνω του ...

Ὅλοι τό δαισθάνονται. Γι' αὐτό και μόλις φτάνει μπροστά στό φαρμακεῖο, ὁ κόσμος, πούταν μαζωμένος στό Παζάρι ξεσπάει σέ χειροκροτήματα και ζήτω.

Τρεῖς-τέσσερις κοπέλλες ἀγκαλιάζουν και φιλᾶνε τό ΜπαρμπαΓεράση. Ὁ ΜπαρμπαΓεράσης συγκινεῖται.

Κάποιοι ὄπλοφόροι ἄσχετοι, πού ρεμπέλευαν στην ἀγορά, τούς φαίνονταν παράξενο αὐτό πού γίνεται. Και κάθονταν μουνδιασμένοι, πάνω στά πεζούλια.

Ὁ Κύρκας ἔδειχνε λίγο μπερδεμένος ἀπ' τήν κατάσταση ... Ἀλλά δέν ἔκανε πίσω. Ἔψαχνε παντοῦ. Χαιρετοῦσε. Ψάρευε πληροφορίες. Καί κάποια στιγμή ἀρπάζει ἀπό τό μπράτσο τόν Πετροπασχάλη καί τόν συμπρώχνει πρὸς τό Παλιό Τμῆμα τῆς Χωροφυλακῆς. Ἀπέναντι ἀπ' τό Φαρμακεῖο.

Ἀπόξω, φύλαγε σκοπός, ἓνας Κατωκονιτσιώτης, μέ τό ντουφέκι ἐπώμου. Μόλις τούς παίρνει μυρουδιά, σκοτώνεται γιά παραπόδας. Ἔδωσε μιά καί βούηξε τό Παζάρι.

— Γειά σου, συναγωνιστή, τοῦ κάνει ὁ Κύρκας.

— Γειά χαρά, λεβέντη μου, ἀπαντάει κεῖνος.

— Καί τί κάνεις ἐδῶ πέρα, συναγωνιστή;...

— Φυλάω τούς προδότες, ἀπαντάει σέ στυλ ἀναφορᾶς, ὁ ἔνοπλος φρουρός.

— Προδότες; Ἄ, ἔχουμε καί τέτοιο φροῦτο! Λέει ἀπορημένος ὁ Πετροπασχάλης ... Καί ποῦ τούς βρῆκες κι ὄλας;...

— Ξέρω γώ; Νά, μοῦ τούς ἄφησε ὁ Γούσια Κυραμάνας ... καί μοῦπε, νά τούς φυλάω σάν τά μάτια μου, ἴσαμε πού νάρθει ἡ Ὀργάνωση ...

— Ὁ Γούσια Κυραμάνας; ... Καί τί δουλειά ἔχει ὁ Γούσια Κυραμάνας, στήν Ὀργάνωση;

— Ξέρω γώ ... συναγωνιστή! Καίποῦ νά ξέρω γώ; Ἔτσι μοῦπε, ἔτσι ἔκανα ...

— Καλά-καλά .. Πᾶμε τώρα μέσα καί θά δοῦμε ...

Τό χτίριο ἐγκαταλειμένο ἀπό καιρό. Μπίμπα στό σκατό καί στό σκοτάδι. Βρώμαγε κι ἔζεχνε ἀπό παντοῦ. Ὅπου νά πιάσεις λερωνόσουνα. Ὅπου πατοῦσες κιντύνευες νά ξεκοιλιάσεις ξεραμένα κόπρανα .. Ἡ νά πάρεις γλίστρα καί νά μή σέ σώζει τίποτα.

Ἀνοίγουνε τήν πρώτη πόρτα δεξιά. Ἐνας κοσπεντάρης, μ' ἀναστατωμένα ροῦχα καί μαλλιά.

— Ποιός εἶν' αὐτός; Λέει ὁ Πετροπασχάλης στό σκοπό.

— Τόν λέν ... Σταμίκα ....., ἀπαντάει ὁ σκοπός. Σίγουρος πώς δέ χρειάζεται ἄλλη ξήγηση.

— Κι ἐπειδὴ τόν λέν Σταμίκα ... τί μ' αὐτό;

— Μά ... συναγωνιστή ... ἔτσι μοῦπαν .. Εἶναι ὁ Σταμίκας ἀπ' τή Φούρκα, ὁ προδότης.

— Τί εἶν' αὐτά πού λές; Φωνάζει ὁ κρατούμενος ἀγαναχτισμένος.

— Σκάσε σύ .... τόν ἔκοψε ὁ σκοπός.

— Σταματεῖστε ... σταματεῖστε, τούς λέει ὁ Πετροπασχάλης φιλικά. Γιά πέσμου φίλε. Ποιός εἶσαι κι ἀπό ποῦ;

— Συναγωνιστή ... σέ ξέρω ... λέει ὁ Σταμίκας ... Ἦρθα καί στό σπίτι σου σά σύνδεσμος, ἄν μέ θυμᾶσαι ἀπ' τή Φούρκα ...

— Καί πῶς βρέθηκες δῶ μέσα;

— Σάμπως ξέρω; Ἦμουνα στήν Κόνιτσα .. Οὔτε μέ ρώτησαν .. οὔτε μέ ζέτασαν. Μέ πῆραν συμπρώχοντας καί μέρριξαν ἐδῶ ...

— Καί δέν ἔλεγες τίποτα;

— Σέ ποιόν νά πῶ; Αὐτός πού μ' ἐπιασε δέν ἄκουγε κουβέντα. Καί σά νά μήν ἔφτανε πού μέσμπρωχνε, μουσκισε καί τό σακκάκι. Πῆγα νά διαμαρτυρηθῶ καί μ' ἄρχισε στίς σφαλιάρες ... Ἀπελπίστηκα ..

— Ἄντε, τώρα, δέν πειράζει. Παρεῖδηση, καί τόν χτυπάει φιλικά στόν ὦμο. Τάχουν αὐτά οἱ τέτοιες ὥρες. Μακάρι νάτανε μόνον αὐτά.

Βγαίνουν κι οἱ τέσσερις μαζί ἀπό κεῖ μέσα καί προχωροῦνε πρὸς τό βάθος, πιάνοντας τή μύτη τους.

Πάνω στά σκαλιὰ τῆς ἐτοιμόροπης σκάλας, δυό σκιές, καθισμένες, κράταγαν τό κεφάλι μέσ' τά χέρια τους, σάν τόν Ἰώβ, κι ἔκλαιγαν τή μοίρα τους.

Τόση ἤ ἀπελπισία τους, πού οὔτε σήκωσαν τά μάτια τους νά δοῦν ποιός ἔρχεται.

— Ἐ! φίλοι! .. τούς κάνει ὁ Κύρκας, βέβαιος πιά γιά τό μασκαριλίκι τῆς ὑπόθεσης ... Σηκωθεῖτε νά σᾶς δοῦμε ..

Μέ τό πού τάχουσαν, εἶδαν καί τούς τέσσερις μπροστά τους, φαίνεται ξαφνιαστήκαν .. γιατί πετάχτηκαν ὀρθοί σά νάχαν καταπιεῖ ἔλατήριο.

Τότε ὁ Πετροπασχάλης ξεκαθάρισε περί τίνος πρόκειται. Ὁ ἓνας, αὐτός πού κάθονταν στό πρῶτο σκαλοπάτι, ἦταν ὁ ἔφορος τῆς Κόνιτσας κι ὁ ἄλλος, ὁ πιό πάνω, ἦταν ὁ Γιώργο Μπάρμπας ... Κανένας λόγος νά πιαστοῦν.

— Κάνατε τίποτα, τώρα πού φύγαν οἱ Ἰταλοί; τούς ρωτάει ὁ Πετροπασχάλης ...

— 'Αστειεύεσαι; Τοῦ λέει ὁ Ἐφορος. Στήν ἀγορά εἴμαστε. Καθόμαστε καί κυττάζαμε .. Ἦρθε ὁ Γούσια Κυραμάνας, εἶχε μαζύ μου προηγούμενα ... μέπιασε .. μέ κακοποίησε .. τράβηξε μαζύ μου καί τό Γιῶργο καί μάς ἔχωσε δῶ μέσα, κακήν κακῶς ὁ παλιάνθρωπος ...

— 'Ελάτε .. πᾶμε, τώρα. Καταλαβαίνω .. Πρέπει νά σᾶς πῶ, ὅτι ὁ Γούσια Κυραμάνας, δέν ἔχει καμμιά σχέση μέ τήν Ὀργάνωση .. Φαίνεται προσπαθεῖ νά κρύψει τίς πομπές του ... Πᾶμε, γιατί ἐδῶ μέσα, θά πάθουμε ἀσφιξία .... Ἔλα καί σύ .. λέει στό σκοπό, τράβα νά ξεκουραστεῖς στό σπίτι σου ...

— Μέ παίρνεις στό λαιμό σου ... συναγωνιστή, κάνει μέ δισταγμό ὁ φύλακας ...

— Σέ παίρνω ρέ, τοῦ λέει ὁ Πετροπασχάλης ... Ἄσε τώρα. Ἡ λεφτεριά εἶναι γιά ὅλους ... κι ὄχι μόνο γιά ὄσους κρατᾶνε ὄπλα ... Φώναξε καί τόν Γούσια, νᾶρθει νά μέ βρεῖ ...

'Απόξω ἀπό τό τμήμα, τόν περίμενε ὁ Θεμιστοκλής.

Εἶχε φαγωθεῖ νά πάει στό γραφεῖο τοῦ Ἐπαρχου. Λές κι αὔριο δέν ἦταν μέρα. Ἐληγε μιά προθεσμία καί νόμιζε ὁ φτωχός πῶς χάνονταν ἡ ὑπόθεση. Λές καί τ' αὔριο θᾶταν ὅπως τό χτές. Καί πῶς ὁ Ἐπαρχος θά ξαχαλουθοῦσε νᾶταν κι αὔριο Ἐπαρχος. Καί πῶς στά Γιάννινα ἡ Γενική Διοίκηση, θάκοβε καί θᾶρραβε ... Καί δέν καταλάβαινε ὁ καημένος, πῶς μ' αὐτό πού γίνονταν, ξέκοβε ἡ Κόνιτσα ἀπ' τόν κόσμο τῆς Κατοχῆς, κι ἔπαιρνε τό δικό της δρόμο. Πού οὔτε ἡ Γενική Διοίκηση θᾶχε κανένα λόγο, οὔτε κι ὁ Ἐπαρχος στήν Κόνιτσα.

Δέν ἦταν ὅμως τώρα ἡ στιγμή νά δίνει ἐξηγήσεις ὁ Πετροπασχάλης. Μιά τέτοια ἱστορία θᾶπαιρνε ὦρα, κι ὄξω ἔβραζε τό καζάνι .. Ἄλλά καί ποιός θά καταλάβαινε;

Γι' αὐτό προτίμησε νά διευκολύνει τό Θεμιστοκλή. Φίλος ἦταν. Ξάδερφος ἦταν. Βοήθησε κάμποσες φορές καί τήν Ἀντίσταση .. τί νά τόν κάνεις; Κάθε ἄνθρωπος μέ τά κουσούρια του ...

Τό στενό, μέ τά σκαλοπάτια, πού ἀνέβαινες στήν Ἐπαρχία, φυλάγονταν. Ὁ ἐπικεφαλῆς στό πρῶτο σκαλοπάτι, ἔκανε τόν ὑπηρεσιακό.

— "Αλτ! Ποῦ πᾶτε;

— Στήν 'Επαρχία.

— 'Απαγορεύεται αὐστηρά ... Καί κάνετε πίσω, γιατί αὐτό τό δρόμο πού τηρᾶτε, τόν φυλάνε δεκατρεῖς μαριόλες ...

— Τί εἶπες συναγωνιστή; Τοῦ λέει ὁ Πετροπασχάλης χαμογελαστά ...

— Αὐτό πού εἶπα ... Δεκατρεῖς μαριόλες καί κάνετε πίσω, ἐπανάλαβε κοφτά δείχνοντας τό ντουφέκι του ...

Αὐτό βέβαια σήμαινε πώς μαριόλες ἦταν τά ντουφέκια.

— "Α, ἄ! κατάλαβα .. 'Αλλά τί θά γίνει; Πάω νά παραλάβω τό γραφεῖο τοῦ "Επαρχου ... Μέ ποιόν θά συνενοηθῶ συναγωνιστῆ .. γιά νά σᾶς ἀπαλλάξω κι ὄλας. Νά πᾶτε καί σεῖς στά σπίτια σας ... μέ τό καλό.

'Ο συναγωνιστής κύτταξε μέ θαυμασμό.

— Αὐτό εἶναι; ... Πέστο μας λοιπόν, νά μή χάσομερᾶμε ... Καί γύρισε πρὸς τή διμοιρία του.

— "Αντρες ... Πρό ο ο σοχήηηη.

"Εκαναν πέρα, καί τούς ἄφησαν νά περάσουν.

"Οταν κι ὄλας ἦταν στήν κόρφή τῆς σκάλας, τότε ὁ ἐπικεφαλῆς θυμήθηκε κι ἄρχισε νά φωνάζει.

— "Ε! Συναγωνιστές ... Τό ξέρει ὁ Γιάννης, ὅτι πᾶτε γιά τήν 'Επαρχία;

— Καί βέβαια τό ξέρει .... Στεῖλτε μάλιστα καί κάποιον, νάρθει κι αὐτός ..... νά παρίσταται στήν παραλαβή ...

— "Εγινε ....

"Οταν τέλειωσε ἡ δουλειά τῆς 'Επαρχίας. Κλείδωσαν τό γραφεῖο. Πῆραν καί τόν "Επαρχο μαζύ. Καί ξανακατέβηκαν τή σκάλα.

Φτάνοντας στό τελευταῖο σκαλοπάτι, κοντοστάθηκαν. Κι ἔβλεπαν ἀπό κεῖ τήν κίνηση τοῦ Παζαριοῦ ... Λές κι εἴμαστε στό Παζαρόπουλο. Κόσμος ποῦχε χρόνια νά φανεῖ στήν ἀγορά, ἔκανε τό σουλάτσο του, στό πᾶνε κι ἔλα. Χάζευαν τούς ἔνοπλους, πού στέκονταν παρέες-παρέες καί κουβέντιαζαν ... Τό περίεργο ἦταν πώς ἀνάμεσα στούς ἔνοπλους ἦταν καί δυό τρεῖς δοσίλογοι ...

Μικρός ό τόπος, και λίγο πολύ ό ένας ήξερε τον άλλον ... Κι αυτά δέν πέρναγαν .. 'Ωστόσο αυτοί μέ μιάν αναισχυντία, κυκλοφορούσαν σά στό σπίτι τους, έκαναν τον αντιστασιακό κι επέμεναν σ' ένα ρόλο, πού γι' άλλους ήταν σκάνταλο και γι' άλλους συχαμάρα ...» Ηταν και μερικοί βέβαια, πού δέν ήξεραν τί νά υποθέσουν.

Ήταν κι ένας δάσκαλος, πού κάθε βράδυ έπαιζε μέ τούς 'Ιταλούς χαρτιά και νυχτοξημέρωνε μαζύ τους. 'Η γυναίκα του κι αυτός. Και πάντα μέ τό διάφορο .... Και τίς κονσέρβες του, πού λέν. Και τά βουτύρατά του. Και τά καλά του τά κρασιά .. έλεγαν μάλιστα πώς άπ' αυτόν διοχετεύονταν στην άγορά τό Κιάντι ... Και τά ταξίδια του στά Γιάννινα, μέ τό τζίπ τοῦ κομμαντάντε .... Και «τί καλά, παιδιά ποῦναι οί καραμπινιέροι! .. Και πώς μοιάζουμε!!» κι αν τύχαινε, διευκολύνσεις για γυναίκες, τά βράδια βέβαια, για νά μή τους παίρνουν μυρουδιά ... Μέ τ' άστεϊά του κι όλα τά καλά του χούγια. Μέ τό προγούλι του και τίς πρώϊμες κοιλιές του ... Για όλους κατοχή και στέγνωμα, αλλά γι' αυτόν παχιές άγελάδες και .... «δέ βαρύτεσαι φίλε μου, σάμπως πρώτα είμαστε καλύτερα..».

Μόλις ό δάσκαλος είδε τό Πετροκασχάλη και τούς άλλους στό πλατύσκαλο τής 'Επαρχίας, τσακίστηκε άπ' τή χαρά του ... Μ' άνοιχτά τά χέρια κι ένα γέλιο τρανταχτό ... βιάστηκε νά πάει κοντά τους. Κι άρχισε ... Τά «Καλωσωρίσατε ... Κι επί τέλους λέφτεροι. Και τίθεμαι υπό τας διαταγάς σας ... » Αρχισα κι όλες νά φροντίζω τά καταλύμματα για βράδυ ... τόσος κόσμος ποῦ θά μείνει; Κι όλα γίνονται στην έντέλεια. Και νάστε βέβαιοι πώς μιá δουλειά πού αναλαμβάνω γώ» και .... και ....

Αηδία και ξέρασμα ...

Κανονικά, θάπρεπε νά τον είχαν διαολοστείλει ... αλλά δέν πρόλαβαν .... Ξαφνικά μιá όμοβροντία από ντουφεκιές κι ένα πολυβόλο χάλασε τον κόσμο ... 'Η άγορά χωρίστηκε στά τέσσερα ... Κι ό δάσκαλος πάνιασε ....

— Μάνα μου!, ξεφώνησε ... οί 'Ιταλοί!!.. Και πήρε δρόμο.

Οί 'Αρματοβίτες ποῦταν καθισμένοι στό πεζούλι τοῦ 'Ηρώου, άκροβολίστηκαν. Οί μαγαζάτορες, ποῦχαν άνοιξει τά τεπέγκια τους, βιάζονταν τώρα νά τά κατεβάσουν.

Σύγχιση και βουβαμάρα!

Μόνο κάποιος πουρχονταν από τόν Πάνω δρόμο, προς τήν 'Αγορά σφύριζε ξέγνοιαστος, σπάζοντας τή σιωπή ... 'Αλλά κι αυτός, είδε τήν παγωμάρα κι έμεινε ...

"Όταν όμως του έξηγησαν, έβαλε τίσ φωνές.

— Στο καλό σας ρέ παιδιά, μου κόψατε τή χολή. Τί είν' αυτά πού λέτε!! Ρέ ό Γιάννης Οικονόμου είναι ... "Έκανε στό Κοινοτικό Κατάστημα έπαρση σημαίας και τό βρόντησε μέ ντουφεκιές. Νά πάρει ό διάβολος μου σπάσατε τή χολή ...

— Τέλος πάντων, πανταχοῦ παρών αυτός ό Γιάννης ... Τόν άκούμε και δέν τό βλέπουμε ... Δέν τό φωνάζει κάποιος, νά τόν δοῦμε!! "Η νά πάω έγώ ... λέει ό Κύρκας.

Μέ τό πού τόλεγε, νάσου και προβάλλουν στή στροφή, πάνω στό λάκκο, προς τήν Κοινότητα, καμμιά δεκαριά έφεδρικοί, «έπί δύο ζυγῶν».

— "Εν, δυό. "Εν, δυό. "Εν, δυό ... άκούγονταν από μακριά.

Σωστή παρέλαση, και μπροστά-μπροστά ό Γιάννης Οικονόμου, μ' ένα κάρο φυσικλίκια πάνω του. Σωστός Μακεδονομάχος, μόνο ή φουστανέλλα τουΐλειπε .

"Όλοι ξέμειναν. Οί 'Αρματοβίτες άναμέρισαν. Οί πιτσιρικάδες τούς πῆραν από πίσω ... "Τάβλεπε αυτά ό Γιάννης και κορδώνονταν ...« "Αντε ρέ Πανάγιω, απ' τό πολύ του φούσκωμα, θά σχιστεϊ τ' άσκή» ... Πρίν ακόμα ξεπεράσει τό 'Ηρωό, σταματάει. Συγκεντρώνει τήν ομάδα του. Γίνεται απότομα διευθυντής όρχήστρας. Και μέ τό «έμπρός μάρς», δίνει τό παράγγελμα ν' αρχίσει τό τραγούδι.

«Στούς κάμπους βροντάει τό κανόνι

και στά βουνά κεραυνοί.

Τ' άντάρτικο κύμα φουντώνει.

Καινούργια ζωή προχωρεϊ ....

'Η αγορά τραντάχτηκε. "Ηταν τό πρώτο άντάρτικο τραγούδι πού άκούγονταν μέσα στην Κόνιτσα. Κι έκανε έντύπωση ... Μέ τό τραγούδι βλέπεις κερδίζονται κι οί τραχιές καρδιές.

"Ενα-ένα καθώς έπεφταν τά λόγια, ήταν σά νά σφράγιζαν τή

Ἡ κατάσταση ἔπαιρνε ἄσχημη τροπή. Κι ἦταν γιά γέλια καί γιά κλάματα.

Ἄντε τώρα νά ξεμπλέξεις μέ τό Γιάννη, πού ἔλεγε κι ἔλεγε χωρίς σταματημό, μάλιστα τίς περισσότερες φορές κατά τρόπο ἐμπιστευτικό, πέφτοντας πάνω στ' αὐτί τοῦ Πετροπασχάλη ... Ἄλλά καί νά τόν ἀποσείρεις ἀπ' τήν κυκλοφορία ... δύσκολο, λογαριάζοντας τίς ἀντιδράσεις του καί τό ρεζίλι.

Ἀμνηχανία, πού στόν Πετροπασχάλη προδίνονταν ἀπ' τήν ἐπανάληψη τῆς φράσης «Ναί ... ναί ... ναί .... Γιάννη μου ὄλα θά γίνουν, μεῖνε ἡσυχος». Στόν Ἐπαρχο ....., ἀπ' τό ἠλίθιο χαμόγελο ποῦχε κρεμαστεῖ πάνω στά χεῖλη του. Φανερό πώς δέ τολμοῦσε νά τό πάρει ὁ ἄνθρωπος στά σοβαρά ἤ στ' ἀστεῖα, καί προτιμοῦσε τή στάση τῆς κοκόνας. Στό Θεμιστοκλή ἀπ' τά νεῦρα του, στριφογύριζ' ἐπί τόπου. Καί στόν Κύρκα, ἀπ' τό μόνιμο μανικοτράβηγμα, τοῦ Γιάννη, πού μέ δυσκολία πολύ ἔφερε στό τέλος κάποιο ἀποτέλεσμα.

Ἔτσι, ἔσωσε καί συμμαζεύτηκε στή ζούλα ὁ Γιάννης κι ἔμεινε ἡ καλή ἐντύπωση ... Πολλοί τό εἶδαν, ἀλλά λίγοι τό κατάλαβαν .. Λίγο μέ τό ζόρι, λίγο μέ τό καλό πάει ὁ Γιάννης νά πέσει στό γιατάκι του. Κι ἡσύχασαν ...

... Ὁ Πετροπασχάλης ἔμεινε στήν Κόνιτσα. Ὁ Κύρκας γύρισε στό χωριό του. Ὅλοι τους, ὅπου βρέθηκε ὁ καθένας, ἔπεσαν μέ τά μαῦτρα στή δουλειά. Πάλεψαν νά συγκροτήσουν μιά λαϊκή ἐξουσία, στηριγμένη στήν αὐτοδιαχείριση. Γιατί δέ γίνονταν κι ἀλλοιωτικά. Κι αὐτό σ' αὐτή τή φάση, κράτησε μέχρι τῆς δέκα Ἰουλίου τοῦ 1943, τότε πού κατέβηκαν οἱ Γερμανοί, γιά νά πιάσουνε τή Δυτική Ἑλλάδα, καθώς μαζεύονταν οἱ Ἴταλοί, ἀπ' αὐτά τά μέρη ....

Δίγνωμοι κι αδιέξοδα

«πέτρες ξερές ἄν τίς ἀγγίξω ματώνω»⁶

Νᾶμαστε πάλι στό βουνό τῆς Μόλιστας, καταπόδας πίσω ἀπ' τόν Πετροπασχάλη.

“Ολοὶ διάβηκαν. Ἄκόμα κι ὁ Κλέαρχος μέ τή Βικτώρια. Μόνο ἡ Φρόσω ξαφανίστηκε.

— Τήν ἔκανε τήν κουταμάρα της, σκέφτηκε, γιομάτος τύψεις ὁ Πετροπασχάλης. Τή λυπᾶμαι τήν καημένη ... θά πάει χαμένη!

Κι ἔτσι μέ μιά καρδιά σφιγμένη, «ἄδειο πιά σπίτι γιομάτο σιωπή», τράβηξε τόν ἀνήφορο ... τελευταῖος τῶν τελευταίων.

Στρίβοντας δεξιά ἔπεσε πάνω στόν καταυλισμό τοῦ Γανναδιοῦ.

Βελέντσες ἀπλωμένες κάτω ἀπ' τὰ πεῦκα. Μπόγοι ἔτοιμοι γιά φευγιό. Ἀνάμεσά τους ἄλογα, μουλάρια, γαϊδούρια, πρόβατα, γίδες ... ἔβοσκαν δεμένα. Τά παιδιά ἔπαιζαν λίγο παραπέρα, τό παιγνίδι τοῦ μουγγοῦ. Κι οἱ χωριανοὶ ἀνήσυχτοι, μέ μιάν ἀπόλυτη σιωπή, λές καί περίμεναν τήν ἀρμαγεδώνα, κύτταζαν καθιστοὶ αὐτούς πού ἀνέβαιναν, ὅπως κυττᾶς τή νύχτα ἀφηρημένος τ' ἀναμμένο τζάκι.

Κάποιοι, πού δέν εἶχαν βουλευτεῖ ἄκόμα, ἔψαχναν ὄρθιοι γιά στέκι.

Οὔτε μ' ἐκδρομή ἔμοιαζε τό πράμα. Οὔτε μ' ἔξωση. Θάλεγε κανένας, μᾶλλον μέ σταθμό μεταγωγῆς ἢ ἀλλαγῆ τραίνου.

Ἄπ' τίς ἑκατό καί παραπάνω οἰκογένειες, πού ἦταν μαζεμένες δίπλα στό Γλυκό, μόνον ἓνας βρέθηκε νά ρωτήσῃ.

— “Ἐχετε τίποτα νεώτερο;

Ἄλλά κι αὐτός τόπε σά νά ρωτοῦσε «Μήπως ξέρετε τί ὥρα περνάει τό ἐπόμενο τραῖνο;»

“Ὅσο προχωροῦσαν ἀνεβαίνοντας, τόσο κι οἱ οἰκογένειες ἀραί-

ωναν, ὥσπου ἔφτασαν σ' ἓνα ξέφωτο, ὅπου δέν ὑπῆρχε πιά κανένας.

Ἐκεῖ σταμάτησε ὁ Παρασκευάς, ἀνήσυχος. "Ὅσοι ἦταν νά καθίσουν μέ τούς χωριανούς εἶχαν ξεκόψει λίγο παρακάτω ... Οἱ ἄλλοι ἕνας-ἕνας καθώς ἔρχονταν, ἔβαζαν κάτω τίς ἀποσκευές τους, κι ἀκουμποῦσαν πάνω τους, σέ στάση ἀναμονῆς. Τελικά μαζεύτηκαν καμμιά εἰκοσαριά.

— Εἶμαστ' ὅλοι ἐντάξει;

— Ἐντάξει.

— Μπροστά θά μπεῖ ὁ Βαγγέλης, πού ξέρει καί τό δρόμο.

— Ναί βέβαια .... δέ λέω τόν ξέρω ... ἀλλά ....

— Τί ἀλλά;

— Νά ..... Πῶς νά τό κάνουμε ... λόγγος εἶναι. Κι ἀλλοιῶτικα εἶναι στό κυνήγι ... Τώρα μέ τούς Γερμανούς, ὅλοι πρέπει νά βοηθήσουμε.

— Ἐ!, φυσικά .. Δέ χωράει κουβέντα. "Ὅλ" ἡ δυσκολία εἶναι νά περάσουμε τή Ζάρωση ... Ἄπό κεῖ καί πέρα ...

— Δέν εἶν' ἔτσι .. Κι ἀπό κεῖ καί πέρα πρέπει νά προσέχουμε, νά πᾶμε ἀπό μονοπάτια, ν' ἀποφεύγουμε τό δρόμο ... καί τά μάτια δεκατέσσερα.

— Μήπως θάταν προτιμώτερο νά σταθοῦμε κάπου δῶ κοντά καί νά λουφάξουμε;

— Α! αὐτό τώρα πιά δέ γίνεται .. Πήραμε μιάν ἀπόφαση ... Καλή .. κακή αὐτή εἶναι.

— Ναί ἀλλά ἐμεῖς τήν πήραμε .. κι ἂν χρειαστεῖ πάλι, ἐμεῖς θά τήν ἀλλάξουμε.

Ἄπο Παρασκευάς κατέβασε τά φρύδια του, ἀλλά δέν εἶπε λέξη. Ἦταν φανερό ξανά, πῶς ἔβαζε μπροστά τό κόλπο τῆς κουφάμαρας, ἀπό δυσκολία προσαρμογῆς ..

"Ὅπως φαίνονταν νά σκέφτεται, ξαφνικά λέει:

— Μιά στιγμή παιδιά, μέ συγχωρεῖτε. Δυό λεφτά,... περιμένετε με κι ἔφτασα.

Καί τράβηξε δεξιά, πλάϊ-πλάϊ, ἀπ' τό ξέφωτο, ἴσαμε πού χάθηκε μέσ' τά πεῦκα.

Τό πράμα στήν ἀρχή πέρασ' ἔτσι. "Ὅταν ὁμως τά δυό λεφτά

τέλειωσαν ... τέλειωσαν και τά πέντε λεφτά κι ο Παρασκευάς δέ φαίνονταν, ἄρχισε ἡ γκρίνια.

— Δέ πᾶς και σύ, λέει κάποιος στόν Πετροπασχάλη, νά συμμαζέψεις τόν κουφό, μή κάνει καμμιά ὥρα και χαθοῦμε;

Συμφώνησαν κι οἱ ἄλλοι. Κι ο Πετροπασχάλης πῆρε βιαστικός τά χνάρια τοῦ Παρασκευᾶ.

Μόλις ὅμως μπῆκε μέσ' τά πεῦκα, φούντωσε ἀπ' τόν ἐκνευρισμό του. Τά μονοπάτια ἐκλείναν, κι ἦταν ὑποχρεωμένος γιά νά προχωρήσει, ν' ἀναμεράει κάθε τόσο κέδρα και βατσινιές, πού τοῦ πληγώνανε τά χέρια κι ἦταν βάσανο μεγάλο. "Ἄσε και πού δέ μπορούσε νά μαντέψει ποιόν ἔψαχνε ο Παρασκευάς, και πρός τά ποῦ θά τράβηξε. "Ἐτρεχε λοιπόν κι αὐτός στό βρόντο, προσπαθώντας μήν ἀκούσει φασαρία ... τίποτα κουβέντες και προσανατολιστεῖ. Νά πιαστεῖ ἀπό κάπου. Νά ρωτήσῃ ἐνδεχόμενα.

Προχωρώντας, ἴσα πέρα, βρέθηκε σ' ἀδιέξοδο. Ἐνας τεράστιος βράχος τόν ἐκλείνε μπροστά κι ἔπρεπε νά τόν παρακάμψῃ ἢ τραβώντας πρός τά κάτω, ἢ τραβώντας πρός τά πάνω, ἢ γυρνώντας πίσω.

Τό πρός τά πάνω δέν εἶχε νόημα.

Τό πρός τά πίσω, θᾶχε νά κάνει μέ τή γκρίνια και θᾶβρισκε τό μπελά του ἀπ' τούς ἄλλους. Τό μόνο ποῦμεινε, ἦταν ὁ κατήφορος. Ροβόλησε κι αὐτός κι ὅπου τό βγάλει ἡ ἄκρη.

Και δέν ἔπεσ' ἔξω.

Στά διακόσια μέτρα παρακάτω, ἄκουσε κουβέντες κι ἔπεσε πάνω στήν κατασκήνωση τῆς Μεσαριᾶς. Και τό περίεργο, ἀνάμεσα στούς Μεσαριίτες κι ὁ Παναγῆς, ὁ γραμματέας τῆς Ὁργάνωσης, πού οἱ ἄλλοι τόν περίμεναν στήν Κούλια, κι ἔστελναν και ξανάστελναν μαντατοφόρους ... κι ἔχασαν τόσο χρόνο τζάμπα ... Τῶς στρώσει ἐκεῖ ὁ ἄνθρωπος. ἔπινε τόν καφέ του σταυροπόδι, γέλαγε τοῦ καλοῦ καιροῦ μέ τ' ἀστεῖα τοῦ Σπύρου Κοτσίνα και δέν τοῦ καίγονταν καρφί. Οὔτε γιά τό τί ἔκαναν οἱ ἄλλοι τῆς Ὁργάνωσης, οὔτε γιά τό πού ἔρχονταν πάνω του ἀγριεμένος ὁ Παρασκευάς, οὔτε ... γιά τίποτα. Φαίνεται ... Κάποια παρεξήγηση, θᾶταν στή μέση πού τόν μπερδεψε ...

Ὁ Σπύρος Κοτσίνας, ἦταν παλιός ἐξόριστος και μόλις εἶχε

έρθει απ' τήν 'Αθήνα. Θεονήστικος καί ξετιναγμένος. 'Η μύτη καί τ' αὐτιά του ἔμοιαζαν μέ κρύα ψαρόκολλα. Τά μάτια του ἦταν σά νάχαν βουτηχτεῖ σέ σουμπλιμέ κι εἶχαν ξεθωριάσει ὀλότελα. Κι ἡ φωνή του νόμιζες πώς ἔβγαινε ἀπό σπηλιά. "Ἐλεγε ὅμως ὁ καημένος ἱστορίες κι ἀνέκδοτα ἀτέλειωτα, ἀρκεῖ μ' αὐτά νά ἐξασφάλιζε ἕνα γερό πιάτο φαί καί λίγο κρασί.

Σέ μιά συνδιάσκεψη τῆς 'Εθνικῆς 'Αλληλεγγύης, λαχτάρισε στόν ὕπνο του, πού ἔτσι πεταχτά τόν εἶχε πάρει, κουρασμένος καθώς ἦταν, κι ἄρχισε στά καλά καθούμενα νά ζητάει τραχανά, σκουντώντας ὄλους δίπλα του .... «Τραχανά ... ρέ παιδιά, κάποιος εἶπε γιά τραχανά;».....«Τόδε ἡ γάτα στ' ὄνειρό της κι ἔπιασε τὸ νιαούρισμα», πού λένε.

Φαίνεται, λίγο πρὶν, κάποια γυναίκα πούκανε στό βῆμα ἀπολογισμό δουλειᾶς γιά τό χωριό της, ἀνάφερε τή λέξη τραχανάς — ἔκαναν τότε γιά τό ἀντάρτικο στά χωριά — κι αὐτό γαργάλισε τό πεινασμένο αὐτί τοῦ Σπύρου κι ἐρέθισε τ' ἄδειο του στομάχι.

Κι ἀπό τότε τοῦμεινε ... Λίγοι τόν ξέρανε Κοτσίνα ... Οἱ περισσότεροι τόν φώναζαν .... Σπύρο Τραχανά. Τοῦ Σπύρου ὅμως δέν τοῦ καίγονταν καρφί. Καθώς ἦταν καλοκάγαθος, γέλαγε μέ τήν καρδιά του καί τόν ἀγαποῦσαν ὄλοι ...

Φαίνεται πώς ὁ Παρασκευάς, πού πῆγε πρῶτος, τά χοντρόκοψε μέ τόν Παναγή, γιατί ὁ Παναγῆς, πού στήν ἀρχή γέλαγε, ἄλλαξε φάτσα ἀπότομα καί πρασίνισε ... Τοῦ χάλασε ἡ ζαχαρένια.

Ἔτσι ὅταν ἔφτασε ὁ Πετροπασχάλης, ἦταν βαλμένος ἀνάμεσα στά δύο στενά κι ἄρχισε νά λέει ἱστορίες γιά «μικρούς νέγρους». «Πουλώντας κωλοφωτιές γιά φανάρια».

Ἄρθια δίπλα του ἡ Καλλιόπη, πού τόν φιλοξενοῦσε στό χωριό δῶ κι ἕνα μῆνα, νά κρατάει τό δίσκο καμαρώνοντας τό φωστήρα.

Πολλές κουβέντες δέ χρειάζονταν γιά νά καταλάβεις τί συνέβαινε. Καί ποῦ σκάλωνε τό πράμα. Τά ξεχάσματα τοῦ Παναγῆ. Τό καλό του κέφι. Τά χαμόγελα. 'Η καλωπέραση. Καί τό πού «πούλησε» τούς ἄλλους, τούς συναγωνιστές του.

'Ο Παρασκευάς, κύτταζε τόν Πετροπασχάλη, μέ τήν ἄκρη τοῦ ματιοῦ. Δέν εἶχε πιά καμμιά ἀμφιβολία, γιά τό μπέρδεμα τῆς

ιστορίας .. Τό δίχως άλλο μέσα του, ή σκέψη πώς ή «πόλη καίγονταν κι οί σουρλουλοῦδες λούζονταν», τόν ἔκανε θηρίο.

Καί δέν ἦταν μόνο αὐτό, ἀλλά εἶχε και ἀπό πάνω κριτική, πούκανε ὁ Παναγής, ἀσύστολα. Οὔτε λίγο οὔτε πολύ, καθώς φαίνονταν, ὁ Παναγής θεωροῦσε γιά καθῆκο μόνο αὐτό πού κεῖνος περίμεν' ἀπ' τούς ἄλλους ...

Τελικά βέβαια, ἦταν κι ή κατακραυγή τῶν ἄλλων, ὄλων τῶν χωριανῶν πού μ' ἀνοιγμένα μάτια κι αὐτιά παρακολουθοῦσαν τόν καυγά, πού γίνονταν βέβαια σόττοβότσε, ἀλλά φαίνονταν ἀπό μακριά ... Ὁ Παρασκευάς τοῦπαιρνε καθώς λέν «τή μίξα μέ τό παλιούρι».. Στά χωριά κείνη τήν ἐποχή, μέ κανένα τρόπο δέν ἀνέχονταν καταστάσεις σάν αὐτή τοῦ Παναγῆ καί τῆς Καλλιόπης ..

Κάποια στιγμή κατάλαβε κι ὁ Παναγής, ὅτι μᾶλλον ή κατάσταση μπερδεύονταν σέ βάρος του καί θᾶπρεπε νά πάρει τήν ἀπόφαση. Ἡ νάποδεχτεῖ νᾶρθουν κι οἱ ἄλλοι δέκα ὀχτώ κοντά του, στήν παρέα του, ἢ νά μαζέψει τά βρεμένα του καί νά πάει μαζύ τους ...

Δοκίμασε δυό τρεῖς φορές νά ξεγλυστρίσει, ἀλλά δέν ἔπιασε τό κόλπο.

Τελικά ἔκανε στροφή ἑκατόν ὀγδόντα μοιρῶν. Βρῆκε λογικό πώς στό Ζαγόρι γίνονταν ἑκαθαριστικές ἐπιχειρήσεις, κι ἔτσι θᾶταν κόπος ἄδικος ἀλλά κι ἐπικίνδυνο νά πᾶνε πρὸς τά κεῖ ... Αὐτόταν βέβαια μπάτσος γιά τόν Παρασκευά. Κι ἔπειτα ἔβγαλε στή μέση κάποιο ραντεβού πούχε μέ τό Χρίστο πρὸς τή Φούρκα, τάχα ... γιά καθήκοντα καί μεγαλύτερη ἀσφάλεια τῶν στελεχῶν ... Γιά συντονισμό .. Γιά προδότες καί δειλούς ... Κι ἄλλες παπαρδέλλες, πρόχειρες κι ἀσοβάρευτες, πούκανε τό κακό χειρότερο καί τήν κατάσταση σάν τῆς τρελλῆς τά μαλλιά.

Ἐξάντλησε ὄλο τό ρεπερτόριό του κι ἔδιξε ἀκόμα μιά φορά τό πόσο ἀνάξιος ἦταν καί μηδενικό παραγεμισμένο φτόνο ... πού μέ τίποτα δέ γίνονταν μονάδα, ... Ἦταν ὁμως ὁ πρῶτος γραμματέας κι ὁ Παρασκευάς δέν ἤθελε μαζύ του προστριβές ...

— Φούρκα καί Μακεδονία ναί ... Ἄλλ' ἴσαμε τή Φούρκα μόνο, ἔχουμε τέσσερις ὥρες δρόμο. Ἄν βέβαια στ' ἀναμεταξύ δέ μᾶς προλάβουνε οἱ Γερμανοί ... καί μᾶς κόψουνε τό δρόμο ... Πρόστεσε ὁ Πετροπασχάλης.

Ὁ Παναγῆς ἔκανε πῶς δέν ἄκουγε. Εἶχε κι ὄλας ἀποφασίσει νά φύγουνε ἀπό κει, καί δέν τοῦ τό ξεκόλλαγες ἀπ' τό μυαλό μέ τίποτα. Τό Ζαγόρι ἀπορρίπτονταν, ἔτσι κι ἄλλοιῶς γιατί μύριζε μπαρούτι ... Ἡ Φούρκα εἶχε μιά δικαιολογία. Κάποιο ραντεβού τάχα ... μέ τό Χρίστο. Κι αὐτό ... ἔσωσε καί τῶπε ... εἰδεμή.

Γιά τούς ὑπαινιγμούς τοῦ Πετροπασχάλη ὁμως ... τσιμουδιά.

Ἔτσι, βαρειοί κι ἀσήκωτοι, ὁ καθένας μέ τό παράπονό του, πῆραν τόν ἀνήφορο. Μπροστά ὁ Παρασκευάς. Πίσω ὁ Παναγῆς. Κι ἀκόμα παραπίσω ὁ Πετροπασχάλης ... Τελευταῖος, καί μέ καρδιά γιομάτη πίκρα ὁ Σπύρος, πού τόν στένευε τό παπούτσι κι ἦταν νά τόν κλαῖς.

Ὁ Πετροπασχάλης, σκέφτονταν τή Φρόσω. «Καημένη Φρόσω!!! Δέν περίμενες λιγάκι ... Λίγ' ὑπομονή καί τώρα θάμαστε ὄλοι μαζί .. Μακεδονία ἤθελες; Μακεδονία, ἂν τελικά γλυτώσουμε ...».

Ἐπειτα σκέφτηκε τήν ἀστεία κατάσταση τοῦ Παναγῆ, τήν ὥρα πού τόν πιάσανε στά πράσσα. Καί μετά θυμήθηκε ... τό ἴδιο μπλέξιμο ... τόν περασμένο Ὀκτώβρη, στούς Μελισουργούς, τότε πού τόν πούλησε ὁ Ἀντρέας ...

«Εἶναι πραγματικός ἀρχηγός αὐτός πού δέν γνωρίζουν οἱ ὑπηκοοί του ἂν ὑπάρχει. Ἐπειτα ἔρχεται κείνος πού τόν ἀγαποῦν καί τόν ἐγκωμιάζουν. Ἐπειτα κείνος πού τόν φοβοῦνται, Καί τέλος κείνος πού τόν περιφρονοῦν»(9).

Ἡ γούρνα πού κόχλαζε

ἀναδρομή III

Ὅπως ἤρθανε τά πράματα, πρέπει τώρα νά ξαναγυρίσουμε γιά λίγο στίς ἀρχές τοῦ Ὀκτώβρη τοῦ σαράντα τρία, τότε πού ἄρχισαν οἱ ἔνοπλες ομάδες τῆς Ἀντίστασης νά χτυποῦνται μεταξύ τους, κοντά στή Γότιστα καί στά χωριά τῆς Ἄρτας, πρὸς τήν Κάτω Καλεντίνη.

Κεῖνοι πού χαίρονταν ἀπ' αὐτή τή φαγωμάρα ἦταν τό δίχως ἄλλο οἱ Γερμανοί .... «*Ρωμιῶν καυγᾶς, Τούρκων χαλβᾶς*», ἔλεγαν παλιότερα. Τό γλένταγαν στήν ἀρχή τό πράμα οἱ Γερμανοί καί τᾶφιναν μέ τό κέφι τους νά ὠριμάσει, ἔτσι πού νά μή μπορεῖ κανένας τους νά κάνει πίσω.

Κάποτε εἶδαν πώς τό γλέντι ἀναψε γιά τά καλά, καί τότε βρῆκαν εὐκαιρία νά μποῦν στή μέση. Κι ἔτσι ἀλώνισαν μέ τή ψυχή τους.

Ὁ Πετροπασχάλης βρῖσκονταν κείνη τήν ἐποχή, στά Βλαχοζάγορα, τό Γρεβενίτι, ποῦταν ἡ ἔδρα τῆς Ὀργάνωσης γιά τήν περιοχή.

Στίς δέκαοχτώ τοῦ Ὀκτώβρη, ὦρα δύο μετά τά μεσάνυχτα, οἱ Γερμανοί χτύπησαν ἀπό τρεῖς μεριές. Ἀπό τά Τρίκαλά πρὸς τή Καλαμπάκα. Ἀπό τά Γιάννινα πρὸς τήν Μπαλτούμα — Δεμάτι — Μεγάλο Περιστέρι. Ἀπό τήν Κόνιτσα πρὸς τή Μπριάζα καί Βωβοῦσα.

Ὅλα ἔδειχναν πώς κύκλωναν τό Ζαγόρι, κι ἀνοίγαν τό δρόμο Καλαμπάκα — Μέτσοβο — Γιάννινα. Μάχες γίνονταν σκληρές. Κι ἄρχισε ἡ σύμπτυξη.

Τά στελέχη πού βρῖσκονταν στό Γρεβενίτι ἔπιασαν νύχτα τό βουνό καί τράβηξαν τόν ἀνήφορο ... Μολύβι ἀπ' τήν ὑγρασία τά πόδια. Παράλυτο τό βλέμμα μέσ' τήν ἄγρια νύχτα ... Σ' αὐτό τό

δαγκωτό σκοτάδι, ή πορεία γίνεται σκοτωμός. 'Αλλά .... σέ κάποια στάση, κοντά στή Βάλια-Κάρντα (τοπίο μεσ' τή νύχτα πούμοιαζε μέ λαγούμι) ό 'Αγαθοκλής, πού τόν κρατοῦσαν γιά ανταλλαγή καί τόν τραβολόγαγαν μαζύ τους, προφασίστηκε πώς πάει «πρός νεροῦ του» καί τῶσκασε τό θηρίο. Ροβόλησε τόν κατήφορο καί χάθηκε μέσ' τά πεῦκα. Δέν ἦταν τόσο ή απόδραση πού βάραινε κείνη τή στιγμή ὅσο ή ἔγνοια μή τόν φᾶνε οἱ Γερμανοί στό δρόμο. Καί τότε: "Αντε νά σέ πιστέψουνε οἱ ἄλλοι, πώς δέν τόν καθάρισες ἐσύ ...

'Η Βάλια-Κάρντα μαῦρος τόπος κι ἄραχνος, σκοτεινά φαράγγι, κολασμένο. Πληγωμένος δρόμος, δίχως οὐρανό. Ταμπούρι τῶν ἀρχιληστῶν. 'Απόγνωση.

«Τ' ἀσπρολίθια μέ βαρᾶν τά γόνατα μου σφάζουν.

Ψηλά στή Βάλια-Κάρντα ...»

λέει τό παλιό τραγούδι.

'Από τή Βάλια-Κάρντα τράβηξαν δεξιά καί ξημέρωσαν στίς Πολτσιές. Κάστρα καί Χαλάσματα .. Τά Μπερατόρια.

Τόπος ἀξέχαστος. 'Η παράφορη μνήμη μιᾶς ἀπαρηγόρητης αἰωνιότητας. 'Εξάισια Φτινόπωρο. 'Αναστάσιμη αἰθρία.

Μέσ' ἀπό ρόμπολα κι ἔλατα ἔσκαγε ή αὐγή ἀνάσκελη. Μπροστά καί πίσω χιλιόμετρα, πάνω στ' ὀριζόντιο ἐπίπεδο, ὁ θόρυβος τῶν νερῶν, παραδομένος στήν ἀσέλγεια τῆς πρωϊνῆς ὀμίχλης ... Τό σιγανό. οὔρλιασμα τῆς τεθλασμένης ἀσημένιας μακρυνῆς πορείας τοῦ νεροῦ, τό πλατάγισμα τοῦ ἀέρα, καί τό τενωμένο φῶς, σά πρόθεση ἐπιστροφῆς τοῦ εὔρωστου Φτινόπωρου, στίς καλοκαιρινές αἰθρίες, ἔμοιαζε παράλογη ἀποστασία ψυχῆς, παγίδα ἀποπροσανατολισμοῦ, ὀδύνη μιᾶς προσδοκίας μακρυνῆς, ἀπροσπέλαστης, στά ὄρια τῆς οὐτοπίας καί τῆς ἄρνησης τῆς ζωῆς.

Μύριζε ὑγρασία καί ρετσίνοι.

Δρόμος πλατύς, γερά πετρωμένος δίπλα στήν ὄχτη τοῦ ποταμοῦ, συλλάβιζε τήν παμπάλαια ἱστορία του ... Φαίνεται, πώς ἀπό κεῖ πέρναγαν τά караβάνια τοῦ παλιοῦ καιροῦ ... «Τρία Χάνια, Κάλε ντιλα Πλοάτσα, Τράπουν Σαρατου, Κάμπου Νιάτζιτου, Οὔάρμπα Κάλε, Πούντε ντί Ρούτζιλου, Τζιάν Κουρταράν, Μη-

λιά, Κρασιά, Κηπουργιό», καθώς γράφει ο Δρομοδείχτης.

“Όσο προχωρούσε ή μέρα, τόσο άπλωνε ή νέκρα πού άναστά-
τωνε .. Έτσι καί πετάγονταν από καμμιά κρυψώνα οί Γερμανοί ...
θά πήγαιναν χαμένοι όλοι, ως βάδιζαν άκάλυφτοι.

Περπάτησαν ώρες πολλές πάνω στ' άτέλειωτο όροπέδιο. Κι
έπειτα πήραν τόν κατήφορο ... Ξαφνικά πιάτο μπροστά τους ό
κάμπος τής Θεσσαλίας. Μαύρη κι άχαρη γύμνια, πού άργοβούλιαζε
στό βάθος. 'Απέραντη. Καίγονταν χωριά. 'Ακούγονταν μακριά νά
γίνονται μάχες. 'Ο κάμπος είναι θάνατος. 'Ο κάμπος ύποφέρει.
Μιά γούρνα πού τή βράζει ό πυρετός.. "Ένα άλογο πού διψάει. Μιά
σπασμένη φλέβα .. "Ένα παροπλισμένο θωρηκτό .... «Πάε νε στό
βουνό κι αγοράζε στον κάμπο», λέγανε οί παλιοί. Καί δέν είχαν άδι-
κο ...

“Έπειτα, διάσχισαν τό δημόσιο δρόμο, λίγο πιό κάτω απ' τήν
Κατάρα.

Μετά ό Κάμπος του Δεσπότη, άκίνητος, έρημωμένος, έξόρι-
στη σιωπή.

Χίλιες προφυλάξεις, σφιγμένα δόντια. Ψίθυροι πάνω στά
πευκόφυλλα. Μυρουδιά ζεστής πέτρας ... κι άρχισε ή βροχή. Ψιλή.
Καί σκοτεινίασε. 'Ατέλειωτος κατήφορος καί περιγράμματα χω-
ριών άκρωτηριασμένα. Τό μπουμπούνισμα τών κανονιών γίνεται
πιό δυνατό. 'Η παρουσία του πόλεμου πιό έντονη. 'Αμυχές πού
καί πού του ήλιου ... Καί παρακάτω τό Μαλακάσι. "Αδειο χωριό ...
Ψυχή δέν άπαντιέται. Οί φωτιές στό Καστράκι—Καλαμπάκα
φαίνονταν πιά ξεκάθαρα.

“Άρχισε νά σκοτεινιάζει. Δρόμο για τήν Καστανιά .. Νύχτα.
Φόβος καί τρόμος, αλλά μιά κάλμα πού ξεδιψούσε τήν ψυχή.

Τά πόδια δέ βάσταγαν άλλο. Είπαν νά ξαπλώσουν κάπου καί
βρήκαν μιά πλαγιά καί πέσανε, όπως ήταν. Φριχτή μνήμη, άκυβέρ-
νητη, άνυδρα χείλη καί ψιλόβρεχε .....

Χαράματα διαπίστωσαν πώς είχαν ξαπλώσει πάνω σέ τρεχά-
μενα νερά. Πιό πάνω είχε ξεχειλίσει έν αύλάκι, καί τά νερά του
άπλωναν πάνω στή πλαγιά. Κανένας τους δέν είχε καταλάβει
τίποτα.

Ζύγισαν τά φτερά τους, ανάλαφροι σά πούπουλο. 'Ο λαιμός κλειστός .... Ξανάρχισε ή μάχη και φαίνονταν νάρχεται τόν άνήφορο ... Δέν είχανε καιρό. Δρόμο για τό Χαλίκι ...

Και μετεωρίζονταν πάνω στην κόψη τής έπιφυλακής.

«'Ο θάνατος είναι σήμερα ένα δέντρο ξερό
ένα ακρωτηριασμένο άγαλμα — ένα πυράκανθο
μιά καταποντισμένη πολιτεία ....»

Μάταια ψάχνουν — τό βλέμα φωτιά — νά δοϋν μπροστά, νά ξεδιαλύνουν τί γίνεται πίσω τους, ν' άφουγκραστοϋν τήν έξόριστη κραυγή, πού άργοπέθαινε ανάμεσα στα πεϋκα. 'Ο πανικός του δάσους δλο και καταλάγιαζε, γαρνιρισμένος άπ' τήν άρχέγονη ψυχή και τήν αιωνιότητα, πάνω στη καστανή τρυφερότητα τής γής.

'Αφουγκράζονται-άφουγκράζονται, στό βάθος των φύλλων ή όρχηση του πόλεμου, άπό παντου. Τά τσακάλια και τ' άγρίμια χώθηκαν στις φωλιές τους στα κατάβαθα τής γής. Και τήν τρυποϋν ψάχνοντας για τό τέρμα της. Χάθηκαν τά πουλιά ...

Κάθε τόσο περνοϋν άεροπλάνα πού δοκιμάζουν τις δυνατότητες τους μέσα στις χαράδρες και τά λαγκώματα. Πιθανότητες μιά στις εκατό. Έπειτα ό λαβύρινθος τής μέρας πού δέν έχει τελειωμό. Και τά βήματα του χρόνου νά καρφώνονται άδιάκοπα πάνω στο κουρασμένο σωμα.

Κάποια στιγμή, φάνηκε πώς οι θόρυβοι φούντωναν άπ' τή πλευρά του Χαλικιου, κι αυτό σήμαινε άλλαγή πορείας προς τή Λεπενίτσα.

Μέσα στους άτέλιωτους γκρεμούς και τις χαράδρες, έδειχνε νάχει πιά νυχτώσει.

'Η Λεπενίτσα ξάγρυπνη. Δαδιά στους άναστατωμένους δρόμους. Σχήματα πού έτρεμαν. 'Η βουή του χείμαρου σά χαλασμένη φουσαρμόνικα. Βήχας. Φτυσίματα. Βόγγος .. Και σιωπή. Πιό πέρα .... πετρωμένοι γρίφοι άπό μιά μυστική ένέδρα χωρίς διέξοδο. 'Ο Πόλεμος, οι σκοτεινές σελίδες του θανάτου ....

'Αργεί νά ξημερώσει όταν είσαι μουσκεμένος μέχρι τό κόκαλο και σέ κρατοϋν πισθάγγωνα τά χέρια τής άγωνίας .. 'Η προσδοκία του κλεμένου ύπνου μοιάζει μέ παρένθεση ... Και δέν ύπάρχει τρόπος νά γιομίσει τό κενό.

.... 'Η χαραυγή δέρνει τὰ παράθυρα τοῦ ἀρχοντόσπιτου πού τούς φιλοξενεῖ, μ' ἄγριο τουφεκίδι κι ἐκκρήξεις ἀπό ὄλμους. Δίχως οἶχτο καταφτάν' ἡ μέρα, σά μιά παρουσία βέβαιη ὅπως ὁ θάνατος. 'Η Λεπενίτσα εἶναι μιά ἀνάμνηση πολιορκημένης ἀγωνίας.

Καθώς φαίνεται, ὅλη τή νύχτα οἱ Γερμανοί κινήθηκαν πάνω στόν ἄξονα Μάντρα — Χότζα — Χαλίχι ... Κι οἱ ἀντάρτες τούς σταμάτησαν λίγο πιό πάνω ἀπό τή Λεπενίτσα.

Τά μισά πράματα καθώς ἦταν ποτισμένα ἀπ' τή βροχή κι ἀσήκωτα μένουν στό σπίτι. Κουρνιαχτός πολὺς (ἄνθρωποι καί ζῶα ἀνακατωμένοι, μπόγοι ἀπό πράματα τοῦ σπιτιοῦ, μπόγοι ἀπό πράματα τοῦ πολέμου καί κάθε λογῆς πράματα) ξεκολάει ἀπ' τό χωριό ... Γίνεται ποτάμι. Κι ὕστερ' ἀπ' τό ποτάμι κορδέλλα στό μονοπάτι ἀπέναντι. Διπλώνει. Σβύνει στό βράχο. Καί ξανά φαίνεται πιό κάτω ... σάν ὀρόσημο, πού χώνεται μέσ' τὰ πεῦκα, δίπλα στόν 'Ασπροπόταμο, ἔτσι ὅπως τραβάει τόν κατήφορο κι αὐτός ματωμένος, μ' ἄσπρες χαρακιές στούς μαύρους ὕφαλους. Πιστός σύντροφος τῆς δίχως τελειωμό ἄγριας πορείας πάνω στή κόψη τοῦ ξυραφιοῦ.

'Ο Πετροπασχάλης, ἀνάλαφρος καθώς ἔχει μείνει καί μόνο μέ τό σακκίδιο τοῦ κρυπτογραφικοῦ κώδικα καί τό παγούρι μέ νερό — ἡ βαρειά κουβέρτα καί τὰ πράματα πού κουβάλαγε ἀπ' τό Γρεβενίτι, ξέμειναν στή Λεπενίτσα — τράβαγε τόν κατήφορο, κάνοντας ἄγρια κριτική στόν ἑαυτό του γιά τή δίχως λόγο περιπέτεια σ' αὐτούς τούς μακρινούς κι ἐπικίντυνους τόπους .... μόνο καί μόνο γιά νά μήν ἐπιμείνει κι αὐτός κοντά στό ΓεροΔῆμο, «Πώς ἔτσι κι ἄλλοιῶς οἱ Γερμανοί, θά κάνουν τήν ἐπιχείρησή τους καί θά φύγουν ... Γιά τή Θεσσαλία; "Ας πάει ὅποιος ἔχει δουλειά ... καί διαφωνεῖ μέ τή πρόταση τοῦ ΓέροΔήμου. "Οχι, ἐπειδή εἶχαν δουλειά οἱ ἄλλοι κι ἤθελαν παρέα, μπαίνει σ' ὅλους τό καθῆκο νά τούς συνοδέψουν!!».

'Επειτα θυμήθηκε τό κορίτσι τοῦ σπιτιοῦ τῆς Λεπενίτσας. Τούς κύτταζε ἀπ' τήν ἐξώπορτα νά φεύγουν μέ κάτι μάτια πῶχουν στά μουσεῖα τ' ἀγάλματα.

'Ηταν σά νά κρατοῦσε ἀφηρημένα τήν ἄκρη ἀπ' τό σκοινί, γιά νά μή χαθοῦν αὐτοί πού φεύγουν ... Κεῖνη τήν ἐποχή σ' ὅλες τίς Λεπενίτσες τῶν βουνῶν, εἶχαν συνηθίσει τή συμβίωση μέ ξένους

καί δέ τούς ἔκανε ἐντύπωση, «πού σήμερα ἦταν αὐτοί, κι αὔριο θᾶρχονταν οἱ ἄλλοι» .... Μονάχα καρτεροῦσαν πάντοτε κάποιαν ἐπιστροφή, ἀπ' τὰ ζεστά βλέμματα ... καί μιάν ἀπόκριση στό φευγαλέο διάλογο ....

«Εἶχαν καί κεῖνοι ἀνεβεῖ ἀπ' τή Λάρισα καί ξέμειναν στίς πηγές τοῦ Ἄσπρου, γιά ξεχειμώνιασμα. Ὁ κάμπος καίγονταν ἀνελέητα καί δέν ἦταν νά σταθεῖς ἐκεῖ».

Μετά σκέφτηκε τὰ σπίτια τῆς Λεπενίτσας ... ἕνα-ἕνα, πού ζητιάνευαν γκρίζα, στήν πρωϊνή ἀχλή, τή δική τους σωτηρία ...

Καθώς πέρναγε τή στροφή, κόπηκε ἡ πορεία του ἀπό δύο γυναῖκες, ποῦταν γαντζωμένες στό καπίστρι ἑνός μουλαριῦ κατάφορτου, καί πάλευαν οἱ καημένες μέ μιάν ἀγωνία θανάτου, νά τό κάνουν νά βαδίσει μπρός καί κεῖνο ἀρνιόταν ... Οἱ πιά πολλοί ἀναμέριζαν καί προσπερνοῦσαν, πιστεύοντας ὅτι λύνονταν τό πρόβλημα κατ' αὐτό τόν τρόπο. Ὅμως τό μουλάρι ἀντί νά πάει μπροστά ἔκανε πίσω, φοβισμένο. Πού καί πού μέσ' τήν ποταμιᾶ ἔσπαγαν ὀβίδες πυροβολικοῦ καί τό φαράγγι βουίζε....

Ὁ Πετροπασχάλης σκέφτηκε στήν ἀρχή κι αὐτός νά προσπεράσει. Ἐπειτα ὅμως κατάλαβε πώς τράβαγε πολύ .. μιά τέτοια ἀδιαφορία. Καί σταμάτησε ἀναχαιτίζοντας αὐτούς πούρχονταν ἀπό κοντά του, ἴσαμε πού νά ἡρεμήσει τό μουλάρι. Κι αὐτό κράτησε δύο τρία λεφτά. Ἐπειτα τό μουλάρι ἰσορρόπησε, πάνω στό δρόμο κι ἔκανε κάμποσα βήματα μπροστά. Τότε ὅμως μέσ' τό φαράγγι ξανακούγεται τό σφύριγμα μιᾶς μπόμπας, κι ἡ ἔκκρηξή της κάτω στήν ποταμιᾶ. Ὅλοι πέσανε καταγῆς. Καί τό μουλάρι ἀλάφιασε. Ἐκανε νά γυρίσει πίσω, ἀπότομα, πάνω στό μονοπάτι, ἀλλά δέν τό πῆρε ἡ στροφή καί πρό παντός τό φόρτωμά του βάραινε ἀπ' τήν ὄξω μεριά. Ἦταν φανερό πώς ἤθελε ἄμεση βοήθεια τό καημένο, νά σταθῆ ... σέ δεφτερόλεφτα ὅμως μέσα, τό φόρτωμα ἀναποδογύρισε τό σαμάρι .. κι ὅπως τό ζῶο δέν πάταγε στέρεα, ἦρθε καί γύρισε ὅλο τούμπα, πάνω στό γκρεμό κι ἄρχισε νά κατακυλάει χωρίς καμμιά ἐλπίδα, μέ μιά ταχύτητα καί μιά φρίκη, πού σοῦ τρύπαγε τήν καρδιά.

Ἀπό κοντά ροβόλαγαν καί πέτρες, χῶματα, κούτσουρα καί

γίνονταν σαματάς. "Ωσπου άκούστηκε στό βάθος τής χαράδρας τό τελευταίο σκάσιμο, σά ρόδα αὐτοκινήτου πού κλατάριζε.

Οί δύο γυναῖκες ξέμειναν στόν ὄχτο πάνω, ἐμβρόντητες, μέ βλέμμα ραγισμένο, κρατώντας τό καπίστρι. "Ελεγες πώς δέν εἶχαν κᾶν συναίσθηση γιά τό τί τέσ εἶχε βρῆ. "Η πώς ἔλπιζαν ἀκόμα .. νά ξαναγυρίσει τό μουλάρι στό καπίστρι του ...

Φούντωνε ὁμως ἀπό πίσω ἡ φάλαγγα κι ἡ πίεση αὐξανόταν. "Αλλωστε, ἦταν μάταια πιά κάθε ἄλλη προσπάθεια .. Κι ὁ Πετροπασχάλης, συνειδητοποιώντας, ὅτι ἀπ' τούς δικούς του εἶχε κι ὄλας ξεκόψει .... κι ἴσως οἱ ἄλλοι νᾶχαν ἀπομακρυνθεῖ περισσότερο ἀπό τρακόσια μέτρα, ἄνοιξε τίς δρασκειλιές του καί βάλθηκε νά προσπερνάει ἔξω ἀπ' τό μονοπάτι ὄλους τούς μπροστινούς ... ἀλλά δέν ἦταν εὐκολο κάθε φορά, κι αὐτό τόν κούραζε διπλάσια.

Στά διακόσια μέτρα παρακάτω, ἦταν μιά πέτρινη γέφυρα. Οἱ μισοί συνέχιζαν τό δρόμο ἀριστερά ἀπ' τό ποτάμι, κι οἱ ἄλλοι μισοί πέρναγαν τό γιοφύρι δεξιά, κι ἔκοβαν κατευθείαν μέσ' τά πεῦκα.

— 'Εδῶ τί γίνεται;

Στίς πλαγιές, ἀπ' τή μιά κι ἀπ' τήν ἄλλη μεριά τοῦ γιοφυριοῦ εἶναι ἀκροβολισμένοι ἀντάρτες. Ρωτάει:

— Μήπως εἶδατε συναγωνιστές, κάτι ἔτσι κι ἔτσι, ... 'Ηπειρῶτες;

— 'Ηπειρῶτες; .... Καί ποιοί ἦταν; πετιέται ἀπό ψηλά ἕνας μαῦρος μουστακαλής, πού φάνηκε νά κάνει τόν πολύξερο ...

— 'Ο δεῖνα .... καί ὁ δεῖνα ...

— Μπα! δέ πρόσεξα .. ἀπάντησε ἀπογοητευμένος ὁ μουστακαλής, σά σαμπρέλλα πού ξεφούσκωνε. Καί μεῖς 'Ηπειρῶτες εἴμαστε, τοῦ ὀγδόντα πέντε .... 'Αλλά ... γιά στάσου ... 'Ηπειρῶτες; ... ἀπό κεῖ θά πῆγαν, γιά τό μοναστήρι. Κι ἔδειξε τήν ἀπέναντι μεριά, πέρ' ἀπ' τό ποτάμι.

'Ο Πετροπασχάλης, δέν εἶχε ἄλλη ἐπιλογή. Περνάει τό γιοφύρι καί χώνεται στά πεῦκα, ἔτσι ὅπως πήγαινε τό μονοπάτι. Παντοῦ ἀντάρτες καρτεροῦν τούς Γερμανούς ... Ρωτάει ξανά γιά τούς δικούς του. Τίποτα. Καί νᾶταν κάποιος ποῦξερε κάτι, μέσ' τή σύγχιση ἄντε βρέστον. "Εβρεχε κι ἀπό πάνω. 'Ακολουθεῖ τυφλά τόν κόσμο, πού πάει σέ φάλαγγα. "Ολοι σιωπηλοί, μέ θλιμμένα

μάτια, τυρραγνισμένα από τήν ἔγνοια τῆς φυγῆς, πού λές καί δέ τ' ἄφιναν νά δοῦνε δίπλα τους τί γίνεται.

Δρόμος ἀτέλειωτος, ἀνηφορικός .. Βρέχει ἀνάμεσα στά πευκόφυλλα. Κι εἶναι σά νά ψάχνουν ὄλοι μαζύ κάποια διέξοδο. Θέαμα μόνο γιά μιά καλή κινηματογραφική ταινία. Ἦχοι γνώριμων φωνῶν. Καί μιά ὑπόγεια βουή.

Μακριά στό βάθος ἓνα ξέφωτο ...

— Εἶναι τό Μοναστήρι ...

Μέσ' τή καταχνιά, τεράστιοι γκρίζοι τοῖχοι. Ἡ φάλαγγα προχωρεῖ ... Κάποιοι ξεκόβουν. Παίρνουν νερό ἀπ' τή βρύση καί συνεχίζουν.

— Μήπως θάπρεπε νά σταματήσουμε στό Μοναστήρι, Ρωτάει αὐτόν πούρχονταν πίσω του καί φαίνονταν νά ξέρει ἀπ' αὐτά τά μέρη.

— Μπάααα, ἀπαντάει ὁ ἄλλος, ἐκπληκτος γιά τήν ἐρώτηση .. Στό Μοναστήρι δέν ἔμεινε ψυχή ... Σέ καμμιά ὥρα θάναι δῶ οἱ Γερμανοί .. Δέν ἀκούς τί γίνεται; Πῆραν φαλάγγι καί χτενίζουνε τόν Ἄσπρο.

— Μοῦπαν πώς κάποιοι δικοί μου ... θά βρίσκονταν ἐδῶ.

— Δέ φαντάζουμαι! .. Ποιός κάθεται τώρα μέσα σέ Μοναστήρια καί τέτοια .. Προτιμώτερο νά κρυφτεῖς στά πεῦκα ..

— Κι ὄλος αὐτός ὁ κόσμος ... γιά ποῦ πάει;

— Αἰ, Ἄνάλογα τό κουράγιο του ὁ καθένας ... Ἄλλοι κοντά στό Νέγκρι λίγο παραπάνω, θά τό δεῖς ... Ἄλλοι στό Ντούβλι .. Κι ὄσοι ... κρατοῦν τά κότσια τους, σκαπετοῦν τό Μπάρο καί κατηφορίζουν πρὸς τίς Καλαρρύτες.

— Μακριά οἱ Καλαρρύτες ἀπό δῶ;

— Νά σοῦ πῶ .. Δυό-δυόμιση ὥρες ἴσαμε τό Νέγκρι. Κι ἀπό κεῖ ... τρία τέταρτα ... μιά ὥρα; .... Θά σέ γελάσω, εἶναι τό Ντούβλι, μέ τίς στάνες. Κι ἔπειτα ὁ Μπάρος, ὁ λαιμός ... Ἔτσι ὁμως καί διαβεῖς τό Μπάρο σέ παίρνει ὁ κατήφορος .. Καί μή σέ νοιάζει .. Πάντως πρὶν τό νύχτωμα, μιά δυό ὥρες θάσαι στίς Καλαρρύτες ... Λές ἀπό κεῖ νά μὴν ἔχει φασαρίες καί ντράβαλα;

— Δέν ξέρω τίποτα .. Ἡπειρώτης εἶμαι κι ἐδῶ πέρα χάθηκα

.. 'Ακούω Καλαρρύτες κι αρχίζω νά προσανατολίζομαι ...

'Ο άλλος γέλασε.

— Σέ λυπᾶμαι, ποῦμπλεξες. Κι ἀπό ποῦ εἶσαι πατριώτης;

— "Ἐρχομαι ἀπ' τό Ζαγόρι. 'Υπολογίζω βέβαια πώς μᾶλλον ἀπό δῶ θᾶρχουνται οἱ Γερμανοί ... Ποιός ὅμως μπορεῖ νά ξέρει;

— 'Απ' τό Ζαγόρι εἶπες εἶσαι;

— Ναί. Δηλαδή ἔρχομαι ἀπό κεῖ.

— Καλά τί ἔγινε; Εἶπαν σᾶς ἔκαψαν ἐκεῖ.

— "Οχι δά ... Γιατί ἔμαθες τίποτα; "Ακουσες τίποτα νά λένε;

— "Οχι ... ἀκοῦς πολλά ἐδῶ παιδί μου .. « "Ακουγε πολλά καί πάρε λίγα». Μέ τή λαχτάρα πούχουμε μεσ' ἐδῶ ... βλέπουμε καί τόν παπά ἀγκαστρωμένο .. Εἶν' ἀλήθεια ... νά, σέ εἶδα ἔτσι ζάρκο, δίχως τίποτα πάνω σου κι εἶπα μήπως ... "Ολοι μεῖς ὄλο καί κάτι κουβαλᾶμε. Γι' αὐτό σκέφτηκα, μήπως σᾶς ἔκαψαν στ' ἀλήθεια .. κι ἔφυγες ὅπως-ὅπως.

— "Οχι .. μιά κουβέρτα ποῦχα μαζί μου τήν ἄφισα στή Λεπενίτσα. Εἶχε γίνει λούτσα ἀπ' τή βροχή, κι ἦταν ἐκατό ὀκάδες. Ποῦ νά τήν κουβαλάω; Τήν ἄφησα κι ἐγώ .. "Αλλο τί νᾶχω; Εἶμαι τῆς ὀργάνωσης ...

'Ο άλλος τόν κύτταξε ἀπ' τήν κορφή ὡς τά νύχια.

— Δηλαδή ... εἶσαι περιφερειακός, πού λέμε;

— "Οχι ἀκριβῶς ... Ἀλλά ... γιατί σώνει καί καλά περιφερειακός;

— Ξέρεις, ἐμεῖς δῶ πέρα ὄλους αὐτούς πού περιφέρονται, ἔτσι σάν καί σένα καλιώρα σου, τούς λέμε περιφερειακούς.

— "Οχι δά! "Ἐκανε ξαφνιασμένος γιά τήν ἔτυμολογία τῆς λέξης, ὁ Πετροπασχάλης ..

— Πονηρές οἱ μέρες .. ἀδερφέ μου ... Συμπλήρωσε ὁ άλλος ὕστερ' ἀπό δεφτερόλεφτα σιωπῆς καί περίσκεψης ... Πονηρές! "Ο,τι καί νᾶσαι. Οὔτε ψύλλος στό κόρφο μας. Πάντως πρόσεξε κουμπάρε! Πρόσεξε. Στό λέω γώ, ποῦμαι μεγαλύτερος .. Καί μή ξεθαρρεύεσαι. "Οχι παλληκαριές. Νέος βέβαια εἶσαι. Ποδάρια ἔχεις ... Ἀλλά τό καλό πού σοῦ θέλω .. Τό μάτι ἀστρείτης .. Μή πιαστεῖς στόν ὕπνο ..

Λίγο παραπάνω χώρισαν.

'Ο τύπος τράβηξε δεξιά καί χάθηκε μέσα στά ἔλατα ... Δίχως

νά τό καταλάβει, ό Πετροπασχάλης από ένα σημείο και πάνω, τά πεύκα έγιναν έλατα. Σημάδι πώς τό ύψόμετρο ανέβαινε. Αύτός συνέχισε τό μονοπάτι, πίσω άπ' τή μεγάλη φάλαγγα ..

Τό μονοπάτι πλάταινε .. και φαίνονταν δουλεμένο από χρόνια.

— Τίς οίδε; Σκέφτονταν .. 'Από δώ θά περνούν οί κираτζήδες. 'Ισως και για τά χειμαδιά τά πρόβατα .. πού ξεκαλοκαιριάζουνε πάνω στό Μπάρο ... ή στά Καλαρρυτιώτικα και Συρρακιώτικα βουνά .. Και μέ τό πού σκέφτηκε τίς Καλαρρύτες, πάει ό νοϋς του στόν παλιό καιρό μέ τούς χρυσοχόους και τοϋ άσημιτζήδες τοϋ Μαλακασιοϋ ... «'Από δώ θά πέρναγαν κι αυτοί .. κατεβαίνοντας στόν κάμπο».

Τώρα πιά είχε απόλυτα πειστεί, πώς οί δικοί του, είχανε πάρει άλλο δρόμο και τράβαγαν για τή Θεσσαλία.

Κι όσο ανέβαινε και πέρναγαν οί ώρες, τόσο και καταλάβαινε πώς κεϊνο τό στρίψιμό του στό γιοφύρι δεξιά, ήτανε για αυτόν μοιραϊο. Τό κακό ήταν, πώς τώρα μόνος καθώς ήταν και ξεκομένος, δέν είχε προορισμό .. Όλοι οί άλλοι, αυτοί πού βάδιζαν μπροστά του, είχε ό καθένας και τό δρόμο του, ήξερε πού πάει .. Και μόνο αυτός τράβαγε στό βρόντο.

— Καλαρρύτες είπαμε ... 'Ωραϊα!!! 'Αλλά μήπως ξέρουμε τί γίνεται και στις Καλαρρύτες;

Κάθε τόσο οί παρέες ξεκοβαν σιωπηλές κι έπαιρναν μονοπάτια. Άλλοι δεξιά, άλλοι άριστερά. Κι αυτοί πού απόμνησκαν στό ίδιο μονοπάτι, όλο και λιγόστευαν .. Τόβλεπε και τόν έζωναν τά μαϋρα φίδια. Ζαλίζονταν μέ τή σκέψη, ότι στό τέλος θάμενε μόνος σ' αυτόν τό μαυρομουχλιασμένο τόπο ... Κι αν γλύτωνε άπ' τούς Γερμανούς, θά τόν έτρωγαν τή νύχτα οί λύκοι ..

Κι αρχιζε τότε να τόν κατατρώνει ή έγνοια να κολλήσει κάπου. Νά τόν μάθει κάποιος. Νά ξέρουν ποιός είναι, μπάς και χαθει και δέν τό μάθουν οί δικοί του ... Ν' αναμερίσει κάπου κεϊ κοντά κι αυτός, μια-δυό μέρες, ίσαμε πού να περάσει ό κίντυνος ... 'Αλλά κοντά σε ποιόν; Πού όλοι τους έδειχναν τόσο κλεισμένοι στό καβούκι τους .. τόσο ξένοι, τόσο μισάνθρωποι .. πού τόν κρύωνε ακόμα κι ή ιδέα. Κι αν λάχαινε κάτι .. για να γλυτώσουν όλοι αυτοί,

δέ θά τόν ἔρριχναν βορρά στό στόμα τοῦ λύκου ... στά χέρια τῶν Γερμανῶν; Ποιός τούλεγε πώς δέ θά τόν πρόδιναν; Δέ θάλεγαν ὅτι αὐτός εἶναι ἡ αἰτία; Γιά νά διώξουν ἀπό πάνω τους τό βάρος τῆς εὐθύνης;

Ἐπειτα σκέφτηκε τόν τύπο, πού πρὶν λίγο τοῦδινε συμβουλές. Ἴσως νάταν μιά εὐκαιρία .... Καί ξαφνικά, μέσα του τοῦ κόλλησε ἡ σκέψη πώς δέν ἀνήκει σέ κανένα.

Κάτω, πρὸς τήν ποταμιά, τό τουφεκίδι ὄλο καί πύκνωνε. Κι ὅπως φύσαγε ὁ ἀγέρας, ἀκούγονταν φωνές, σκουξίματα, οὐρλιαχτά ...

Μιά ἔβρεχε. Μιά σταματοῦσε κι ἔβγαινε γιά λίγο ὁ ἥλιος. Μιά γιόμιζε ὄλο τό δάσος καταχνιά καί τό τοπίο ἔδειχνε σά μιάν ἀπέραντη ταφόπετρα.

Σιγά-σιγά τό δάσος σώνονταν. Ἀραίωναν τά δέντρα κι ἄρχιζαν τά λειβάδια. Ἀπό πάντοῦ τρέχανε νερά, πάνω σέ μικρούς βράχους, σέ καταφαγωμένα λακκώματα, σέ κατηφόρες, καί γκρεμούς, πού δέν εἶχαν τελειωμό ...

Σκόρπιες πάνω στά λειβάδια, ἐγκαταλειμμένες στάνες. Σκιαχτρα πάνω σέ παλούκια. Μιά ἔρημιά δίχως οἶκτο κανένα. Πικρή. Βουβή. Ἀκρωτηριασμένη.

Καθώς ἔδειχνε τό πράμα, ὅσο κι ἂν κόσμος καί κοσμάκης εἶχε ξεκόψει παρακάτω, ὥστόσο ἡ φάλαγγα κράταγε ἀκόμα. Παιδιά, γυναῖκες, γέροι, ἀντάρτες, ἄλλοι ὀπλισμένοι, ἄλλοι ἄοπλοι, νοσοκόμες ἀπό κάποιο διαλυμένο νοσοκομεῖο, τραυματίες, ζῶα, πρόβατα, γελάδες, βόδια ἀνηφόριζαν ὁ ἕνας πίσω ἀπό τόν ἄλλον, χωρίς διακοπή, ζυμώνοντας τή κοκκινωπή λάσπη τοῦ μονοπατιοῦ.

Ὅσο ζύγωναν στό λαιμό τό κρῦο ἔτσουζε.

Οἱ κορφές τῆς Κακαρδίτσας καί τοῦ Μπάρου ἦταν χωμένες μέσ' τά σύνεφα ...

Γύρω ἀπ' τό πέρασμα τοῦ Μπάρου, μεγάλη σύναξη ἀνταρτῶν .. Φοβόντουσαν, τό δίχως ἄλλο, γερμανική ἐπίθεση ἀπ' τήν πλευρά τοῦ Χαλικιοῦ κι ἀμπαρώνονταν πίσω ἀπ' τά βράχια.

Ἐνας ἀντάρτης περίμενε κοντά στό δρόμο, πάνω στό διάσελλο καί ρωτοῦσε, μήπως εἶναι κανένας ἀπ' τή φάλαγγα γιατρός ... Μιά κατεπείγουσα περίπτωση ..

— Τί εἶναι ... τί τρέχει; ρωτάει ὁ Πετροπασχάλης.

- Είσαι γιατρός; Τόν κόβει ο άντάρτης, λίγο απότομα.
- Όχι, αλλά ...
- Άφοῦ δέν είσαι χριστιανέ μου .... Προχώρα κι ἄσε μας.
- Πιό πίσω .. ἔρχονται κάτι νοσοκόμες ... μήπως θάκαναν γιά τήν περίπτωσή σου; Ἐπιμένει ὁ Πετροπασχάλης.
- Τί λές παιδί μου .... κάνουν καί παρακάνουν .. Ποῦναι τες;
- Μᾶλλον ἐκεῖ κάτω στή στροφή ... Δέ φαντάζουμαι, τώρα πού χρειάζονται νά ξαφανίστηκαν ...
- Λές; Νά πάθαμε τέτοιο χνέρι ... Ε!, συναγωνιστή ... Γιά κύτταξε ἀπό τήν ἄλλη μεριά, ἔρχονται τίποτα νοσοκόμες ....
- Ἄσιναι τες; Ὁ συναγωνιστής πενήντα μέτρα παρακάτω, δέν ἄκουε .. δέ καταλάβαινε ...
- Τί εἶπες; τοῦ λέει.
- Ἄσιναι τες; Ὁ άντάρτης κάνει τό χέρι του χωνί καί τό ξαναλέει.
- Ρωτάω: Ἐκεῖ ποῦσαι στή στροφή, βλέπεις ἀπό κάτω νᾶρχονται νοσοκόμες;
- Ναί ἐδῶ εἶναι. Θέλεις τίποτα;
- Πέστους νά βιαστοῦν ... ἔχουμε μιά κατεπείγουσα περίπτωση.
- Ἄσιναι τες; Ὁ ἄλλος τό διαβίβασε. Καί μιά νοσοκόμα φάνηκε ἀπό κάτω τρέχοντας. Τά παπούτσια δέν τή βόηθαγαν. Γλύστραγε καί τό ἔδαφος.
- Μιά γυναίκα ἔγγυος, τῆς λέει ὁ άντάρτης, ἔχει αἱμορραγία.
- Ποῦ εἶναι τώρα; Ρωτάει ἡ νοσοκόμα .. ποῦ τήν ἔχετε;
- Πέρα στήν καλύβα τοῦ λοχαγοῦ.
- Μακριά;
- Όχι ... συναγωνίστρια ... ἑκατο-ἑκατοπενήντα μέτρα τό πολύ ...
- Μήπως θᾶπρεπε νά περιμένουμε καί τό ζῶο; Θά χρειαστοῦν βέβαια βαμπάκια, γάζες ... Νερό ἔχει πουθενά;
- Πήγαινε σύ τώρα νά προφτάσεις καί σοῦ στέλνω γώ τό ζῶο καί τά πράματα. Ἡ καλύτερα πᾶμε μαζύ .. κι ἄς περιμένει ὁ συναγωνιστής ἀπό δῶ .. Ἐννοώντας τόν Πετροπασχάλη.
- Ἐν τάξει, λέει ὁ Πετροπασχάλης ... Πᾶτε σεῖς καί περιμένω γώ.
- Κύτταξε συναγωνιστή ... Πίσω ἀπ' αὐτόν τόν ὄχτο εἶναι ἡ

καλύβα του λοχαγού ... Δέν είναι δύσκολο, θά τή βρεῖς ...

— Μή νοιάζεστε ... θά τά καταφέρω.

Οἱ ἄλλοι ἔφυγαν. Κι ὁ Πετροπασχάλης ἀναμέρισε γιά νά περνάει ὁ κόσμος πού ἀνέβαινε.

Καθώς ἦταν βρεμένος ἴσαμε τό κόκκαλο, φύσαγε κι ἓνας τσουχτερός ἀγέρας ... σίγουρα θά τήν ψώνιζε.

Τᾶλογο μέ τό σῆμα τοῦ Ἐρυθροῦ σταυροῦ κι οἱ δύο νοσοκόμες ἴσαμε πού νά φτάσουν, τράκατρούκ-τρακατρούκ, τοῦβγαλαν τήν ψυχὴ ἀνάποδα.

Τούς ἐξηγεῖ ... περί τίνος πρόκειται. Ἡ μιά ἀπ' τὶς δύο δὲ φαίνεται πρόθυμη ... Γρουσούζα καὶ δυσανασχετεῖ.

— Ἐχουμε τούς τραυματίες, ἰσχυρίζεται .. Πρέπει νά προχωρήσουν.

— Ἐχεις δίκιο ἀδερφή. Τῆς λέει ὁ Πετροπασχάλης. Δόσμου μένα γάζες καὶ βαμπάκια ... ὄξυζενέ κι ὄ,τι ἄλλο χρειάζεται, νά τά πάω καὶ σεῖς μὴ στέκεστε ... Προχωρεῖστε ... αὐτόναι τό σωστό ..

— Ἐγινε. Λέει αὐτὴ μέ προθυμία. Κι ἄλλαξε ἡ ἔκφραση στό πρόσωπό της. Στ' ἀναμεταξύ προσπαθεῖ νά ξεκρεμάσει ἀπ' τό ζῶο κάποιον σάκκο μέ πρῶτες βοήθειες ...

— Θά πεταχθῶ κι ἐγώ .. κάνει ἡ ἄλλη νοσοκόμα ... Δέ θάργῆσω. Ἐσεῖς προχωρεῖστε θά σᾶς προφτάσω ...

Ἡ πρώτη δὲ φάνηκε εὐχαριστημένη ... ἀλλὰ πῆρε τό ζῶο ἀπ' τό καπίστρι καὶ τράβηξε.

Ὁ Πετροπασχάλης μέ τό σάκκο καὶ τήν νοσοκόμα, παίρνει τό δρόμο πού τοῦ ὑπόδειξε πρὶν ὁ ἀντάρτης.

— Γιά νερό ... νά δοῦμε τώρα, μουρμουρίζει.

Περνώντας ἀνάμεσα ἀπὸ ἀντάρτες, ποῦναι ἀμπαρωμένοι πίσω ἀπὸ βράχια καὶ τουρτουρίζουν, ρωτάει γιά νερό .. Κεῖνοι σηκώνουνε τὶς πλάτες τους ἀδιάφορα.

Πάει παραπάνω ... Τά ἴδια.

Προχωρεῖ ἀπελπισμένος ... ἀλλὰ δύο βήματα πιό πέρα, ἀκούει ἀπ' τήν ομάδα πού τοῦ ἀρνήθηκε πρὶν λίγο τό νερό, νά φωνάζουν τῶνομά του. Ξαφνιαάζεται. Γυρνάει πίσω νά δεῖ ... δὲ βλέπει τίποτα καὶ προχωρεῖ ... Τά γένια, ἡ βροχή, οἱ κακουχίες, ἡ πείνα, ἡ

ἀγρύπνια, οἱ ἀγωνίες εἶχαν παραμορφώσει ὅλα τὰ πρόσωπα καὶ δέν τοῦ πήγαινε ὁ νούς .. Ὅποτε οἱ ἄλλοι, βλέποντας τό δισταγμό του, πετάγονται πάνω ξεφωνίζοντας. Καί τότε ξεκαθαρίστηκε τό πράμα ... Ἦτανε ὅλοι Κονιτσιῶτες .. Ὁ Δημητρός. Ὁ Χρῆστος. Ὁ Σωτήρης. Ὁ Γιῶργος ...

Ἄν τοῦ χάριζες ἓνα βασίλειο ὀλόκληρο, δέ θάνοιωθε τόση χαρά, τόση ξεκούραση ὁ Πετροπασχάλης, ὅση ἔνοιωσε κείνη τή στιγμή.

Σωστή ἀνάσταση.

Τούς ἀγγαλιάζει ὅλους. Ρωτάει γιά ὅλους. Ἀπαντᾶνε ὅλοι μαζί. Συνενόηση καμμία μέ τὰ λόγια, σπασμένοι σπόνδυλοι ἀπό φράσεις, ὅμως ἀρκοῦσε πού τούς εἶδε γιά νά τὰ μάθει ὅλα. Σέ τέτοιες ὥρες ὁ λόγος εἶναι ἀνεπαρκής ..

Ἡ νοσοκόμα τόν τραβάει ἀπ' τό σακκάκι ...

— Ἐχουμε καί τήν ἄρρωστη τοῦ λέει ...

— Παιδιά .... ἡ καλύβα .. Ποῦ εἶναι ἡ καλύβα τοῦ λοχαγοῦ; Νά πᾶμε μιά στιγμή κι ἔρχομαι πίσω ἀμέσως ..

Οἱ ἀντάρτες ἐπιμένουν μ' ἐρωτήσεις.

— Πότε ἔφυγ' ἀπ' τήν Κόνιτσα ... Τί γίνεται ὁ Νίκος ... Πῶς βρέθηκες ἐδῶ. Μέ ποιόν εἶσαι .... Εἶν' ἀλήθεια ὅτι κάψανε τή Λάκκα ... Ποιούς κρέμασαν οἱ Γερμανοί στήν Κόνιτσα; ...

— Ἀφήστε, ἀφήστε τώρα ... θά τὰ ποῦμε ...

Καί μέσα του σκέφτονταν «Θά προσκολληθῶ σ' αὐτούς .. καί τέλειωσε ...».

Ὁ Γιῶργο Καντάρας, καπετάνιος τῆς διμοιρίας, φωνάζει.

— Γρήγορα παιδιά στίς θέσεις σας ... Οἱ Γερμανοί .. θά μᾶς ξαφνιασουν .... Χρῆστο, δεῖξε τήν καλύβα σύ ...

Ἡ καλύβα, ἔδειχνε παλιό φυλάκιο. Ἀπ' τήν ἐποχή φαίνεται, πού ἐδῶ πέρα ἦταν τὰ Ἑλληνοτουρκικά σύνορα. Πρὶν τό Δώδεκα.

Μέσα στήν καλύβα γίνονταν φασαρία. Τέσσερις γυναῖκες ντόπιες κι ἡ ἀδερφή πάλευαν μέ τήν ἄρρωστη. Καθώς φαίνεται, ἡ ἄρρωστη εἶχε πάρει ὅλο τόν ἀνήφορο μέ τὰ πόδια καί δέν ἄντεξε ἡ καημένη. Μᾶλλον πήγαινε γι' ἀποβολή. Φοβότανε τήν κατάστασή της. Σπάραζε ἀπ' τόν πόνο. Ζήταγε τόν ἄντρα της, πού κατά πᾶσα

πιθανότητα ήταν αντάρτης Έδεσίτης. Καί κρατούσε απ' τὰ χέρια τή νοσοκόμα, σά σανίδα σωτηρίας.

Ἡ νοσοκόμα .. μιά τή μάλλον .. μιά τῆς ἔλεγε πώς θά περάσει καί δέν εἶναι τίποτα. Νά κάνει ὑπομονή. Οἱ ἄλλες τέσσερις, στέκονταν ὀρθιες, σά νά περίμεναν διαταγές ...

Στήν ἄλλη ἄκρη τῆς καλύβας τρία ντουφέκια, κι ἓνα στέν ἰταλικό. Ἀρμάθες ἀπό σφαῖρες. Δυό τρεῖς γυλιοί .. Ὁ λοχαγός ἔλειπε.

Ὁ Χρῆστος στ' ἀναμεταξύ, κατατόπιζε τόν Πετροπασχάλη.

— «Μιά βδομάδα τώρα, κάθε μέρα μάχη. Στήν ἀρχή στή Γότιστα. Ἐπειτα στό Κράψι. Μετά πρὶν ἀπ' τό Χαλίκι .. Ἐπειτα στό Χαλίκι χτές βράδυ. Σήμερα τό πρωτ, λίγο δῶθει ἀπ' τό Χαλίκι. Τώρα ἐδῶ. Καί νά δοῦμε ποῦ θά φτάσει. Ἀπώλειες καμμιά. Παραφυλάμε, κάνουμε ἓνα ντού, ρίχνουμε μέ τή ψυχὴ μας καί τό σκάμε. Οἱ Γερμανοί ἔχουν λυσσάξει. Φοβάμαι ὅμως τώρα, μπλέξαμε μέ γυναικόπαιδα καί θά μπερδευτοῦμε ....». Πάνω στήν κουβέντα φάνηκε ν'ἀρχεται πρὸς τό μέρος τους κι ὁ λοχαγός. Γνωστός κι αὐτός .. Χαιρέταγε ἀπὸ μακριά κι ἔκανε νόημα στὸν Πετροπασχάλη, νά μὴ φύγει ..

Ἀπὸ δεξιά ἀκούστηκαν σφυρίγματα. Ὁ Χρῆστος εἰδοποίησε.

— Φάνηκαν οἱ Γερμανοί .... τό νοῦ σας, λέει στὶς γυναῖκες. Φυλαχτεῖτε ... Ἐσύ, λέει στὸν Πετροπασχάλη, κάνε ὅ,τι μπορεῖς. Πάντως, ὁ δρόμος μας εἶναι πρὸς τίς Καλαρρύτες ...

Κι ἔφυγε τρέχοντας.

Ἀπὸ μακριά ἀκούγονταν σφυρίγματα καί φωνές. «Καλυφτεῖτε ... Γερμανοί ... Πέστε κάτω .. κάτω. Μὴ κουνιέστε ... Τσιμουδιά ... Τὰ παιδιά ... κρατεῖστε τα κοντά σας ....».

Ἐβρεχε. Ὁ Πετροπασχάλης σκέφτονταν: «Πάλι ... ἀναποδιά νά πάρ' ὁ διάβολος». Θυμήθηκε τὰ ὄπλα στήν καλύβα. Καί γυρίζει πίσω.

Ἡ ἄρρωστη ἀπ' τὸν φόβο εἶχε βουβαθεῖ. Οἱ δυό νοσοκόμες, ἔβγαζαν τίς ἄσπρες μπλουζες τους. Οἱ ἄλλες τέσσερις γυναῖκες ρώταγαν μ' ἀγωνία ....

— Θά μᾶς σκοτώσουν ... θά μᾶς σκοτώσουν, ἂν μᾶς βροῦν ἐδῶ;

Ὁ Πετροπασχάλης ἔλεγε ὅ,τι τοῦ κατέβαινε γιὰ νά τίς

καλμάρει ... Νά καθήσουν μέσα .. Οί Γερμανοί θά φύγουν από τήν ἄλλη μεριά .. καί τέτοια.

Παίρνει τό στέν. Βουτάει κι ἓνα σάκκο μέ δεσμίδες καί πετάγεται ἔξω ...

Οί ἀντάρτες ὅλοι, ἔχουν καλυφτεῖ πίσω ἀπ' τούς βράχους. Μόλις ἀνεβαίνει κεῖνος ἀπ' τόν ὄχτο, τοῦ φωνάζουνε.

— Πέσε κάτω συναγωνιστή ...

Ἐβρεχε ἀσταμάτητα. Κι ἦταν τό μόνο πού ἀκούγονταν ἐκεῖ κοντά. Σερνάμενος, λασπωμένος, προχωράει πρὸς τόν πρῶτο βράχο. Λίγο πιό κεῖ ἓνα πολυβόλο. Δυό σκοπευτές, μέ ξαναμμένα μάτια. Ἐτοιμοί. Προσπαθεῖ νά δεῖ τί γίνεται ... ἀλλά ὁ ἓνας σκοπευτής τόν ἀρπάζει ἀπ' τό μπράτσο καί τόν ρίχνει κάτω. «Καλύψου, τοῦ λέει .. θά μᾶς κάψεις ὅλους. Κόφτο τό κεφάλι ἂν μπορεῖς».

Ρωτάει ἀνήσυχος τί συμβαίνει .... Κι ὁ ἄλλος σκοπευτής τοῦ λέει. «Γερμανική περίπολος. Πλαγιοφυλακή. Θάναι καμμιά πενηνταριά. Ἐρχονται πλάϊ-πλάϊ, κάτω ἀπό τό βράχο .... Κι ἔδειξε ἀριστερά στό βάθος. Ποῦ θά πάγε ὅμως οἱ ἄτιμοι; ..».

Μέσα στά σύννεφα ἀκούγονταν κάποιο ἀεροπλάνο. Μύριζε κάψιμο σπιτιῶν, ἦταν ὅμως τέτοια καταχνιά στά χαμηλώματα, πού τίποτα δέ φαίνονταν. Θάλασσα ἀτέλειωτη. Ὅρατότητα, γύρω στά ἑκατόν πενήντα μέτρα, πού καθῶς φύσαγε ὁ ἀγέρας καί μετάφερνε τή μπαμπακιά, ἄλλοτε μίκραινε κι ἄλλοτε ἀλλάργευε.

Μακριά, πολύ μακριά, πρὸς τή Θεσσαλία γίνονταν μάχες. Κι ἀκούγονταν τ' ἀσταμάτητο βουητό, τό πυροβολικό, οἱ ριπές, ὁ ἀκαθόριστος θόρυβος, πού φούντωνε καί ξεφούντωνε μέσα σέ δεφτερόλεφτα.

Δεξιά του, πρὸς τά κάτω ... οἱ ἄνθρωποι, τά ζῶα, ὅλα εἶχαν ἐξαφανιστεῖ. Μυστήριο ποῦ καταχωνιάστηκε ὁ καθένας, μέσα σέ δεφτερόλεφτα. Βόηθαγε βέβαια κι ἡ καταχνιά.

Ἐβλεπε κάτω, ἀπ' τήν πλευρά πού ἐπιτρέπονταν, καί σκέφτονταν.

— «Ἐρχόμαστε ἀπό βαθειά, πολύ βαθειά. Πεινασμένοι χωρίς ἔλεος. Σκοτωμένοι χωρίς οἶκτο». Κι ἓνα παράξενο ἀναρρίγισμα... ἄπλωνε μέσ' τό αἷμα του. Ἀγκάλιαζε τά χέρια του. Χάϊδευε τά πόδια του. Ἐφτανε παντοῦ, σάν ἔκσταση ...

"Οπλισε τό στέν του, μέ μιά διάθεση νά πολεμήσει. Ξεσηκωμέ-
νος. Συνεπαρμένος ..... Λές καί μέσα του αναδιπλώνονταν μιά
κραυγή. "Ένας βόγγος. Μιά πληγή πού έπουλώνονταν ... "Ένα
χάσμα πούθελε νά γιομίσει. "Ένας κύκλος αίμα. 'Ο ίλιγγος, πού
άνέβαινε άπ' τή βουνοπλαγιά. 'Η γούρνα, ή άπέραντη γούρνα πού
μέσα του κόχλαζε.

δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Οί Καλαρρύτες τῆς συφορᾶς

(συνέχεια)

«Πρός τά ποῦ θά στρίψει τό ἡλιοτρόπιο ὅταν ἀπό παντοῦ
τό δέρνουνε χιλιάδες ἥλιοι»⁷

Ἄς πρῶτος πυροβολισμός ἀκούστηκε ἀπό πολύ ψηλά. Κι ἔπειτα, πολυβόλα, αὐτόματα, τουφέκια .... ὅλα μαζί. Κανονικό μπουμπουνιτό. Φαίνεται πῶς οἱ Γερμανοί πιάστηκαν στόν ὕπνο, ἀκάλυπτοι καί σκόρπισαν.

Ἄπό τό μέρος ποῦρχονταν καί μέ τίς πέτρες νά τοὺς ἔπαιρναν, θάταν ἀδύνατο ν' ἀντισταθοῦν.

Ἄλλοι γύρισαν πίσω κι ἔτρεχαν πάνω στό μονοπάτι, ἴσαμε πού χάνονταν στήν καταχινιά. Καμμιά δεκαριά, ἦταν πεσμένοι καταγῆς, μπορεῖ καί λαβωμένοι. Σέρνονταν. Οἱ περισσότεροι ροβόλησαν τόν κατήφορο καί τράβαγαν γιά τά δέντρα, νά κρυφτοῦν.

Δυό μουλάρια ξέμεναν πάνω στό μονοπάτι κι ἔσμπρωχνε τῶνα τᾶλλα, πρὸς τά πίσω.

Πεντέξη ἀντάρτες παρασύρθηκαν ἀπό τόν ἐνθουσιασμό τους, ἀφησαν τά καρπούλια τους καί βγήκανε μπροστά, πυροβολώντας.

Ἄς λοχαγός σφύριζε ἐπίμονα, νά γυρίσουν πίσω ... Ἄλλωστε μέ τά πέντε μέτρα δέν κέρδιζαν καί τίποτα. Ἄπό κεῖ καί πέρα ἦταν τό ξέκομμα. Γιά νά κατεβοῦνε κάτω, χρειάζονταν ὀλόκληρη μανούβρα ...

Ἄπό τά δέντρα μέσα, χαμηλά, ρίχτηκαν δυό φωτοβολίδες. Κι ἔπειτα κάποιος Γερμανός ἄρχισε νά βάζει μ' ἓνα πολυβόλο.

Ἄπως φύσαγε ὁ ἀγέρας, κι ἄλλοῦ ἐκλείνε κι ἄλλοῦ ἀνοίγε ἡ καταχινιά ἦταν ἀδύνατο νά προσδιορίσεις σέ τί ἀπόσταση βρίσκονταν, ἀλλά καί σέ ποιά κατάσταση, ἦταν οἱ Γερμανοί.

Ἄς λοχαγός σφύριζε νά μαζευτεῖ ὁ λόχος γρήγορα. Θᾶπρεπε νά

μετακινηθοῦν. Ἡ ὁρατότητα σιγά-σιγά περιορίζονταν κι ἔφτασε στό μηδέν. Μαζεύτηκαν, ὅλοι, γύρω ἀπ' τό καλύβι, κι ὁ λοχαγός διάταξε πορεία πρὸς τίς Καλαρρύτες. Εἰδοποίησε καί τίς γυναῖκες, εὐτυχῶς ἢ ἄρρωστη πήγαινε καλύτερα. «Λίγο πιό κάτω, στή Νικούλτσα, εἶναι κι ἄλλες καλύβες .. Σέ λίγο ἐδῶ θά γίνεται τοῦ σκοτωμοῦ. Ἀεροπλάνα, ὄλμοι» ... Ἔστειλε καί τρεῖς ἀντάρτες γιά τόν κόσμο πού ἀνέβαινε. Ἀλλά γύρισαν ἄπραχτοι ... ὁ κόσμος εἶχε γίνει ἄφαντος.

Ὅταν ὁ λοχαγός εἶδε πῶς ἔλειπε τό στέν ἀπ' τήν καλύβα, ἔβαλε τίς φωνές. Τοῦπανε πῶς τόχει ὁ Πετροπασχάλης, κι ἦταν περίεργος νά δεῖ ἂν τό κάπνισε ...

— Μπράβο! Δυό δεσμίδες!!! Ἐλπίζω νά μή πήγανε στό γάμο τοῦ Καραγκιόζη ... ἔλεγε γελώντας ... Λίγο πολύ οἱ στρατιωτικοί, δέν εἶχαν καί σέ μεγάλη ὑπόληψη ..... τό κουράγιο τῶν πολιτικῶν ..

Ὁ ὄπλοπολυβολητής ποῦταν δίπλα στόν Πετροπασχάλη, βεβαίωνε τ' ἀντίθετο ...

— Μωρ' πήγαν ὅλες στό ψητό, σοῦ λέω. Κυάλαρα γώ ... Δέν τόν κρατούσαμε ... σοῦ λέω.

Κι ἔπιασαν τόν κατήφορο. Σέ δέκα λεπτά ἀκούστηκαν μέσ' τά σύννεφα ἀεροπλάνα ..... καί σέ συνέχεια μπόμπες καί γάζωμα, πάνω στά βράχια. Οἱ Γερμανοί ἦταν ἐκπρόθεσμοι ... τοὺς ἔπνιγε κι ἡ καταχνιά κι ἔρριχαν τώρα πιά στό βρόντο ..

Μυστήρια μέ τό ντουινιά πού ἀνέβαινε. Δέ φαίνονταν ψυχὴ στό μονοπάτι. Μόνο στή Νικούλτσα, πάνω στή βρύση μέ τήν πέτρινη κάνουλα, βρίσκονταν πεντέξη κι ἔπαιρναν νερό ... Στή πηγὴ τοῦ Γκοτζαμάνη οὔτε ἕνας. Ἐπειτα ὁμως, ὄλο καί μαζεύονταν, τόν κατήφορο. Ξεφύτρωναν πότε ἀπό δῶ, πότε ἀπό κεῖ κι ἐντάσσονταν στή φάλαγγα.

Ὡσπου στή Γκούρα Κάϊλου, μέσα στό μισοσκόταδο γίνονταν τῆς τρελλῆς. Σπρωξίματα. Φωνές. Λυγμοί. Βρισιές. Ἀδημονία ... Ἀρλανταρλά. Καί κουλοβάχατα.

Οἱ Καλαρρύτες ἔρημοι.

Μιά φάλαγγα γερμανική είχε κινηθεί απ' τή Γότιστα και τράβαγε για Κράψι, Συρράκο, Καλαρρύτες. Κι οί Καλαρρυτινοί είχανε πάρει τά βουνά.

Ὁ Γιῶργο Καντάρας, παλιός ένωμοτάρχης, ανάλαβε τόν Πετροπασχάλη. Κι ἔτρεχαν οί δύο τους, στά μαῦρα μεσάνυχτα, πάνω στά γκαλτερίμια τοῦ χωριοῦ, ψάχνοντας γιά κατάλυμμα.

Σκοτάδι πύχτρα. Ἄκουγες φωνές, ὀνόματα, σαστισμένες λέξεις, περπατήματα, ἀνιχνεύσεις ... ὕποπτες κινήσεις. Σκουντούφλαγες πάνω σ' ἄλλους, ποῦκαναν τήν ἴδια δουλειά μέ σένα, ἤ σέ ξαπλωμένους μεσοστρατῆς κι ἔπαιρνες τίς σταυροπαναγιές και τά σιχτίρια σου. Καμμιά φορά δέν ἄκουγες τίποτα κι ἀναρωτιόσουν ἂν ἦταν αὐτοί πού σκούντησες ζωντανοί ἤ πεθαμένοι. Ἄκουγες βρύσες. Βούταγες μέσα σέ νερά, ἐκεῖ πού δέν περίμενες. Ἐπεφτες μέσα σέ χαντάκια ... πολλές φορές μέ τή διαίσθησή σου ἀποφευγες γκρεμούς, τήν τελευταία στιγμή, κι ἔκανες τό σταυρό σου, πού τή γλύτωσης. Πού και πού, ἄκουγες σφυρίχτρες, νά καλοῦν τμήματα σέ συγκέντρωση και συνενόηση. Γαυγίσματα ἔρημων σκυλιῶν ... Θηρία τοῦ χάους ...

— Ποῦ νά βρεῖς νά φᾶς κάτι, μέσα σ' αὐτή τή Βιβλική ἐρήμωση ... και ποῦ νά κοιμηθεῖς;

Φαίνεται ὅμως πῶς και γι' αὐτό χρειάζεται εἰδικότητα ...

Ἄσφρηση.

Ἄν δέν εἶχε τό Γιῶργο Καντάρα, και νηστικός θᾶμενε ὁ Πετροπασχάλης και σάν τό σκυλί ... θά τήν ἔβγαζε στό ὕπαιθρο. Τά γαλόγια στή Χωροφυλακή, ὅμως, δέ παίρνονται, χωρίς προσόντα. Κι ὁ Γιῶργο Καντάρας ἦταν ἀπό κείνους πού σάν τό «διάβολο, γίδια δέν εἶχε και γάλα πούλαγε».

Πῶς τά κατάφερε και ξετρύπωσε μέσα σ' αὐτό τό χάος, ἀνεβαίνοντας, κατεβαίνοντας τά γκαλτερίμια, ποιᾶ αἴσθησή του δούλεψε μέσ' τό σκοτάδι γιά νά βρεῖ, τό ἕνα απ' τά δύο-τρία σπίτια, ποῦχαν μείνει οί νοικοκυραῖοι μέσα ..... ἕνας Θεός ξέρει. Ἐπεσε ὅμως ντιάνα ...

Ἄργότερα, καθώς κάθονταν κουκουλωμένος στό κρεβάτι ὁ Πετροπασχάλης, στοχάζονταν τήν περίπτωση και κατάληγε στό συμπέρασμα, πῶς κάποιοι ἄνθρωποι βρίσκονται ἀκόμα βιολογικά κοντά στίς γάτες, στά σκυλιά, στίς ἀλεπούδες και τούς περισσεύει

μιά ἔχτη αἴσθηση ... μυρίζονται ἀπό μακριά, βλέπουν μέσ' τό σκοτάδι, διαισθάνονται τί γίνεται πίσω ἀπ' τόν τοῖχο.

Τό πρωτ' ὅμως ὅταν ξύπνησε ὁ Πετροπασχάλης δέ βρῆκε στό χωριό κανένα. Οὔτε τό Γιῶργο Καντάρρα, οὔτε τούς ἄλλους, πού τοῦχαν ὑποσχεθῆ νά τόν ξυπνήσουν, γιά νά πάει μαζί τους ...

Βγῆκε στήν ἔρημη πλατεία κι ἔνοιωσε σά νάταν ἀστροναύτης, πούπεφτε στό φεγγάρι.

"Ὅπως ἦταν κι ἡ πρώτη φορά, πού βρίσκονταν στίς Καλαρρύτες, δέν ἤξερε οὔτε ἀπό ποῦ βγαίνει ὁ ἥλιος. Οὔτε ἀπό ποῦ μπορεῖ κανένας νά τό σκάσει ἂν χρειάζονταν, ἀλλά κι οὔτε ἀπό ποῦ ἔρχονταν ὁ κίντυνος. Γύρω-γύρω συννεφιά βαρειά, ἔκοβε τά βουνα στή μέση καί μέσ' τά σύννεφα, ἀκούγονταν νά περνοῦν ἀεροπλάνα.

Παντέρημος, βάδιζε πάνω στό γκαλτερίμι κι ἄκουγε τά δικά του βήματα. Στά σπίτια μέ τά κατάκλειστα πορτοπαράθυρα βασίλευε σιωπή. Μιά σιωπή ποῦταν χειρότερη ἀπ' τό κλάμα τῆς μάνας. Ἡ ἀποκάλυψη τῆς ἀπόλυτης ἀπουσίας. Προσπαθοῦσε νά προσανατολιστεῖ ἀπ' τά σημάδια ... τίς κλίσεις ποῦχουν τά δέντρα σάν τά δέρνει ὁ βοριάς, τίς τυφλές μπάλλες τῶν σπιτιῶν .. Ἀπό μέσα του ὅμως καταλάβαινε πῶς μᾶλλον πελαγοδρομοῦσε μέσ' τό βυθό μιᾶς μαυρομουχλιασμένης βαθειᾶς πηγάδας .. Κι ἔνοιωθε πολιορκημένος ... Μιά δαιμονισμένη ἀπορία ἔβγαινε ἀπ' τά φτωχικά στενοσόκκακα.

«Εἶναι τό τέλος ... Φτάσαμε στό τέλος ... δέ μέ χρειάζονται πιά» ...

Κοντά στήν ἐκκλησία, ξαφνικά διαπίστωνε πῶς οἱ Καλαρρύτες εἶχαν κι ὅλας βομβαριστεῖ. Ἴσως τήν ἴδια μέρα, τό πρωτ' πού αὐτός κοιμόταν ... Ἴσως τήν προηγούμενη. Μιά τεράστια γούβα καταμεσῆς πάνω στό πλακόστρωτο, καί σύντριμμα ὅλα τά τζάμια γύρω-γύρω. Ὅπως περιεργαζόταν τίς ζημιές ἀπό τή μπόμπα, πέφτει πάνω σ' ἕνα πλεχτό μαῦρο σκουφί ἀντάρτικο, μιά μεγάλη μπάλλα ἀπό μαλλί πεταγμένο μέσ' τό δρόμο, πού τοῦ θύμιζε τό κλωτσοσκουφί ... Καί δέν κρατιέται, τοῦ δίνει μιά μέ τό δεξί του πόδι. Ὅποτε φεύγει τό σκουφί καί μένει ἐπί τόπου μισό κρανίο ἀνθρώπινο ... καταματωμένο, μέ τό μαλλί του ἀπό πάνω, λές καί

τόχανε κομμένο μέ ξηράφι ἢ μέ πριόνι, λίγο πιό πάνω ἀπό τά μάτια καί τ' αὐτιά. Φρίκη ... Τρελλάθηκε.

Ἐο σφιγμός του ἔκοψε μονομιᾶς ὅλες τίς ἀγκυρες καί λυσομανοῦσε μέσα του σάν ἄγριο κύμα.

Αὐτό πού λέμε συνείδηση ἑαυτοῦ, σκόρπισε μονομιᾶς. Ἦταν ἀδύνατο νά βρεῖ μιά θέση γιά τά χέρια του, τά πόδια του, τή φωνή του ... Νά τά τιθασσέψει ... Πῆρε τόν κατήφορο σά νά τόν κυνηγοῦσαν χίλιοι λύκοι λυσσαγμένοι. Κι, ἔτρεχε ξέφρενος καί φώναζε ἀναζητώντας μίαν ἀνταπόκριση, ἀνάμεσα στ' ἄδεια σπίτια ἑνός χωριοῦ σθιχειωμένου, πού ἔπαψε νά ζεῖ.

Κεῖνος ὁ κατήφορος τόν ἔφερε στήν ποταμιᾶ. Ἐδῶ κι ἡ καταχνιά εἶχε τραβηχτεῖ, κι ὅλα γύρω ξεκαθάριζαν. Τό ποτάμι. Οἱ χαράδρες πέρα. Τά μονοπάτια μακριά.

Ἀριστερά του ἕνα γεροντάκι, πάλευε μ' ἕνα γαῖδαρο βαρυφορτωμένο καί ξεφώνιζε κάθε τόσο.

— Οὐς ντέ ... Οὐς ντέ ...

Ἡ φωνή του ἀντηχοῦσε ὡς πέρα, μέσ' τήν ἐρημιᾶ.

Πρός στιγμή, πίστεψε πῶς εἶν' ὁ χάροντας μεταμορφωμένος ... ἔτσι τόν φαντάζονται στά παραμύθια ... Ἀλλά γέλασε, μέ τό παραγμένο του μυαλό ....

Ἐπειτα σκέφτηκε πῶς ὁ γέρος τοῦ χρειάζεται .... ἀκόμα κι ἂν ἦταν χάροντας.

— Παπού ... παπού.

Ἐο ἀχός τοῦ ποταμοῦ, φαίνεται ἐμπόδιζε τή φωνή τοῦ Πετροπασχάλη νά φτάσει ἴσαμε κεῖ, κι ὁ παπούς δέν ἀποκρίνονταν ... Γι' αὐτό, ξεφεύγει ἀπ' τό δρόμο του καί πάει κοντά στό γέρο.

— Τί γίνεσαι παπού;

— Δέ βλέπεις; Κακά, ψυχρά κι ἀνάποδα .. πού νά μήν ἔσωναν, πήραμε τά σοκκάκια.

— Οἱ ἄλλοι κατά ποῦ τράβηξαν;

Ἐο παπούς κοντοστάθηκε καί σήκωσε τό κεφάλι του, νά τόν δεῖ.

— Ἐένος εἶσαι ἢ ἀφεντιᾶ σου;

— Ἐένος καί δέν ξέρω τί νά κάνω, οὔτε πρὸς τά ποῦ νά πάω, οὔτε ποῦ νά πάω νά κρυφτῶ ..

— Έτσι ὅπως τά φτιάσατε παιδιά μου, τί νά σ' πῶ καί γώ ..
Κάτσ' τε καί φάτε τα τώρα.

— Σέ ρωτάω .. πρὸς τά ποῦ πᾶνε οἱ ἄλλοι, γιά νά πάω κι ἐγώ παπού;

Ὁ παπούς μιλιά. Κούναγε τό κεφάλι του αἰνιγματικά, κι ἦταν σά νά κλωθογύριζε, γιά ν' ἀποφύγει τήν ἀπάντηση.

Ὁ Πετροπασχάλης ἄφησε νά περάσουν δύο-τρία λεφτα, μή σώσει ὁ γέρος καί ξεπεισματώσει ..

— Δέ θά μοῦ πείς παπού, ἐσύ πρὸς τά ποῦ πᾶς τώρα;

— Σακάτου-σακάτου, ξεφώνισε βιαστικά ὁ παπούς ..

— Δηλαδή ... πᾶμε γιά τό Συρράκο;;

— Τᾶχασες ρέ παιδάκι μου, τί Συρράκο κοπανᾶς; Τό Συρράκο εἶναι ἀπέκ' ... Κι ἔδειξε πρὸς τά πίσω. Στό Συρράκο εἶναι τώρα Γερμανοί.

— Ἀπό δῶ τί εἶναι, τότε;

Γέλασε ὁ παπούς.

— Ἐσύσαι ξόανο παιδί μ'. Καί δέ μοῦ λές, πόθεν εἶσαι;

— Ἀπ' τήν Κόνιτσα, παππού ...

— Ἀμ ... πέστο μου ρέ παιδί μου καί μοῦκοψες τό γαίμα. Ἐ-
γώ στήν Κόνιτσα ἔκανα στρατιώτης, κι εἶχα κι ἓνα ξάδερφο κεῖ πέ-
ρα, γυρολόγο.

Ἀναστέναξε.

Γιά μιά στιγμή ὁ Πετροπασχάλης, σκέφτηκε πῶς ὁ παπούς, θά τοῦβγαζε τήν πίστη ἀνάποδα, ἴσαμε πού νά τοῦ πεῖ δυό καθαρές κουβέντες. Κι αὐτός δέν εἶχε καιρό γιά χάσιμο, παρόλο πού ἡ παρουσία τοῦ παπού τόν κάλμαρε.

Ἀλλά ὁ παπούς, ἀφοῦ μ' ἔνα «Οὐς ντέ, κακόχρονο νᾶχεις» ξεκαθάρισε τούς λογαριασμούς του μέ τό γαῖδαρο, φέρνοντάς τον πρὸς τό μονοπάτι, συνέχισε.

— Ἐγώ πάω γιά τό Ματσούκι. Κι ἔδειξε ἀριστερά, πάνω στό βουνό. Ἐσεῖς ὅμως οἱ ξένοι τραβᾶτε γιά τούς Μελισουργούς ... Πράμαντα Μελισουργούς. "Οπου βρεῖτε νά κουρνιασέτε. " Ἀν καί στά Πράμαντα καθώς εἶπαν, χτυπιοῦνται μεταξύ τους οἱ δικοί μας ... Δηλαδή, ἐτοῦτοι οἱ δικοί μας, κι ἔδειξε πρὸς τή πλευρά τῶν Καλαρρυτῶν, μέ τούς ἄλλους, τούς δικούς μας ἀπό κεῖ, κι ἔδειξε πρὸς τό βάθος τῆς ποταμιᾶς ...

—Α! Κατάλαβα ...

— Τίποτις δέν κατάλαβες παιδί μου, τόν έκοψε ό παπούς ...
'Αλλά κι οϋτε θά καταλάβεις, άν ... δέν άσπρίσουν πρώτα τά
μαλλιά σου, σάν τά δικά μου ... τά βλέπεις;

'Ο Πετροπασχάλης χαμογέλασε μέ τό θυμόσοφο και τετραπέ-
ρατο γέρο.

— "Αμ δέν είναι για γέλια, παιδί μ' αυτά πού γίνονται. Για
κλάμα είναι και για χούγιαγμα ... «Κρύψου και χούγιαζε», καθώς
λέν παιδί μ'. Κρύψου και χούγιασε .. λογιάζεις; .... Θα σου λεγα,
βέβαια ναρθείς και σύ κατά τό Ματσούκι, αλλά φοβάμαι μή σε
πάρω στό λαιμό μου ...

— Γιατί, παπού;

— Νά ... μή σε πετύχουν οι άλλοι και σε κατασπαράξουν ...
Δέν ξέρω βέβαια και μέ ποιανούς είσαι!!

'Ο Πετροπασχάλης δέν απάντησε. Κοντοστάθηκε πιό πίσω κι
άφουγκράζονταν. Πραγματικά, απ' τό βάθος τής ποταμιᾶς έρχο-
νταν ένας περίεργος μακρυνός, μπερδεμένος απόηχος. Φαίνεται
πώς στά Τζουμέρκα συνεχίζονταν οι μάχες, ανάμεσα στόν ΕΛΑΣ
και τόν ΕΔΕΣ.

— Καμμιά φορά και τοῦτοι οι δικοί μας, είναι χειρότεροι απ'
τούς Γερμανούς, συνέχισε ό γέρος.

— "Εχεις δίκιο, παπού, κάτω γίνονται μάχες.

— Και θά γίνονται παιδί μου, ίσαμε πού θά μᾶς πάρει ό
διάολος και θά μᾶς σηκώσει όλους, άφοῦ δέν έχουμε μυαλό.

— Μήπως όμως ήρθαν οι Γερμανοί;

— Τί δουλειά έχουν οι Γερμανοί απ' αὐτοῦ; Οι Γερμανοί
έρχονται από δῶ ... Οι δικοί μας είναι. Τρώει ό ένας τόν άλλο, σάν
τάγρια θεριά. 'Αλλά πού θά πᾶνε; "Όταν θά δοῦν τόν 'Αλλαμάνο
νάρχεται, τότε θά καταλάβουνε πώς τήν έπαθαν ... τότε όμως
θᾶναι άργά ... Ξέρεις τί έλεγαν στό τούρκικο ... «Γκιαούρ άκιλίν
σόνρα γκελιόρ» .. κι αυτό θά πει στό ρωμιό ή γνώση, άργά
τούρχεται.

— "Εχεις δίκιο, παπού.

— Δίκιο έχω .. τό ξέρω. 'Αλλά πού θά τό βρῶ παιδί μου; Οῦς-
οῦς ντέ έκανε στό γαΐδαρο, πούχει μείνει παραπίσω, προσπαθώ-
ντας νά τραβήξει ένα παλιούρι, πού δέν έβγαινε.

Ἄναστéναξε δυό τρεῖς φορές ... καί πρόστεσε.

— Ἄντε παιδί μου, βιάσου ἐσύ, μή κοντοστέκεσαι σάν ἐμένα ..
Ἐμένα καί νά μέ βροῦν τίποτα δέ μοῦ κάνουν ... Ἐνῶ σένα; Ἄντε βιάσου, τά λόγια εἶναι φτώχεια. Τράβα γιά τούς Μελισουργούς, ξέρω γώ, εἶναι καλά ἐκεῖ. Τό ξεμοναχιασμένο ἀρνί τό τρώει ὁ λύκος. Ποταμιά-ποταμιά, ἴσα κάτω. Μόλις στρίψεις τή μαύρη μύτη ἐκεῖ κάτω πού φαίνεται, θά βρεῖς κι ἄλλους. Οἱ Μελισουργοί εἶναι ἀριστερά ἀπ' τό ποτάμι. Πρέπει νά βιαστεῖς καί λίγο ....
Κι ἔχε γειά, βουνό μέ βουνό δέ σμίγει ....

— Εὐχαριστῶ παπού.

— Τίποτις παιδί μου ...

Κι ὁ Πετροπασχάλης ἄνοιξε τή δρασκελιά του.

Προχωρώντας πέρασε κάτω ἀπ' τό Μοναστήρι τῆς Κηπίνας, ποῦναι μέσ' τίς κουφάλες καί τά βράχια. Καί συνέχισε.

Πίσω του πρὸς τό Συρράκο, ἀκούγονταν τώρα πυροβολισμοί. Θέριζαν ὄπλοπολυβόλα. Ἐπεφταν μπόμπες πυροβολικοῦ. Γίνονταν μάχες ἐπίμονες.

Στό στρίψιμο τῆς μύτης, ὅπως τοῦ τόπε ὁ γέρος, βρέθηκε μπροστά σέ μιά φάλαγγα ἀτέλειωτη. Ἐπιανε ἀπ' τόν ἀπέναντι ὄχτο καί χάνονταν στό βάθος τῆς ποταμιᾶς, δίπλα-δίπλα στό ποτάμι.

Ἄπό μπροστά, τώρα ποῦρθε φάτσα, ὄλο καί ξεκαθαρίζονταν ὅτι στά Πράμαντα, πίσω ἀπ' τά σύννεφα, γίνονταν μάχες.

Βιάζονταν νά φτάσει τούς δικούς του ... ἂν τούς ἔβρισκε. Ρώταγε καί προχωροῦσε. Τμήματα θεσσαλικά. Γυναικόπαιδα ξερριζωμένα ἀπ' τά χωριά τοῦ Μαλακασιοῦ. Ἄλλα ποῦχαν δρασκελίσει τό διάσελλο τοῦ Περιστεριοῦ, τό Μπάρο, τά Κριθάρια, ἀπ' τά χωριά πίσω ἀπ' τό βουνό, Χαλίκι, Λεπενίτσα, Τζούρτζια, στίς πηγές τοῦ Ἀσπροπόταμου. Τμήματα ἠπειρώτικα, ἀπό ἓνα σωρό μεριές. Ἐφεδρικά. Μόνιμα. Ὑποδειγματικές ὀμάδες.

Οἱ περισσότεροι δέν ἤξεραν οὔτε γιά ποῦ κατευθύνονται .. Οὔτε τί συμβαίνει γύρω τους. Τράβαγαν στήν τύχη. Ἄν τούς ρώταγες, θάλεγαν.

— Ὅπου πᾶν κι οἱ ἄλλοι.

Σά κοπάδια.

'Απ' όπου πέρναγε κι έπιανε κουβέντα για πληροφορίες, άκουγε κι από μιά διαφορετική άποψη, ή παραλλαγή τής ίδιας άποψης.

Μαρτυρίες, κρίσεις, φόβους, ένδόσιμα ..

Κάποτε, κι όταν πιά είχε απελπισθει ψάχνοντας, έφτασε και τούς δικούς του ..... "Ολοι του έλεγαν πώς άνησύχησαν γι' αυτόν ... 'Αλλά τίποτ' άλλο. Ούτε πώς τον πούλησαν στους Καλαρρύτες. Ούτε τί θα γίνονταν από δω και μπρός ... ήταν κι αυτοί στό «όπου πάν κι οι άλλοι» .... Ψόφιοι άπ' τήν κούραση. Σκέφτονταν ό καθένας τό βάσανό του. 'Αναστομωμένες οι αισθήσεις. 'Απόντιστες οι άγκυρες.

'Ο Γιώργο Καντάρας μόνο, τον πήρε κατά μέρος και τούδωσε εξηγήσεις. Αυτό όμως τό «κατά μέρος», τον έβαλε σ' ύποψίες. 'Ωστόσο ...καλές-κακές ... ήταν ... εξηγήσεις. Κι αυτό έφτανε.

'Η διαταγή, του είπε, ήρθε τά χαράματα. "Έπρεπε νά κινηθοῦμε πρὸς τά πίσω, για τό Συρράκο, μέσ' άπ' τή ρεματιά. Είχανε παρατηρηθει, καθώς έλεγαν, ύποπτες κινήσεις μέσ' τή νύχτα, και φοβήθηκαν τήν κύκλωση ... 'Αλλά στό τέλος έδειξε, πώς δέν ήταν τίποτα. Και τούς γύρισαν από τήν ποταμιά, κάτω χαμηλά, έξω άπ' τίς Καλαρρύτες. Έτσι δέν πρόλαβαν. Είχε όμως ξημερώσει κι ύπόθεσαν .. πώς και κείνος θάπαιρνε τον ίδιο δρόμο, τό μόνο άλλωστε δρόμο, πού τούς έμεινε ..

Στ' άναμεταξύ ό κύρ Γιώργης, μιά μπρός, μιά πίσω, έλεγε ιστορίες και δέν έσωνε. Μέ τούς άντάρτες τούς δικούς του, είχανε άνακατευτει και ξένοι. 'Ηταν και τρεις κοπέλλες πού τον άκουγαν.

Και πέρναγεν ή ώρα. ('Ηταν σά νάπαιρνε ό φόβος τους κι ό έννευρισμός τους ένα κρυφό δρόμο και χώνονταν βαθειά στό "Αλλοτε).

Μιά κοπέλλα μάλιστα άπ' αυτές, κοντοζύγωσε τον Πετροπασχάλη και του ψέλλισε πώς «θάταν στά σίγουρα αυτός, πού χτές βράδυ, τήν έβγαλε σά μπέης, χάρις στον κύρ Γιώργη».

Φαίνεται, πώς άνάμεσα σ' όλα πούλεγε ό κύρ Γιώργης, ξεφούρνισε και τά χτεσινοβραδυνά. Κάπως φουσκωμένα βέβαια, αλλά τί πείραζε, άρκει πού γίνονταν κουβέντα και δέ φαίνονταν ό δρόμος, κι ή βροχή, πού μιά σταματοῦσε, μιά ξανάρχιζε ... αλλά ήπια,

μαλακά, ίσα-ίσα για μούσκεμα .. "Ο,τι χρειάζονταν για ξύλιασμα, νά μουδιάσουν οι πατούσες .. νά πιάσει ο πονόκοιλος ... νά σιγοτρέμεις ..

Ἡ ἴδια ἢ κοπέλλα, γλυμένη ἀπ' τὰ νερά, κόκκαλο μονάτο, φτερούγα τοῦ Θεοῦ, σκέτη ἀπελπισία ... ἤθελε φαίνεται νά πεῖ τό βάσανό της, καί μέ τό πού ἔκοβε ὁ μπάρμπα Γιώργης, ἄρχιζε αὐτή ... Κρατούμενη ,, ἀλλά κατά λάθος .... Στό Χαλίκι τῶσκασε, γιατί κανένας δέν τῆς εἶπε τί θ' ἄπρεπε νά κάνει. "Ὅσο ἦταν ἐκεῖ ἔπλενε τὰ πιάτα μιᾶς ὁμάδας ἀνταρτῶν καί τήν ἔβγαζε ... Τώρα πού δραπέτεψε, κατά κάποιον τρόπο, δέν εἶναι τόσο τό πού ξέκοψε, ὅσο πού δέν ξέρεي ἂν ξακολουθεῖ νά ναι κρατούμενη ἢ ὄχι .. καί ποιός θάταν ὁ ἀρμόδιος νά τῆς τό ξεκαθαρίσει. Πάντως αὐτή κακό δέν εἶχε κάνει σέ κανένα. "Ἐχει κι ἓνα ξάδερφο στ' ἀντάρτικο, ἀλλά κεῖνος σάν τοῦ μῆνυσε, ἔκανε πώς δέν ξέρει τίποτα.

Τῆ ρώτησε ὁ Πετροπασχάλης, τί δουλειά ἔκανε.

— Στά Τρίκκαλα, εἶπε κείνη, δούλευα σ' ἓνα μαγαζί πούρχονταν οἱ Ἴταλοί .. ἐκεῖ πότε-πότε καί τραγούδαγα ..

— Α! α! ... κατάλαβα, εἶπε ὁ Πετροπασχάλης καί θυμήθηκε τήν ἱστορία «τοῦ νωματάρχη, ποῦ παιρνε ἀνάκριση ...». Ἐπάγγελμα; — Λίγο, ἀρτίστα, λίγο ταυρίστα ... — Γράψε πουτάννα» ἔλεγε στό γραμματέα ...

"Ἐλεγε κι ἄλλα διάφορα ἢ καημένη, μ' ἓνα σφύριγμα στή φωνή καί μιά δυσκολία στήν ἀναπνοή της .. Μέχρι πού νύχτωσε κι ἔφτασαν κάτω ἀπ' τοὺς Μελισουργούς.

Σπίτια δέ φαίνονταν. Φαίνονταν μόνο μαντρότοιχοι δεξιά. Πότε-πότε κάποιον αὐτόματο, διάκοφτε τήν ἡρεμία. Κι ἀντιβούϊζε ἢ ποταμιά, κάτω ἀριστερά.

Ξαφνικά σέ μιά στροφή μέσ' τό σκοτάδι, προειδοποιούσε κάποιος, πού δέ φαίνονταν ...

— Κρυφτεῖτε .. ρίχνουν μέ ... πολυβόλο ἀπ' ἀπέναντι. Στρίψτε δεξιά καί μπῆτε στό στενό ..

"Ἐτσι ἢ φάλαγγα, ἄφινε τόν πλατύ δρόμο καί χώνονταν στά σοκκάκια τοῦ χωριοῦ. Πήγαινε ὁ ἓνας κολλητά στόν ἄλλο, κι ἂν ἦταν γιά νά πέσει κάποιος, θάταν στά σίγουρα ὁ πρῶτος ... ἔτσι θά γλυτώνανε οἱ ἄλλοι.

Τό πολυβόλο κάθε τόσο γάζωνε τούς τοίχους, απ' τόν κάτω δρόμο ... Στά σοκκάκια φύλλο δέν κουνιόταν .. Καθώς έλεγαν, ήταν κάποιος ντόπιος, έδεσίτης ποϋχε βρεϊ τήν ωρα .. ό χριστιανός γιά νά ξεσπάσει. Τί νά πεϊς;

— 'Η ψυχή του ανθρώπου είναι χάος! Είπε ό κύρ Γιώργης, σάν ξεπέρασαν τή δυσκολία ...

δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Ἐμφιδρόμιον καὶ ἔξοδος

«μέσ' τόν ἀγέρα κραδαίνω ἓνα κομμάτι ξίφους»⁸

Στούς Μελισσοουργούς μέσα, γίνονταν τό σῶσε. Πατεῖς με πα-
τῶ σε. Οὔτε γιά κατάλυμμα φρόντιζε κανένας οὔτε γιά φαγητό.

Στό Μεσοχώρι, ὅπως ἔδειχνε τό πράμα, μέ τή βρύση στήν
πλατεία καί τά δέντρα, ἦταν ξαπλωμένος κόσμος καί κοσμάκης. Κι
ἀκούγονταν ἓνα βουητό, ὅπως γίνεται μέ τίς μέλισσες, τήν ὥρα πού
γυρίζουν στήν κυψέλη.

Σέ μιάν ἄκρη τοῦ Μεσοχωριοῦ βολεύτηκε κι ὁ Λόχος τοῦ
Πετροπασχάλη. Ὁ κύρ Γιώργης εἶχε κλείσει ἐρμητικά τό στόμα
του, καί μέ τίποτα δέν ἐννοοῦσε νά τ' ἀνοίξει. Ἐνδειξη πώς ἦταν
ἀποκαμωμένος. Τάχε ὅμως καί λίγο χαμένα. Τό κορίτσι ἀπό τά
Τρίκαλα εἶχε βρεῖ ἀποκούμπι, σέ μιᾶ γωνιά ἀνάμεσά τους καί δέν
ξεκόλλαγε ἀπό κεῖ, βρώμαγε ὅμως ἀπ' τήν ἀπλησιά κι ἦταν ἓνα
σίχαμα. Βρώμαγε ... ξεβρώμαγε, οἱ ἀντάρτες πού τήν εἶχαν δίπλα
τους βρῆκαν εὐκαιρία, στά σκοτεινά καί τήν ξάπλωσαν στό πεζού-
λι. Ἐτσι πέραγε ὁ ἓνας, ἔκανε τί ἔκανε, σκούνταγε τό διπλανό του
καί τό γλέντι τράβαγε. Ὁ δεύτερος στόν τρίτο. Καί θά πήγαινε
σκονί κορδόνι, ἂν ὁ πέμπτος στ' ἀναμεταξύ δέν εἶχεν ἀποκοιμη-
θεῖ.... Κι εὐτυχῶς ... γιατί καθῶς ἔδειξε τό πράμα, λίγο ἀργότερα,
ὅσοι πῆραν μέρος στήν ὑπόθεση, ἄρπαξαν καί μιᾶ βλενόρροια κα-
ραμπινάτη ... πού τούς βασάνισε καιρό. Ἄσε πού τούς ἀπομόνω-
σαν στό λόχο, καί κανένας δέν τούς ζύγωνε.

Σιγά-σιγά κι οἱ φωνές χάνονταν καί τό βουητό ξεθύμαινε. Οἱ
περαστικοί γίνονταν ὄλο καί πιά λίγοι. Ἴσαμε πού καταλάγιασε
ὄλο τό χωριό, καί δέν ἀκούγονταν οὔτε κίχ.

Πέρασαν μιᾶ-δυό ὥρες ἔτσι. Ἡ βροχή εἶχε σταματήσει. Κι
ὅπως ἦταν ὁ ἓνας πάνω στόν ἄλλον, ζεσταθήκανε μεταξύ τους καί
λαγοκοιμότανε.

Κατά τίσ έντεκα, ὄλοι ξεπετάχθηκαν καθώς ἔπεφτ' ἕνας ὄλμος κάτω στήν ποταμιά. Κι ἔπειτα κάθε δυό-τρία λεφτά γίνονταν τό ἴδιο.

Καμμιά ἐξήγηση.

"Ὅλο τό λεφούσι, ποῦδειχνε νά τῶχε καταπιεῖ ἡ γῆς, ξαναζωντάνεψε μέ μιᾶς, κι ἄρχισε νά βολοδέρνει, πέρα-δῶθε, στό χωριό. Ὁ μόνος πού δέν πῆρε εἶδηση ἦταν τό κορίτσι ἀπ' τά Τρίκκαλα. Ψόφιο καθώς ἔπεσε ἀπ' τήν κούραση, τόρριξε στόν ὕπνο.

Ἀπ' τήν ἀναστάτωση, ξαναβρῆκε τή φωνή του κι ὁ κύρ Γιώργης, καί μονολογοῦσε.

— Γιά ἐπικίντυνο νά εἶναι, δέ φαίνεται ... Ἀλλά τί στό διάολο εἶναι;

Τόπε μιά, τόπε δυό φορές, ὄλοι συμφωνοῦσαν, ἀλλά κανένας τους δέ σπάραζε ἀπό κάτω, νά πάει νά μάθει τίποτα, νά δεῖ τί γίνεται. Ἔτσι, ἀποφάσισε ὁ ἴδιος νά φέρεي μιά γυροβολιά ... νά σιγουρευτεῖ ... « Ὁ λύκος ἔχει χοντρό τό σβέρκο του, γιατί κάνει μόνος τίσ δουλειές του». Συμπέρανε...

— Κι ἂν τυχόν μέ χρειαστοῦν, σέ δυό λεφτά γυρίζω πίσω, εἶπε στό Δημητρό, ποῦταν στή διμοιρία, τό δεύτερο γαλόνη.

Τά δυό λεφτά, τοῦ κύρ Γιώργη πέρασαν .... πέρασαν κι ἄλλα τόσα, ἀλλά ὁ κύρ Γιώργης, δέν ἀκούγονταν. Φάνηκε ὅμως ἕνας ἄλλος, Θεσσαλός, πού τάχα ἔψαχνε γιά τούς δικούς του κι ὅπως δέν τούς ἔβρισκε, ἀμόλησε τή σφίνα.

— Εἰμαστε ἀπό παντοῦ περικυκλωμένοι. Θά πιαστοῦμε σά ποντίκια. Λέγαμε ἀπ' τ' ἀπόγιομα, πώς τ' Ἀφτί τό κρατοῦσαν οἱ δικοί μας, κι ἔτσι θά μπορούσαμε νά σκαπετίσουμε στή Θεσσαλία. Ἀλλά τώρα, καθώς λένε, οἱ ὄλμοι πέφτουν ἀπ' τ' Ἀφτί .. Ἄρα τέλειωσαν τά ψέματα!!

Πληροφορία μπουρλόττο. Καί τό Μεσοχώρι ἔγινε ἄνω κάτω. Πάνω στό πολύ βράσιμο, νᾶσου κι ὁ κύρ Γιώργης. Ἐπιβεβαίωσε τή πληροφορία. Ἐψαχνε ὅμως νά βρεῖ τό λοχαγό. Κι ὅπως δέν τόν ἔβρισκε, πῆγε στόν Πετροπασχάλη.

— Ἐλα, τοῦπε. Πᾶμε μεῖς οἱ δυό, στό σκολειό γίνεται σύσκεψη ... κι ἐσένα θά σ' ἀφίσουν νά περάσεις μέσα.

— Ἄσε τώρα .. ὅ,τι εἶναι θά τό μάθουμε, καλό ... κακό.

— Μωρ' ἔλα τώρα πού σοῦ λέω, πᾶμε ... Ἄλλο νά τ'

ἀκούσουμε μέ τά ἴδια μας τ' αὐτιά ... Κι ἄλλο νά τ' ἀκούσουμε ἀπ' ἄλλους .. Κι ἔπειτα ξέρεις....

— Τί νά ξέρω;

Ἄλλά σκέφτηκε πώς ὁ κύρ Γιώργης δέ θά σύχαζε, ἂν δέν πήγαιναν στή σύσκεψη ... καί θά ἦταν ὄλο γκρίνια.

Τό σκολειό, ἦταν δέν ἦταν πενήντα βήματα μακριά. Ἄλλά γιά νά φτάσουν ἴσαμε κεῖ ταλαιπωρήθηκαν ἀφάνταστα. Νά διασπάσουν ἔπειτα τόν κλοιό, πού τῶζωνε καί νά βρεθοῦνε μέσα ... Τό τί θά εἶπε στό σκοπό πού φύλαγε τήν πόρτα, ὁ κύρ Γιώργης, καί λύθηκαν τά μάγια μέ τό πρῶτο, αὐτό εἶναι ἄλλο πράμα ... Πάντως ὁ σκοπός, τράβηξε μιά χαιρετούρα μέγκλα, καθώς ἔμπαιναν.

Ἀτμόσφαιρα χειρότερη δέ γίνονταν. Κάπνες, βρῶμα, μισοσκοταδο. Πάνω σ' ἓνα λυχνοστάτη ἀναβαν δυό δαδιά. Γύρω-γύρω καπετανέοι καί στρατιωτικοί. Πολιτικοί μονάχα δυό. Ὁ Πετροπασχάλης κι ὁ Ἀντρέας. Καθώς ἦταν καί γνωστοί ἀπό παλιά, κάθησαν δίπλα-δίπλα, ἔχοντας παραδίπλα τό Γιώργο Καντάρρα.

Λέγονταν πολλά. Ἀνάμεσα σ' αὐτά, πώς οἱ Γερμανοί ἔκαψαν τό Χαλίκι καί τή Λεπενίτσα. Ἐπίμεναν περισσότερο, στό τί εἶχε γίνει καί λιγώτερο σ' αὐτό πού ἀπό δῶ καί μπρός, θάπρεπε νά γίνει. Ὅταν κάποιος ἔβαλε τό μαχαίρι στήν πληγή, τό πράμα μπέρδεψε, κι ἦταν σάν ἡ βίδα ν' ἀσφιγγε πιό πολύ. Πανικός, πού καλύφτονταν μέ προσχήματα κι ἀεροκουβέντες. Μίλησαν γιά πορεία πρὸς τὰ Θεδώριανα, πού σήμαινε χτύπημα μέ τούς Ἐδεσίτες ἢ συμβιβασμό ... Τόλεγαν μάλιστα «έκεχειρία», γιά νά φαίνεται μαλακώτερο. Ἐκεῖ ἀκούστηκε πώς στά Θεδώριανα ἦταν κάτι φανατικοί, πού θά προτιμοῦσαν νά τούς σφάξουν ὄλους, παρά νά μιλοῦν γιά έκεχειρία καί τέτοια. «Παρά νά κρυφτεῖς στῆς ἄλεπούς τόν ἴσκιο, κάλλιο νά σέ φάει τό λιοντάρι ..» ἔλεγαν οἱ παλιοί.

Καί τό πράμα συζητιῶνταν, ὅταν κάποιος ποῦρθ' ἀπόξω, ἀνάγγελνε τήν ἀφιξη τοῦ Ἄρη, μέ τούς Μαυροσκούφηδες, τόν Κόζιακα καί τή Σχολή Ἀξιωματικῶν ... Εἶχαν καθώς εἶπε, διασπάσει τά Πράμαντα, δίχως έκεχειρία καί τέτοια, μέ τούς Ἐδεσίτες, (ἂν κι ὁ Πυρομάγλου τούς τή πρότεινε), κι ἔρχονταν τρεχάτοι στούς Μελισουργούς.

Σιωπή, από κείνες πού μακραίνουν τή χαλάρωση.

Καί δέν ἔλεγε κανένας τίποτα. Ἡ πού σκέφτονταν ὁ καθένας, τό τί θά πει, ἀπό δῶ καί μπρός.

Σέ λίγο ἔξω στό πλακόστρωτο, γίνονταν σαματάς. Ποδοβολητό ἀπό ἄλογα. Προσταγές. Φωνές. Βρισίδια. Καί σέ δύο τρία λεφτά στήν πόρτα τοῦ σχολειοῦ, ποῦταν καί πόρτα τῆς αἴθουσας, πρόβαλε ὁ Ἄρης, μέ τούς ἄλλους, τούς δικούς του.

Βιαστικός, ζόρικός, ἀγριεμένος, λές καί προσπαθοῦσε νά τούς πάρει τόν ἀέρα ... ὡστόσο ἦταν ἀδύνατο νά κρύψει τή μεγάλη καταπόνησή του, ὅταν ἔπεσε ξερός πάνω στό θρανίο, πού τοῦ πρόσφεραν μπροστά-μπροστά, κι ἔβγαλε τή σκούφια του, κλείνοντας γιά κάμποσο τά μάτια. Ἔτσι σά ν' ἀναζητοῦσε μέσα του .. νά βρεῖ τόν ἑαυτό του.

Ἐπειτα, κάνοντας ἓνα περιδιάβασμα, σ' ὄλους πού κάθονταν γύρω-γύρω, χαμογέλασε, σά μωρό παιδί. Ὁ Πετροπασχάλης, πού τόν εἶχε φάτσα ἀπέναντί του, καί τόν ἔβλεπε γιά πρώτη φορά, παρατήρησε τή θλιμμένη του ἔκφραση, μέ τή βαθειά του περισυλλογή, ὅπως οἱ δύο ἄκρες τῶν ματιῶν του, ἔπεφταν στά πλάγια, κάνοντας ἔτσι ν' ἀνεβαίνουνε μπροστά, τά δύο του φρύδια.

Ἡ παρουσία καί μόνο τοῦ Ἄρη, ἄλλαξε τήν ἀτμόσφαιρα, σά νά ξεσκίστηκε τό μαῦρο πέπλο, πού τήν κρατοῦσε μπουκωμένη καί ἡμίπληκτη.

Ἐκανε στήν ἀρχή μιά εἰσήγηση ὁ καπετάνιος τῆς ὀγδοῆς Μεραρχίας.

Δυό τρεῖς φορές τόν ἔκοψαν οἱ ἄλλοι.

Ὁ Ἄρης ἐπαναλάμβανε μηχανικά.

— Καλά-καλά ἔχουμε καιρό ... Ὅλοι θά μιλήσουμε.

Ἐπειτα ἡ διαδικασία τοῦ ἀπολογισμοῦ γύρω ἀπ' τό τί εἶχε γίνει, ξανάρχισε ἀπ' τήν ἀρχή, ὅταν εἶπε ὁ Ἄρης:

— Ἄς πάρουμε τά πράματα ἀπ' τήν ἀρχή. Καί νά μᾶς πει ὁ καθένας, μέ δύο λόγια: Ποιός εἶναι. Τί ξέρει... Τί προτείνει ... Σύντομα καί ζουμερά.

Καθώς ἔφτασε ἡ σειρά τοῦ Ἄντρέα καί τοῦ Πετροπασχάλη κι εἶπανε ποιοί εἶναι, ὁ Ἄρης τούς διάκοψε.

— Καλά ... καλά ἐμεῖς θέ νά τά ποῦμε τελευταῖοι.

Τό κακό ἦταν, πώς ὕστερ' ἀπ' αὐτούς ἔρχονταν ὁ κύρ Γιώργης. Κι αὐτό δέν εἶχε προβλεφτεῖ. Ἦταν πέρα γιά πέρα ἔξω ἀπό τό πρόγραμμα. Ὁ Πετροπασχάλης, σάν νάχε τήν εὐθύνη τῆς παρουσίας του ἐκεῖ, ἔνοιωθε ἄσχημα καί περίμενε μ' ἀγωνία νά ἰδεῖ πώς θά ξεμπέρδευε τό πράμα. Κι ἀντίς αὐτό, ἄκουγε καί δέ πίστευε στ' αὐτιά του. Ὁ κύρ Γιώργης, σάν ἐκπρόσωπος τοῦ τάγματος, ποῦχε λάβει μέρος στίς ἐνέδρες καί τίς μάχες Γότιστα — Μάντρα, Χότζα — Χαλίκι — Μπάρο, ἔκανε ἕνα ἀπολογισμό καταπληκτικό. Ἀπλά καί σύντομα. Μέ μιάν ἀκρίβεια στίς τοποθεσίες, στά ὀνόματα, στίς ἀποστάσεις καί στά γεγονότα, πού καθήλωνε. Μονάχα πού στή γλώσσα του, ἦταν καθαρευουσιάνος τοῦ παλιοῦ καιροῦ .... Ἀπόφυγε ν' ἀναφέρει τό βαθμό του. Ἀλλάμίλαγε ὅπως κι ἄλλοι σέ πρῶτο πρόσωπο .... «Παρέταξα τίς δυνάμεις μου ... ἔνθεν καί ἔνθεν τοῦ ποταμοῦ .... Διέταξα σύμπτυξη ...».

Μόλις τέλειωσε, σκούνησε μέ τόν ἀγκῶνα του τό Πετροπασχάλη, γιά ν' ἀκούσει ἐντυπώσεις ...

Ὅταν ἔκλεισε ὅλος ὁ κύκλος, πούδειξε ὅτι οἱ περισσότερες Κασσάντρες μέ τήν παρουσία τοῦ Ἄρη, ἔγιναν γεράκια, ὁ Ἄρης ξεκαθάρισε.

— Δέ βλέπω γιά ποιό λόγο, ν' ἀλλάξουμε πορεία. Ξεκινήσαμε γιά τή Θεσσαλία. Κι αὐτό θά γίνει. Ἀπ' τ' Ἀφτί θά εἶναι, ἢ ἀπ' τό Σταυρό; Αὐτό εἶναι ἄλλο πράμα καί θά τό συζητήσουμε. Ἄν πάλι, πάνω στήν κορφή βροῦμε μουσαφιρέους, θά τοὺς περιποιηθοῦμε ... Τί νά γίνει, πόλεμο ἔχουμε.

Κι ἔπιασε νά συζητάει μέ τοὺς διπλανούς του, χαμηλόφωνα. Τέλος φώναξε καί τοὺς δύο πολιτικούς τόν Πετροπασχάλη καί τόν Ἀντρέα.

— Μήπως ἔχετε ... καμμιά ἀντίρρηση ἐσεῖς;

— Ὁχι καπετάνιε.

— Ὁραῖα! Τότε βρέστε ἀπέξω τόν καπετάν Ἀχιλέα, νά δόσει στόν καθένα σας κι ἀπόνα ἄλογο. Ν' ἀνεβεῖτε στό Λαιμό. Καί κεῖ τά παραδίνετε στόν ἴδιο. Ἄν ἔχετε καί κἄναν ἄλλο πού τόν ξέρετε, πέστε του κι αὐτοῦ. Ἄν δέ μπορεῖτε νά τά καβαλήσετε, φορτώστε πάνω πράματα καί τραβᾶτε τα ἀπ' τά γκέμια ..... Ἐτσι κι ἄλλοιῶς οἱ δικοί μου, θά πᾶνε μέ τά πόδια ... Δέ θάπρεπε, ἔτσι

καθώς είναι τά πράματα, νά μπλέξουμε καί μ' ἄλογα ...

Ἄσπασχάλης σκέφτηκε τότε τό κορίτσι ἀπό τά Τρίκκαλα, ποῦταν ρημαγμένο κι ἐτοιμόροπο ... Ὅταν ὅμως ἔφτασε στό Μεσοχώρι, εἶχαν φύγει ὅλοι ... Ἄσπασχάλης στ' ἀναμεταξύ, τούλυσε τό πρόβλημα μέ τά τοπωνύμια καί τίς ἀκρίβειες στίς ἀποστάσεις, πούδωσε στόν ἀπολογισμό του ...

— Γεννήθηκα καί μεγάλωσα, πού λές, στή Τζούρτζια, πίσω ἀπ' τό Ματσούκι. Καί τά ξέρω ὅλα δῶ, μέ τήν πιθαμή ...

— Α! Ἔτσι ἐξηγεῖται.

— Ἔμ! τί νόμισες, στόν ὕπνο μου θά τάβλεπα; Τώρα τό πῶς βρέθηκα στήν Κόνιτσα, καί παντρεύτηκα στό Μποτσφάρι ... Ἐ! αὐτό εἶναι ἄλλο πράμα ... θά τό γράψει ἡ ἱστορία. Καί χάρισαν.

Ἄσπασχάλης τράβηξε γιά τό λόχο του, ποῦχε μετακινηθεῖ.

Κι ὁ Ἄσπασχάλης μέ τόν Ἄντρέα, νά συνενωθοῦν μέ τόν καπετάν Ἀχιλέα.

Ἄσπασχάλης, τούς περίμενε, δίπλα στή βρύση. Ἄξερε τόν Ἄντρέα. Ἄδωσε ὁδηγίες.

«Ἐκίνημα στίς τρεῖς τό πρωτ. Πρό παντός προσεχτικοί καί σφιχτά τίς κνήμες. Ἄπό κεῖ πού θά πᾶν κι οἱ ἄλλοι. Τρεῖς ὥρες καί κάτι ἡ πορεία. Ἄσαμε τή κορφή».

Καί πήγανε μαζύ γιά τάλογα.

Δεμένα σ' ἕνα φράχτη, δυό θεόρατα ἄλογα, μ' ἕνα δεμάτι χόρτο μπρός τους.

— Ὁραῖα! .... Ἄλλά ἄσαμε τίς τρεῖς τί γίνεται;

— Ἄς πᾶμε πάλι στό σκολεϊό ... θᾶναι κι ἄλλοι κεῖ ... Τ' ἄλογα ὅμως;

— Καί δέν τά παίρνουμε μαζύ

— Καλά ... λές.

Τό χόρτο ὑπό μάλης καί τ' ἄλογο ἀπό πίσω. Ψιλόβρεχε. Ἄρημιά καί σκότος στό σκολεϊό.

Ἄδεσαν τάλογα στό φράχτη ἀπέναντι. Ἄφισαν τό χόρτο, κι ἀνέβηκαν τή σκάλα γιά νά φυλαχτοῦνε ἀπ' τή βροχή. Ἄδύνατο νά προχωρήσουν μέσα. Πλατύσκαλλο καί σκολεϊό γιομάτ' ἀντάρτες ξαπλωμένους, πού ροχάλιζαν καί βρώμαγε τά ἔφτά λέσσια.

— Τώρα ... τί κάνουμε;

Κύτταξαν νά βουλευτοῦν κάτω ἀπ' τήν ὄστρέχα. Μαῦρο βόλεμα.

— Κάθησε σύ, λέει ὁ 'Αντρέας, θά πεταχτῶ νά ιδῶ μιά φίλη μου. Εἶναι μέ τή μάνα της καί τήν ἀδελφή της, ἐκεῖ δά ... στό βάθος. Σέ τρία τέταρτα γυρνάω. Κύτταξε μή φύγεις καί μ' ἀφίσεις μόνο ...

— Γιά τρία τέταρτα, δέ χάθηκε ὁ κόσμος. Εἶναι ἀκόμα δωδεκάμιση. Ἔχουμε καιρό.

Κι ἔκατσε μόνος του ὁ Πετροπασχάλης, πάνω στίς βρεμένες πλάκες, προσπαθώντας νά βρεῖ μιά στάση, περισσότερο γιά καταλάγιασμα παρά γιά προφύλαξη ἢ ὕπνο. Ἄλλά σ' αὐτό τό χάλι οἱ ὤρες δέ σέ καταπίνουν. Τό μόνο πού μπορεῖς νά κάνεις εἶναι ἡ ἀποστασιοποίηση.

Χαλάρωσε κι αὐτός, ὅσο γίνονταν. Ἐκλείσει τά μάτια του, κι ἄφισε τή μνήμη του νά πάει πέρα δῶθε. Δέ γίνονταν ὅμως τίποτα. Ἐπειτα, ἄρχισε νά σκέφτεται προγραμματισμένα, ἀναζητώντας κάποια ἔξοδο .... Στοχάζονταν τό σπίτι του. Τούς δικούς του. Πῶς εἶναι δυνατό ἔλεγε, τέτοια ὦρα καί νά τόν σκέφτονται ... καί νά μποροῦν νά καταλάβουνε. Νά φανταστοῦνε τή κατάστασή του, τό σφήνωμά του πάνω σ' ἕνα παραλήρημα. Τό βαρύ βράχο, πού τόν κάρφωσε. Τήν ἀπροσμέτρητη ἔρημιά τῆς μοναξιᾶς του. Τή νύχτα μέ τά χαλασμένα δόντια, πού τόν ἀπειλεῖ. Τό χρόνο πού πέτρωσε. Τή λυσσαλέα ἐπιμονή. Τό διψασμένο κι ἀδηφάγο ξημέρωμα. Τό κατακρεούρημά του ... Τό τρυπημένο χέρι τῆς ἐλπίδας.

Πέρασε μιά ὦρα, κι ἕνας-ἕνας οἱ ἀντάρτες ἔβγαιναν ἀπ' τό σκολεϊό. Συνάζονταν στήν αὐλή. Ἐκαναν προσκλητήριο κι ἔφευγαν, μέ τό μουδιασμένο βῆμα τῆς βροχῆς, παίρνοντας τό μονοπάτι πρὸς τό βάθος τῆς χαράδρας. Ἐπειτα, ἔμοιαζε σά νά σφύραγαν καλαμιές. Κι ἕνα ρίγος πού ἀνέβαινε ἀπ' τά βάθη τοῦ ὕπνου. Σέ λίγο, τό ποδοβολητό ξανάρχιζε. Ἄπλωνε στό χωριό κι ἀκούγονταν ἀπό παντοῦ. Προσκλητήρια. Πνιχτές φωνές. Πόρτες πού ἀνοιγαν κι ἐκλείναν μέ δύναμη. Κοκόρια, πού ξημέρωναν πρὶν τήν ὦρα τους. Καί σκυλιά .. σκυλιά .. Ἄμέτρητες σκιές, πού πέρναγαν στό δρόμο καί μονολογοῦσαν.

Τά δυό ἄλογα στό φράχτη, χλιμίντριζαν ἀναστατωμένα, ἔτσι πού ὁ Πετροπασχάλης, ἀναγκάστηκε νά πάει κοντά τους ...

Σιγά-σιγά ἡ ἀναταραχή ἀργοβούλιαζε. Τά ποδοβολητά ἀραίωσαν. Κι ἡ μοναξιά πλάκωνε πιό ἄγρια ἀπό πρὶν ..

"Ὅλα τά πράματα γύρω του, ἔπαιρναν μιάν ἄλλη διάσταση, μέσ' τῆ διαμελισμένη πιά μάταια ἀνυπομονησία, καί λαχάνιαζαν στά γκαλτερίμια, ἔτρεμαν πάνω στήν ἄκρη τῆς μνήμης καί παραληροῦσαν ἀπό μανία καί τρόμο.

Κάθε τόσο, κάποιο μακρυνό περπάτημα, πού ἀκούγονταν, πάλευε κάμποσ' ὦρα, ἀνάμεσα στό φόβο καί τὴν ἀμφιβολία, γιὰ νά καταλήξει σέ διάψευση κι ἀγωνία αἰωρούμενη.

Ὁ Ἀντρέας δέ φαίνονταν.

Στίς τρεῖς ἡ ὦρα, τ' ἄλογα ἔγιναν θεριά ἀνήμερα. Χλιμίντροῦσαν. Τράβαγαν τά χαλινάρια κι ὁ φράχτης τινάζοτανε πῆγαινε γιὰ ξερρίζωμα. Κάπου φαίνεται ξεμακραίναν ποδοβολητά. Ἦταν ἡ ὦρα πού ὁ καπετάν Ἀχιλέας, εἶχ' ὠρτάει γιὰ ξεκίνημα. Κι οἱ ἄλλοι φεύγανε ... Ἐδειχνε νά μὴν πάει ἄλλο ἢ ἀναμονή. Τ' ἄλογα τό καταλάβαιναν καί τραβιότανε πέρα-δῶθε.

Ἐπρεπε νά κάνει κάτι, ἀλλοιώτικα .... μέσα του ἔνοιωθε σά προγραμμαμένος. Ἀλλά καί με δυό ἄλογα θηρία, δέ γίνονταν. Στό κάτω-κάτω, ἦταν κι αὐτά μιὰ εὐθύνη. Κι οὔτε νά τά παρατήσει καί νά φύγει θάτανε σωστό. Ἴσως μιὰ βόλτα πρὸς τά κεῖ πούδειξε ὁ Ἀντρέας. Νά δει τί γίνεται. Νά συναντοῦσε κάποιον καί νά μάθαινε. Ἦταν τό μόνο πού μποροῦσε νά σκεφτεῖ.

Κατεβαίνει τῆ σκαλίτσα μέσα στή βροχή καί πάει στή βρύση. Ἐπειτα σιγά-σιγά σέ μονοπάτια, πού μπροστά του δένονταν σά κόμποι καί γίνονταν φίδια, ὄχεντρες καί δράκοι. Πλώρη γιὰ τῆ χαράδρα, ὅπως τῆ λογάριαζε μέσα στή νύχτα καί προσπαθοῦσε νά προσανατολιστεῖ ἀπ' τόν ἀχό τοῦ ποταμοῦ, τούς ὄγκους τῶν βουνῶν ἀπό πάνω, καί τὴν κατεύθυνση πού πῆραν γρηγορώτερα τά ποδοβολητά. Ἐδωσε, πῆρε. Τελικά κατάφερε νά βρεθεῖ στήν ἄκρη τοῦ χωριοῦ, καί μάλιστα στήν ἔξοδο πρὸς τῆ χαράδρα. Καί καταλάβαινε. Τό μονοπάτι μέσ' τό ξέφωτο, ξεχώριζε. Ὅπως ξεχώριζε κι ἡ ποταμιά, ἀριστερά. Ἀλλά ταφόπετρα ἡ νύχτα, κι ἡ ἀπόλυτη σιωπή τῆς. Πότε-πότε πίσω του διάκρινε τά χλιμιντρίσματα τῶν δικῶν του ἀλόγων κι ἀπελπίζονταν.

— "Αχ, ρέ 'Αντρέα, τί μοῦκανες!! Γιά τήν τύχη μου καί σύ;
'Ἦταν πιά φανερό, πώς ἡ ἀπόπειρα τῆς ἀναζήτησης, σ' αὐτό
τό χῶρο, πήγαινε στράφι. 'Αλλά καί νά φύγει μόνος .... ἦταν σά νά
ρίχνονταν στό γκρεμό, κι ὅπου τό βγάλει ἡ ἄκρη. Τ' ἄλογο ὅμως;
Τί θά γίνουν τ' ἄλογο; "Ἴσως καβάλα στ' ἄλογο, νά μή ἔνοιωθε
ἔτσι, τόσο γυμνός, τόσο μόνος, τόσο ἀδύναμος ....

Κι ἀπ' τήν ἀπόγνωσή του κάνει τό χέρι του χωνί .. κι ἀρχίζει
νά φωνάζει πρὸς τήν ποταμιὰ ...

— 'Αντρέα ... ἔ! 'Αντρέα!!

Καμμιά ἀπάντηση. Φώναζε, κι ἦταν σά νά φώναζε στόν ἑαυτό
του. Σά νάθελε νά βεβαιωθεῖ πώς ἦταν μόνος ... καρφωμένος, σ' ἕ-
να χρόνο πίσω ἀπ' τόν καιρό του. Νυχτερίδα κρεμασμένη, στή βα-
θειά σπηλιά.

'Ο 'Αντρέας, φαίνεται θάχε βουλευτεῖ καί δέ λογάριζε νά
ξεκινήσει. "Ἴσως νά μή σκέφτονταν καί νά μετακινηθεῖ καθόλου.
"Αφινε τό Πετροπασχάλη μόνου, νά λύσει, τό πρόβλημα πού
χρεώθηκαν μαζί.

"Ἐπειτα, ὁ Πετροπασχάλης, ἄρχισε νά καταλαβαίνει πώς τό
παρατράβηξε μέ τό φιλότιμό του ... «Γιά τό χατήρι τοῦ ἑνός καί τ'
ἄλλουνοῦ, ἄφησε ἡ παπαδιά τόν ἀντρα της χωρίς παιδιά».. καί καθὼς
πήγαινε τό πράμα, θάμνησκε ἀμανάτι στούς Μελισουργούς.

Καί κατάληξε, πώς τό καλύτερο γι' αὐτόν θάταν νά γυρίσει
πίσω, ν' ἀρπάξει τ' ἄλογο, καί νά τοῦ δίνει μόνος.

Ξαναγυρνώντας στό χωριό, λίγο μετά τά πρῶτα σπίτια,
ἀκούει ξαφνικά.

— "Αλτ ... 'Ακίνητος ... Ποιός εἶσαι καί ποῦ πᾶς;

Σκοτάδι καί δέ φαίνονταν κανένας. Προσπαθεῖ νά δεῖ καί μέ
δυσκολία βλέπει μιά σκιά μέ προτεταμένο ὄπλο. Δύσκολη κατά-
σταση ... καί τί στό διάολο νά ὑποθέσει.

— "Ἦμουν στό χωριό, τοῦ λέει .... Καί μόλις πρό ὀλίγου
βγῆκα. Περιμένω κάποιο φίλο ... γιά νά φύγουμε μαζί. 'Αλλά
χάθηκε. Καί δέ ξέρω τί συμβαίνει .. ἀλλά καί τί νά κάνω; "Ἐχουμε
δυό ἄλογο στό μεσοχώρι ...

— Α! δικά σας εἶναι τ' ἄλογο, πού πετάξανε τό φράχτη;

— Πετάξανε τό φράχτη; ... 'Αλήθεια;

— "Οχι ακόμα .... αλλά ὅπου νάσαι. Καί ποιός εἶναι ὁ 'Αν-
τρέας πού φώναζες;

Τοῦ διηγήθηκε τήν περίπτωση. Ὁ ἔνοπλος κατέβασε τό
ντουφέκι του καί φάνηκε νά χαχανίζει στό σκοτάδι ...

— "Ἄμ συναγωνιστή, τοῦ λέει, ... μέ γυναίκα ἔμπλεξε; ...
Εἶναι γλυκό τό ἄτιμο!! .. Καί σύ κάθου καί χολοσκᾶς; Πάρε τ'
ἄλογό σου καί τράβα. Ξέμεινες μόνος καί δέ προλαβαίνεις. "Ἄσε
καί σέ μένα τάλλο τ' ἄλογο. "Ἄν φανεῖ ὁ φίλος σου τό παίρνει. "Ἄν
δέ φανεῖ, τό παίρνω γώ ... γιατί καθώς δείχνουν τά πράματα, κι
ἐγώ κατά κεί πού πᾶτε σεις θαρθῶ .. Στούς Μελισουργούς
βρωμάει μπαρούτι.

Ἦταν μιά λύση.

Ἡ προθυμία βέβαια τοῦ ἔνοπλου, νά κρατήσῃ τ' ἄλογο, τόν
ἔβαζε σέ σκέψεις. Μπορεῖ νάταν ἔτσι ὅπως τάλεγε ... μπορεῖ ὅμως
καί νά μήν ἦταν .. Σ' ὅλ' αὐτά τά μέρη, εἶχαν βγάλει ὄνομα, τόν
παλιότερο καιρό ... Ἄπό δῶ ἔλεγαν πώς ἔβγαιναν ... οἱ ἀλογοσύρ-
τες. Καί μάλιστα, ἀλογοσύρτες, πού καλλίγωναν τά ζῶα ἀνάποδα,
γιά νά μπερδεύονται, ὅσοι τούς κυνηγοῦσαν ... Ὡστόσο δέ βαριέ-
σαι .. Ἔτσι κι ἄλλοιῶς ...

Γύρισαν μαζί.

Βόηθησε ὁ ἔνοπλος καί στό καβαλίκεμα. Τόν ξεπροβόδισε
μέχρι τό δρόμο τῆς χαράδρας. Τούδειξε καί πρός τά ποῦ θά πάει,
περίπου. Καί χωρίσανε.

Στ' ἀναμεταξύ βέβαια, ἄρχισε νά χαράζει. Θᾶταν τέσσερις ἡ
ῶρα τό πρωί. Κι ἡ ποταμιᾶ ξεχώριζε καλά-καλά. Ὁμως καθώς
προχωροῦσε πρός τό βάθος τῆς χαράδρας ὄλο καί θόλωνε ἡ
ἀτμόσφαιρα. Λίγο ἀπ' τήν ὁμίχλη. Λίγο ἀπ' τούς ὄγκους τῶν
βουνῶν πού πλάκωναν τό στένωμα, κι ἔπνιγαν τό χάραμα. Λίγο
ἀπ' τό δάσος τό πολύ πού ἐξουδετέρωνε τό φῶς.

Τ' ἄλογο στήν ἀρχή πήγαινε ἀργά, σά νάθελε νά γνωριστεῖ μέ
τόν καβαλάρη. Σιγά-σιγά ὅμως τοῦρθε ἡ ὄρεξη καί μέ τό ζόρι
συκρατιόταν σ' ἄτονο καλπασμό, πού ὥστόσο ἔτρωγε τίς ἀπο-
στάσεις ...

Τρακατρούκ-τρακατρούκ, μέσ' τό γκρίζο πρωῖνό, πού θύμιζε
τάλλογο τοῦ Λόρκα.

«Σκίζω τόν άνεμο, περνάω τόν κάμπο-φεγγάρι κόκκινο,
φοράδα μαύρη ....».

Τρακατράκ, τρακατρούκ. Καί διάβαινε στό φαράγγι.

Έτσι ὅπως ξεχύνονταν στήν αύγή, καβάλλα στ' ἄλογο, ἔνοιω-
θε πλούσιος. Στήν καρδιά του ἄπλωνε ὁ ἀγέρας τῆς χαρᾶς, ἓνα μι-
κρό-μικρό ἀηδόνι πού τραγούδαγε .... ἓνα κυκλάμινο πού ἀνασταί-
νονταν .... μιά κερήθρα μέλι πού φούντωνε σιγά-σιγά ...

Μικρός ἄγγελος μέ τή χρυσή ρομφαία ζωντάνευε τίς κοιμι-
σμένες κουμαριές. Ἄραιωνε τό πούσι ... κι ἔκανε τά συμπλέγματα
τῶν ἴσκιων ἀνάλαφρο παιγνίδισμα στό διψασμένο μάτι.

Ἄλλα ἔδειχναν πώς πήγαιναν στό καλύτερο.

Ἄ Ο οὐρανός ξάνοιγε. Ἄ Ἡ πρωϊνή αὔρα ἔτρεμε πάνω στή λαγκα-
διά.

Ἄ Από τό βάθος τῆς ποταμιᾶς ἀπροσδιόριστες φωνές, ἄλλοτε
σβηστές, ἄλλοτε ἀπόμακρες, σάν ἀπαλό φτερούγισμα μέσ' τά
κλαριά, ἔπνιγαν τά χάσματα τῆς σιωπῆς.

Τρακατρούκ, τρακατράκ .. τάλογο ποδοβόλαγε τό μονοπάτι,
σά μεγάλη κουρασμένη καρδιά, πού τρεχε μ' ὀργισμένο βῆμα.

Τρακατρούκ, τρακατράκ ... κροτάλιζε τό τύμπανο τοῦ χρόνου,
στίς ρίζες τῶν δρυμῶν, πού μείναν σκοτεινές ... Ἄ Ὅλες οἱ νύχτες του,
σά μιά μονάχα νύχτα ... Ἄ Μιά ζωή ὀλόκαιρη, ἦταν πού διάβαινε
αὐτή τή στράτα, «παλινδρομώντας διαρκῶς, μέσα στῶν ἴσκιων τ'
ἀπαράλλαχτα τοπία», καί δέ μπόραε νά ξεφύγει ἀπ' τή γενναιοδω-
ρία τοῦ συνωστισμένου χρόνου τούτης τῆς χαράδρας ... Ἄ Ὅλες οἱ
αὐγές του ... σέ μιά μονάχ' Αὐγή.

Κι ἀπρόσμενα μπροστά του πέφτει τ' ἀνθρωπολόι. Θάταν, τό
δίχως ἄλλο, οἱ τελευταῖοι τῆς φάλαγγας. Παιδιά, γυναῖκες, γέροι,
ζῶα φορτωμένα πού δέ βιάζονταν, νύχτ' ἀκόμα καί πήγαιναν για-
βάς-γιαβάς.

Ἄ Ἀνάκοψε.

Τ' ἄλογο ὅμως δυσκολεύονταν νά κρατηθεῖ. Κι ἦταν ἀδύνατο
νά σταματήσει. Στενό τό μονοπάτι κι ἔμοιαζε νά ψάχνει κάποια
διέξοδο στά πλάγια. Χλιμίντριζε. Στραβοπατοῦσε στό γκρεμό,
πηγαίνοντας λοξά. Καί σηκώνονταν πότε-πότε στά μπροστινά του
πόδια. Φώναζαν τά παιδιά καί μαζώνονταν στήν ἄκρη οἱ ἄλλοι.

Ἄλλά τά φορτωμένα ζῶα, τράβαγαν τό δρόμο τους ἀδιάφορα, κι ἄφιναν τό ἄτι νά κάνει τίς φιγουῦρες του.

Στ' ἀναμεταξύ, φαίνεται, ἀπ' τήν ἀπέναντι πλευρά, πέρ' ἀπ' τό ποτάμι, βρίσκονταν τᾶλλα ζῶα τῶν Μαυροσκουφιδων. Εἶχανε διαβεῖ στό βάθος τῆς χαράδρας, κάποιο πόρο, κι ἀνέβαιναν πλαγιά-πλαγιά τά ἔλατα. Ἀκούγονταν, ἄν πρόσεχες, ἀραιά καί πού κάποιο χλιμίντρισμα ... Κι αὐτό δούλευε σά σπιρουινιά πάνω στ' ἄλογο τοῦ Πετροπασχάλη .. Ἀναταράσσονταν στήν ἀρχή. Χτύπαγε τά πόδια του στό μονοπάτι. Κι ἔπειτα ὄρμαγε στούς μπροστινούς του, ἀλλά κρατιότανε τήν τελευταία στιγμή, μ' ἀνασηκωμένα πόδια .... ἔτσι, σά νά τό προλάβαιναν στόν ἀέρα .. καί τό σταματοῦσαν, ἴσαμε πού νά τραβηχτοῦν οἱ ἄλλοι, πού ἔτρεμαν ζαρωμένοι, μή ξέροντας κι αὐτοί πώς θάπρεπε νά συμπεριφερθοῦν.

Ὅσο τᾶλογο φρενάρωνταν, τόσο θέριευε. Γίνονταν ἀνήσυχο, ἐκρηχτικό καί ξεσποῦσε σ' ἀκροβατικές ἀποκαλύψεις ... πού ἔδειχναν, πώς τά πράματα πήγαιναν ἀπ' τό κακό στό χειρότερο. Καί δέ βρίσκονταν λύση.

Χαλάρωσε λοιπόν κι ὁ Πετροπασχάλης τά γκέμια, κι ἀφέθηκε στό ἔλεος τοῦ Θεοῦ.

Αὐτό ἦταν. Τᾶλογο μυρίστηκε πώς τοῦδιναν πράσινο φῶς, καί πώς ἡ πρωτοβουλία ἔπεφτε πάνω του ... Καί μαλάκωσε. Μόνο του πιά, κανόνιζε τήν πορεία. Πήγαινε ἀργά, πήγαινε γρήγορα, ἀνάλογα τό μονοπάτι. Ἐκανε καναδυό ἀπόπειρες νά ξεφύγει ἀριστερά, ἀλλά δίσταζε. Φαίνεται πώς τό τέστ πούκανε μόνο του, τοῦβγαινε ἀρνητικό κι ἐπανέρχονταν στήν τάξη. Τό περίεργο ἦταν πώς τᾶλογο, μ' αὐτές τίς παλινδρομήσεις του καί τήν ἀπόλυτη συνείδηση τῶν εὐθυνῶν ποῦδειχνε, ἔπεισε τόν Πετροπασχάλη, ὅτι «ἀκουμποῦσε σέ καλά καπούλια», καί δέν εἶχε νά φοβᾶται τίποτα.

Αὐτό βέβαια, εἶναι μιά κουβέντα, ὅταν ἀκόμα βρίσκονταν πάνω στό μονοπάτι .. Γιατί σέ λίγο, τᾶλογο λοξοδρόμησε, παίρνοντας ἀριστερά ἓνα ξάνοιγμα, κατηφορικό καί τό πράμα γίνονταν ἐπικίντυνο. Ἐβλεπε τόν κατήφορο, ὁ Πετροπασχάλης καί ζαλίζονταν ... τόν ἔκοφτε κρύος ἰδρώτας. Δέν ὑπῆρχε τώρα πιά ἄλλος δρόμος. Νά κατεβεῖ ἀπ' τ' ἄλογο; Θᾶταν τό λιγώτερο, παράλογο. Κάτω ἔχασκε ὁ γκρεμός. Νά σφίξει τά γκέμια, γιά νά τοῦ ὑπενθυμίσει καί τή δική του παρουσία; Θᾶταν καταστροφή, ἔτσι

ὅπως τᾶλογο μάκρυνε τό σβέρκο του, κάνοντας τήν προσπάθεια πρὸς τόν κατήφορο, κι ὁ ἴδιος ἔγερνε πρὸς τὰ πίσω, ἰσορροπώντας.

Ἐξελίσσονταν καί τὰ πράματα ἔτσι γρήγορα, ὥστε κι αὐτές οἱ ἀστραπές πού ξελαγάριζαν τό μυαλό του, ἦταν κι ὅλας πολυτέλεια «παρωχυμένου χρόνου». Τό ἔνστικτό του μόνο, τράβαγε τό σωστό δρόμο. Κι αὐτό, τᾶλογο — σύντροφος γκαρδιακός τοῦ ἀνθρώπου πού ζεῖ στή φύση, μ' ὅλους τούς φυσικούς κανόνες καί τίς ἀντιδράσεις — τό καταλάβαινε καί τράβαγε σταθερά, στεριώνοντας καλά τὰ πόδια του, πρὶν προχωρήσει .. γι' αὐτό σάν ἔνοιωσε πάνω του τόν ἀδέξιο ἀναβάτη, νά σφίγγεται σωστά καί σίγουρα, ἔδωσε μιά καί βρέθηκε στήν ποταμιά. Ἐπειτα βράχο τό βράχο. Πέτρα τήν πέτρα. Πιτσιλίζοντας πότε πότε, στά νερά. Διάβηκε ἀπέναντι κι ἄρχισε ν' ἀνεβαίνει κάθετα σχεδόν τόν ἀνήφορο .. ψάχνοντας νά καλύψει μ' ἄλματα, πάνω σέ μιά εὐθεία τήν ἀπόσταση, ποῦχαν διανύσει κι ὅλας τᾶλλα τάλογα, μέ καγκέλια, μέσα σέ μιά-μιάμιση ὥρα; πρὶν ἀπ' αὐτό .... καί φαίνονταν τώρα, στό ξέφωτο, πέρ' ἀπ' τὰ ἔλατα, νά τραβοῦν τό δρόμο τους, ἀβίαστα σέ μιά παράτα, ἕνα-ἕνα πάνω στό φρύδι τοῦ βουνοῦ.

Ἦταν στιγμές πού ὁ Πετροπασχάλης, γαντζωμένος κυριολεχτικά στή σέλλα, μπρούμυτος σχεδόν, δέν περίμενε τίποτ' ἄλλο ἀπ' τό γκρεμοτσάκισμα. Ἐδῶ, θά τόν ἀδειάσει πάνω στό βράχο. Ἐκεῖ, θά ξεγλυστρίσει πρὸς τὰ πίσω καί θά φύγει μόνος του, δίχως νά τό καταλάβει. Ἐδῶ, μόλις καί μετά βίας γλύτωσε τό κεφάλι του ἀπ' τό κλαρί καί δέν ἔγινε Ἀβεσσαλώμ. Ἐκεῖ, τοῦ φάνηκε πῶς τᾶλογο στραβοπάτησε καί θά τούς ἔπαιρνε ἡ κατηφόρα καί τούς δύο καί δέ θᾶμεινε ἀπ' αὐτούς οὔτε δεῖγμα.

Πλάϊ του ἄκουγε φωνές. Τσιρίγματα. Ἐπικλήσεις. Νά τόν καλοῦν νά σταματήσει γιατί θά πήγαινε χαμένος.

Σάμπως δέ τῶθελε!!

Ἀλλά, μήτε καί τό κεφάλι του νά στρίψει δέ μποροῦσε. Μήτε καί τό μάτι του. Νά δεῖ, ποιός εἶναι; Ποιοί φώναζαν τῶνομά του .. Ἄν θά μποροῦσε κάποιος νά βοηθήσει. Νά τοῦ παρασταθεῖ.

Κι ἀνέβαινε, ὅλο ἀνέβαινε, λές καί τόν τράβαγαν μ' ἕνα σκοινί ἀπό τόν οὐρανό.

Ἄνταν πιά ἔφτασε στήν κορφή καί διαπίστωσε πῶς πέρασε

ὁ κίντυνος, παράδοσε τ' ἄλογο στὸν Ἀχιλέα, ἀλλὰ δέ μποροῦσε νά σταθῆ στὰ πόδια του. Ἔτρεμε ὀλόκληρος. Κι ἦταν σά νάχε νεκρωθεῖ ἀπ' τὸ γωφό καί κάτω. Ἐκατσε δυό βήματα ἀνάμερα καί προσπαθοῦσε νά συνέλθει, παίρνοντας βαθειές ἀναπνοές, καί κάνοντας δοκιμές στὰ δάχτυλα τῶν ποδιῶν του, ἔπειτα στὸν ἀστράγαλο, νά διαπιστώσει ἂν ἔπαθε τίποτα, ἂν δέν ἔμεινε παράλυτος, ἂν ἀπὸ τὸ σὸκ δέν τοῦμεινε κουσούρι ...

Κάτι ἀεροπλάνα ἔρριχναν προκηρύξεις πρὸς τὰ Πράμαντα.

Ὁ Λαιμός ἦταν λέφτερος. Καθὼς φάνηκε ὁ ἐλιγμός τοῦ Ἄρη πέτυχε.

Ἀντί νά πᾶνε πρὸς τ' Ἀφτί, ἦρθαν ἀριστερότητα, στὸ Σταυρό, ποῦταν ἄπιαστος.

Ἐνας-ἕνας οἱ ἀντάρτες καθὼς ἔφταναν ἐκεῖ, βιάζονταν νά πάρουν τὸν κατήφορο πρὸς τὴ Μουτσιάρα, νά φύγουν ἀπ' τὸ φαλακρὸ κομμάτι τοῦ βουνοῦ καί νά κρυφτοῦν στὰ δέντρα. Γιατί κανένας δέ μποροῦσε νά προβλέψει τὸ τί θά γίνονταν ἐδῶ, σέ λίγο.

Ὅσοι ἀντάρτες εἶχαν δεῖ τὴν ἀναρρίχηση τοῦ Πετροπασχάλη, καί γνώριζαν τώρα τὸ καρρῶ σακακι του, ἔρχονταν δίπλα του, προσπαθώντας νά ξεκαθαρίσουν τὸ τί εἶχε συμβεῖ.

Ἄλλοι πίστευαν πὼς τ' ἄλογο εἶχε ἀφηνιάσει, καί πὼς φτηνά τὴ γλύτωσε. Ἄλλοι τοῦλεγαν πὼς ἔχει κάποιον Ἄγιο δικό του. Ἄλλοι πάλι νόμιζαν πὼς τὸκανε ἐπίτηδες, ἕνα εἶδος σάν ἐπίδειξη, μιὰ φιγούρα ἐνὸς κλουβιοκέφαλου ... Κι οἱ γνωστοί του, αὐτοὶ πού ἤξεραν ... στέκονταν ἀπέναντί του καί γελοῦσαν ... μὴν ἔχοντας ἄλλο τρόπο νά ἐκφράσουν τὴν ἐκπληξή τους ... καί τὴ χαρά, πού γλύτωσε ἀπ' τὸν ἐφιάλτη.

Κι ὁ Ἄρης, ὅταν ἀργότερα κουβέντιαζαν γι' αὐτὸ κάτω στὸ Γαρδίκι, τὸ θυμήθηκε. Ἀπὸ κάπου φαίνεται παρακολούθαγε μέ κυάλια καί καταλάβαινε περί τίνος πρόκειται.

— Ρέ, Μασσῶνε, τοῦπε (ἔτσι τοῦ κόλλησε τοῦ Ἄρη καί τὸν ἔλεγε Μασσῶνο) ... οὔτε λίγο, οὔτε πολὺ ὅταν σ' εἶδα νά σέ πᾶει τ' ἄλογο βράχο τὸ βράχο, τί νά σοῦ πῶ; μοῦ φάνηκες σάν τὸν Ἀγιώργη .. Κι εἶπα μέσα μου ... Ἄει, πᾶει καλλιὰ του αὐτός, μαζύ μέ τ' ἄλογο. Ἀλλὰ τὴ γλύτωσης ... κανένας δέ τὸ πίστευε.

Ἄνερεύνητοι κίντυνοι

«Τά πόδια καταπατοῦν τό θάνατο»(9)

Τέρμα τώρα οἱ μακριές ἀναδρομές. Μπαίνουμε στήν εὐθεία γιά τό τέλος τῆς ἀφήγησης. Κι αὐτό σημαίνει, ὅτι ξαναπᾶμε στό βουνό τῆς Μόλιστας, χαράματα, τέσσερις Ἰουλίου τοῦ σαράντα τέσσερα, γιά νά ξαναβροῦμε τόν Πετροπασχάλη, τόν Παρασκευά, τόν ταλαιπωρημένο Σπύρο καί τόν Παναγῆ, βαρειούς κι ἀσθκω- τους, νά τραβᾶνε τόν ἀνήφορο μ' ἀποφασισμένη τή γραμμή πλεύ- σης τους.

Ἄπ' τή Λουπότσανη οἱ τέσσεροί τους γυρίσανε στή Βόρστα, πού περίμεναν οἱ ἄλλοι. Λίγο πῖό πάνω ἀπ' τό Γλυκό, ποῦταν οἱ Γανναδιῶτες.

Ἄ Ο Παρασκευάς ἐξήγησε στούς ἄλλους, πώς ἄλλαξε ἡ πορεία. Κι ἀντί γιά τό Σαγόρι, πήγαιναν πρός Μακεδονία.

Κανένας τους δέν ἔφερε ἀντίρρηση. Μιλιά ὁ Παναγῆς. Καμῶ- νονταν τόν ψόφιο κοριό. Κι ἄφινε τούς ἄλλους νά φορτώνουνται τίς εὐθύνες.

— Μακεδονία, θέλετε; Μονολόγησε ὁ Πετροπασχάλης ... Πᾶμε γιά Μακεδονία, καί νά τόν χέσουμε αὐτόν πού θά τό μετανοιώσει.

Πῆραν τόν ἀνήφορο. Ἐφτασαν στήν κορφή. Περπάτησαν ἴσαμε μιά ὥρα πλάϊ-πλάϊ. Κι ἔπειτα στό Στρατσιώτικο, μπῆκαν σέ μιά κατηφόρα, ποῦταν «Θεός κι Ἄπόστολος». Ἄλλοῦ πατοῦσες κι ἄλλοῦ βρισκόσουνα. Κακῆν κακῶς ἔφτασαν στήν ποταμιά. Ψυχῆ στό δρόμο. Κι αὐτό ἦταν σά μιά κλειστή πόρτα, πού δέν ἤξερες τί γίνεται ἀπό πίσω.

— Πέρασαν οἱ Γερμανοί; Δέν πέρασαν; Πότε θά περάσουν; ...

“Έτσι κι άλλοιως τό στένεμα στήν ποταμιά φαίνονταν τέτοιο, πού προλάβαιναν καί νά περάσουν καί νά σκαπετίσουν. Άρκεϊ νά μή τούς έπιαναν οί Γερμανοί τήν ώρα ποϋταν μέσα στό νερό.

Καλοϋ-κακοϋ όμως, έστειλαν δυό σκοπούς, νά βλέπουν .... Κι όταν σιγουρευτήκαν, πέρασαν άπέναντι, βγάζοντας τά παπούτσια στό ποτάμι.

— “Ίσαμε δω, ήρθαμε μιά χαρά ... Άπό δω καί πάνω όμως, τί γίνεται;

Μαχαίρι ό άνήφορος. Καμπάνα ό ήλιος, από πάνω καί χτύπαγε κατακούτελα. Άγνάντευες μακριά κι όλα θόλωναν Κι ό ιδρώτας έτρεχε, λάσπη κι άηδία.

“Ο Άγγελής καμώνονταν πώς ήξερε κάποιο μονοπάτι πού βγάξει κατευθεία Περβόλι — Μπολιάνα — Γύφτισσα. Έκανε δυό τρείς απόπειρες αλλά γύρισε άπραγος.

— Μέ γέλασαν τά σημάδια, έλεγε κάθε φορά.

Σύγχιση κι άγωνία. Πέρναγε ή ώρα. Τά θάμνα δέν τούς κάλυπταν. “Αρχισε ή γκρίνια. “Αν πέρναγαν οί Γερμανοί κείνη τή στιγμή κανέννας δέ θά γλύτωνε.

“Ο Παρασκευάς, μπήκε μπροστά καί τράβηξε πρós τό Μολιστινό, δίπλα στό Βουρκοπόταμο. Έπικίντυνο βέβαια, αλλά από κεί καί πέρα ήξερε τά κατατόπια.

— “Απ’ τήν Αγιά Βαρβάρα, κόβει ό άνήφορος, έξήγησε. Λίγο βέβαια, στήν αρχή, ίσαμε πού νά πέσουμε στά ντούσκα, νά κρυφτοϋμε. Κι έπειτα δέν έχουμε ανάγκη.

“Ηξεραν οί περισσότεροι, ότι γυρνώντας πρós τά πίσω οί πιθανότητες νά μπλέξουνε μέ Γερμανούς, μεγάλωναν ... Άλλά τί νά γίνει; “Επρεπε νά κινηθοϋν. Πρós τό Κεράσοβο, βρώμαγε μπαρούτι. Κι ήταν τόσο υποπτη ή κάλμα γύρω, αύτή ή «βουβαμάρα τοϋ κενοϋ πρίν άπ’ τό θάνατο», πού τούς παράλυε.

“Ακολούθησαν τό Παρασκευά. Αϋτός ήξερε. Μιλιά ό Παναγής, όμίχλη κατασκότεινη τό βλέμμα του. Πρωτοβουλία καμμιά. “Ο Σπύρος στά πρόθυρα τής συγκοπής, έδειχνε εκατό χρονω, μ’ ένα βουλιαγμένο, γέρικο, ρυτιδωμένο μάγουλο κι ένα βλέμμα φοβισμένου χάνου ... Σέρνονταν από πίσω.

Μεσοστρατής, τό σχέδιο πάλι άλλαξε. Βρέθηκε μονοπάτι πού

τράβαγε τόν ανήφορο ... «Νά πάρ' ό διάολος ... αυτό ήταν», έδοσε κουράγιο ό 'Αγγελής. Καί τ' αποφάσισαν. Τό μονοπάτι ήταν κατσικόδρομος, καί σουβγαίνει ή ψυχή ανάποδα. Τό σάλιο κόλλαγε. Τά ντούσκα καί τά πεύκα, δέ βοήθαγαν σέ τίποτα. Ούτε καί μέ τόν ήλιο βόλευαν, ούτε καί για κάλυψη. 'Ωστόσο, κουτσά στραβά ανηφορίζαν.

'Ο Σπύρος τελευταίος. Κι όλο ξέκοβε, κι όλο οι άλλοι καρτερούσαν νά φανεϊ. Κι έπειτα ξανατράβαγαν. Κάποτε όμως ό Σπύρος χάθηκε, πάνω σέ μιά κούρμπα καί δέ φαίνονταν.

— Κάτι θάπαθε ό καημένος ... Καί σταμάτησαν.

'Αλλά για τόν κατήφορο προθυμία δέν έδειχνε κανένας. Ούτε κι ό Παναγής, πούταν πεσμένος κάτω καί βαριανάσαινε.

— Πετάξου, ρέ Βαγγέλη, λέει ό Πετροπασχάλης. Νά δείς τί γίνεται. Καί βόηθα τον ν' ανηφορίσει. Θάναι ψόφιος, καί δέν τόν παίρνουν τά ποδάρια του.

'Ο Βαγγέλης, ήταν ό μόνος κείνη τή στιγμή, πού θά μπορούσε νά βοηθήσει. "Ενα κι όγδόντα. Μέ κάτι πλάτες ίσαμε κεί. Θεριό. 'Εδω πάταγε κι απέναντι τόν έβλεπες. Τρεϊς δρασκελιές οι άλλοι, μιά ό Βαγγέλης. "Επαιρνε τόν ανήφορο καί σφύριζε, σά νά πήγαινε στόν κάμπο. 'Υπηρετούσε στόν ΕΛΑΣ καί βρέθηκε στό χωριό μ' άδεια. "Εμπλεξε όμως στά γεγονότα, κι ήθελε δέν ήθελε τούς ακολουθήσε, περισσότερο για νά μή ξεμοναχιαστεί. Λίγο αργότερα, τό Σεπτέμβρη, ό Βαγγέλης τραυματίστηκε στην Καλλιθέα. Τότε οι άντάρτες, ντυμένοι βλάχικα (ρόκες, αδράχτια, γκλίτσες, δύο μουλάρια, κάπες στην πλάτη κι αδιάφοροι, πήγαιναν τάχα για τά Γιάννινα, χαράματα, νά προλάβουν μή τούς πιάσει ό ήλιος), πετσόκοψαν τούς Γερμανούς στό χάνι, πού τούς έπιασαν στόν ύπνο, ξεγελώντας τους μ' αυτό τό κόλπο, καί ξεπάτωσαν αυτό τό Κάστρο πούχε τρεϊς σειρές συρματοπλέγματα, μέ ναρκοπέδια ... ίσαμε τή λίμνη κάτω, κι ήταν τρόμος καί φόβος για τήν περιοχή ...

'Αργότερα, στό σαράντα έξη, χάθηκε ό καημένος ό Βαγγέλης. Τόν έφαγε ό έμφύλιος ....

'Ο Σπύρος ήταν τέζα. Κάτω από τό βράχο, στή στροφή. 'Ανάσαινε βαρειά. 'Ο σφιγμός του έπεφτε. Κι όλο τό πρόσωπό του είχε γίνει σά πατζάρι κόκκινο καί δέν έβγαζ' άχνα ...

"Ίσαμε πού νά τόν συνεφέρουν είδαν κι έπαθαν ... "Όλα τά

παγούρια άδειασαν στό κεφάλι του. Κι όλοι τάχασαν. "Επειτα τόν ξάπλωσαν ανάσκελα στόν ίσκιο και τουκανε ό Βαγγέλης τεχνιτή αναπνοή. Σιγα-σιγά συνέρχονταν ... Και θά τόν κρατούσανε ξαπλωμένο κει για κάμποσο, αν δέ φαινόταν, χαμηλά κάτω στην ποταμιά, προς τόν Ταμπακόμυλο μιά τεράστια γερμανική φάλαγγα νά πάει για τό Κεράσοβο.

'Απέναντι, στό βάθος, ανάμεσα Σουσιτίσα και Νταλιόπολη, ακούγονταν ντουφεκίδι, πού όλο πύκνωνε.

Τό νά κουρνιασούνε κει πάνω, θάταν βέβαια μιά λύση, αλλά ούτε νερό είχαν τώρα πιά, ούτε και τά δέντρα ήταν έτσι πυκνά πού θά τούς κάλυφταν ... ένας μέ κυάλια, κάπως παρατηρητικός θά τούς ανακάλυφτε. 'Αλλά και ποιός, στό κάτω-κάτω, θά μπορούσε νά τούς διαβεβαιώσει ότι δέ θά πέρναγαν οι Γερμανοί από κει.

'Αποφάσισαν λοιπόν, νά συνεχίσουν τόν ανήφορο .. για νά χωθούνε στά πεύκα της Μπολιάνας ... Κι όπου τό βγάλει ή άκρη.

"Εμεινε νά ξεκαθαριστεί, τί θά γίνονταν ό Σπύρος.

"Όταν τουπαν για περπάτημα, ό Σπύρος κόλωσε.

— 'Αφίστε με, δώ πέρα ρέ παιδιά και σεΐς φύγετε ... Θα βρω ένα τρόπο εγώ ... τό κακό σκυλί ψόφο δέν έχει ...

Κανένας όμως δέ τό δέχονταν αυτό ... και δέν πήγαιν' άλλωστε.

— Κρίμα είναι! Δικός μας είν' ό Σπύρος. Ταλαιπωρημένος άνθρωπος! πρέπει νά τόν βοηθήσουμε.

Τόφεραν από δώ, τόφεραν από κει .... ό κληρος πάλι έπεσε στό Βαγγέλη. Ποιός τουπε νάναι θηρίο αντοχής, αλλά και καλόβουλο παιδί; "Ετσι ... τότελε δέν τότελε, προσφέρθηκε κι αυτός νά τόν πάρει καλλιγkότσι ...

'Ο Σπύρος όμως κλώτσαγε. Ούτε ν' ακούσει τέτοιο πράμα ήθελε .. Θύμωσε μάλιστα κι έκανε φασαρίες. 'Αλλά παρατράβαγε τό σκοινί και θύμωσαν οι άλλοι. Τελικά ... ήθελαν οι άλλοι, δέν ήθελε ό Σπύρος, έσκυψε ό Βαγγέλης και τόν άρπαξε από κάτω, μέ τό ζόρι. Κι όπως ήταν έτσι, τόν έρριξε στην πλάτη του, σαν ένα τσουβάλι άχυρο.

Και τράβηξε τόν ανήφορο.

Στην αρχή ό Σπύρος μούγκριζε. Τίναζε τά πόδια του κι ήθελε νά κατέβει. Κατόπι όμως, κι όπως κανένας δέ τόν πρόσεχε,

ἔστρωσε μόνος του σιγά-σιγά, καί τόρριξε στό τραγούδι.

Τό μονοπάτι παράκαμπτε τή Μπολιάνα καί πήγαινε κατά τή Γύφτισσα. Ἐστριβε δεξιά, ἀνέβαινε στό λαιμό, ἀνάμεσα Γύφτισσα—Μπολιάνα καί κατάληγε πάνω στ' ὄροπέδιο.

Ἡλιος πολύς.

Μπροστά ὁ Βέργος. Δεξιά τό Ταμπούρι. Οἱ μνήμες τοῦ πολέμου τό σαράντα... Πίσω ἡ Μπολιάνα. Ἀριστερά ἡ Γύφτισσα. Καί κάτω τά χωριά Καστάνιανη, Λαγκάδα, Κάντσικο. Πέρα, μακριά ὁ Γράμμος ... Κι ἀπό πίσω τους, ὁ Σμόλικας.

Ἦταν ἓνας μεγάλος δρόμος πού πήγαινε κατευθεία στό Πόλεμο. Πέρα πρὸς τή Ζούζουλη, ἀκούγονταν κανόνια. Ἦταν ἀκόμα μιά διαφάνεια ἀσφυχτική. Μιά προέκταση τοῦ Κόσμου πάνω σ' ἓνα ἄγνωστο ἀστερισμό. Ἦταν ἓνα τραγούδι γνώριμο. Ἐνας ἀρχέγονος ἐρεθισμός. Ἦταν κι οἱ λόγχεις τοῦ Ἡλίου. Ἦταν ἀκόμα κι ἓνα βουητό, σά χορός ἀτελείωτος, μέσ' τό γκρίζο ἀγέρα καί τό δάσος. Μιά παντοδύναμη κοφτερή σιωπή. Κι ἓνα παράπονο μετέωρο, ἀνάμικτο μέ σαρκασμό μεσημεριάτικης πίκρας. Ἦταν τό θρόϊσμα τοῦ ἀνερεύνητου κίντунου, τ' ἀναφυλητό τῆς τύψης. Ἡ φρικίαση τοῦ χάους. Ὁ καθαρμός. Κι ἦταν κι ἓνα ταξίδι, πού δέν εἶχε σύνορα ... Πίσω ἀπ' τούς πράσινους λόφους ὅμως, παραφύλαγαν ὁ ἦχος τοῦ χρόνου, ἡ μοχθηρία τῆς ἀνεργῆς ἀναβολῆς κι ἡ φρίκη τῆς καταστροφῆς, καθὼς σέρνονταν παγωμένη πίσω τους «ἐπινάστιος δρυμοβάτης, περιδεῆς καί συσκοτισμένος» ... μὴν ἀφίνοντας στιγμή στή θελητήρια διαύγεια ...

Αὐτοί πού βιάζονταν νά προχωρήσουν κιότεψαν.

Ἀνάμεσα σέ δύο φόβους, δέ βρίσκεις εὐκαιρία νά σκεφτεῖς.

Καταφύγιο κανένα. Καί φώναζαν νά μαζωχτοῦνε ὅλοι. Νά μὴ μένουν μερικοὶ ξωπίσω .. Νά ναι ὅλοι μαζί. Μήπως συμβεῖ τίποτα, νά ξέρουν τί θά κάνουν, μέ τ' ἀπροσδόκητο πού φώλιαζε πίσω ἀπὸ κάθε κλαρί καί δοκίμαζε τὴν ἀντοχή τους.

Ἦταν φανερό πὼς ἡ αὐτοπεποίθησή τους, εἶχε στραγγίσει κι ἀναζητοῦσε στήν εἰκόνα τῆς ὁμάδας τὸν πατέρα-φύλακα καί προστάτη.

Ὁ Παναγῆς παράτησε καί τά γραμματιλίκια του κι ὅλες τίς

ἀγριάδες. Κάθονταν στήν ἄκρη του, σά ζαρωμένη μάγισσα καί περίμενε τό συμπέρασμα πού θ' ἄβγαζαν οἱ ἄλλοι. Ὁ Παρασκευάς εἶχε βάλει μπρός τό κόλπο κι ἔκανε πώς δέν ἄκουγε, λοξοκυττάζοντας ἀφηρημένα.

Μέ τό Σπύρο, τέρμα ὁ περίπατος. Ἄπ' τήν ὥρα πού ξεπέζεψε, ὄλο βρίσκονταν στόν πάτο. Κι ἔδενε καί ξέδενε τά κορδόνια στά παπούτσια του .... πού κάθε τόσο σκόρπαγαν, τά πατοῦσε καί μπερδεύονταν.

Ὁ Πετροπασχάλης, παρόλο πού ξερε πώς κάθε τέτοια πρωτοβουλία καταγράφονταν στό παθητικό του, ἀποτόλμησε νά πει ...

— "Ὦρα νά τό ξανακουβεντιάσουμε τό πράμα ἀπ' τήν ἀρχή. Τό ὅ,τι εἴμαστε ἀνάμεσα σέ δύο πυρά, δέ χωράει συζήτηση, ὡστόσο αὐτό δέ παναπεῖ ὅτι χαθήκαμε κι ὅτι δέν ὑπάρχει λύση ... Ἡ λύση παραμένει ἡ ἴδια. Κι εἶναι ἡ πιό ἀπλή. Αὐτή πού εἶπαμε ἀπ' τήν ἀρχή. Κάπου, πιό κεῖ, πρὸς τήν Ἀνάληψη θά ναι σίγουρα κατασκηνωμένοι οἱ Καστανιανίτες. Μποροῦμε κεῖ κοντά πού ἔχει νερό, ν' ἀραξοῦμε καί μεῖς προσώρας ... Οἱ Γερμανοί ... δέν εἶναι τώρα τά Ες-Ες, πού ἔκαιγαν καί σκοτώναν ... τώρα εἶναι τακτικός στρατός, περνάει καί φεύγει. Ἀρκεῖ νά εἴμαστε ἀπίκο καί σ' ἐπιφυλακή γιά κάθε ἐνδεχόμενο .....

Ἀργότερα, ὅταν γι' αὐτή τήν πρόταση, τούκαναν κριτική, μιά κι ἦταν ἡ τελευταία εὐκαιρία γιά τήν ομάδα νά γλυτώσει (ὕστερα ἀπό καμμιά ὥρα μπλέχτηκαν σέ μιά θάλασσα πλατιά ... Οἱ Γερμανοί κι οἱ ἀντάρτες κοντά στή Σαμαρίνα, τούς ἔβαλαν στή μέση. Ἐνας σκοτώθηκε. Τρεῖς τραυματίστηκαν. Σκόρπισαν μεταξύ τους. Ταλαιπωρήθηκαν καμμιά βδομάδα μέσ' τά λόγγα οἱ περισσότεροι ... Κι ὅταν ἕνας-ἕνας γύρναγε στή βάση του εἶχε τό κακό του χάλι) κανένας, μά κανένας δέ θυμήθηκε νά πει μιά λέξη γι' αὐτό ποῦταν ἡ οὐσία τῆς στιγμῆς. Τό στεγνό ἀπ' τό φόβο τους λαρύγγι. Τό πελαγωμένο βλέμμα τους. Τήν προκλητική ὑπεκφυγή, αὐτῶν πούπρεπε νά παρουν τίς εὐθύνες πάνω τους. Τόν ἐκνευρισμό καί τήν ἀποσύνθεσή τους. Κεῖνη τήν ἀτμόσφαιρα, πούδειχνε ὅτι κανένας τους δέν ἦταν σέ θέση νά σκεφτεῖ σωστά καί ψύχραιμα. Καί τό πηγαιναν γκάφα στή γκάφα. Ὅλοι τότε συμφώνησαν μέ τόν Παναγιῆ. Ὁ Πετροπασχάλης ἦταν ἀνεπιθύμητος ἀνάμεσά τους, γιατί καθώς ἔδειχνε τό πράμα «εἶχε μακριά οὐρά, τήν κινουῦσε πέρα δῶθε

κι αυτό τούς ένοχλούσε όλους». Μ' αποτέλεσμα νά γίνει όμόφωνα άποδεκτό, ότι ή πρόταση του Πετροπασχάλη ήταν «Προϊόν λιποψυχιάς. Προσπάθεια διάσπασης τής ομάδας. Έλλειψη πειθαρχίας στην κομματική γραμμή. Διανοουμενίστικος φιλοτομαρισμός. Όπορτουνίστικη αντίληψη γύρω άπ' τό θέμα τών Γερμανών. Προβοκατόρικη ένέργεια».

....«Μολύνοντας τούς άλλους νοιώθεις καθαρότερος έσύ».

Ό Πετροπασχάλης ήξερε βέβαια πώς κατά βάθος αυτός είχε τό δίκιο. Άλλά μόνο και μόνο γιατί θάχε σωθει έτσι ό άνθρωπος, πού σκοτώθηκε τζάμπα και βερεσέ, θάπρεπε ... για τό Θεό, νά καταλάβει πώς ήταν λάθος ταχτικής, σ' αυτή τήν ιστορία ... και πώς θάπρεπε, προτου κάνει τήν πρόταση νά είχε πείσει πρώτα τόν αυτόκλητο άρχηγό. Κόλπα του Μπερτόδουλου δηλαδή ... γιατί μόνο έτσι, ξεπερνιόνταν οι ανθρώπινες άδυναμίες, όλων εκείνων πού ξαναζούσαν στην Άντίσταση άσυνείδητα τούς πρωτογονισμούς και τ' άπωθημένα τους, πάνω στου κασίδι τό κεφάλι. Έτσι ήταν και τότε. Τόρριχναν μέ τή μεγαλύτερη εύκολία στό «Χαφιδισμός, Προβοκάτσια, Όπορτουνισμός» και τέτοια, και δέ στέκονταν νά δοϋν τό πρόβλημα. Φόρτωναν τίς εύθύνες σ' έναν, κι από κει και πέρα ήσύχαζαν. Σπή πραγματικότητα τό πήγαιναν στό συναισθηματισμό και τό άγρίεμα τών ένστίκτων, κι άφιναν τήν ουσία άνέγγιχτη ... Άλλά ό άραμπάς τότε πήγαινε μόνος του και δέ χρειάζονταν «Φιλοσοφία και μπερδέματα».

Μ' άλλα λόγια, ό Πετροπασχάλης άπόμεινε στό κενό, κι ήταν κατηγορούμενος ...

Έκανε τήν πρόταση ό Πετροπασχάλης και κανένας δέν άντέδρασε. Στάθηκαν όλοι και τόν κύτταζαν στά μάτια. Περίμεναν τί θάλεγε ό Παναγής. Άλλ' ό Παναγής έμοιαζε περισσότερο μέ κατατονική γριά κυρία, γκριζα σά στάχτη, πουχε κρίση και περίμενε τό «Πρώτων βοηθειών», παρά σάν άνθρωπος πουταν σέ θέση νά πάρει μιάν άπόφαση. Είδε όμως πού όλοι περίμεναν άπ' αυτόν γραμμή και σάστισε ... λές κι έτοιμάζονταν νά κλατάρει ... Φούσκωσε, ξεφούσκωσε, ώσπου πήρε τήν άπόφαση ...

— Όραϊα! Άφοϋ έπιμένεις, πάρε δυό. Διάλεξε σύ όποιοι θές.

Καί κατέβα στήν Καστάνιανη. Μάζεψε πληροφορίες. Καί θά φροντίσουμε νά κρατᾶμε ἐπαφή. Νά μαθαίνουμε τί γίνεται. Ἐμεῖς ξεκινήσαμε γιά Φούρκα—Σαμαρίνα. Καί θά πᾶμε πρὸς τὰ κεῖ .. Δέν ἔχει σημασία. Μέ τήν πρώτη εὐκαιρία θά σοῦ τηλεφωνήσουμε .. Ἄν πάλι τὰ τηλέφωνα ἔχουν κοπεῖ, θά στείλουμε σύνδεσμο ... Ἡ ἐν πάση περιπτώσει θά βροῦμε ἓνα τρόπο ...

Ἐνα γύρο, καθὼς κύτταξε ὁ Πετροπασχάλης, καταλάβαινε πὼς ὅλα τὰ μάτια, τώρα πού τούς ἔδωσαν πράσινο φῶς, ἦταν πρόθυμα. Ἄλλά θᾶπρεπε νά πάρει μόνο δυό ... Κι ἂν ἀργότερα, μετάνοιωσε γιά τήν ἐκλογή πούκανε, ἦταν καθὼς στοχάζονταν, κι ἐνοιωθε τύψεις, ὅτι κείνη τή στιγμή δέ διάλεξε καί τόν Ἄγγελῆ. Ἔτσι ... ποιός ξέρει, ἴσως ὁ καημένος νᾶταν τώρα ζωντανός ... κι ἦταν σά νά τό φώναζαν τὰ μάτια του ... Βέβαια, μπορεῖ νάχε κάποιος ἄλλος τήν τύχη του, ἀλλά μπορεῖ καί ὄχι ... Γι' αὐτούς πού ζοῦν, πού ἔζησαν, κανεῖς δέ σκέφτεται. Γιά τους ἀδικοσκοτωμένους, ἔχεις τύψεις. Κι ὁ Ἄγγελῆς ἦταν καλό παιδί.

Συνοδοιπόροι

«Καί γιά τούς φίλους μου πού από καιρό πέθαναν, μίλησέ μου
τώρα»¹⁰

Νά ποῦμε ὅτι εἶχε κάποιο κριτήριο ἢ ἔκανε κάποιον ὑπολογισμό σά διάλεξε τό Νικολό ἀπ' τό Κεράσοβο, τό γύφτο, καί τόν Τακούλη ἀπ' τή Μόλιστα, ὁ Πετροπασχάλης, θάταν μάλλον ὑπερβολή. Αὐτά σέ τέτοιες ὥρες, γίνονται ἀπ' τό ὑποσυνείδητο κι αὐτόματα. Καί τίς πιά πολλές φορές χτυπάει διάνα.

“Όταν σέ λίγο, οἱ τρεῖς τους, ὁ Τακούλης μπροστα, ὁ Νικολός πιά πίσω κι ὁ Πετροπασχάλης τελευταῖος, τράβαγαν γιά τήν Καστάνιανη, ἀφίνοντας τούς ἄλλους στό δρόμο γιά τή Φούρκα, ἔβλεπε ὁ Πετροπασχάλης τούς συντρόφους του καί σκέφτονταν πώς μέ τήν ἐκλογή του δέν εἶχε πέσει ἔξω...

‘Ο Νικολός ἦταν παντρεμένος καί καθώς ἔλεγε εἶχε πέντε παιδιά. Τόνα πίσω ἀπ' τᾶλλο. Τό δεύτερο κούτσαινε ἀπ' τή γέννα του. “Εβαζε ἡ γύφτισσα σ' ἕνα τσουκάλι φαγητό, γιά ὅλα, ἔπεφταν τά γερά, ἀπόμνησκε τό σακκατεμένο, πού δέ νώγαγε νά τρέξει. ‘Αδύνατο μέ τήν πείνα νά τά βγάλει πέρα. “Εδωσε-πῆρε ... ἔβλεπε πώς κι οἱ γονεῖς του, δέν τό πρόσεχαν, κι αὐτοαμύνθηκε. Πάραμόνευε σάν ἦταν γιά φατ. Κι ὅταν ἔβλεπε τή γύφτισσα μέ τό τσουκάλι ἔβαζε τά δυνατά του κι ὅσο προλάβαινε ... μόλις ζύγωνε ἀναμέριζε τούς ἄλλους, πού τό εἶχαν κι ὅλας πάει στή μέση, κι ἄρχιζε νά φτύνει μέσα. “Ετσι ἀπό κεῖ καί πέρα, τό μοιράζονταν μ' ὅσους δέ συχαίνονταν. Κι ἐπέζησε.

Πέντε ὅμως παιδιά, δέν ἦταν παῖξε-γέλασε, τήν κατοχή. Κι οἱ γύφτοι τότε δέν τά βόλευαν. Οὔτε τά βιολιά εἶχαν πέραση, οὔτε κι οἱ σιδεράδες. ‘Ο καθένας κύτταζε νά πορευτεῖ ὅπως-ὅπως.

Τσακισμένος απ' τ'ίς ἔγνοιες τοῦ σπιτιοῦ ὁ Νικολός, (εἶχε κι ἀπό πάνω του τὰ τσακώματα μέ τόν πεθερό καί τή γκρίνια τῆς γυναίκα του, καθώς ἦταν σὺγαμπρος,) ἦρθε καί φούντωσε. Καί καταλάβαινε πὼς δέν σήκων' ἄλλο. Μιά καί δυό, λοιπόν, παίρνει τὰ μάτια του κι ἐξαφανίζεται. "Ἀνοιξε ἡ γῆς καί τόν κατάπιε.

Ὁ πεθερός του, πού τόν εἶχε ἄχτι, στήν ἀρχή τῶπαιρνε γι' ἄστεϊο.

— Ποῦ θά πάει τό κοπρόσκυλο; ἔλεγε. Τί θά κάνει; Θά τόν σφίξει ἡ πείνα καί θά ξαναρθεῖ ..... Ἀλλά τότε ... νά μή μέ λένε Ντάκο!

Ὡστόσο οἱ μέρες πέρναγαν καί τό «κοπρόσκυλο» δέν ἔλεγε νά γυρίσει. Ἔτσι ὁ Ντάκος, ἄρχισε νά βουρλίζεται.

— Ρέ τό Νικολό! ἔλεγε κάθε τόσο ... Καί τόν ἔπιανε ἄλλου εἶδους ταραχή.

Εἶδε κι ἀπόειδε, στήν ἀρχή ἔτσι στ' ἄστεϊα, βάλθηκε νά ρωτάει.

— Ρέ μήν τόν εἶδατε; ...

Ἀλλά κανένας δέν εἶχε δεῖ τό Νικολό ..

Κάποτε .. τόν πληροφορήσαν πὼς τό «κοπρόσκυλο» εἶχε πάει στ' ἀντάρτικο, κι ὑπηρετοῦσε στό Ζαγόρι. Τότε δέν ἦταν εὐκολο νά γράψεις, οὔτε κι ἀλλοιῶτικα νά βρεῖς τρόπο ἐπικοινωνίας, γιά νά τοῦ ζητήσῃ νά γυρίσει πίσω, νά κυττάξῃ τή γυναίκα του καί τὰ παιδιά του. Ἔτσι, τόν πῆρε πού τόν πῆρε ὁ κατήφορος, καί τράβηξε γιά τό Ζαγόρι. « Ἐγὼ βρακί πού σ' ἔχεσα, ἐγὼ καί θά σέ πλύνω»...

Μέρες πορεία!

Κεράσοβο, Πάδες, Λεσνίτσα, ἔμεινε τό βράδυ, κακὴν κακῶς στά πεζούλια τοῦ σχολειοῦ. Καί τήν ἄλλη μέρα, χαράματα γιά νά γλυτώσῃ τήν κάψα καί τόν ἥλιο, καί νά προλάβῃ, Γυφτόκαμπος, Σκαμνέλι, Τσεπέλοβο ... Καθὼς τοῦπανε « Ἐκεῖταν τ' ἀρχηγεία» ...

Ρωτάει. Κανένας δέν τόν ἤξερε τό Νικολό. Σάμπως εἶχε ὁ καημένος καί κάνα χαρακτηριστικό τέτοιο, πού νά τόν ξεχωρίσεις; Μαῦρος ἦταν. Μέτριο ἀνάστημα εἶχε. Κανονική φάτσα .. Ἦταν βέβαια καί γύφτος .. ἀλλά τόξερε κανένας; Λέγονται τέτοια πράματα; Αὐτό τόξεραν στό Κεράσοβο, ἢ τό πολύ-πολύ καί στή

Σταρίτσιανη ή τήν Καστάνιανη, πού πήγαινε στά πανηγύρια μέ τό ντέφι.

“Εφαγε τή μέρα του ό Ντάκος τρέχοντας πότε από δῶ, πότε από κεϊ, όπου τόν έστελναν, χωρίς νά κάνει τίποτα. Καί τόν έζωσαν τά μαῦρα φίδια. “Εκατσε κι αυτός άπελπισμένος, δίπλα στή βρύση του Τσεπέλοβου καί στοχάζονταν τά βάσανά του ... Καί κεϊ πού τό μυαλό του όργίαζε από ύποθέσεις καί φόβους, τρόμαζε καί μέ τή σκέψη πώς θά γύριζε σπίτι άπραχτος, νάσου καί του χτυπάει τόν ώμο ό Βαγγέλης.

— Πῶς κι από δῶ ρέ Ντάκο;

— Βαγγέλη! Έσύ σαι ρέ Βαγγέλη. Ποιός άγιος ρέ Βαγγέλη σ’ έστειλε. Ρέ νά ζήσεις χίλια χρόνια ρέ Βαγγέλη! ... Τό Νικολό μας ψάχνω, καί δέ βρίσκω τίποτα ... Τόν χάσαμε τό Νικολό μας ρέ Βαγγέλη .. Τόν χάσαμε ... πάει ό Νικολός μας ...

— Τί κάθεςαι καί λές, ρέ Ντάκο. Καί ποιός σου εἶπε πώς τόν χάσαμε τό Νικολό;

— Ψάχνω παιδί μου, ψάχνω ... “Εφαγα τά σίδηρα άπ’ τό πρωτ ... Κι οὔτε Νικολός .... κι οὔτε αντίλογιά ... “Ανοιξε ή γῆς καί τόν κατάπие, Βαγγέλη μου καί δέ λυπήθηκε τά παιδιά του ... άκούς Βαγγέλη; ... “Ακούω νά λές ...

Γέλασε ό Βαγγέλης...

— Στάσου ρέ Ντάκο, στάσου. Τό πρωτ εἶμαστε μέ τό Νικολό άντάμα καί τά λέγαμε. Καί σύ τόν βάφτισες κι όλας μακαρίτη! ..

— Ζεϊ ρέ ό Νικολός Βαγγέλη μου ... άλήθεια ή μου λές σιακάδες; Νά σε φιλήσω κεϊ πού δέ σε φίλησε ή μάνα σου ...

— Ζεϊ βέβαια καί βασιλεύει ό Νικολός ... καί τώρα πού μιλάμε είναι στό Κουκούλι ... “Αλλά για πέσμου ποιόν ρώτησες καί δέν ήξερε τόν Νικολό;

— Μωρ’ έφαγα τά σίδηρα σου λέω, καί κανένas δέν τόν ήξερε.

— Α! Για στάσου Ντάκο μου ... Μπάς καί τόν έψαχνες σά Νικολό;

— Μ’ πῶς άλλοιῶς νά τόνε ψάξω;

— Έδῶ τό Νικολό τό λένε καπετάν ‘Αρκούδα, Ντάκο μου ... πάει τό Νικολός ποῦξερес ... “Αν ζήταγες τόν καπετάν ‘Αρκούδα, θά σουλεγαν.

— Μέ κοροϊδεύεις ρέ Βαγγέλη! Στό Θεό σου! ‘Ο Νικολός ...

καπετάν 'Αρκούδας!! Τί τοῦ βρήκανε τοῦ Νικολοῦ; .. Ρέ τόν
ἄτιμο! "Ακου καπετάν 'Αρκούδας! Κι εἶναι καλά, τουλάχιστο;

— Γιατί ... τί νάχει; Καλά εἶναι ... τρώει-πίνει ... Τροχούλεψε
λιγάκι ... ἀλλά ὁ Νικολός ... Νικολός. "Οπως τόν ἤξερες ..

— Νικολός ἔ! Δέν ἔβαλε μυαλό, οὔτε καί σά καπετάν 'Αρκού-
δας. "Ακου καπετάν 'Αρκούδας ὁ Νικολός!. "Αμ τά παιδιά του!
Τροχούλεψε ἔ; Ρέ τό κοπρόσκυλο! "Αχ τά βάσανά μου ρέ Βαγγέλη,
ποῦ νά στά λέω!

Πρὶν βγεῖ ὁ ἥλιος τήν ἄλλη μέρα τό πρωτὶ ὁ Ντάκος ἔπαιρνε τόν
κατήφορο καί μονολογοῦσε.

— "Αμ θά στόν κάνω ἐγώ ... νά τό ξεράσει τό καπετάν
'Αρκούδας, ὁ ἄτιμος!

Τόν ἔπιασε ὁ ἥλιος στόν ἀνήφορο πρὸς τό Καπέσοβο, τέτοιες
ὅμως λεπτομέρειες ποιός τίς λογάριάζει,

«Δρόμο παίρνω, δρόμο ἀφίνω», πρὸς τὸν ἄνθρωπο, καί
φτάνει ὁ Ντάκος στό Κουκούλι. "Ελα ὅμως πού δέν τοῦ πήγαινε νά
πεῖ τό καπετάν 'Αρκούδας. Καί τά μάσαγε ... καί τάλεγε γρήγορα
καί τ' ἀνακάτευε. Κάποτε βέβαια βρῆκε τήν ἄκρη ...

— Νάτος, τοῦ λένε .. Κεῖ κάτω εἶναι. Αὐτός πού κάθεται στό
σιάδι ..

Κύτταζε ὁ Ντάκος καί δέ πίστευε στά μάτια του.

Καβαλάει μιά-δυό μάντρες, βρίσκεται φάντης μπαστούνι, πί-
σω ἀπὸ τόν Νικολό καί περιεργάζεται.

'Αδιάφορος ὁ Νικολός, κάτω ἀπ' τόν ἥλιο, μ' ἓνα σουγιά
πελέκαγε γιά διχάλα, τόν κλῶνο μιᾶς κουτσουπιᾶς ... κάνοντας ἓνα
πράμα σά παλούκι. Κάτι τέτοιο.

— "Αει, ρέ πούτσι, κάνει ὁ Ντάκος, ἀγαναχτισμένος μέ τή
μακαριότητα τοῦ γαμπροῦ του ... Πελέκατο .... πελέκατο .. τό
παλούκι, νά δοῦμε ἄτιμε, στό τέλος σέ πιανοῦ τόν κῶλο θέ νά μπεῖ
... Ρουφιάνε! ... Καί τοῦρριξε τρεῖς-τέσσερις σβερκιές, ἀνάμεσα
σοβαρό κι ἀστεῖο.

Τελικά βέβαια, κατάλαβαν κι οἱ ἄλλοι, πῶς μᾶλλον θᾶπρεπε

νά στείλουν πίσω στό χωριό τόν καπετάν 'Αρκούδα, ξανακάνοντάς τον Νικολό .... Νά κυττάξει λίγο καί τό σπίτι του. Σάν πολύ τράβηξε τ' άστείο .. Τουδωσαν άδεια στήν άρχή, κι έπειτα τόν κατάταξαν στό έφεδρικό, κάνοντάς τον σύνδεσμο. Καί ξέμεινε ό Νικολός ανάμεσα Κεράσοβο καί Μόλιστα, νά πάει καί ν'άρχεται. Είχε καί τό στάρι του. Έκανε καί κανένα μεροκάματο. Τουμεινε κι ή άντάρτικη στολή ... Φαίνεται πώς κι ό Ντάκος έβαλε στό κρασί νερό ... κι όλα πήγαιναν στό καλύτερο ..

Μέχρι τήν ώρα πού χτύπησαν σήμερα τά χαράματα οί καμπάνες ... κι άρπαξε ό Νικολός τό Βαγγέλη καί βρέθηκαν, πρίν καλά-καλά φτάσουν οί Μολιστινοί, στήν Κούλια. Πρώτοι καί καλύτεροι. Κεράσοβο — Γανναδιό μιά ώρα ...

Μέ τόν Τακούλη ήταν άλλο πράμα!

'Η Φρόσω, ό Τακούλης, κι ό Ζήσης άπ' τήν Καστάνιανη, ήταν ή ψυχή του Λαϊκού Θεάτρου τής έπαρχίας.

Τό πρώτο Λαϊκό Θεάτρο, στήθηκε τήν "Ανοιξη του σαράντα τρία, στήν Κόνιτσα, μέσα στήν τεραστία αίθουσα του 'Ορφανοτροφείου. Σκηνή κανονική κι αυλαία. Πιάνο κι όρχήστρα. Κι ήταν χαρά Θεού. Αρχιζε μέ μιά πρωτοτυπία. 'Η κορνέττα έπαιζε δέκα νότες άπ' τό Ναμπούκο ... Κι όταν τέλειωνε τό θεάτρο, ή μπάντα τής μουσικής έκλεινε μέ τό περίφημο Θούριο, του Ναμπούκο ... Ο *Mia Patria Si Bella E Perduta* πού τό τραγουδοῦσαν όλοι οί θεατές όρθιοι. Τόβγαλε στή μέση, στήν άρχή, τότε ό Μπεζεκσίδης, πούταν κείνη τήν εποχή, διευθυντής στή μπάντα του 'Ορφανοτροφείου, έτσι σά συμβολικό άπελευθερωτικό τραγούδι, όλων τών εποχών. Δέν είχε σημασία, πού καταχτητές γιά μās ήταν οί 'Ιταλοί. Άρεσε πάρα πολύ, έγινε καί μιά πρόχειρη, λέφτερη μετάφραση κι έμεινε ... Άλλωστε τότε, είμαστε στήν άρχή, καί τ' άντάρτικα τραγούδια ήταν λιγοστά. Έτσι ξεθάβονταν άπελευθερωτικά τραγούδια του παλιού καιρού. Τό «Έως πότε ή ξένη ακρίδα .. έως πότε ό κουφός Γερμανός .. θά ρημάζει τή δόλια πατρίδα ....». 'Η τό «Ως πότε παλληκάρια, θά ζοῦμε στά στενά». 'Ακόμα ... εμπαιναν σέ μελωδίες γνωστές, πρόχειρα λόγια, επίκαιρα καί καλύπτονταν ή έλλειψη ...

Σά μπῆκαν ὁμως οἱ Γερμανοὶ στήν Κόνιτσα, τόν 'Ιούλιο τοῦ σαράντα τρία, τό θέατρο διαλύθηκε, ἀλλά ἡ Φρόσω, ὁ Τακούλης κι ὁ Ζήσης, πῆραν τά χωριά κι ἔκαναν τή χορωδία. Μαζεύονταν τά παιδιά κι ἔστηναν γιορτές, στά μεσοχώρια ἢ στά σχολεῖα μέσα, ἀνάλογα τόν καιρό. Τραγουδάγαν ἀντάρτικα τραγούδια, χόρευαν, ἀπάγγελναν ποιήματα, ἔλεγαν ἀνέκδοτα. Γέλαγε ὁ κόσμος. Ξέχναγε τίς πίκρες του. 'Αλλά καί ξεθάρρευε. Πολλές φορές πετάγονταν χωριανοί αὐτόρμητα καί διηγόνταν ἱστορίες δικές τους. Κάθε χωριό ὄλο κι εἶχε κάτι τύπους, πού τά καταφέρνανε σ' αὐτά 'Ιστορίες ἀπό κλέφτες. 'Από κυνήγια. 'Απ' τά ταξίδια, τή Βλαχιά, τό Κάιρο, τήν 'Αμερική. 'Απ' τά ἰσνάφια τῶν μαστῶρων. 'Απ' τίς πίκρες τῆς ζωῆς τοῦ ἐργάτη στίς πολιτείες, τίς λαχτάρες τοῦ χωραφιοῦ ... Εἶχε βέβαια τό πράμα καί κάποιες δυσκολίες στήν ἀρχή .. ὅταν τό θέαμα πήγαινε ἀπ' τό αὐτόρμητο νά γίνει σύστημα. Γιατί αὐτοί πού μ' εὐκολία ἐκνοήγονταν στίς παρέες τάχαναν μπροστά στό συναγμένο ἐπί τούτοις κόσμο, πού προγραμματισμένα κάθονταν κάτω καί περίμενε νά τοῦς ἀκούσει ...

'Αλλά κι αὐτό, μέ τόν καιρό καί μέ λίγο τσίπουρο πῆγε στήν ἄκρη. 'Ο ἀφηγητής προβαραινόνταν παράμερα, κι ὅταν ἦταν νά βγεῖ, ἡ γλώσσα του κυλαγε ροδάνι. "Αν παρ' ὄλα αὐτά, πάλι κόμπιαζε ... ἦταν κι ἡ κλάκα ἀπό κάτω πούδινε φτερά .. Κι ὅταν ἔπαιρνε μπροστά ἡ μηχανή ἄντε νά τή σταματήσεις.

Τό ὅπως ἄλλο, ἐννιά στίς δέκα οἱ ἱστορίες πού λέγονταν ἦταν γνωστές, χιλιοειπωμένες στό χωριό ... καί τίς ἤξεραν σχεδόν ὄλοι. 'Ὅστόσο, ἔτσι ὅπως λέγονταν, κι ὅπως γίνονταν θέαμα, σέ κείνη τήν ἀτμόσφαιρα, ξανάνοιωναν. "Ἐπαιρναν ἄλλο χρώμα. "Αφιναν ἄλλη γεύση. Γοήτευαν κυριολεκτικά. "Ὀρες-ῶρες ὁ ἀφηγητής ἀπ' τό χωριό, ἔκανε καί τά κόλπα του. Πότε ἔπαιρνε τή θέση τοῦ ἥρωα τῆς ἀφήγησης καί τόν μιμότανε, στή φωνή, στά σκέρτσα. Πότε ἔκανε τό Καραγκιοῦζη πού κοροΐδευε. Κι αὐτό ζωντάνευε τίς ἱστορίες ... «Μπράβο Μητρούση ... νά μᾶς ζήσεις ...». 'Αλλά μ' αὐτά κι αὐτά, ἡ ἀπλή παρέα τῆς Φρόσως, τοῦ Τακούλη καί τοῦ Ζήση, ἔγινε θέατρο ... Πέρασε μέσα σ' ἐλάχιστο καιρό ὄλα τά στάδια τοῦ θεάματος ... ἀπ' τή πιό πρωτόγονη μορφή, μέχρι τήν πιό μοντέρνα .... Κι ἔβαλε σκέτς ἀνάμεσα, πού τίς περσότερες

φορές τ'άγραφαν οί ἴδιοι ... ἢ κάτι παμπάλαιες κωμωδίες ... πού κυκλοφοροῦσαν σέ φυλλάδια ξεσκισμένα ...

"Ἐμπαιναν στά χωριά καί χάλαγε ὁ κόσμος. Μέχρι πού κι οί καμπάνες χτύπαγαν καμμιά φορά. Στό Μεσοχώρι βρόνταγε τ' ἀντάρτικο τραγούδι. Στήνονταν κι ἡ σκηνή ταυτόχρονα. "Ὀλος ὁ κόσμος ἦταν στό ποδάρι. "Ἄλλοι κουβάλαγαν καρέκλες. "Ἄλλοι σανίδια. "Ἄλλος ἔφερε τήν ἀσετυλίνη γιά φωτισμό. 'Ἐπιστρατεύονταν κι οί ντόπιοι καλλιτέχνες.

Κι ἔκαναν πρόβες ὅλοι μαζί.

...«Ξαφνικά, καθώς φύσηξε δυνατός ἀγέρας, ἔσπασε τό κοντάρι, ποῦταν πάνω ἀπ' τή σκηνή κι οί κουβέρτες, πού παρίσταναν τήν αὐλαία, γονάτισαν. "Ἐτσι ἀποκαλύφτηκε ἡ σκηνή. Καί τό σκέτος πού βασίζονταν σέ κάποιο κόλπο σκηνογραφικό ... κόλπο δηλαδή πού ὁ θεατής δέ θάπρεπε νά ξέρει ἀπό γρηγορώτερα, πήγαινε περίπατο ... καί δέν ἔμεινε παρά μόνο ὁ αὐτοσχεδιασμός γιά νά διασώσει τήν περίσταση.

Τότε ἦταν πού ὁ Τακούλης ἔδειξε τό ταλέντο του. Κεῖνη τή διαίσθηση, πού ἦ τήν ἔχεις καί προκόβεις, ἡ σοῦ λείπει καί κάθεσαι στ' αὐγά σου ...

Πρώτη κίνηση. 'Ἀνεβαίνει στή σκηνή ἀτάραχος, σά νάταν μέσ' τό πρόγραμμα τό πέσιμο τῆς κούβερτας, καί χαμηλώνει τό λυχνάρι. Γίνεται συσκότιση ὑποβλητική.

Δεύτερη κίνηση. Φωνάζει τόν 'Ἀρίστο πούπαιζε φλογέρα, καί τόν ἀπιθώνει πάνω σέ μιά σκεπασμένη παλιοκασέλλα, πού παρίστανε τό βράχο ἀπ' τήν προηγούμενη σκηνή.

Τρίτη κίνηση. Κάθεται σταυροπόδι στήν ἄκρη τῆς σκηνῆς ἀμίλητος.

Τέταρτη κίνηση. Βλέποντας οί ἄλλοι τήν ἐξέλιξη, χωρίς καμμιά προσυνηνότηση, ἕνα-ἕνας, μπαίνουν στή σκηνή καί κάνουν ὅ,τι ἔκανε ὁ Τακούλης. Σέ δύο λεφτά ὅλος ὁ θίασος ἐπί σκηνῆς, νά κάθονται σταυροπόδι μέσ' τό μισοσκόταδο.

Πέμπτη κίνηση. Κάνει νόημα στόν 'Ἀρίστο. Κι ὁ 'Ἀρίστος βάζει μπρός. 'Ἡ φλογέρα σκορπάει ἤχους, πού δέν περίμενε κανένας. Κάνει τήν ἀτμόσφαιρα περίεργη. Εἶναι σά νά φορτίζεται

μέ μιάν ἄλλη αἴσθηση. Σκηνή καί θεατές μπαίνουν σ' ἓνα κοινό ρυθμό. Ἐντάσσονται στό χῶρο τῆς μαγείας τοῦ θεάτρου, πού ξέκοψε ἀπό καταγῆς κι ἀπογειώνεται. Δεμένοι μεταξύ τους, στή θέση τῆς κοινῆς ἀποδημίας .... «Στήν ἄπλα τ' οὐρανοῦ, οἱ πόθοι μας ταξιδεύουν ...»

Γιά μιά στιγμή, κάποιος ἀπ' τούς θεατές, ψιθυρίζει τά λόγια τοῦ διάλογου τῆς τελευταίας σκηνῆς, σάν ὑπνωτισμένο αὐτόματο ... «Ἦσουν πάντα μέσ' τίς σκέψεις μου ... Ἦσουν στά ὄνειρά μου ... εἶσαι τό γρασίδι τῆς ζωῆς .... Εἶσαι ἡ ζωή μου ...».

Καί σκορπάει ρίγος. Ὁ θίασος ἀπ' τήν σκηνή, ξεσπάει σέ χειροκροτήματα. Καί γίνεται σιωπή. Κι ἀπ' τή σιωπή ποῦναι σάν ἔκσταση μέσα στό χάος, ψηλαφητά, ἀδιάκριτα στήν ἀρχή, ἔπειτα πιό σταθερά, πιό σίγουρα, ἀναδύεται ἡ λαγαρή κι ἀνεπανάληπτη φωνή τῆς Φρόσως ... Ἀπλώνεται ἀνάλαφρα καί κατακλύζει τήν ἀπέραντη νύχτα ...

Θᾶθελα νᾶμουνα τό σάλι τ' οὐρανοῦ
στίς νύχτες σου νά παραστέκω
νά σέ θωρῶ, νά σέ θωρῶ ... νά σοῦ φωτίζω τό ντορό
τή μοίρα σου νά πλέκω.

Φεγγάρι μου πού πᾶς ψηλά, τριαντάφυλλό μου
φεγγάρι μέ τά ρόδα, τίς νύχτες του εὐώδα ...

Θᾶθελα νᾶμουνα τό τούλι τοῦ βουνοῦ
πού μπαίνει δεξιά σά περπατᾶς κι ἀριστερά σά στέκεις
νά σέ κρατῶ νά σέ κρατῶ, ξενητεμένο φυλαχτό.

Φεγγάρι μου πού πᾶς ψηλά, τριαντάφυλλό μου
φεγγάρι μέσ' τή στράτα, καλώδεχτα μαντάτα.

Θᾶθελα τά μάγια νᾶρριχνα τοῦ φεγγαριοῦ
μαλλιά, χεράκια, χεῖλη
νά σέ φιλῶ, νά σέ φιλῶ, ἀπό τή γῆ στόν οὐρανό.

Φεγγάρι μου πού πᾶς ψηλά, τριαντάφυλλό μου,
φεγγάρι μέσ' τά δάση, ὁ ρήγας θά περάσει.

Θᾶθελα μέ τούς καημούς τό κιλιμκιρί μου νά πλου-
μίσω

νά τό φορῶ νά τό φορῶ, τό μισεμό νά καρτερῶ, νά σέ
καλωσωρίσω

Φεγγάρι μου πού πᾶς ψηλά, τριαντάφυλλό μου

φεγγάρι πρωταστέρι, γλυκό μου περιστέρι.
Θάθελα, ἄχ πώς θάθελα, πίσω νά γυρίσεις
στό καλντερίμι μας νά περπατεῖς, τό σπίτι νά γιομίσεις.
Νά σέ κοιτῶ, νά σέ κοιτῶ
δίχως σταμό δίχως σταμό, νά μή χορταίνω τόν καημό
Φεγγάρι μου πού πᾶς ψηλά, τριαντάφυλλό μου,
φεγγάρι μου παρηγοριά, δόσμου φτερά, νά βρῶ χαρά.

Παράξενα λυπητερό τραγούδι ... Μιά σαίτα πού σημάδευε τόν οὐρανό.

Πίσω-πίσω, σάν απόπειρα μορφοποίησης τοῦ ὄνειρου, σέ μιά τέταρτη διάσταση τῆς ζωῆς, διαγράφεται σ' ἄσκοπη περιπλάνηση ... ἡ μελωδία τῆς φλογέρας. Ἄναδύεται. Βουλιάζει. Συμπρώχνει τό ἀμετάκλητο. Φυγαδεύει τήν ἀνοιχτή πληγή. Πλαταγίζει σά πουλί, πάνω στόν ἄγριο βράχο. Ξαναμακραίνει. Ξανάρχεται ἀνιχνεύοντας. Ἄγγιζει τή θλίψη. Πετάει ἀνάλαφρη. Ζυγιάζεται πάνω στό φαράγγι ... Κι ἐκκρεμεῖ, σ' Adagio rittertando senza tempo ...

Τότε ὁ Τακούλης, στόν ἴδιο χρόνο, ἀλλά σέ Pianissimo Crescendo, καθιστός ὅπως ἦταν στό βάθος τῆς σκηνῆς, ἀβίαστος, σά κορυφαῖος ἀρχαίου δράματος, πού ζητάει ἀπ' ὄλους μιάν ἐγρήγορση, ἓνα περισσότερο ΠΑΡΩΝ, ἀρχίζει ν' ἀπαγγέλει ...

Ἄν ἦταν νά γενεῖ ἓνας χαλασμός

Ἄν ἦταν νά γενεῖ-γενεῖ ἓνας νέος Κόσμος

Θάταν χρυσά-χρυσάφι ὁ χαλασμός.

Καί θησαυρός-καρδιά μου-ὄλος ὁ κόσμος.

Ἄν ἦταν νά σχιστεῖ-σχιστεῖ ὁ οὐρανός

Γιά ν' ἀνοιχτεῖ-ἀνοιχτεῖ ὁ Καινούργιος δρόμος.

Τότε νισά-νισάφι ὁ οὐρανός

Ἡλιος λαμπρός-ψυχή μου- ὁ Δρόμος.

Ἄν εἶν' ἀνάγκη-μάτια μου- νά πέσει Κεραυνός

γιά νά λυθεῖ-λυθεῖ ὁ βρόγχος

τότε χαλάλι στόν πού θά πέσει ὁ Κεραυνός

κι ὅπου θά σπά-θά σπάσει ὁ βρόγχος ...

Κονσέρτο, φλογέρας μ' ὀρχήστρα. Ἐνας διάλογος, πού δέν τέλειωσε ἀκόμα. Πού περπάτησε πάνω σ' ἓνα τεντωμένο σκοινί. Κι ἔμεινε μετέωρος στή γραμμή τοῦ παράλογα ἀναπτυγμένου

μύθου. Μ' όνειρικά στοιχεία έπικοινωνίας. «Κάτι σά νά λαχτάρισε μέσα τους, κάτι σάν τήν εύτυχία πού έρχονταν» .... Κι έμοιαζε τότε νά βγαίνουν όλοι τους πάνω στίς στράτες και τίς γειτονίες, έξω στίς άπλες του χωριού, στ' άμπέλια, στά χωράφια, και στ' άλώνια.

Νά διαστέλλονται, νά πληθαίνουν, νά μεγαλώνουν, νά γίνονται όλος ό Κόσμος ...».

«'Εμείς, καθένας από μās
κρατάμε μέσα στή γροθιά μας
τούς κινητήριους ίμάντες του σύμπαντος»(2).

Τό σκιάχτρο

(«Τότε ήταν ... πού ό ταῦρος πάσχιζε νά λαβώσει ἕνα περιστέρι»)(1)

Ὁ Πετροπασχάλης κι οἱ σύντροφοί του, περπάταγαν τώρα καμμιά ἑκατοστή μέτρα κάτω ἀπ' τήν κορυφογραμμή. Στό ξέφωτο.

Ὁ ἥλιος ἔγερνε πρός τό Λεσκοβίκι. Ἀριστερά ἡ φουντωμένη κορυφή τῆς Γύφτισσας. Φάτσα τά μαστοροχώρια. Πυρσόγιαννη, Βούρμπιανη. Δεξιά ἡ Σέλτση. Παραπίσω τό Λεσκάτσι καί τό Τούρνοβο ..... Καί κάπου κει στό βάθος, οἱ Χιονιάδες .... Καί μετά πυκνή θολούρα στ' ἀποσκιαδερὰ τοῦ Γράμμου ...

Ὁ Πετροπασχάλης σκέφτονταν: «Χεῖρ δοριόντος Παγούνι Κωνσταντί Χιονιαδίτι ἐκ φυλῆς Πασχαλάδης»(11) ... Κι ἔπιασε νά ἐξηγεῖ στόν Τακούλη, πού τά ἐνδιαφέροντά του ἄπλωναν ἴσαμε κει. «Οἱ ἀγιογράφοι. Ἡ ἀπόκοσμη φωνή τους. Οἱ σκοτεινές μορφές. Οἱ μακρινοί πρόγονοι τῶν νταϊφάδων τῆς μετακίνησης. Ἡ παράξενη γοητεία πού ἀσχοῦν πάνω του. Μνήμες αὐτοῦ τοῦ τόπου ... Μνήμη δική του». Ὁ Τακούλης ἄκουγε σιωπηλός ... καί στοχάζονταν πώς ἀπό τότε πού ὁ ἄνθρωπος ὑψώθηκε πάνω ἀπ' τά ζῶα, ἔγινε δημιουργός. Ἔβαλε μέσα στήν ὠφελιμότητα τῶν λογιῶ-λογιῶ ἐργαλείων του καί τό μεράκι του. Πέρα ἀπ' τή καθημερινή χρησιμότητα ἤθελε καί νά χαρεῖ μέ τή φαντασία του αὐτά πούφτιαχνε. Τραγούδαγε τήν ὥρα τῆς δουλειᾶς, σκάλιζε καί ζωγράφιζε γιά νά χαίρεται τό μάτι του .... «Καμμιά ἀναστάτωση δέ στάθηκε ἱκανή νά καταστρέψει τούτη τήν ἔμφυτη διάθεσή του» ...

Ἀκόμα κείνος ὁ πυρφόρος ἥλιος, ἄδειαζε πάνω τους τήν ἀτέλειωτη φαρέτρα του .. Κι ὁ φόβος θεριό. Ἀπλωνε ὁ ἴσκιος τους πάνω στό χῶμα καί γίνονταν γλώσσα.

Ὁ Πετροπασχάλης παρατήρησε πῶς τὰ ὄπλα τῶν συντρόφων του γυάλιζαν, καί φαίνονταν σά καθρέφτες. Ἄν ἦταν Γερμανοί κάπου μακριά καί παρακολουθοῦσαν, θά τοὺς κυάλαραν ...

— Κολλῆστε τὰ ντουφέκια πάνω κάτω, μέσ' ἀπ' τὶς μασχάλες σας, νά μή κάνουν μπάμ καί ξεχωρίζουν, τοὺς λέει ...

Ἐπειτα θυμήθηκε τὸ φίλο του τὸ Νίκο Ἀκρίτα, πού στό Ζαγόρι ἀνάμεσα Τσεπέλοβο — Σκαμνέλι, ὅταν εἶδε νᾶρχονται καταπάνω τους τὰ τσοπανόσκυλα.

— Φοβᾶσαι; Ρώτησε τὸν Πετροπασχάλη.

— Ἄν δέ φοβᾶμαι, λέει!

— Ἐλα κάτσε ἀπὸ πίσω ... Ἐσύ Μένη, φοβᾶσαι; Ρωτάει τὸν ἄλλο ...

— Λίγο κι ἐγώ ... πῶς νά τὸ κάνουμε, τσοπανόσκυλα εἶναι ...

— Ε! Τότε σύ ... κάτσε ἀπὸ μπρός, τοῦ λέει ...

Κι ἀμπαρώθηκε αὐτός στή μέση ... Εὐτυχῶς πού πρόλαβε ὁ τσοπάνος κι ἔσωσε τὴν κατάσταση, εἰδειμή ... Τοὺς τᾶλεγε, καί γέλαγαν οἱ δύο τους, μέ τὸν Τακούλη, γιατί ὁ Νικολός δέ καταλάβαινε ἀπ' αὐτά, καί φαίνονταν σά κυνηγημένος. Ἐτσι εἶναι οἱ γύφτοι, ἔχουν τὸ φόβο μέσα τους. Καί μέ τίποτα δέ ξαλαφρώνουν. Τόβλεπε ὁ Τακούλης καί τὸν πείραζε.

— Ἄλί ἀπὸ μᾶς Νικολό μου. Ἐτσι καί μᾶς πιάσουν Γερμανοί, αὐτός ἐδῶ ... κι ἔδειχνε τὸν Πετροπασχάλη, τὴ γλύτωσε. Οὔτε ντουφέκι ἔχει, οὔτε κάνα ροῦχο στρατιωτικό ... νά φαίνεται ποιός εἶναι. «Μέ πιάσανε θά πεῖ, μέ πιάσανε οἱ ἀντάρτες καί μέ τραβᾶν γιά ἐκτέλεση» ... Λές νά σκοτιστοῦνε οἱ Γερμανοί περισσότερο; Ντουφέκια ἔχουμε ... ἀγριεμένοι φαινόμεστε .. Μᾶς βάζουν στό σημάδι .. μιά καί κάτω ...

— Πω ... πω ... πῶς; Ρωτοῦσε καί ξαναρωτοῦσε ὁ Νικολός, σά νάθελε νά ξεκαθαρίσει ἴσαμε ποῦ ἔφτανε τ' ἀστεῖο τοῦ Τακούλη, κι ἀπὸ ποῦ ἄρχιζε νά γίνεται σοβαρό.

Τ' ἀπόμακρο μπουμπουνητό τῶν κανονιῶν συνέχιζε ἀριστερά καί πίσω τους.

— Ἀκοῦστε ... ἀκοῦστε; Ἐπαναλάβαινε μηχανικά καί κάθε τόσο ὁ Νικολός, γουρλώνοντας τὰ μάτια ...

Κάτι σά νά γουργούριζε μακριά, ἔμοιαζε μ' ἀεροπλάνα πού δέ φαίνονταν. Καί κάθε τόσο ἀκούγονταν ἕνας κραδασμός ὕστερ' ἀπὸ

λίγο ο Κραδασμός άπλωνε και γίνονταν χαμηλός υπόκωφος ήχος, πού συνοδεύονταν από μικρούς γκρίζους καπνούς, πού διαλύονταν στον άέρα, μέ τό πάσσο τους.

Ξαφνικά τό βλέμμα του Πετροπασχάλη, καρφώθηκε πάνω στο μονοπάτι. Τεράστιες, άσυνήθιστες στά μέρη κείνα, φρέσκες όπλές μεγάλων μουλαριών, έρχονταν άπ' τήν αντίθετη μεριά και προχωρούσαν προς τή δασωμένη Γύφτισσα.

Του κόπηκε ή ανάσα.

— Οί Γερμανοί, σκέφτηκε. Κάπου κεί πίσω μας, μέσα στα πεύκα βρίσκονται τώρα Γερμανοί ... Μας βλέπουν και κάνουν μαζί μας χάξι. Ίσως μάλιστα ... τή στιγμή αυτή νάμαστε κι όλας στο στόχαστρο ... Θα μας πιάσουν, ή θα μας ρίξουν ... Ένα κι ένα κάνουν δυό ..

Σφίγγονταν ή καρδιά του. Λές κι όλα χάνονταν για πάντα. Λές και δέ θα ξανάβλεπε τό γαλανό ουρανό ... ούτε τίς φυλλωσιές ... τό σπίτι του .... τούς δικούς του ..

Ο Τακούλης, πού κάθε τόσο έπιανε και μιά κουβέντα σέ συνέχεια μέ τον Πετροπασχάλη, έτσι για νά νοιώθει κοντά ο ένας στο άλλο, μέ τό πού δέν έπαιρνε τίς άπαντήσεις πού περίμενε ξαφνικά, κάτι ψιλλιάστηκε κι άνάκοψε.

Και τό περίεργο ήταν, πώς δίχως κουβέντα, μόνο άπ' τά βήματα, τον ήχο τής αναπνοής, ίσως κι από διάίσθηση, αυτή ποϋχουν κι όλα τά ζώα καθώς περπατούν τή νύχτα, ή ταραχή μεταδόθηκε και στο Νικολό, πού ώστόσο ήταν σέ μιάν άπόσταση, γύρω στα τριάντα μέτρα μακριά. Κι αυτόματα σταμάτησε.

Ζύγωσαν μεταξύ της ... Κι ο Πετροπασχάλης ψιθυριστά, τούς έδωσε νά καταλάβουν περί τίνος πρόκειται.

Τό μονοπάτι στο σημείο αυτό, άκολουθοϋσε τήν κορυφογραμμή .. Κι αυτό για τήν περίπτωση διευκόλυνε τά πράματα. Άρκει νά ξεκαθάριζαν άπ' τήν αρχή προς τά ποϋ θα πέσουν, σ' ώρ' άνάγκης για νά μή σκορπίσουν και χαθοϋνε μεταξύ τους.

Τάλεγε ο Πετροπασχάλης, κάνοντας τάχα τον άδιάφορο, δίχως νά δείχνει μέ τά χέρια, αλλά προσπαθώντας νά τούς πει τί ήθελε κλείνοντας τά μάτια και στραβομουτσουιάζοντας.

Τάλεγε. 'Αλλά τό μάτι τοῦ Νικολοῦ ἔμνησκε θολό, παράλυτο, βραχυκυκλωμένο. Καμμιά ἐπικοινωνία μέ τούς ἄλλους. "Ἐτρεμαν τά χέρια του. Καί τ' ὄπλο σέρνονταν καταγῆς. 'Ἡ μόνη ἐκδήλωση ἐπικοινωνίας μέ τούς ἄλλους, ἦταν νά λέει μηχανικά, σά ραδιοφωνικό παράσιτο.

— Τι ... τί ... τί ...

Εἶχε ἀποσυντεθεῖ ὁ καημένος. Καί τράβαγε γιά κατάρρευση. Τά γόνατά του ἦταν κι ὄλας λυγισμένα — σά λωλός χεσμένος — κι ὁ πισινός του πήγαινε πέρα-δῶθε.

— Νά πάρει ὁ διάολος, φώναξε ὁ Τακούλης, βλέποντας πώς τά πράματα μπερδεύονταν μέ τό Νικολό.

Κάνει νόημα στό Πετροπασχάλη πώς θάπρεπε νά ξεμπλέξουν τήν κατάσταση, πρίν εἶν' ἀργά, κι ἔχουν ἱστορίες μέ τό γύφτο.

"Ἐμειναν σύμφωνοι. Κι ἀμέσως ὁ Τακούλης πιάνει τό Νικολό ἀπ' τό μπράτσο καί τόν τραβάει τόν κατήφορο δεξιά, μέσα στά πεῦκα. Πήδηξε κι ὁ Πετροπασχάλης καί τοῦ φάνηκε πέσιμο στό κενό.

'Από κουτρουβάλα σέ κουτρουβάλα. 'Από σύρσιμο σέ πέσιμο. 'Από πέσιμο σέ γλύστρημα. Μέ τήν ψυχή στά δόντια, σέ μιά κατηφόρα δίχως τελειωμό. Μέσα ἀπό βατσινιές καί φτέρες. Χτυπώντας μιά σέ βράχους, μιά σέ ρίζες δέντρων. Δίχως νά καταλαβαίνουν ἄν βρίσκοντ' ὄρθιοι, ἀνάσκελλα ἤ μπρούμητα. Δίχως νά συλλαμβάνουν τό πῶς περνοῦν κάτω ἀπ' τούς βάτους. Βρέθηκαν τελικά ξάπλα πάνω σέ μιά χωραφιά.

'Απ' τή μιά μεριά ὁ Πετροπασχάλης κι ἀπ' τήν ἄλλη ὁ Τακούλης. Ξεσκισμένοι καί καταματωμένοι ... Καί καμμιά εικοσαριά μέτρα παραπέρα, ὁ Νικολός, ὄρθιος, ἀνέπαφος, βγαλμένος σάν ἡ τρίχα ἀπ' τό ζυμάρι νά χοροπηδάει ἔξαλλος, ξεφαντωμένος ... σέ μιά κατάσταση ὑστερίας. Νά κάνει σά μωρό παιδί .. Νά γίνετ' ἐπικίντυνος μέ τίς φωνές καί τή φασαρία πούκανε. Κι οἱ ἄλλοι δυό, στό χάλι πούχαν, νά προσπαθοῦν νά τόν καλμάρουνε καί νά μή μποροῦν.

Κι αὐτή ἡ ἱστορία θά κράταγε πολύ, ἄν γιά μιά στιγμή, τήν ὥρα πού γύρω καταλάγιαζαν οἱ θόρυβοι ἀπ' τίς πέτρες, τά κουκουάρια καί τά κούτσουρα, πού στίς κουτρουβάλες τους τούς εἶχαν πάρει ἀπό πίσω καί κατρακύλαγαν στή πλαγιά, δέν ἀκούγον-

ταν ένας περίεργος κρότος μεταλλικός, ποῦρθε νά τούς ταρακουνήσει κατά τέτοιο τρόπο, ὥστε νά καταλάβουν πώς πάρ' ὄλ' αὐτά πούγιναν, βρίσκονταν μέσ' τή φάκα ἀκόμα.

Τό πῶς τοῦ κόπηκε ὁ ἀέρας, τό πότε συνῆλθε ἀπ' τό παραλήρημα, καί τό κατά ποιό τρόπο βρέθηκε κι ὁ Νικολός μπρούμητος πάνω στό χῶμα, ψάχνοντας σά χελώνα, ν' ἀνακαλύψει τρύπα νά ρουπώσει γιά νά ξεφανιστῆ ἀπ' τό πρόσωπο τῆς γῆς, οὔτε πού τό κατάλαβε κι αὐτός ὁ ἴδιος.

Ἄν εἶχες τρόπο νά μετρήσεις κείνη τή στιγμή, τή διαστολή ποῦχαν τ' αὐτιά του, μέ τήν προσπάθεια ν' ἀφουγκραστεῖ αὐτό πού γίνονταν τριγύρω του, νά ξεκαθαρίσει ἀπό ποῦ ἔρχονταν ὁ κρότος, καί τί μποροῦσε νάταν ... θάβρισκες πώς ὁ Νικολός εἶχε μεταβληθεῖ σ' ἐλέφα.

Τό μπερδεμα δέ βάσταξε πολύ.

Ὁ Τακούλης, πού μόλις πέρασε τό πρῶτο ξαφνιασμα ἀπ' τόν κρότο, ἀπόκλεισε μέ τή λογική τήν πιθανότητα νάταν ὁ κρότος ἀπό ντουφέκια, ἢ ἄλλα τέτοια κλαπατσιμπαλλά τῶν Γερμανῶν, σύρθηκε μέ σβελτάδα καμμιά πενηνταριά μέτρα, μ' ὄλες τίς προφυλάξεις πούθελε ἢ περίπτωση, καί σέ λίγο ἀνάγγελνε ὀρθιος πιά, ὅτι ὁ κρότος ἦταν σκιάχτρο γιά πουλιά, στά χωράφια τῆς Ἀνάληψης.

Τότε κι ὁ Νικολός θυμήθηκε τήν Ἀνάληψη. Τό πανηγύρι τῆς Καστάνιανης κάθε Ἀνοιξη, ποῦρχονταν μέ τό ντέφι του κι αὐτός, ἀκολουθώντας τήν κομπανία μέ τά βιολιά ἀπ' τό Κεράσοβο. Θυμήθηκε τή χωραφιά, τήν ἄπλα. Τήν ἀνατολή τοῦ ἡλίου πού κάθε Ἀνοιξη ἀπολάμβαναν ἐδῶ ὅταν ξημέρωνε ἀνήμερα τό πανηγύρι ... Τόν ἡλιο σά τό πάτο τῆς κοφίνας. Τό γκιώνη πού τίς νύχτες δέ σταμάταγε. Τά γλέντια πού γίνονταν ἐδῶ. Τ' ἀρνιά πού ψήνονταν ὀλημερῆς καί τό φαγοπότι τό ἀτέλειωτο ...

Τάλεγε καί γιόμιζε τό διψασμένο στόμα του, μέ νοσταλγία καί σπαραγμό. Κύτταζε ἀχόρταγος παντοῦ ... σά νάταν νά μαζέψει ἀπό γύρω του μνημες, ἀγέρηδες, ἀστροφεγγιές, ἡλιους ἐξαίσιους, τόν πετρωμένο καιρό, τή ζωή πού τοῦχε φύγει μέσ' ἀπ' τά χέρια .... Καί βεβαιώνονταν γιά τήν ξανακερδισμέν' ἀφή του, τή διαφάνεια τῆς ὄρασῆς του, τήν ἀνακωχή μέ τή ζωή του, τήν προσέγγιση τοῦ ἑαυτοῦ του ...

Ἄπό κεῖ καί κάτω, δέν τόν ἐπιανες. Ἦξερε τό δρόμο.

Καί μπῆκε μπροστά ...

— Είναι δέν είναι ... μιά ὥρα δρόμος, ἴσαμε τήν Καστάνιανη
Νά βιαστοῦμε πρίν νυχτώσει ... γιά νά μή μπλέξουμε ...

δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Καρτερία και ένδοσιμα

Καμμιά δεκαριά Καστανιανίτες είχαν στρωθεί στό Μεσοχώρι, έξω απ' τό 'Αμελικό, και κουβέντιαζαν μέσ' τό μισοσκοτάδο. "Έκαναν καθώς έδειχνε τό πράμα, απογραφή.

Τό χωριό έμοιαζε κουρασμένο απ' τή πρωινή αναστάτωση. Δέ φαίνεται νάχαν γυρίσει όλοι πίσω. Ήταν και πολλοί πουχαν μείνει στά ρουμάνια. Στή Γκιρμπαβίτσα και στόν Προφήτ' 'Ηλία. Και περίμεναν, καλοῦ-κακοῦ ... «Μέ μιά νύχτα δέ χανόμαστε».

Χιλιάδες Γερμανοί καθώς έλεγαν, είχαν περάσει απ' τήν ποταμιά, πλάϊ-πλάϊ στό Σαραντάπορο, και τράβαγαν τόν ανήφορο. Μπορμποτσικό — Ζούζουλη.

"Ένας λόχος πλαγιοφυλακής διάβηκε τό Βουρκοπόταμο, κάτω στόν Ταμπακόμυλο κι ανέβηκε στό Περβόλι. 'Από κει στή Μπολιάνα, και χώρισε στά δυά. Τόνα κομμάτι πέρασε μέσ' απ' τό χωριό και τράβηξε Λαγκαάδα — Κάντσικο. Και τ' άλλο από Λίχνικο — Καρκάνι — Γύφτισσα πήγε για Φούρκα.

Καθώς φαίνεται οι Καστανιανίτες του μεσοχωριού, ήταν ένα είδος τράπεζας, πού συγκέντρωνε πληροφορίες, .. Κι έπειτα τις σχολίαζε. Πέρναγε ό καθένας πούρχονταν απόξω, έκανε τήν κατάθεσή του. Είσπραττε όσα είχε νά πάρει και τράβαγε νά ταχτοποιηθεί. Βέβαια, όλα γίνονταν βιαστικά, ασύνδετα κι ασυστηματοποιήτα. Ήταν όμως κι αυτό κάτι, από τό τίποτα. Μέσα στόν πανικό, πού όλοι έτρεχαν νά προλάβουν ... "Άλλοι νά ξαναβγοῦνε έξω. "Άλλοι νά ρίξουν μιά ματιά στά ζῶα. "Άλλοι νά κρύψουν κάτι, πού στήν αναμπομπούλα τό πρωτ' δέν είχαν προλάβει ...

Οί δεμένοι μπόγοι άλλωστε πίσω απ' τις έξώπορτες, κι ή έρημιά στους δρόμους μαρτύραγε τήν έντονη άβεβαιότητα.

Τίποτα δέν ήταν σίγουρο ακόμα. Ούτε αν τό χωριό γλύτωσε τελικά. Ούτε αν οι Γερμανοί θά ξαναπέρναγαν ... ούτε αν αύριο όλα θά πήγαιναν καθώς σήμερα.

Ώστόσο φάνηκε πώς τις πληροφορίες για την κίνηση των Γερμανών, τις είχε δώσει ένα κλιμάκιο του έφεδρικού, πουχε στήσει καραούλι στη Μπολιάνα και παρατηρούσε μέ τά κυάλια.

Τούτες τις πληροφορίες τις συμπλήρωναν κάτι Μπλισδγιανίτες, πού ξεκίνησαν για την Καστάνιανη και βγαίνοντας απ' τό χωριό, έπεσαν πάνω σέ Γερμανούς, έκοψαν τόν ανήφορο, πρós τό Μέγα Λάκκο, κι έφτασαν στη Ντούπιστα.

Ώ Τακούλης παρατήρησε, πώς γίνονταν και κάτι κινήσεις ύποπτες, περίεργες ... "Αλλωστε κι απ' τόν τρόπο πού μίλαγαν οί χωριανοί ... φάνηκε πώς ανάμεσά τους κυκλοφορούσε κάποιο μυστικό, πού απόφευγαν ν' αποκαλύψουν.

Ώστόσο, κείνο πού για την ώρα ζόριζε, ήταν ή έπαφή μέ Φούρκα ... Κι ό Πετροπασχάλης ρώταγε για τό τηλέφωνο. Άλλά κανέναν δέν αποκρίνονταν μέ σιγουριά. Τόχαν αποσυνδέσει τό πρωτ. Άλλοι έλεγαν: «Οί έφεδρικοί». Κι άλλοι: «Ώ υπεύθυνος της τοπικής όργάνωσης» .. Και μπερδεύονταν τό πράμα ... γιατί, ούτε απ' τούς έφεδρικούς ήταν κανείς εκεί, ούτε απ' την όργάνωση. Και τό χειρότερο ... Οί ίδιοι οί Καστανιανίτες του Μεσοχωριού, έδειχναν άπροθυμία, κι απόφευγαν νά βοηθήσουν.

Είχε βέβαια νυχτώσει για καλά, κι όλο τό χωριό βρίσκονταν σ' αποσύνθεση. Ήταν όμως μιά δουλειά πούπρεπε νά γίνει. Κι όσο τό «έπρεπε» έμπαινε στη μέση, άρχιζε απ' την άλλη μεριά τό «μακαμούκα». Κι ένας-ένας απ' τό Μεσοχώρι ξάκριζε. Κι έξαφανίζονταν. Αυτό για κείνη τή στιγμή ήταν καταστροφή ...

Στό τέλος ξέμειναν δυό, πού αναγκάστηκαν νά τρέξουν. Ώ ένας μέ τό Νικολό στη Γκάλια. Κι ό άλλος μέ τό Τακούλη πρós τή Ράχη.

Μέσα σέ δέκα λεφτά γύρισε ό Τακούλης άπραχτος, για τό τηλέφωνο, αλλά πανευτυχής πούχε ψαρέψει απ' τό συνοδό του τό μεγάλο μυστικό ...

— Οί έφεδρικοί έπιασαν δυό Γερμανούς αιχμάλωτους, μέσα στό χωριό. Ήταν δυό καθυστερημένοι, πού τράβαγαν μαζί τους κι ένα γάϊδαρο φορτωμένο. Τούς είδε ό Τάκης Παπαχρήστου, καθιστούς στό Μεσοχώρι .... κατάλαβε πούταν ξεκομμένοι. Έκανε

πρός στιγμή τάχα, πώς κυνήγαγε μιά γελάδα, κι ἄρπαξε ἀπό κει ποῦχε κρυμμένη τήν καραμπίνα του. Βγῆκε ἀπό πίσω μέ προφύλαξη, σιγά-σιγά καί πρίν αὐτοί πάρουν μυρουδιά, τούς τήν ἔστησε πάνω ἀπ' τά κεφάλια τους. Στήν ἀρχή βέβαια οἱ Γερμανοί τόπαιρναν γιά πλάκα ... "Ὅταν ὅμως κατάλαβαν πώς τήν εἶχαν πάθει ἦταν κι ὄλας ἀργά ... Ἐφοπλίστηκαν καί δέθησαν στό πί και φί. Οἱ χωριανοί πούβλεπαν τή κατάσταση ... σκέφτηκαν «Πάει ὁ Τάκης ... τοῦστριψε, γιά τά καλά». Καί ξάκρισαν, γιά κάθε ἐνδεχόμενο ... Μέ τό πού τόν εἶδαν ὅμως νά τούς ἀφοπλίζει καί ἔπειτα νά τούς περνάει τήν τριχιά, συνειδητοποίησαν τό τί εἶχε γίνει. Κι ἄρχισαν τή γκρίνια. Οἱ πιά δισταχτικοί, ἤθελαν νά τούς ἀπολύσουν. Οἱ πιά λαφρόμυαλοι, ἔλεγαν νά τούς καθαρίσουνε στά γρήγορα. «Κι οὔτε ἡ γάτα οὔτε ἡ ζημιὰ της» .... Οἱ ἄλλοι ... τῆς Ὁργάνωσης, νά τούς παραδόσουνε στόν Ταχτικό ΕΛΑΣ, κι ἄς ἔκανε αὐτός ὅ,τι ἤθελε ...

Μιά αἴσθηση παγίδας, γιά τούς περισσότερους «Ἐπιασα ἕνα κλέφτη, τόν ἀφίνω δέ μ' ἀφίνει». Φοβότανε γιά τό χωριό καί τρέμανε ... Ἐρεθισμένοι καθώς ἦταν, τσακώνονταν μεταξύ τους, ἀλλά, τελικά ὄλοι συμφώνησαν σ' ἕνα σημείο: .. «Νά τούς ἀναμερίσουνε πρὸς ὦρας, μή τυχόν γυρίσουνε οἱ Γερμανοί ξανά, ψάχνοντας γι' αὐτούς, καί τήν πάθει τό χωριό. Νά κάνουν πώς δέν ξέρουν τίποτα ... γιά νά μή διαδοθεῖ .. Κι ὅ,τι εἶναι νά γίνει, νά τό κανονίσουν μεταξύ τους. Νά μήν ἀνακατευτοῦνε ξένοι, προπαντός. Καί τούς τά κάνουν θάλασσα».

Μέ τή συμφωνία αὐτή, τούς πῆρ' ὁ Τάκης Παπαχρήστου, μ' ἄλλους ἐφεδρικούς καί τούς ἀναμέρισε. Οὔτε οἱ δισταχτικοί, ἀλλ' οὔτε κι οἱ λαφρόμυαλοι ἔπρεπε νά ξέρουν κατά ποῦ τούς βάλανε.

Κι ἂν ρώταγες, θά σ' ἀπαντοῦσαν «Εἶναι τοι ... κάπου στή Γκιρμπαβίτσα ...».

Ὅμως τέτοιο μυστικό, ὅπως καί νά τό κάνουμε δέ γίνονταν νά κρατηθεῖ. Καί τήν ἄλλη μέρα τό πρωτῆ, ἤξερε ὄλο τό χωριό, πώς τούς φυλᾶνε στή Θηλειά, σέ μιά καλύβα ...

Ὁ Νικολός γύρισε μ' ἄλλους τρεῖς, πούξεραν γιά τό τηλέφωνο. Ἦταν κρυμμένο κάπου κει κοντά, μέσα στίς βατσινιές τοῦ λάκκου .. ἀλλά χρειάζονταν ψάξιμο, γιατί φεύγοντας τό πέταξαν καί δέν

ἤξεραν ἀκριβῶς ποῦ πῆγε. Ἦταν καί σκοτάδια καί δέν ἦταν εὐκολο. Ξαμολυθήκανε τρεῖς-τέσσερις καί ψάχνανε .... Κάποτε τό βρῆκαν, καταγκρατσουνισμένοι, μέ τά αἵματα νά τρέχουν ἀπ' τά χέρια.

Δαδιά, καντύλια ... βρέθηκ' ἕνας τρόπος καί τό ξανασύνδεσαν. Κι ἄρχισε νά δουλεύει τό καβουρντιστήρι.

Μιά ὥρα καί περσότερο εἶχε πάει στράφι, στό ψάξιμο καί στό περίμενε.

Ἡ Φούρκα δέν ἀκούγονταν μέ τίποτα. Ἦταν κομμένη. Ἀπ' τή Μόλιστα, ἀπάντησε ὁ Κλέαρχος, ἀλλά τίς οἶδε ἀπό ποιό κύκλωμα, γιατί ἀκούγονταν ἀπό πολύ μακριά. Καθώς φαίνεται εἶχε συνδέσει ὄξω ἀπ' τό χωριό — αὐτά βέβαια δέ λέγονται ἀπ' τό τηλέφωνο — γιατί μέσα στό χωριό, ἦταν ἀκόμα Γερμανοί.

Ἐπειτα ἀκούστηκε ἡ Πυρσόγιαννη. Μετά τό Κάντσιο.

Ἡ σύνδεση διακόφτονταν κάθε τόσο. Καί δέν ἤξερε κανένας τί συμβαίνει ...

— Κάντσιο .. ἐκεῖ. Κάντσιο;

— Ὁχι Βούρμπιανη .. Ποιόν θέλετε;

— Καστάνιανη ἐδῶ ... τί κάνετε;

— Καλά ... καλά ... ἐσεῖς;

— Κάντσιο ... Κάντσιο; Κοπήκαμε ... τί ἔγινε;

— Ἐδῶ Πυρσόγιαννη ... Φύγε Κάντσιο ἀπ' τή γραμμή, παρακαλῶ, νά δόσουμε ἕνα μήνυμα ...

Βγαίνει τό Κάντσιο, ἀλλά αἰφνίδια, ἀκούγεται μιά γερμανική φωνή.

Αὐτόματα κι οἱ δύο κόβουν τή συνδιάλεξη.

— Τί ἔγινε; Πῶς βρέθηκαν οἱ Γερμανοί στή μέση; Ποῦ σύνδεσαν; Μήπως παρακολούθαγαν ... Εἶπαμε τίποτα ἐπικίνδυνο ... Μπᾶς κι εἶναι κάποιος καί μᾶς κάνει πλάκα;

Πέρασε κάποιος εἰκοσάλεφτο βουβαμάρας, ἀμηχανίας κι ἐκνευρισμοῦ.

Ἐπειτα ξαναχτυπάει τό τηλέφωνο, τ' ἀρπάζει ὁ Τακούλης μέ φανερό σκοπό νά πάει τήν ἔρευνα στό βάθος ...

— Καστάνιανη κεῖ; Ποιός στό τηλέφωνο

— Ποιόν θέλετε, ἀπό ποῦ τηλεφωνεῖτε;

— Ἐδῶ παρατηρητήριο ... Ποιός εἶναι στό τηλέφωνο;

— Δόστο μου μένα, δόστο μου μένα, λέει ο Χριστόφορος και παίρνει τ' ακουστικό, στό χέρι ..«Λέγεται, παρακαλώ ... παρατηρητήριο, παρατηρητήριο;» ...

— Έσύ σαι 'Αλέξη;

— Όχι, είμαι ο Χριστόφορος.

— Έλα ρέ Χριστόφορε ... δέ σέ κατάλαβα, τί γίνεται;

— Τίποτα, ήσυχία ... κάτσε ν' απομονώσω λίγο, Πυρσόγιανη

— Κάντσικο. Έλα τώρα, είσαι έτοιμος. Έσεϊς αὐτοῦ τί κάνετε;

— Ε! Τέτοια ώρα; πᾶμε για ὕπνο.

— Ποιός είναι, ποιός είναι; Ρωτάει ο Πετροπασχάλης.

Κι ο Χριστόφορος κλείνει μέ τήν παλάμη τό τηλέφωνο, μήν τυχόν ακούσει κάποιος τίς πληροφορίες, και προδοθεῖ τό παρατηρητήριο.

— Είναι τό παρατηρητήριο τοῦ λέει, τῆς Μπολιάνας. 'Ο Κώστα Κεχαγιαῖς. Θέλεις νά τοῦ ποῦμε τίποτα ...

— Για δόστο μου και μένα, μιά στιγμή, νά ρωτήσω κάτι ... Καλησπέρα συναγωνιστή.

— Καλησπέρα-καλησπέρα.

— Πέσμου μέ δύο λόγια, τί έγινε; Κι ἄν θυμᾶσαι κατά ποιά ώρα, τραβήξανε για τή Φούρκα οἱ Γερμανοί, ἀπ' τή Μπολιάνα;

— Α! ... δέν εἶχε πᾶει ἀκόμα μεσημέρι ... Τώρα; Τί ώρα ἀκριβῶς; ... Για νά ρωτήσω και τοῦς ἄλλους ... Ε! Εἶδε κανένας τί ώρα ἦταν ὅταν οἱ Γερμανοί ἔκοψαν για τή Φούρκα, ἀπ' τή Μπολιάνα;

'Ακούγονται μέσ' ἀπ' τό ακουστικό φωνές και συζητήσεις ... 'Ο ἕνας ἔλεγε, «Έντεκα μέ δώδεκα»... 'Ο ἄλλος, «Μπά δώδεκα και παραπάνω» Κι ὁ τρίτος «Δώδεκα-δώδεκα» ...

— Ε! ἐκεῖ γύρω θάταν, συνεχίζει στό τηλέφωνο ὁ Κεχαγιαῖς ... Δώδεκα .. Δώδεκα παρά .. Δώδεκα και κάτι .. (Σιωπή .... Κι ἔπειτα κάπως ἐρευνητικά). Μήπως εἴστε σεῖς, πού ρχόσαστε ἀπό πάνω, συναγωνιστή ... Οἱ τρεῖς. Οἱ δύο μέ τά ὅπλα, κι ὁ τρίτος δίχως ...;

— Ναί, ναί τοῦ λέει ὁ Πετροπασχάλης, πῶς τό κατάλαβες; Μᾶς εἶδατε;

— Σᾶς παρακολουθούσαμε για λίγο ... Κι ἔπειτα ξαφανιστήκατε. Πήραμε μιά κριάδα συναγωνιστή, πού δέ λέγεται. Πρίν μιά

ώρα είχαν άκουστεϊ κει πάνω πυροβολισμοί ... και δέν ξέραμε τί συμβαίνει ... γιατί έσεις χαθήκατε απότομα ... κι είπαμε μήπως είχαν οι Γερμανοί κάποια παγίδα.

— Τίποτα-τίποτα ... Είδαμε κάτι όπλές από μουλάρια, πάνω στό μονοπάτι και στρίψαμε. Νομίζαμε πώς είναι κάπου εκεί γύρα Γερμανοί κι αλλάξαμε δρόμο ... 'Αλλά, μάλλον δέν ήταν ...

— "Α! δέ βαριέσαι. Οι Γερμανοί θάχαν και μιά ώρα πριν από σās. Μπά τί λέω ... ίσως και περισσότερο .... Μήπως στό δρόμο σας βρήκατε μιά κοπέλλα; ..

— Ποιά κοπέλλα;

— Οι Γερμανοί είχαν μιά κοπέλλα και τήν τράβαγαν στην άνηφόρα τής Μπολιάνας. Έπειτα όμως τή χάσαμε. Είχε μιάν άντηλιά και δέ βλέπαμε καλά ... Μπορεί νά ξέφυγ' ή καημένη.

— Για νά ρωτήσω μιά στιγμή, περίμενε .... Χριστόφορε, Χριστόφορε, έσύ πούδες νά περνοῦν οι Γερμανοί από δῶ, μήπως είχαν μαζί τους και κάνα κορίτσι;

— Τί κορίτσι;

— Νά ... κορίτσι, πού τό τράβαγαν οι Γερμανοί μαζί τους;

— "Οχι ... ρέ άδερφέ, αν είχανε κορίτσι θά τό βλέπαμε ...

— Τάκουσες συναγωνιστή; ....

— Περίεργο! Συνεχίζει τό παρατηρητήριο. Γιατί ... κάτι είδαμε, σά φάνηκαν οι Γερμανοί, στό Καστανιανίτικο .... πούμοιαζε μέ κορίτσι ... αλλά μπορεί και νά μās ξεγέλασαν οι ίσκιои .. Πάντως στόν άνήφορο τής Μπολιάνας, ήταν κορίτσι, τόδαμε καθαρά ... Δέ χωράει άμφιβολία.

— "Ωστε, έτσι έ; .... Έκανε συλλογισμένα ο Πετροπασχάλης, μιά φουρνιά ήταν οι Γερμανοί, αυτοί πού πέρασαν τό πρωτ, ή πέρασαν άλλοι και τ' απόγιομα;

— Τ' απόγιομα δέ πέρασε ψυχή. Τό πρωτ όμως οι φουρνιές ήταν πολλές. Πέρναγαν και πέρναγαν ... Άλλοι έβγαιναν από δῶ, άλλοι έβγαιναν από κει ... Μιλιούνια ... Φαίνεται όμως πώς κάπου προς τή Σαμαρίνα, σάλωσαν. Γιατί όλη μέρα πήγαινε τό ντουφεκίδι δυό δεκάρες, από κει. Καίγονταν και χωριά ... έβγαιναν καπνοί ... μακριά πίσω άπ' τή Φούρκα ...

Τό γραφείο μέ τό τηλέφωνο είχε γιομίσει κόσμο, πού περίμενε

νά μάθει νέα. 'Εντύπωση φαίνεται πώς ἔκανε, πρῶτα ἡ εἶδηση ἀπ' τό Γανναδιό ὅτι ἀκόμα εἶναι Γερμανοί ἐκεῖ, καί δεύτερο, ὅτι ἀκούστηκαν στό τηλέφωνο Γερμανικές φωνές ... Οἱ περισσότεροι τῶχανε δέσει κόμπο, πώς κι ὅλας σκόλασε τό πράμα. Πέρασαν οἱ Γερμανοί, πῆγαν στό προορισμό τους ... Κι αὐτόταν ὄλο κι ὄλο.

— Θάχουμε, φαίνεται καί συνέχεια, ἔλεγαν τώρα μερικοί.

— Σήμερα, καλά τή σκαπουλάραμε. Αὔριο νά δοῦμε τί θά γίνει.

— Τῶδατε; ... Γιά ν' ἀκουστοῦνε Γερμανοί ... ἀπ' τό τηλέφωνο, σημαίνει πώς ἀκόμα βρίσκονται κοντά μας.

— Νά πάρ' ὁ διάολος ... κι αὐτοί οἱ κωλογερμανοί! Τί τάθελε ὁ Χριστιανός νά τούς κρατήσῃ. Εἴμαστε τώρα ἐμεῖς ... νάχουμε κι αἰχμάλωτους ... Αὐτό μᾶς ἔλλειψε! "Ὅλα τάχει ἡ Μαριόρη, ὁ φερετζές τῆς ἔλειψε ... "Ἰσα-ἴσα γιά μπελάδες.

— Μά τί εἶν' αὐτά πού λέτε ρέ παιδιά! Πόλεμο κάνουμε ἢ παίζουμε τίς ἀμάδες; Ξεσπάει ὁ Πετροπασχάλης.

— Τότε νά τούς ξεκάνουμε.

— "Ἡ νά τούς ἀφίσουμε νά φύγουν ...

— Σταματεῖστε, σταματεῖστε, τίς ἀηδεῖες. Διάκοψε θυμωμένος ὁ Πετροπασχάλης. Δέν εἶν' ὦρα γιά καυγάδες. "Ἐχουμε σοβαρότερα πράματα νά σκεφτοῦμε. Αὔριο, ἴσως νάχουμε ἄλλο κύμα Γερμανῶν καί πρέπει ἀπό τώρα νά προετοιμαζόμαστε.

— Μ' αὐτό λέμε καί μεῖς. Αὔριο ἂν ἔρθουν ψάχνοντας οἱ Γερμανοί τί γίνεται;

— Πάλι τά ἴδια! .... Εἶπαμε .... αὐτό ξεκαθαρίστηκε. Τέρμα ἡ συζήτηση. Γιατί θά γίνουμε μαλλιά κουβάρια, ἐδῶ μέσα. Νά πᾶμε παρακάτω.

— Γιά τό κορίτσι ... λέει, ὁ Τακούλης. Τί καταλάβετε;

— "Ε! 'Από κάποιο χωριό θάταν, τίς οἶδε ... Μπορεῖ καί νά τούς ξέφυγε.

— Κι ἂν δέ ξέφυγε; "Ἐπειτα τό παρατηρητήριο εἶπε .... ἀκούστηκαν κάτι πυροβολισμοί ... Κι αὐτό ...

— Μπορεῖ ... ν' ἀποπειράθηκε νά δραπετεύσει καί τό πυροβόλησαν ...

«'Απ' τή μιά μεριά, οἱ Γερμανοί τράβηξαν γιά τή Φούρκα ..

Γίνονται μάχες πρὸς τὴ Σαμαρίνα. Ἐπὶ τὴν ἄλλη, τὸ κορίτσι κι οἱ πυροβολισμοί». Σκέφτονταν ὁ Πετροπασχάλης, προσπαθώντας ν' ἀπομονωθεῖ, ἀπ' αὐτοὺς πού γύρω του φώναζαν ἀκόμα .. Κι ἔσφιγγε ἡ καρδιά του.

« Ἄλλὰ τέτοια ὥρα! Οὔτε γιὰ Φούρκα μπορεῖ νά γίνει λόγος ... ἀφοῦ τὸ τηλέφωνο δὲ λειτουργεῖ, ἀλλ' οὔτε καὶ γιὰ ψάξιμο μέσα στό δάσος ... Ὡστόσο θάπρεπε κάτι νά κάνουμε ...».

Σέ τέτοιες καταστάσεις ὁ χρόνος δέν ἀναπληρῶνεται μέ τίποτα.

Κάθε δευτερόλεπτο πού φεύγει εἶναι κι ὅλας ἀργά. Μπορεῖ νά ναι τὸ κορίτσι μέσ' τὸ δάσος τραυματισμένο καὶ νά χαροπαλεύει ...

— Δέ λέω μεγάλο λόγο! Λέει ὁ Τακούλης, σά νά μιλαγε μέ τόν ἑαυτό του, βλέποντας τὸ Πετροπασχάλη, ἀποτραβηγμένο ... ἀλλά, κάτι μοῦ λέει ...

— Μήπως κι ἐγώ; Τόν κόβει ὁ Πετροπασχάλης, τὸ ἴδιο ὑποψιάζουμαι γι' αὐτό μέ βλέπεις ἔτσι. Ἐπὶ τὴν ἀρχὴ πού τᾶκουσα, δέ μοῦ ξεκολλάει ἀπ' τὸ μυαλό ἡ Φρόσω .... Τί τᾶθελε ἡ εὐλογημένη! Ποῦ πήγαινε μονάχη; Τῆς τῶπα ... «Κάτσε ρέ παιδί μου. Κάτσε μέ τούς ἄλλους» .. Ὁχι, αὐτή. Τὸ ξεροκέφαλό της ...

— Εἶχε φαίνεται προβλήματα ...

— Τὸ ξέρω .. Τὸ κατάλαβα. Ἄλλὰ δέν ἦταν ὥρα. Σάμπως μέ πέντε μέρες καὶ μέ δέκα, λύνονταν τὸ πρόβλημα ... Θά πέρναγαν οἱ Γερμανοί, καὶ μεῖς θά τῆ βοηθούσαμε ... Στό κάτω-κάτω, μήπως μέσ' τῆ κοσμοχαλασιά θάταν εὐκολο νά βρεῖ τὸ Λάκη; ...

Ἄχ! .... Πόσο μοῦκοψε τὰ πόδια αὐτῆ ἡ εἶδηση .... δέ λέγεται ... Δέ μοῦ πάει νά κάνω τίποτα ...

— Τί θάλεγες νά ρωτούσαμε, ἀπόψε κι ὅλας τούς αἰχμάλωτους ..

— Εἶναι νά σοῦ πῶ ... μιά καλή ἰδέα. Ἄλλὰ πῶς; Σάμπως ξέρει καὶ κανένας μας γερμανικά;

— Ε! Τώρα καὶ σύ ... ἐκεῖ θά σταματήσουμε; Φρουλάϊν, θά ποῦμε, βό ἴστ, φρουλάϊν; Κι ἂν ξέρουν τίποτα, θά μᾶς τὸ ποῦνε μέ νοήματα. Τούς παίρνουμε μαζύ καὶ πᾶμε ... Χωράει συζήτηση;

— Ἄμ ἔπος, ἄμ ἔργο .. Πᾶμε λοιπόν προτείνει ὁ Πετροπασχάλης.

— "Άσε, θά τά κανονίσω γώ. Έσύ κάτσε στό τηλέφωνο, νά συντονίζεις τίς έπικοινωνίες. Νά ξεκαθαρίσουμε πρώτα τί έγινε μέ τή Φούρκα. Νά δοῦμε στό Κεράσοβο τί έγινε, τί θά κάνουμε αὔριο. Κράτησε καί τό Νικολό γιά σύνδεσμο ...

— Καί ποιόί θά πᾶτε;

— Νά, έδῶ εἶναι τά παιδιά. Θά τό προτείνουμε ... Κι ὅσοι έρθουν ...

Κύτταξε ὁ Πετροπασχάλης, καί δέν ἦταν ὅλοι παιδιά. Ἦταν καί μεσόκοποι ... πού κάθονταν βλοσυροί κι ἀμίλητοι. Ἦταν καί γέροντες, πού τούς εἶχε πάρει ὁ ὕπνος. Ἦταν βέβαια καί παιδιά, ἀλλ' ἀπ' αὐτούς ποιός θά πήγαινε; Ἄς τό κανονίσει ὁ Τακούλης ... αὐτός έχει τόν τρόπο ....

δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

”Ησχαλλον .....

«... Τούς πεθαμένους φίλους μας πού θ' αγαπούσαμε πολύ, ἄν ἦταν νά ξανάρθουν τώρα»(10).

Τήν ἄλλη μέρα τό πρωτ, (πέντε 'Ιουλίου, μέρα Τετάρτη) μόλις εἶχε χαράξει, δυό ἐφεδρικοί πληροφοροῦσαν τό Πετροπάσχάλη, πώς χτές βράδυ, εἶχε γίνει σαμποτάζ στίς τηλεφωνικές γραμμές.

Εἶχαν κόψει τό καλώδιο μέ ψαλλίδα, λίγο ἔξω ἀπ' τήν Καστάνιανη. 'Αλλ' εὐτυχῶς, δέν εἶχαν ἀφαιρέσει σύρμα. Καί μᾶλλον διορθώνονταν τό πράμα.

Τόν τελευταῖο καιρό γίνονταν κάτι τέτοια στό χωριό. Κάποιοι σαχλαμαράκηδες ...

— Παλιάνθρωποι, θέλεις νά πεῖς ...

— Παλιάνθρωποι κι ἀσυνείδητοι, πού δέ λογαριάζουνε σέ τί κίντυνο βάζουν ὅλο τό χωριό. Τί νά πεῖς; Παίζουν ἠλίθια μέ τά κεφάλια τους. Καί μέ τά κεφάλια μας.

Κόψιμο τοῦ τηλέφωνου κείνη τή στιγμή σήμαινε ... 'Απομόνωση. Τυφλαμάρα. Νά μή ξέρεις τί σοῦ γίνεται. 'Από ποῦ θά σούρθουν Γερμανοί. 'Αχρήστεψη τέλεια. Καταδίκη. Κι ἀναρωτιέσαι ... 'Υπάρχουν τέτοιοι ἄνθρωποι ἀνάμεσά μας; Καί τί θέλουν; Πράχτορες εἶναι; 'Ηλίθιοι εἶναι; Τυφλωμένοι εἶναι ἀπ' τό πάθος τους; Καί ποῦ τό πᾶνε;

'Ο Πετροπάσχάλης ἔνοιωθε σά νᾶφευγε ἡ γῆς ἀπό τά πόδια του. Ξέρεις τί εἶναι νά κάθεται σ' ἓνα χωριό, πού κάποιοι θέλουν τήν ἐξόντωσή σου;

— Τουλάχιστο ... εἶναι κανένας ... Ξέρει κανένας ἀπ' αὐτά; Νά μπορέσουμ' ὅπως-ὅπως νά τ' ἀποκαταστήσουμε ... τώρα τό πρωτ, νά μάθουμε τί γίνεται.

— "Όλα θά γίνουν. Εἰδοποιήσαμε. Τώρα ψάχνει ὁ εἰδικός γιά

λίγο σύρμα ... Σέ μισή ώρα τό πολύ. 'Αλλά γιά πέσμου, συναγωνιστή: Τούς χρειάζεται ἢ δέ τούς χρειάζεται λυντσάρισμα; .... 'Αλλά, τί λυντσάρισμα κάθομαι καί λέω; .... Γι' αὐτούς πού τόκαναν, νά τούς βάλεις στή μέση στό χωριό, καί νά περνᾶνε οἱ χωριανοί ἕνας-ἕνας μέ μιά σακκοράφα ... καί νά τούς δίνουν μιά μ' αὐτή, ὅπου βροῦν, ἴσαμε πού νά πέσουν κάτω ἀπ' τόν πόνο ...

— Καλά-καλά, θά δοῦμε ... Πέσμου τώρα, φανηκε κανένας ἀπ' τά παιδιά πού πήγανε χτές βράδυ, γιά τούς Γερμανούς αἰχμάλωτους;

— "Οχι, τίποτα. "Ισως ψάχνουν γιά κεῖνο τό κορίτσι ... Τό καημένο!

— "Εξω, τί γίνεται; Φαίνεται τίποτ' ἄλλο;

— Τίποτα ... ἡσυχία, ὅλη τή νύχτα.

'Η ἐπικοινωνία μέ τή Μόλιστα καί τό φυλάκιο τῆς Μπολιάνας ἔγινε κατά τίς ἑπτά. Οἱ Γερμανοί εἶχαν κι ὅλας φύγει ἀπ' τό χωριό, καί τράβηξαν γιά τό Κεράσοβο.

Κατά τίς ὀχτώμιση, καινούργια φάλαγγα γερμανική ἔρχονταν ἀπ' τή Κόνιτσα. Στό Καπηλιό, πρίν φτάσουν στό Σαραντάπορο, χώρισαν στά δύο. Μιά ομάδα πῆγε πρὸς τή Μόλιστα, κι ἡ ἄλλη τράβηξε γιά τό Κεράσοβο.

Τό φυλάκιο τῆς Μπολιάνας, εἰδοποίησε τόν Κλέαρχο στό Γανναδιό, κι ὁ κόσμος, ποῦχε ξεκινήσει καί κατέβαινε, ἄρον-ἄρον πάλι, ξαναγύριζε στό βουνό ...

'Απ' τή μεριά τῆς Σαμαρίνας, ξανάρχισε τό κανονίδι. 'Ακούγονταν μακριά κι ἀεροπλάνα. 'Αλλά δέ φαίνονταν. 'Η Βούρμπιανη μετάδωσε, πῶς ἀπό παραμέσα ἔφταναν πληροφορίες γιά Γερμανούς, πού ἀπό 'Ερσέκα πέρασαν τό Γράμμο, κάπου πρὸς τή Γράμμοστα καί τράβηξαν γιά 'Εφταχώρι. Πρὸς τό Βόιο καίγονταν κάποιο χωριό.

Μέ τή Φούρκα — Κεράσοβο, καμμιά ἐπαφή.

Κατά τίς ἔντεκα, ὁ Τακούλης τηλεφωνοῦσε ἀπ' τή Λαγκάδα.

— Οἱ Γερμανοί ἔκαναν τόν ἀνήξερο ... Τούς ζορίσαμε καί λίγο. 'Αλλά τίποτα. Κάποιος μᾶς εἶπε καί γιά τρεῖς Μπλισδγιανίτες, πού πέρασαν κοντά στούς Γερμανούς, κι ἴσως νάξεραν κάτι ...

‘Αλλά στή Λαγκάδα εἶν’ ἀδύνατο νά βροῦν μιάν ἄκρη. “ Ἄσε πού οἱ περισσότεροι εἶναι σκορπισμένοι στό βουνό καί δέ βρίσκονται. “ Ἀρχισα νά ὑποψιάζουμαι πώς οἱ τρεῖς Μπλισδγιανίτες, εἶμαστε μεῖς. Μᾶς εἶδαν φαίνεται, πού πέσαμε δεξιά καί νόμισαν πώς τραβήξαμε γιά τή Λαγκάδα. Μᾶλλον θάπρεπε νά πᾶμε ἐπί τόπου, καί νά ψάξουμε, ... Κατά τά ἄλλα; Πῶς πῆγε χτές βράδυ .... κοιμηθήκατε καλά;

— Μάτι δέν ἔκλεισα.

— Οὔτε καί μεῖς ... Εἶμαι ψόφιος.

Κατά τό μεσημέρι, χάθηκε καί τό Γανναδιό. ‘Αλλά σέ λίγο ἀκούστηκε τό Βρυσοχώρι, ποῦταν στήν προέχταση τῆς γραμμῆς τοῦ Γιανναδιοῦ. Περίεργο!

‘Από τό Βρυσοχώρι μάθανε πώς οἱ Γερμανοί πέρασαν κι ἀπό κεῖ. Τώρα βρίσκονταν στή Βάλια Κάρντα καί στή Βωβούσα. Γίνονται μάχες, κι οἱ Γερμανοί ὀπισθοχωροῦσαν πρὸς τό Γυφτόκαμπο. Καίγονταν κάτι χωριά κατά τά Γρεβενά ... ‘Αβδέλλα— Πέριβόλι ...

Στή Καστάνιανη, καθὼς ὅλο καί περσότερο γίνονταν βέβαιο, πώς ἦταν ἔξω ἀπ’ τό δρομολόγιο τῶν Γερμανῶν, ἄρχισε νά ξεθαρρεύει ὁ κόσμος. Καί νά ξανάρχεται ἕνας-ἕνας. Πέρναγαν ἀπ’ τό Μεσοχώρι, μάθαιναν νέα. Σχολίαζαν στά πεταχτά καί τό σαμποτάζ. Κούναγαν τό κεφάλι τους σά νάξεραν ποιός τόκανε. Καί τράβαγαν γιά τό σπίτι τους, βουβοί. “ Ἄλλοι πάλι, πήγαιναν γιά τό Ντέρτι. Εἶχαν νά μαζέψουν χόρτο, ἄλλοι νά θειαφίσουνε τ’ ἀμπέλια στήν ‘Αγία Τριάδα καί στοῦ Μούρτσουλου.

‘Ἦταν, βέβαια, καί μερικοί πούκαναν ἀντικάμαρες.. ‘Ανάμερα. Δυό-δυό. Τρεῖς-τρεῖς. Κάθονταν στά πεζούλια. “ Ἡ πάνω στή Ράχη, κάτω ἀπ’ τόν πλάτανο. Τράβαγαν πρὸς τ’ ἀλώνια. Καί κουβέντιαζαν μεταξύ τους. “ Ὄταν ζύγωνε κανένας τρίτος, σταματοῦσαν τή συζήτηση κι ἔπιαναν τό σφύριγμα.

Αὐτό ἔκανε τόν ὑπεύθυνο τῆς Τοπικῆς ‘Οργάνωσης νά λυσομανάει καί νά δαγκώνεται. Κάτι ὑποψιάζονταν γι’ αὐτούς. ‘Αλλά δέν ἔλεγε. ‘Ὡστόσο ἔκανε ὑπαινιγμούς γιά τό σαμποτάζ καί γιά τούς δυό Γερμανούς αἰχμάλωτους, τά σχόλια πού γίνονταν ...

Τόκλωθε. Καί θάσκαγε ἄν δέν ἔφερνε στό τέλος μιά γραπτή προκήρυξη, πού καταδίκασε σέ θάνατο τούς σαμποτέρ, κι ἄλλα τέτοια.

Πρὶν τήν κολλήσουν τήν προκήρυξη στούς τοίχους, ἔβαλε τό θέμα σέ συζήτηση. Τό κύτταξαν τό πράμα κι ἀπό δῶ. Τό κύτταξαν κι ἀπό κεῖ οἱ ἄλλοι, πιά ψυχραῖμοι. Καί τελικά ἀποφάσισαν ἀντί γιά τοιχοκόλλημα, νά βάλουν τό τελάλη νά τά πεί ἀπ' τή Ράχη, καθώς γίνονταν γιά τόν πότο, γιά τήν προσωπική ἐργασία, γιά ὅλα τά θέματα τοῦ χωριοῦ, τά δικά τους, κεῖνα πού δέν ἀφοροῦν τούς ξένους ...

Ἔτσι σέ λίγο ὁ Πάπας, καταμεσήμερο ἄρχισε ... Κοφτός, γρήγορος στά ὄρια τῆς ἀγανάκτησης, ἔτσι σά νά μετάφερνε μ' αὐτά πούλεγε καί τό πνεῦμα τοῦ χωριοῦ καί τῶν ὑπεύθυνων γιά τή φύλαξή του ...

« Ἀκοῦστε χωριανοί .. Καί προσέξτε με. Ἄν δέν εἶχαμε τηλέφωνο θάμαστε ὅλοι τώρα στή Γκιρμπαβίτσα. Θά τρέμαμε ἀπ' τό φόβο. Καί δέ θά ξέραμε, ἄν στήν Ἀνάληψη εἶναι ἢ δέν εἶναι Γερμανοί. Καί τό χειρότερο, ἄν θάταν τό δικό μου τό κεφάλι πού θά πέσει πρῶτο ἢ τό δικό σου, ἢ ἐκεينوῦ πούκοψε χτές βράδυ τό σύρμα τοῦ τηλέφωνου. Γιατί καθώς ξέρουμε οἱ Γερμανοί δέ προλαβαίνουν νά ἐξετάσουν τέτοιες λεπτομέρειες, οὔτε καί νά μαντέψουν ποιός τούς βοήθησε καί ποιός ὄχι. Θά ρίξουν στό ψητό, κι ὅποιον πάρει ὁ χάρος ... Ἐκτός βέβαια, κι ἄν αὐτός πού τόκανε, ἔχει προηγούμενα μ' αὐτούς .. θά δείξει τά σημάδια του καί θά γλυτώσει ... Ἄλλά τότε κι ἐμεῖς, ὅσοι γλυτώσουμε .. νομίζει πώς θά τόν ἀφίσουμε, τόν προδότη ... νά κάνει τίς ἀτιμίες του, καί τίς παλιανθρωπιές του ....;» ....

Κατά τίς ἔξη τό ἀπόγιομα, ὁ Τακούλης, δυό Καστανιανίτες καί τρεῖς Λαγγαδιῶτες ἐφεδρικοί, γύρισαν ἰδρωμένοι καί κατάκοποι ἀπ' τή Γύφτισσα-Μπολιάνα.

Ἔφαξαν παντοῦ. Φώναξαν. Ἀνακάτεψαν βατσινιές. Κατέβηκαν σέ λακκώματα. Ξαναβρῆκαν στό δρόμο τίς ὀπλές τῶν μουλαριῶν καί τίς παρακολούθησαν, ἀπό κεῖ πού ἄρχιζαν μέχρι κεῖ πού τέλειωναν. Δέ βρῆκαν τίποτα. Οὔτε τό κορίτσι. Οὔτε σημάδι ... Τίποτα. Τίποτα. Τίποτα.

Τάλεγε ο Τακούλης μέ μιά πίκρα και μιά απογοήτεψη ... λές και κατάπινε μέσα του φαρμάκι κι ένα κόσμο δίχως νόημα πιά.

— Μήπως ψάχνουμε άδικα; Γιατί δέν κάνουμε ένα τηλέφωνο στό Γανναδιό;

— Θάταν βέβαια μιά λύση, άν ήταν σίγουρο πώς τό κορίτσι ήταν ή Φρόσω ... Άλλά σκέψου τό μπέρδεμα .. κι ή Φρόσω νά μήν είναι, κι οί άλλοι νά νομίζουνε πώς είν' ή Φρόσω ... Και δέ θά βρίσκουμ' άκρη .. Τό σκέφτηκα νά ρωτήσω τό πρωτ'όν Κλέαρχο ... αλλά τήν τελευταία στιγμή άνάκοψα. Σάμπως και στό Γανναδιό, θά ξέρουνε ποϋ βρίσκεται ο καθένας ... Τώρα, πάλι ξαναπήγαν Γερμανοί ... και τίς οΐδε ποϋ θά ρούπωσε κι ο Κλέαρχος;

Κατά τίς έξη και μισή παρατηρήθηκε κίνηση ανάδρομη τών Γερμανών.

Άραιά και πού, τμήματα γύριζαν πρὸς τή Κόνιτσα, μέ τραυματίες, ακολουθώντας τήν πορεία του Σαραντάπορου. Άπ' τήν άπέναντι μεριά.

Οί πληροφορίες τάφερναν νάρχονται άπ' τό Έφταχώρι, πού καθώς έλεγαν τά τηλέφωνα τής Ζέρμας και του Κάντσηκου, γίνονταν ακόμα μάχες και τά βρήκανε μπαστούνια οί Γερμανοί.

Τάβλεπαν οί Καστανιανίτες άπό δῶ μέ μιά περίεργη άπάθεια. Κάθονταν στά μπαλκόνια, στίς αλάνες, στά πεζούλια και τούς χάζευαν .. Σε κανενός τό νοϋ δέ πέρναγε, πώς θά μπορούσανε κι αυτοί ακόμα οί λίγοι Γερμανοί, νά κάνουν έτσι ... στό χωριό και νά τούς χαλάσουνε ...

Φαίνεται όμως πώς κι οί Γερμανοί πού γύριζαν κατ' αυτό τόν τρόπο, άπ' τή δική τους πλευρά, είχαν παρόμοιους προβληματισμούς και φόβους. Φοβάται ο Γιάννης τό θεριό και τό θεριό τό Γιάννη. Και μέ κανένα τρόπο δέν ήθελαν μπλεξίματα.

Ήταν βέβαια τυχεροί, γιατί τά τμήματα του ταχτικού ΕΛΑΣ, είχαν συμπτυχθεί πέρ' άπ' τό Σμόλικα ... Άλλοιώς, αυτά τά σούρτα-φέρτα, θά τούς έβγαιναν ξυνά ...

Γιά τό έφεδρικό, δέ γίνονταν κουβέντα ... Οϋτε όπλα είχε, οϋτε σοβαρή συγκρότηση ... Κι άν γίνονταν κάτι, μικροπράγματα, πάλι εκεί γύρω τά χωριά θά πλήρωναν τή νύφη. Κι αυτό βάραινε

πάνω στην απόφαση .. Σ' αυτές τις περιπτώσεις, μιά κερδίζεις ...πέντε χάνεις. Δέν είναι τίμιο παιγνίδι ό πόλεμος .. Είναι κάτι σά ρούσικη ρουλέττα ... "Η καλύτερα, μοιάζει λίγο μέ τό δίλημμα του Γουλιέλμου Τέλλου.

Πάντως, κουβεντιάζοντας πάνω σ' αυτό, ό Πετροπασχάλης ξεκαθάρισε τις «θέσεις» ... Χρειάζεται μέσα στό χωριό έπαγρύπνηση. 'Ο έφεδρικός θά πρέπει νά ναι άπικο. "Αν ξεκόψουν μερικοί, κι έρθουν πρός τό χωριό, αυτό σημαίνει πώς έρχονται για πλιάτσικο. Καί πρέπει νά χτυπήσουμε. Τό ίδιο πρέπει νά ναι έτοιμοι και για βοήθεια σέ διπλανά χωριά. Κι άλλη μιά περίπτωση. "Αν δοϋμε πώς οι Γερμανοί, τσακίζονται και φεύγουν άτακτα, πρέπει νά τους πελεκίσουμε. Σ' αυτό δέ χωράει συζήτηση.

Τάκουγαν οι Καστανιανίτες και τους φαίνονταν έτσι όπως πήγαινε τό πράμα, μέσ' τόν καφετερό ήλιο του καλοκαιριάτικου δειλινού, τό χάζεμα και τό σεργιάνι, σάν ιστορίες μακρινές. "Ασχετες. 'Απ' άλλο παραμύθι ... Ποϋ ή χτεσινή άναστάτωση! Παρ' όλ' αυτά, οι περισσότεροι τό καταλάβαιναν και τόβρισκαν σωστό ... "Ηταν όμως και μερικοί, που κούτταγαν μ' ένα τέτοιο τρόπο ... που δέ χρειάζονταν πολλά για νά καταλάβεις που τό πήγαιναν ... Σφίγγονταν για τους Γερμανούς αιχμάλωτους. Τρώγονταν για τό τηλέφωνο. "Ακουγαν για χτύπημα των άτακτων και τους έπιανε τεταρταῖος. Γι' αυτούς ή 'Αντίσταση ήταν κόλπο των κομμουνιστών. Οι μάχες τακτική για νά καΐνε οι Γερμανοί τά σπίτια. Νά μείνουμε όλοι στό δρόμο και νά έξαθλιωθοϋμε. Κι έτσι, όπως δέ θάχουμ' άλλη λύση, νά πέσουμε στά χέρια τους και νά γίνουμε όργανά τους, κι άλλα τέτοια. Σύνθημά τους, «"Ασε τους άλλους νά βγάλουμε τά κάστανα άπ' τή φωτιά, και σύ κάνε τό κοροΐδο». Χωρίς νά λογαριάζουν πώς αν σκέφτονταν και τό είκοσιένα έτσι θάμαστ' ακόμα σκλάβοι. Φυσικά ... για τό κορίτσι, που χάθηκε, μιά και δέν ήτανε δικό τους, διάρα δέν έδιναν ... ένας λιγώτερο, ακόμα καλύτερα.

"Εκλεινε ή δεύτερη μέρα της επίθεσης των Γερμανών. Κι ήταν βέβαιο, πώς στό 'Εφταχώρι οι Γερμανοί συνάντησαν αντίσταση κι έσπασαν τά μοϋτρα τους. Τό ίδιο και πρός τή Λάκκα, στή Βωβοϋσα.

Οι μάχες γίνονταν πέρ' απ' τό Σμόλικα. Μακριά.

Στή Μόλιστα, θά διανυχτέρευε κι απόψε τμήμα Γερμανικό. 'Αλλά φαίνονταν άπονευρωμένο. «'Η γριά έδωσε ένα γρότσι νάμπει στό χορό και τώρα δίνει δέκα νάβγει», πού λέει ή παροιμία.

Στή Καστανιανη απόλυτη ήσυχία.

Τό ζόρισμα ξεφούσκωνε από παντού. "Ωρα νά ξαναστηθοῦν οι έπικοινωνίες. Τά τηλέφωνα, τό παρατηρητήριο κοντά στην Κόνιτσα. Οι σύνδεσμοι. "Ολα κείνα ποῦταν ή άσπίδα τής περιοχής. Για νά γυρίσει ο κόσμος στά χωράφια του, στίς δουλειές του. Δέν είχε καιρό για χάσιμο, τέτοια εποχή ....

... "Εξη 'Ιουλίου, του σαράντα τέσσερα. Μέρα Πέμπτη. Πρίν χαράξει, τό συνεργείο για τήν άποκατάσταση τής τηλεφωνικής έπικοινωνίας, έπιασε δουλειά κι έκανε έλεγχο στίς γραμμές.

'Απ' τίς δοκιμές ξακαθάρισε πώς ή γραμμή πού πήγαινε στη βορεινή περιοχή τής 'Επαρχίας, Κάντσικο — Πυρσόγιαννη — Βούρμπιανη ήταν έν τάξει. 'Η γραμμή για Μόλιστα — Κόνιτσα, κάπου μπέρδευε.

'Ο Κλέαρχος φάνηκε κατά τίς όχτώ κι αναγγέλλοντας πώς οι Γερμανοί τόσκασαν χαράματα σά κλέφτες, έκανε παράπονα, πού δέν τόν ειδοποίησαν για τίς έπισκευές ... Χωρίς νά πάρει άπάντηση, ειπε πώς τό βράδυ οι Γερμανοί πλιατσικολόγησαν τά σπίτια. Δυό τρεις Μολιστινοί, πού παραμόνευαν, άκουγαν μέσ' τή νύχτα άρβανίτικα, και κατάλαβαν, πώς οι Γερμανοί είχαν κοντά τους και μπαλίστες 'Αρβανίτες, γερμανοντυμένους, πού κατά πᾶσα πιθανότητα τούς έκαναν φροντιστήριο στό πλιάτσικο.

Κάτω στό δρόμο δέ κουνιόταν φύλλο.

Οι Μολιστινοί ξαναγύριζαν στά σπίτια τους, ξεθαρρεμένοι.

Μέ τό παρατηρητήριο στην Κόνιτσα, μαῦρα μεσάνυχτα. Τό ίδιο μέ τή γραμμή Κεράσοβο — Φούρκα. Τά Βλαχοχώρια όμως ήταν έν τάξει. Κάθε τόσο έδιναν τό παρών, παρ' όλο πού ο κόσμος ήτανε φοβισμένος από κεϊ. Κατέβηκαν και Μακεδονίτικα τμήματα μέχρι τή Σιουσνίτσα. 'Ο Κλέαρχος θάφτιαχνε συνεργείο για τόν έλεγχο τής γραμμής προς Κόνιτσα. Οι Καστανιανίτες θάφευγαν άμέσως για Φούρκα — Κεράσοβο — Σταρίτσιανη — Μόλιστα. Νά

δοῦν τό κύκλωμα. Μέχρι τό βράδυ, ἐχτός ἀπροόπτου, ὄλα θά δούλευαν ρολοῖ.

Τέτοιο δυναμικό, δέ τό φαντάζονταν κανένας.

Στ' ἀναμεταξύ ἦρθαν καί τά μαντάτα ἀπ' τή Θηλειά. Τό βράδυ ὁ ἕνας ἀπ' τούς Γερμανούς αἰχμάλωτους, ἀποπειράθηκε νά φύγει.

Λίγο μέ τό πού εἶχαν παραγνωριστεῖ ἐκεῖ. Λίγο μέ τό πού ἡ κατάσταση πήγαινε στό ρελαντί, κι ἡ φρούρηση εἶχε λασκάρει, βρῆκε εὐκαιρία ὁ Γερμανός τό βράδυ, κι ἔκοψε τόν κατήφορο. Ἔπεσ' ὅμως σ' ἕνα λάκκωμα, κακὴν κακῶς καί τραυματίστηκε. Ἔτσι τόν μάζεψαν τραυματισμένο. Μέ τήν εὐκαιρία ἀποκαλύπτονταν πῶς αὐτήταν ἡ δεύτερη ἀπόπειρά του. Πάντα ὁ ἴδιος... ὁ ἄλλος φαίνονταν κοιμίσης.

Ὁ Πετροπασχάλης, ὑποψιάζονταν, πῶς ἴσως αὐτά νά ἦταν κόλπα τῶν δικῶν μας, κι ἀλλοῦ τό πήγαιναν αὐτοί πού ἦταν χρεωμένοι μέ τή φύλαξη. Μιά κι ὁ θόρυβος στό χωριό δέν εἶχε σταματήσει ἀκόμα ... ἔτσι, γιά νά μή πέφτει τό βᾶρος μόνο στους Καστανιανίτες, νά οὐδετεροποιηθεῖ κάπως καί τό ἔδαφος, συνενοήθηκε μέ τό Κάντσικο νά στείλουνε κι αὐτοί ἔξη ἐφεδρικούς, νά γίνει ἀνάμιχτη ἡ βάρδια. Κι ἐπανάλαβε: «Οἱ Γερμανοί θάπρεπε, ὅσο γίνεται πιό γρήγορα, νά παραδοθοῦνε γιά ἀνάκριση, στό μόνιμο ἀντάρτικο. Καί μάλιστα, στήν πρώτη ἐπαφή». Ὁ Τακούλης τρώγονταν μέ τήν ιδέα, πῶς οἱ ἀπόπειρες ἦταν ἀληθινές καί αὐτός ὁ Γερμανός, πούθελε νά τό σκάσει, εἶχε χεσμένη τή φωλιά του, στήν ὑπόθεση τοῦ κοριτσιοῦ ... καί δέν τόν σήκωνε ὁ τόπος. Καί συλλογίζονταν ...

— Τώρα βέβαια, τρίτη μέρα, εἶναι κι ὄλας ἀργά. Ἄν ἦταν νά φανεῖ, θάχαμε κάποιο σημάδι. Ἄλλά .... ποτέ δέ ξέρεις. Ἐνα ζόρισμα τῶν Γερμανῶν ἀκόμα, ἴσως νάβγαζε λαγό. Κι αὐτό εἶναι ἀκόμα ἕνας λόγος, πού δέ θάπρεπε οἱ Γερμανοί νά φύγουν.

Κατά τίς τρεῖς τ' ἀπόγιομα, στή κάψα τοῦ καλοκαιριοῦ, ἔφτασαν στό Μεσοχώρι τῆς Καστανιανῆς, κατηφορίζοντας ἀπ' τόν Ἀηλιά, ὁ Παναγής, ὁ Σπύρος, ὁ Χρῆστος τῆς νεολαίας, καί τρεῖς ἄλλοι.

Τό μαῦρο τους τό χάλι.

‘Ο Πετροπασχάλης πού είδοποιήθηκε, άπ’ τό Νικολό,
- ‘Ηρθε τό θηρίο, τοῦ εἶπαν.

... κατέβηκε άπ’ τ’ ‘Αμελικό, κι ὅπως τώρα εἶχε γίνει ἕνα μέ
τούς Καστανιανίτες, βάλθηκε νά τους ἐξασφαλίσει σπίτια καί
ζεστό νερό, ὅσο γίνονταν πιό γρήγορα, «Τέτοια κατάντια ... οὔτε
στόν ἐχτρό σου ...»

‘Απ’ ὅτι φάνηκε ... ἄν τό συνεργεῖο γιά τά τηλέφωνα δέν ἔκανε
τήν ἐμφάνιση του κατακεῖ, αὐτοί θάταν ἀκόμα μέσ’ τά λόγγα καί
θά παράδερναν, χωρίς νά ξέρουν τί νά κάνουν. ‘Ο Σπύρος εἶχε
χάσει καί τό ἕνα του παπούτσι ... κούτσαινε, γιατί τά πόδια του
ἦταν ματωμένα καί τόν τρέλαινε ὁ πόνος. ‘Ο Χρῆστος βόγγαγε
άπ’ τήν ἄλλη μεριά ... εἶχε τό χιτώνιο καταματωμένο, κι ἔμοιαζε
σάν ἄρρωστος. Λέξη δέν τοῦπαιρνες. ‘Ο Παναγής, κάπως καλύτε-
ρα. Χαμογέλαγε πού καί πού, κι ἔκανε σά σπαστικός κυττάζοντας
ὀλόγυρα, μ’ ὀρθάνοιχτα τά μάτια, ἀπορημένος. Τέτοια ὥρα οἱ
Καστανιανίτες ἦταν μέσ’ τά σπίτια τους ... ‘Ωστόσο, τό πράμα
ἔδειχνε πώς εἶχε στρώσει ἐδῶ ... καί τό χωριό εἶχε ξαναπάρει τό
ρυθμό του .... Τό περισσότερο ἔμειναν σιωπηλοί. ‘Αλλ’ ὅταν
ἔπιανε νά πεῖ κανένας τίποτα, τότε πέφτανε ὅλοι μαζύ, τί νά
πρωτοπεῖ ὁ καθένας καί γίνονταν χάβρα.

Τούς ἔδερνε μιάν ἀόριστη ἀνησυχία, κι ἕνας ἐνδόμυχος πανι-
κός, πού δυσκολεύονταν νά τόν ἀποβάλουν. Κι αὐτό τους κράταγε
στή γωνιά. Μουδιασμένους. Σέ μιά κατάσταση ἀπουσίας. Σά χλω-
ροφορμισμένους. Φαίνεται ἡ λαχτάρα πούπαθαν, τους ἔκοψε τά πό-
δια ... Καί τους σμπαράλιασε μέσα κι ὄξω.

‘Απότι φάνηκε ἀργότερα, βρέθηκαν χωρίς νά πάρουν μυρουδιά,
ἀνάμεσα σέ δυό πυρά. Καί τό χειρότερο ἐκεῖ πού κρύφτηκαν, γιά νά
ξεφύγουνε τους Γερμανούς, ἄρχισαν νά τους χτυποῦν οἱ ἀντάρτες ..
Κι ἔγινε χαλασμός. Πῆγαν νά φύγουν καί τους πελέκισαν οἱ
Γερμανοί. Εἶδαν τό χάρο μέ τά μάτια τους. Σκόρπισαν τόν
κατήφορο. ‘Ο ‘Αγγελῆς σκοτώθηκε. Καί τό πού γλύτῶσαν οἱ
ἄλλοι ἦταν θάμα.

Φυσικά τήν ὥρα πούφτασαν στήν Καστάνιανη, αὐτοί οἱ ἔξη, ἡ
τύχη τῶν ἄλλων ἦταν ἄγνωστη ... Καί τά μασούσανε ... Καί δέν

ξέρανε τί νά ποῦνε. Κι ἔμοιαζε σά νάχε ἀδειάσει τό μυαλό τους κι ὁ τροχός γύριζε γύρω-γύρω ἄσκοπα.

Σαράντα ὥρες μέσ' τό λόγγο, σάν αὐτοχειριασμένοι, πού δέν εἶναι βέβαιοι ἂν βρίσκονται ἀκόμα στή ζωή ἢ πέθαναν .... δέν εἶναι λίγο. Ἦταν κι οἱ εὐθύνες ἀπό πάνω ...

«Φαρμακερός κι ἀγροῖκος πάντα ὡς νά χορτάσω χλευασμό»(2).

δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Ἐπιτύμβια ἀπειλή

«Σκόνη σέ ἡλίου φῶς κι ἀνάμνηση στίς γωνιές»(6)

Στίς ἑφτά Ἰουλίου, μέρα Παρασκευή οἱ ἐκκαθαριστικές ἐπιχειρήσεις τῶν Γερμανῶν συνεχίζονταν. Μόνο πού γίνονταν ἀπ' τήν πλευρά τῶν Γρεβενῶν, πρὸς τό Κηπουργιό.

Στήν ἐπαρχία τῆς Κόνιτσας, εἶχαν ἡσυχία. Ὡστόσο τό παρατηρητήριο στήν Πλάκα κι ἡ σύνδεση μέ τήν Κόνιτσα, δέν ἔμπαινε μπροστά. Γι' αὐτό κι ἀποφασίστηκε νά πάει πρὸς τά κεῖ ὁ Πετροπασχάλης.

Πρῶτος σταθμός θάταν τό Γαναδιό. Συνενόηση μέ Κλέαρχο. Κι ἔπειτα Πεκλάρι — Ζέλιστα. Ἔτσι κι ἀλλοιῶς δουλειά ὁ Τακούλης στήν Καστάνιανη δέν εἶχε. Μέ τήν εὐκαιρία θά κατέβαινε κι αὐτός ἴσαμε τή Μόλιστα, νά δεῖ τί γίνονταν οἱ δικοί του.

Ὁ Νικολός, θάμνησθε γιά λίγο ἀκόμα στήν Καστάνιανη. Ἴσως ὁ Παναγῆς νά τόν χρειάζονταν γιά σύνδεσμο.

Ἔτσι στίς ἑντεκα ἡ ὥρα τό πρωτῖ, ὁ Πετροπασχάλης μέ τόν Τακούλη ἄφιναν τή Ράχη, τήν πιό πάνω συνοικία τῆς Καστάνιανης, κι ἔπαιρναν τό μονοπάτι πού πάει γιά τή Μπολιάνα.

Ὁ ἥλιος, ἕνας προπέτης ἥλιος πού ἔλυωνε καί πέτρες, τέτοια ὥρα ἔσφαζε τόν ἀνήφορο. Λάσπη ὁ ἰδρώτας ἔσταζε. Τό σάλιο ἀρμυρό. Καί μιά ἀτμόσφαιρα, διασπασμένη σέ χιλιάδες μόρια ὑπερθερμασμένα καί κάτι κύκλους διασταυρούμενους μέσ' τή διάθλαση τῆς πρασινογάλανης αἰθρίας, ἀκρωτηρίαζε τά περιγράμματα τῶν τοπίων καί θόλωνε τήν ὄραση.

Ἡ Μπολιάνα μπροστά τους θεριό ἀνήμερο. Ἦθελε μιάν ὥρα πορεία καί τά πόδια καρφώνονταν στήν ἄργυλλο μέ δυσκολία.

Τίποτα δέν τοὺς ἔσωζε ἀπ' τά κάθετα σπαθιά τοῦ ἡλίου, καί τή λαύρα τοῦ ἀχμαίου λίβα.

Ἦρθε στιγμή πού καί κουβέντα ν' ἀνταλλάξουν πήγαινε πολύ.

Κάποτε μπήκαν στό πυκνό, κόντευαν στήν κορφή. Καί στάθη-
καν.

Ἡ Μπολιάνα ... τούς θύμισε ἀπ' τό συνειρμό τῶν λέξεων τῆ
Γιασνάγια Πολιάνα, ποῦταν τό καταφύγιο τοῦ Τολστόϊ καί γέλα-
σαν. Ἐπειτα στάθηκαν ν' ἀφουγκραστοῦν τή φουσαρμόνικα τῶν
πευκόφυλλων, τό φτερούγισμα τῶν πουλιῶν, τό μουγγριτό τοῦ
δάσους. Καί ξαφνικά ἔμειναν βουβοί, κι οἱ δύο. Περίεργος ὁ
μηχανισμός τῆς μνήμης. Μιά Φρόσω γίγαντας κρυμμένη στή κόχη
τῆς καρδιάς, ἐπέβαλε τή σιωπή της. Μιάν ἄτεγκη σιωπή, πού
φούντωνε μέσα τους καί χάνονταν στά κατάβαθα τοῦ δάσους, ὅπως
χάνεται ἡ ἐπίκληση ἑνός καπετάνιου τήν ὥρα πού βυθίζεται μέ τό
καράβι του.

Ἡ φρίκη τοῦ ἀνεξιχνίαστου χαμοῦ, ἡ ἐπιτύμβια ἀπειλή — ἕνα
βλέμμα στιφό, μιὰ πληγή ἀνοιγμένη κατάστηθα — μαστίγωνε
ἀνελέητα τή μακαριότητα τοῦ τοπίου.

— Ἀπό ποῦ νά ξαναρχίσει ἡ ζωή, ὅταν μιὰ ζωή γιομάτη
δυναμίτη χάνεται παράλογα;

« Ἀφοῦ ὁ κάθε ἄνθρωπος εἶναι μοναδικός
Κάθε θάνατος τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι καί θάνατος δικός μου».

Δρασκέλισαν τόν λαιμό. Ἐπесαν μέσα στό ρέμα πού τό λένε
Παρατσιώτη. Καί πέρασαν στό Περιβόλι. Ἀπό δῶ καί κάτω
ἄρχιζε τό Μολιστινό.

Τά βόδια τέτοια ἐποχή εἶναι ἀγριεμένα. Ἀφιμένα μόνα ζοῦν
τήν ἀρχέγονη λεφτεριά τους μέσα στ' ἀπέραντα λειβάδια τοῦ
Περβολιοῦ. Δέν εἶναι νά ζυγώσεις κατά κεῖ. Κι αὐτός ἀκόμα πού
τούς πάει ἀλάτι, κρύβεται .... Σέ κανά δύο βδομάδες, οἱ χωριανοί
θά μαζευτοῦν ἐκεῖ κοντά κι ὁ καθένας μαυλώνοντας τό δικό του, θά τά
παρασύρουν τόν κατήφορο. Χρειάζονται γιά τ' ἀλώνισμα. Καμμιὰ
δεκαριά μέρες καί πάλι θά τ' ἀφίσουν ἴσαμε τά ὀργώματα. Καλό
Φτινόπωρο.

Ἀπ' τό φόβο τῶν βοδιῶν ἀναγκαστήκανε νά παρακάμψουν τό
Περβόλι κι ἔπесαν σέ κακοτοπιές δεξιώτερα. Δέ βαρυέσαι ... οὔτε
βόδια ἦταν ἐκεῖ, οὔτε ἴχνος ἀπό βόδια. Φαίνεται τό καταμεσήμερο
θᾶχαν τραβηχτεῖ πρὸς τή Γύφτισσα καί στάλιαζαν κάτω ἀπ' τά

πεῦκα. Πῆγε τζάμπα ἢ ταλαιπωρία, ἴσαμε πού νά βροῦν ξανά τό μονοπάτι.

Κατηφορίζοντας τούς μύρισε φρεσκοκομμένο χόρτο ... Τό δίχως ἄλλο οἱ Γαναδιῶτες βιάζονταν νά προλάβουν κι ἔπесαν μέ τά μοῦτρα. Λίγο παρακάτω, στήν Ἁγία Βαρβάρα, ἀκούγονταν φωνές. Ἦταν κάμποσοι πού δούλευαν στά χωράφια, θειάφιζαν τ' ἀμπέλια, μάζευαν χόρτο. Ἦταν καί μερικοί κρυμμένοι ἀκόμα στά λακκώματα. Ζοῦσαν μέ τή λαχτάρα, πώς οἱ Γερμανοί θά γύριζαν.

Κι αὐτοί πού δούλευαν κι αὐτοί πού κρύβονταν εἶχαν τό φόβο μέσ' τά μάτια τους. Ἄκουγαν τό Πετροπασχάλη καί τό Τακούλη, πού κατέβαιναν καί πετάγονταν νά μάθουν νέα. Ἐλεγαν τρεῖς κουβέντες κι ἔφευγαν τρεχάτοι, σά κυνηγημένοι. Ἀνήσυχτοι. Πιγμένοι τάχα στίς δουλειές. Κουρασμένοι. Ἀνήμποροι νά σταθοῦν σέ μιά μεριά.

Κάτω στό Βουρκοπόταμο κι ἀπέναντι στό Ταμπακόμυλο, ἐρημιά. Ἦταν βλέπεις δίπλα στό δρόμο πού τραβάγε γιά Κεράσοβο, κι ἀπόφευγαν.

Κι ἔπειτα πάλι ὁ ἀνήφορος, ἀπ' τό Ἀντζερούχι ..

Δυσκολίες. Ὅλα φλέγονταν. Τό τοπίο ἀσάλευτο, κατακλύζονταν ἀπ' τήν ἄπνοια τῶν μετόπισθεν καί τή θλίψη τῶν ἄδειων δρόμων. Μονοπάτι ἀτέλειωτο καί σιωπηλό.

Καί στήν κορφή τό Γαναδιό.

Κουτιά ἀπό κονσέρβες πεταμένα. Χόρτα σκορπισμένα στά σοκκάκια. Βαρέλια διαλυμένα καταμεσῆς τοῦ δρόμου. Κοπριές ἀπό ζῶα. Ξεκοιλιασμένοι μπόγοι. Μύγες. Ζουζούνια. Βρῶμα ... Θεός φυλάξοι ... Οὔτε καί πανηγύρι πού σκόρπισε ἀπότομα ἄν ἦταν, τέτοιο χάλι δέ θάχε. Ὅλα ἔδειχναν πώς ἐδῶ πέρα εἶχε γίνει γλέντι πλιατσικατζίδων, τρικούβεργο. Κι ὅπως τά χωριά δέ διαθέτουν ὀδοκαθαριστές, αὐτό τό χάλι θά κράταγε καιρό, ἴσαμε πού νά ξαναγυρίσει ὁ κόσμος καί ν' ἀρχίσει κάθε νοικοκυρά, νά παστρεύει μόνη της τό δρόμο πού περνάει μπροστά ἀπ' τό σπίτι.

Ὁ Κλέαρχος στό πόστο του.

Ἀχμαῖος. Ἀσυγκίνητος ὅπως πάντα μέ τήν παρουσία τῶν ἄλλων. Καμμιά χειραψία. Καμμιά περιέργεια. Τάξερε ὅλα. Δέν

τοῦ χρειάζονταν τίποτα. Συνέχιζε τή δουλειά του σά νά μήν εἶχε διακοπεῖ ποτέ.

Ἔκανε τό γραφεῖο του κούκλα, καθώς ἔμεινε ἀνενόχλητος ἀπ' τούς χωριανούς, δύο μέρες.

Εἶχε ἀράξει στῆς κυρά Βικτώριας, μέχρι πού νά γυρίσει ὁ Κώστας, ἄν θά γύριζε.

Δυσκολίες στήν ἀποκατάσταση τῆς γραμμῆς μέ Κόνιτσα. Τό σύρμα ἦταν κομμένο σέ πολλές μεριές. Νά τόκαναν τάχα οἱ Γερμανοί; Ἡ ἦταν σαμποτάζ; Πάντως τό συνεργεῖο δούλευε ἀκόμα. Τούλειπαν ὅμως ὑλικά καί προσπαθοῦσε νά τά προμηθευτεῖ ἀπ' τήν Κόνιτσα. Ἴσως σέ μιά-δύο μέρες ... Δέν εἶν' εὐκόλλη δουλειά, καί προπαντός καθώς πλησιάζουνε στήν Κόνιτσα ..... Βρωμάει μπαρούτι ...

Ἄνπασάν, ρώτησε καί γιά τή Φρόσω .... κάπως ἀδιάφορα, ἀλλά τούς κύτταζε μέ περιέργεια, σά νάχε κάτι μυριστεῖ ὁ διάβολος καί περίμενε ἐπιβεβαίωση ... Ἡ σάν ἀπό διαίσθηση.

Τρομερός ὁ Κλέαρχος σ' αὐτά. Στεγνός κι ἐπίμονος.

Ἄλλά τίποτα ... Ἄναμονή ...

— Θά μάθουμε.

Καί κύτταξε μακριά, ἔξω ἀπ' τό παράθυρο, τόν ἥλιο πού χαμήλωνε, τίς σκιές πού μάκραναν, τ' ἀεράκι ποῦχε κι ὅλας ξεκινήσει κι ἀνατάραζε τά φύλλα. Σά νά μήν ἤθελε νά ὑποθέσει τίποτα. Νά προσδιορίσει κάποια ὑποψία του. Νά σκεφτοῦν οἱ ἄλλοι ἀπό πού τόμαθε .. Ἐπνιγε τίς σκέψεις του σέ κάτι στόχους ἀκαθόριστους ... Ἐπειτα θυμήθηκε πώς ἀπ' τίς Πάδες πῆρε τήν εἰδηση γιά τό θεῖο Χαρίλαο. « Ἐφτασε κεῖ κακῆν κακῶς. Περιπλανήθηκε στά βουνά τρεῖς μέρες. Πῶς δέν τόν ἔφαγαν οἱ λύκοι; Εἶχε καί μιά κρίση μέ τίς ἀιμορροῖδες του. Κι εἶναι νά τό κλαῖς ... Μόνος του δέ θά τά κατάφερνε νά ρθει. Θάπρεπε νά τόν φέρει κάποιος ζῶο .. Ἄλλά ζῶο δέ βρίσκεται. Καί κατά πώς τό βλέπω ... θά ξεμείνει ὁ Θεῖος Χαρίλαος γιά κάμποσο στίς Πάδες».

Σάββατο, ὀχτώ Ἰουλίου.

Ἄ Ο Πετροπασχάλης μπῆκε στήν Κόνιτσα (Νικάνορας. Πεκλάρι. Ἄθηανάσης. Πλατάνια. Κόνιτσα).

Μέρα μεσημέρι. Ψυχή στό δρόμο. Καί νά σέ σκότωναν, πού λέει ὁ λόγος, κανένας δέ θά χάλαγε τή ζαχαρένια του.

Σκέφτονταν τούς χαφιέδες .. «Τά φίδια ἀγαθά κι ἀσυνείδητα, πότε κοιμοῦνται σάν ὕπουλα ποταμόπλοια, πότε τινάζονται σά μακρόσυρτα μυρολόγια ...»(12).

Λογάριαζε ... ἀπό κῆπο σέ κῆπο. Νά ριψοκιντυνέψει; Γιατί; Ἄλλά δέ χρειάστηκε, παρά μόνο στή τελευταία φάση. Τό σπίτι του στόν κεντρικό δρόμο, καί μπῆκε ἀπό πίσω .. Πήδησε τή μάντρα καί, πέρασε ἀπ' τήν πίσω πόρτα.

Γιά τούς δικούς του οἱ Γερμανοί, ἦταν μιά συνήθεια. Τό καθημερινό. Μόλις ὅμως μπῆκε αὐτός στή μέση, τότε ἄρχισαν κι αὐτοί νά βλέπουν τά καπρόδοντά τους, τίς ἐξορίες, τά συρματοπλέγματα, τούς σκοτωμούς. Ἡ παρουσία του τούς ἀναστάτωνε, κι ἡ μάνα του τόν παρακάλαγε νά φύγει, μή τόν δοῦνε οἱ Γερμανοί ... μή τόν πρόδωσε κάποιος καλοθελητής .. μή τόν πάρουν μυρουδιά οἱ ἄλλοι καί τοῦ στήσουν καρτέρι ... σάν θά φεύγει.

Τό καταλάβαινε ... ἤθελε ὅμως μιά στιγμή νά μείνει. Νά ξετινάξει ἀπό πάνω του τή σκόνη τοῦ ταξιδιώτη. Νά τόν δεῖ ἡ μάνα του. Νά μάθει πῶς περνοῦν ... Αὐτή ἡ ξανακερδισμένη ἀφή, τό κύταγμα μέ τά μάτια, τό νταρσάν. "Ἐνα κουλούρι. "Ἐνα πλυμένο ροῦχο ... Καί τό καταβρόχθισμα τῶν πραγμάτων, λές καί σέ λίγο σάλπιζαν τή συντέλεια τοῦ κόσμου. Νά τά δεῖ ἕνα-ἕνα. Ἄχόρταγα. Κι ἀπ' τό παράθυρο τῆς κρεββάτας, μακριά, τό ἀγνάντεμα. Τό πάθος τοῦ Παζαριοῦ. Ἡ δική του συνέχεια. Αὐτό πού λείπει ... Καί πιό πέρα οἱ ἀγχόνες τῶν Βουρμπιανιτῶν πού πιάστηκαν ... Αὐτός ὁ πόνος πού σιωπᾶ καί συλλογιέται .... Κι ἔπειτα στό βάθος .... τό ἀλλότριο πλήθος ... Ὁ ἐχτρός. Παντοῦ ὁ ἐχτρός. Ἡ ἀσυναρτησία τοῦ πόλεμου. Ἡ Πολιορκία. Μιά ὑποψία πού караδοκεῖ σέ δαιδαλώδεις κρύπτες. Καί κυκλώνει ... «Τώρα πιά δέ μετρᾶς τίς ἀπώλειες». Κι ἔπειτα, ξανά ἡ μάντρα, κῆπος στόν κῆπο. Τό τελευταῖο ἀνήσυχο βλέμμα τῆς μάνας, νά παραστέκει ὀρθια στήν πίσω πόρτα ... Ἡ δική της ἔρημη σιωπή ... Κι ὁ δικός του ἀνήφορος γιά τό Πεκλάρι, πάλι ξανά ...

— «Δέν εἶσαι πιά ὁ ἀσήμαντος θεατής», σοῦ λένε.

"Ὅλα τελειώνουν στό τελευταῖο σύνορο .. "Ὅπως δρασκελλάει τόν ὄχτο τοῦ Ἀθηανάση ..

Κι αρχίζει ή δουλειά. Νά ξαναβρεϊ τ' άχνάρια πρίν ακόμα σβύσουν. Τίς διασυνδέσεις πού έτριμάζονταν νά σπάσουν. Τούς φοβισμένους πού τόν άπόφευγαν ..... Μιά-μιά ... οί άπολήξεις νά ξαναστηθοϋν. Νά μπει σέ λειτουργία τό σύστημα τής πληροφορησης και τής έπαγρύπνησης. Νά καταλαγιάσει ό πανικός. Νά κοπει αυτό τό χέρι του έχτροϋ, πού χώθηκε ανάμεσά τους κι έτοιμάζονταν νά στραγγαλίσει. Νά ξανανταμώσουν οί καρδιές. Νά γίνει πάλι «ΕΝΑ», όλος ό χώρος τής 'Αντίστασης. Νά μείνει ό έχτρός άπόξω.

Δυό μέρες.

Κι έπειτα ή φωνή του Κλέαρχου.

— 'Εν τάξει Κλέαρχε;

— "Όλα έν τάξει ..... Μόνο ... καλύτερα όμως άνέβα στή

Μόλιστα ..

'Η φωνή του Κλέαρχου έδειχνε σπασμένη, δισταχτική.

— Τί είναι Κλέαρχε; Τί τρέχει;

— Τίποτα ... τίποτα ... 'Ανέβα όμως άπόψε, άν προλαβαίνεις

... 'Η αύριο τό πρωτ ...

— Περί τίνος πρόκειται;

— Δέν είναι τίποτα .... Θα δεις ... 'Αλλά χρειάζεσαι νά βρίσκεσαι δώ πέρα. Πρέπει ... Πώς νά στό πω .. Είσαι άπαραίτητος ...

— Δέ θα μου πεις;

— Όχι. 'Απ' τό τηλέφωνο δέ λέγονται ....

— Νά πάρει ό διάολος ... Πάλι ό κωφός, θάκανε καμμιά ζημιά

.. Ίσως και κανέναν άλλος Μονοκόκκαλος.

Κάθε φορά πού γίνονταν έκκαθαριστικές έπιχειρήσεις, όλο και θά ξεσποϋσαν φασαρίες και τσακώματα, μετά. Κι έλα τώρα σύ νά τά συμβιβάσεις. Νά βρεϊς τό δίκιο. Νά καλμάρεις τούς άγαναχτισμένους, τούς θερμόαιμους, αυτούς πού δέν τούς ένοιαζε ή μαχαιριά, αλλά τό πουκάμισο ... Νά ξεκαθαρίσεις τίς δίχως βαση ύποψίες. Ποιές είναι και ποιούς πραγματικά βαραίνουν οί ευθύνες ... Τής έρήμωσης ... και του ξεσπιτωμου ... Μικρόψυχες στιγμές, πού χάλαγαν κείνη τή μοναδική άνάταση του κόσμου. Τ' άργαστήρι τής δουλειās και τής λεφτεριάς. Τό ξεσκλάβωμα άπ' τήν προαιώνια δουλεία. Αυτό τό στήσιμο πέτρα τήν πέτρα τής αυτο-

πεποίθησης τοῦ κόσμου τῶν χωριῶν, τῆ πίστη του στίς δυνατότη-
τες του, ποῦταν καί τό μεγαλύτερο ἀπόχτημα κείνων τῶν χρόνων.
Τῶν χρόνων τοῦ ξεσηκωμοῦ καί τῆς Ἀντίστασης .....

« Ἀνεβήκαμε σ' ἕνα ψηλό πύργο κι ἀγναντέψαμε ὅσο
φτάνει

τό μάτι, ἀλλά δέν εἶδαμε πουθενά ν' ἀνεβαίνει καπνός
ἀπ' τά μέρη μας. Συμπεράναμε ἀπ' αὐτό πώς ὁ λαός
βρίσκεται

σ' ἄθλια κατάσταση καί πώς κανένας μέσα στά σπίτια
δέ

μαγειρεύει ρίζι ...»(13)

Ἐκτός πεδίου βολῆς

« Ἡ ψυχὴ μου ἔγινε βαθειά σάν τούς ποταμούς»(14)

Ὁ κάμπος τώρα πιά ἦταν βαρὺς καὶ δέν τόν κράταγε. Κι ὁ Πετροπασχάλης, μέ διάτρητο θώρακα, γιομάτος ἀγωνίες κί ὀργισμένη ψυχὴ πῆρε τόν ἀνήφορο.

«ἡ μουσικὴ τοῦ ἀνέμου καὶ τοῦ νεροῦ στό κουρασμένο του βῆμα».

Μαζύ του καὶ τό συνεργεῖο ποῦχε κατεβεῖ γιὰ τίς τηλεφωνικὲς γραμμές. Κατάκοπο κι αὐτό ἀπ' τὴ κούραση καὶ τίς ἀγρύπνιες. Δούλευε νύχτα τὴ νύχτα. "Ἀρχιζε τ' ἀπόβραδο κι ἔκοβε τὰ χαράματα. Ὁ φόβος τῶν ἀεροπλάνων, πού πέταγαν χαμηλά, ἀνιχνεύοντας τό ἔδαφος. Καὶ δέν ἔπρεπε νά προδοθεῖ ἡ δουλειά. Ἀλλοιώτικα ..... φασκελωκουκούλωτα.

"Ὠμορφη βραδιά τοῦ Ἰούλη!

"Ἐκανες ἔτσι μέ τό χέρι καὶ ψηλαφοῦσες τόν ἀγέρα, τὴν ἀνταύγεια τῆς νύχτας, τὴν ἀστροφεγγιά, τὴ λαχτάρα τῆς εἰρηνικῆς ζωῆς. «Ὁ οὐρανός ὀμπρέλλα πού σοῦ φεύγει» ....(12).

Οἱ ὑποψίες ἔσβηναν καὶ χαλάρωνε τό σκοινί πού ἔσφιγγε τίς μέρες τους στό κάμπο. Κάθε βῆμα πρὸς τὰ βουνά, ἀνοιγε κι ἓνα παραθύρι πάνω στόν τοῖχο τοῦ ἀδιέξοδου. "Ἐμπαινε καθαρὸς ἀγέρας μέσα τους καὶ ξέδοναν τὰ στήθια τους.

Ἦταν σά νά ξαναζοῦσαν, μετὰ ἀπόνα διάλειμμα ἀφάνειας μέ τὴ δική τους πιά ταυτότητα. Αὐτάρχεις.

"Ἀρχισαν τίς ἱστορίες, τ' ἀνέκδοτα, τ' ἀστεῖα τοῦ Μεσοχωριοῦ .... "Ὅλα κεῖνα τὰ δικά τους. "Ἐπειτα τραγούδησαν. Σ' αὐτές τίς ἔρημιές δέν ἄκουγε κανένας. Ἐκτός πεδίου βολῆς.

Στό Κρυονέρι, ἐδῶ κάποτε ἦταν χάνι πού γκρεμίστηκε, ἀλλὰ ἔμεινε ἡ βρύση τοῦ νεροῦ, ἀκούμπησαν γιὰ λίγο. Κι ἀποκαλύφτηκε ὅτι στό συνεργεῖο κάποιος κράταγε τσίπουρο. Καὶ μπῆκε στή μέση.

«Δέ γίνεται κανένας ἥρωας δίχως ὄνομα. Κι αὐτοί δέν ἔχουν ὄνομα.

«Γίνονται ὁμως φίλοι. Αἰώνιοι φίλοι. Ξεθάβουν τούς καημούς.

«Κρατοῦν σφιχτά τά χέρια. Μοιράζουν τό ψωμί καί τήν Ψυχή τους.

«Στίς καλές καί τίς κακές μέρες. Μόνο ὁ χρόνος, ἡ ἀποδημία κι

«ἡ ὀδύνη θά τούς συμπρώξει στό βυθό .....».

Μεσάνυχτα στό Γανναδιό.

Ἡ ἄκρη τῆς μνήμης.

Ὁ Κλέαρχος, ἀγναντεύοντας ἀπ' τό παράθυρο τήν ἀπροσδιόριστη μορφή τῆς νύχτας, μέ βλέμμα παράλυτο κι ἀνύδρα χεῖλη ἀνάγγελλε στόν Πετροπασχάλη ...

— Βρῆκαν τό πτώμα ... Καί κόπηκε ἡ φωνή του στό λαρύγγι σά νά βούλιαζε.

— Τό πτώμα!!

«Σέ κάθε τύψη μιά σιωπή σάν ἄγαλμα»(6)

— Ναί ... τό πτώμα της ... ἐπανάλαβε σέ λίγο, προσπαθώντας νά συγκρατηθεῖ .... Κι ἔπειτα πρόστεσε .... Λίγο πιό πέρα ἀπό τή Γύφτισσα. Μέσα σ' ἓνα λάκκο, δεξιά. Χαμηλά ἀνάμεσα στά πεῦκα .... Φώναξαν τόν Τακούλη γιά ἀναγνώριση ... Δέν γύρισε ἀκόμα. Ἄλλ' εἶναι σίγουρο πώς εἶν' αὐτή. Ἦταν κι ἄλλοι πού τή γνώριζαν ... Φαίνεται οἱ Γερμανοί τή σκότωσαν. Κι αὐτό μᾶλλον εἶναι σίγουρο ... Ὅπως εἶναι σίγουρο, ὅτι πρὶν τή σκοτώσουν τήν ἐβίασαν, κατά τρόπο βάρβαρο. Κτηνώδικα. Εἶχε αἱμορραγίες κι ἀπόβαλλε.

— Πότε τή βρῆκαν;

— Ἀπό χτές βράδυ ψάχνουν. Εἶδαν κάτι ὄρνια νά πετοῦν, κι ὑποψιάστηκαν. Σήμερα τό πρωτῆ, πῆραν καί τούς δύο Γερμανούς αἰχμάλωτους .. Ὅπως πλησίαζαν, στό μέρος, οἱ Γερμανοί ἄρχισαν νά τρέμουν κι ἔμπηξαν τίς φωνές. Ὁ ἓνας μάλιστα κατρακύλισε μέσ' τό λάκκο, παρασέρνοντας καί τόν ἄλλο, ποῦταν δεμένος στήν ἴδια τριχιά ... Μπερδεύτηκαν ὁμως καί δέ μπόρεσαν νά κάνουν βῆμα. Ὅταν τούς ἔπιασαν οἱ ἄλλοι, αὐτός πούκανε τήν ἀπόπειρα

κλώτσαγε σά λυσσασμένος .. 'Ο άλλος προσπαθοῦσε μέ χειρονομίες
καί νοήματα νά ρίξει τίς εὐθύνες πάνω στόν πρῶτο. Τελικά βρέθηκε
καί τό πτῶμα. Μέσα στά αἵματα κι ἔγινε χαλασμός .... Εἶδαν κι
ἔπαθαν νά συγκρατήσουνε τούς ντόπιους, πούθελαν νά τούς
λυντσάρουνε ἐπί τόπου ... Τελικά βέβαια οἱ Γερμανοί δέ γλύτωσαν
... Κάποιος παρακάτω τούς ἔρριξε ἀπό πίσω καί καθάρισε ... 'Αλλά
οἱ Καστανιανίτες, τό κρατᾶνε μυστικό ... Τρέμουνε μή μαθευτεῖ
στήν Κόνιτσα κι ἔχουν ἱστορίες.

— Οἱ δικοί της ξέρουν τίποτα;

— Κάτι ὑποψιάζονται ... "Ολοὶ ὁμως περιμένουμε τώρα σένα,
νά τό πεῖς.

— Θεέ μου!

«Κάθε φρίκη ἔχει τό σύνορό της»(6).

'Ο Πετροπασχάλης, ἔνοιωσε ξάφνου, «νά βυθίζονται τά πόδια
του στήν ἄμμο τῆς ἀκροποταμιᾶς. Τό ποτάμι νά χάνεται μπροστά
του. Καί μιά χούφτα σπίθες νά πετοῦν μέσ' ἀπ' τά χέρια του».

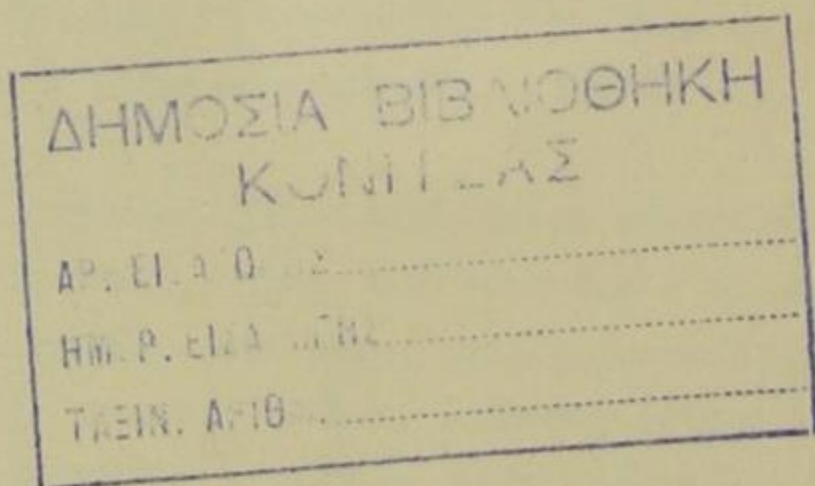
— Θεέ μου! 'Επανάλαβε καί σκέφτηκε, ὅτι ἡ τελευταία φράση
τῆς Φρόσως ἦταν «'Ασε καί θά δοῦμε. 'Η 'Αντίσταση δέν
τελειώνει ἐδῶ ...».

«Θά ξερριζώσω τήν καρδιά μου .. Κι ἔτσι ματωμένη θά
σᾶς τή δώσω γιά σημαία»(2).

Παραπομπές

1. 'Αλμπέρτι
2. Μαγιακόφσκι.
3. Χαλίφης 'Αμπου—Μπάκρ 'Αλ Σαντί.
4. 'Αμπρίλ Ξαβιέ.
5. Ι. Κρασίνσκι (Πολωνία 1779).
6. 'Ελιοτ.
7. Γκίνσμπεργκ.
8. 'Αραγκόν.
9. Λάο τσέ Τάο τό κίγκ (Κίνα 6ος αιώνας π.Χ.).
10. Μιλόζ.
11. ΠαπάΓιωργής Πατσίος: 'Αγιογράφοι Χιονιάδων.
12. Γιάννης Δάλλας.
13. Νιχόγκι ('Ιαπωνία 8ος αιώνας).
14. Λάγκστον Χιούγκς.

Περιεχόμενα

Ἐνεδρη ἀγρύπνια	7
Σταθμός στήν Κούλια	15
Διαρθρωτικό	20
«Κι ὅμως τόν καταβάλλει κεῖνο τ' ὄχι»	26
Τό παρείσακτο κῆτος	34
Σαστισμένες κι ἀντιφατικές ψυχές	42
Σπασμολυτικό παράλογο (ἀναδρομή I)	49
Ὁ καθένας τά ὄπλα του (ἀναδρομή II)	65
Πυρετός καί ἰαχήματα (συνέχεια)	74
Δίγνωμοι καί ἀδιέξοδα	87
Ἡ γούρνα πού κόχλαζε (ἀναδρομή III)	93
Οἱ Καλαρρύτες τῆς συφορᾶς (συνέχεια)	110
Ἀμφιδρόμιο καί ἔξοδος	121
Ἀνερεύνητοι κίνδυνοι	135
Συνοδοιπόροι	143
Τό σκιάχτρο	153
Καρτερία καί ἐνδόσιμα	159
Ἡσχαλλον	168
Ἐπιτύμβια ἀπειλή	178
Ἐκτός πεδίου βολῆς	185